

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

ΠΡΟΤΥΠΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΥΠΟ

ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΗΛΙΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ 1952

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΤΥΠΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΥΠΟ

ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΗΛΙΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

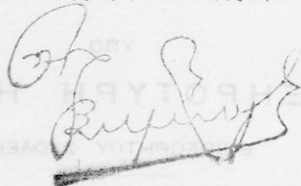
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ 1952

18740

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΤΥΠΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο
φέρει την υπογραφή του συγγραφέα.

ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΤΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ
Ν. ΔΛΙΚΙΩΤΗΣ & ΥΙΟΙ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ - ΚΡΗΤΗΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ 1982

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

"Υστερα από 12 χρόνια, από τότε που δημοσιεύτηκε ο Α. Ν. 2029, για τα «Πρότυπα Σχολεία», το Υπουργείο Παιδείας έδωσε διαταγή να ιδρυθούν Πρότυπα Σχολεία, σε κάθε εκπαιδευτική περιφέρεια, απ' την περασμένη χρονιά. Ένα πολυτάξιο και ένα μονοτάξιο. Είναι αλήθεια, πως καμιά οδηγία δεν δόθηκε παράλληλα, για το περιεχόμενο των Προτύπων Σχολείων. Κι ο καθένας, έπλασε με τη σκέψη του τις επιδιιώξεις, τους σκοπούς και το περιεχόμενό τους κι άρχισε το έργο του, με τα μέσα, που θεώρησε απαραίτητα. Στην περιφέρειά μας προτάθηκαν για Πρότυπα Σχολεία, ένα πολυτάξιο, το 2ο 6τάξιο Ηρακλείου και δύο μονοτάξια: της Γρηγοριάς και της Πυργούς.

Μιά εξήγηση είναι απαραίτητη για τα μονοτάξια Πρότυπα. Προτείναμε να ιδρυθούν σαν πρότυπα δυο απ' τα υπάρχοντα σχολεία στην ύπαιθρο. Εκεί στο φυσικό τους κλίμα, στο κλίμα της Ελληνικής πραγματικότητας, με τις ποικίλες δυσκολίες, τα πάμπολλα προβλήματα, τη φτώχεια, την ανέχεια, με το μονοταξίτη δάσκαλο της ύπαιθρου, θάπρεπε να γίνουν τα 1)ξια Πρότυπα. Σε καμιά πόλη δεν υπάρχει 1)ξιο. Δεν υπάρχει όρζοντας φυσικός για το 1)ξιο Πρότυπο στην πόλη. Λείπει ή κοινωνική αποδοτικότητα, ο σχολικός κήπος, ή ξεσκολική αχτινοβολία του σχολικού έργου. Αναγκαστικά περιορίζεται στο διδακτικό τομέα. Αν όμως τα Πρότυπα Σχολεία έχουν σκοπό να μεταβάλουν μόνο τη διδακτική μέθοδο σε κάποια μαθήματα και σε ώρισμένες τάξεις, τότε δεν χρειάζεται να γίνεται τόσος θόρυβος. Τότε έχουμε ξεφύγει απ' το πνεύμα του σύγχρονου σχολείου. Κι επίσημα φορούμε μάσκα, να ξεγελάσουμε τον εαυτό μας και την κοινωνία, διακηρύττοντας, πως πρόκειται για Πρότυπο κι όχι για κοινό σχολείο. Η μεταφύτευση του 1)ξίου στην πόλη, είναι αφύσικη, τεχνητή, άγονη, ανώφρη και καμιά φορά βλαβερή.

Οι οδηγίες, που δόθηκαν στους δασκάλους, που ανέλαβαν να εργαστούν στα Πρότυπα Σχολεία, γραπτά και προφορικά, δεν είναι πρωτόβγαλτες. Είναι γνωστές στον κάθε δάσκαλο, που θέλει να διδάξει, με σύγχρονες διδακτικές άρχές, να παιδαγωγήσει με επιστημονικό τρόπο, να οργανώσει το σχολείο του, σύμφωνα με την άρχη της κοινωνικής ζωής. Ζητήσαμε την εξεύρεση πόρων για τον ευπρεπισμό των διδακτηρίων, καθιέρωση του θεσμού των συγκεντρώσεων των γονέων, την ίδρυση Σχολικού Μουσείου, Χειροτεχνικού εργαστηρίου, τη δημιουργία Γυμναστηριακού χώρου, τη δημιουργία Χειροτεχνικής Έκθεσης, τη δημιουργία Μαθητικής Χορωδίας, την οργάνωση Σχολικών Γιορτών, σύμφωνα με το πνεύμα του σύγχρονου σχολείου, την υποδειγματική οργάνω-

νωση τοῦ Μαθητικοῦ Συστήτου, τὴν ἴδρση Σχολικοῦ κήπου, τὴν προμήθεια Μαθητικοῦ Τυπογραφείου, τὴ συμπλήρωση Δελτίων Ἀτομικότητος, τὴ χρήση Ἐλευθέρων Ἀναγνωσμάτων, τὴν προμήθεια Ἐποπτικῶν Μέσων, τὴν καθιέρωση Διδακτικῶν Ἐκδρομῶν, τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ θεομοῦ τῆς Αὐτοδιοίκησης κ. ἄ. Στὸ διδακτικὸ θέμα δώσαμε δηγίες γιὰ τὸν πειραματισμὸ τῆς μεθόδου τῆς Ἐνιαίας Διδασκαλίας στὶς τρεῖς κατώτερες τάξεις, σχετικὰ μὲ τὸ ὄλικὸ καὶ τὴν τεχνικὴ τῆς καὶ τὴν ἐφαρμογὴ παρ-αλλαγῆς τῆς Ὀλικῆς μεθόδου γιὰ τὴν πρώτη ἀνάγνωση καὶ στὰ τρία Πρότυπα Σχολεῖα.

Στὶς ἀνώτερες τάξεις ζητήσαμε τροποποίηση τῶν μεθοδικῶν τρόπων, μὲ κατεύθυνση τὴν ὄθηση γι' αὐτομόρφωση καὶ αὐτοαγωγή τῶν μαθητῶν. Ἰδιαίτερα, σκετήσαμε προσοχὴ τοῦ προσωλικοῦ στὸ παιδαγωγικὸ μεταχείρισμα τῶν μαθητῶν, στὸν τρόπο, ποὺ προλαμβάνονται τὰ ἐλαττώματα τῶν παιδιῶν ἢ διορθώνονται.

Γιὰ τὰ 1)ξια πρότυπα προσθέσαμε στὸ διδακτικὸ ἔργο, σὴν φροντίδα τοῦ δασκάλου, τὸ θέμα τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν, στὸ ἐξωσχολικὸ ζήτημα, τὴν ἰδιαίτερη κοινωνικὴ ἀπαίτηση, ποὺ ἐπιβάλλει τὸ κλίμα τοῦ σχολεῖου αὐτοῦ.

Δώσαμε τέλος προγράμματα ὄρολόγια, προσφοροσμένα στὶς σύγχρονες ψυχολογικὲς ἀνακαλύψεις καὶ συστήσαμε τὴν κατάλληλη βιβλιογραφία.

Δὲν εἶναι περιττὸ νὰ σημειωθῆ, πὼς τὸ Πρότυπο 6)ξιο Σχολεῖο μας ἐργάστηκε μὲ τὰ παιδιά, ποὺ κάθε χρόνο ἐγγράφονται στὸ σχολεῖο. Δὲν ἔγινε καμιά ἐπιλογή μαθητῶν. Πρότυπα, μὲ ἐπιλογή μαθητῶν, εἶναι παρανόηση τοῦ σκοποῦ, ποὺ ἐπιδιώκεται ἀπ' τὰ τέτοια σχολεῖα.

Στὸ 6)ξιο Πρότυπο Σχολεῖο ἐργάστηκαν οἱ παρακάτω δάσκαλοι:

- 1) Περράκης Ἐμμανουήλ
- 2) Τσαγκαράκης Ἐμμανουήλ
- 3) Βλαχάκη Ἀδριανή
- 4) Ἐηροτύρη Σοφία
- 5) Ἀβρονιδάκης Νικόλαος
- 6) Λιναρδάκη Ἐλευθερία
- 7) Παπαδάκη Κατίνα.

Στὸ 1)ξιο Πρότυπο Γρηγοριάς ὁ δάσκαλος Ριτσατάκης Ἡλίας καὶ στὸ 1)ξιο Πρότυπο Πυργοῦς ὁ Δαφέρμος Κωνσταντῖνος.

Ὅλους τοὺς εὐχαριστῶ καὶ τοὺς συγχαίρω γιὰ τὴν εὐσυνείδητη ἐργασία τους.

Στὸ βιβλίο τοῦτο δημοσιεύονται οἱ εἰσηγήσεις τῶν δασκάλων, ποὺ ἐργάστηκαν μὲ τὸ σύστημα τῆς Ἐνιαίας διδασκαλίας στὶς τρεῖς κατώτερες τάξεις καὶ ποὺ εἰλόθησαν στὸ γενικὸ συνέδριό μας. Μιὰ εἰσήγηση γιὰ τὴν Ἐνιαία διδασκα-

λία στις Α' και Β' τάξεις. Δημοσιεύονται επίσης δυο εισηγήσεις για τα «Διδακτικά προβλήματα στις ανώτερες τάξεις», δυο εισηγήσεις για την «Καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του 1)ξίου σχολείου» και μια εισήγηση για τα «Όργανωτικά προβλήματα ενός Προτύπου Σχολείου».

Στο τέλος, μιλούμε για κάποια γενικά συμπεράσματα απ' τη φειτινή προσπάθειά μας, γύρω απ' την ΐδρωση τῶν Προτύπων Σχολείων και παραθέτουμε Ώρολόγια Προγράμματα.

* *

Ευρύτερο προσίζαμε τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Λόγοι οικονομικοὶ μᾶς ἀνάγκασαν νὰ περιορίσωμε τὴν ὕλη καὶ νὰ μὴ δώσωμε λεπτομερεῖς ὁδηγίες γιὰ τὸ διδακτικὸ θέμα, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἐνιαίας διδασκαλίας, γιὰ τὰ προγράμματα τῶν Μονοταξίων σχολείων, γιὰ τὸ περιεχόμενο γενικὰ ἐνὸς σχολείου, ἀπὸ διδακτικὴ, παιδαγωγικὴ καὶ ὁργανωτικὴ ἀποψη, ποὺ φιλοδοξεῖ νὰ γίνῃ Πρότυκο.

Ἀπ' αὐτὸ καὶ μόνο τὸ λόγο, περιορίζομαστε στὴν καταγραφή τῶν Ἐνοτήτων, ποὺ διδάχτηκαν στὶς 3 κατώτερες τάξεις, μὲ τὸ σύστημα τῆς Ἐνιαίας διδασκαλίας, σὲ λίγες σχετικῶς παρατηρήσεις καὶ δυσκολίες ποὺ συνάντησαν οἱ δάσκαλοι τῶν τάξεων καὶ σὲ γενικὰ συμπεράσματα. Στὶς ἄλλες τάξεις, ἀπ' τὴ διδακτικὴ πάντοτε ἀποψη, περιοριστήκαμε στὴ δημοσίευση σχετικῶν εἰσηγήσεων, ποὺ θίγουν τὰ διδακτικὰ προβλήματα, ποὺ συναντᾷ ὁ δάσκαλος, σὲ ὅλα τὰ μαθήματα καὶ τὸν πρακτικὸ τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ τὰ ὑπερτηδήσει.

Τὸ βιβλίο τοῦτο περιλαμβάνει, ὅπως ἀναφέραμε, ἐκτὸς ἀπ' τὰ διδακτικὰ ζητήματα καὶ τὸ ὁργανωτικὸ πρόβλημα ἐνὸς συγχρόνου σχολείου. Συνηθίσαμε στὴν κοιτικὴ μας νὰ περιορίζομαστε στὸ διδακτικὸ τομέα, δίχως ἐξέταση τῆς οργάνωσης τῆς σχολικῆς ζωῆς. Κι ὅμως τὸ θέμα τοῦτο εἶναι βασικὸ γιὰ τὸ σχολεῖο. Μέσα σ' αὐτὸ κρύβεται κείνο, ποὺ λέμε π ν ε ὀ μ α τοῦ Νέου σχολείου κι ἐδῶ βρῖσκεται ἡ βασικὴ διαφορὰ ἐνὸς συγχρονισμένου σχολείου μὲ τὸ Παλιό. Ἄλλωστε καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου, ἂν σκεφτοῦμε καλά—καλά, θὰ ἴδοῦμε, πὸς τὸ θέμα τῆς παιδαγωγικῆς ἐσωτερικῆς οργάνωσης ἐνὸς σχολείου ἀποτελεῖ τὸ κύριο ἔργο, ποὺ κάθε δάσκαλος πρέπει νὰ τὸ προσέχῃ ἰδιαίτερα.

Κύριο ἐπίσης θέμα, μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖται τὸ βιβλίο μας αὐτὸ εἶναι τὸ «Σχολεῖο τῆς ὑπαιθροῦ». Προπαντὸς τὸ 1)ξιο σχολεῖο καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ, κάθε σχολεῖο, ποὺ λειτουργεῖ στὴν ὑπαιθρο. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν δασκάλων γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι γνωστὸ. Γιατὶ, πάνω ἀπ' τὰ 80 ο)ο τῶν σχολείων μας ἀνήκουν στὴν κατηγορία αὐτῆ. Μ' ἄλλα λόγια, αὐτὴ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ σχολικὴ πραγματικότητα. Πραγματικὸτητα ἀγωνιστικὴ, προβληματικὴ στὸ σύνολό της. Ἐκεῖ δένουν καὶ ξανα-

δένουν τὸν κόμπο τῆς καρδιᾶς τους οἱ πρὸ πολλοὶ δασκάλοι μας. Ἐκεῖ, δίχως χαρὸς καὶ διασκεδάσεις κοινωνικῆς, οἱ δασκάλοι, ἀφιερώνονται στὰ ἰδανικὰ τοῦ Ἔθνους καὶ λαξεύοντας τὴν ἄδολη παιδικὴ ψυχὴ, δημιουργοῦν τὴν ψυχικὴ ἱστορία τοῦ Ἑλληνα. Γι' αὐτὸ κι ἡ προσοχὴ μας πρέπει νὰ στρέφεται πρὸς τὸν δάσκαλο τῆς ὑπαιθροῦ, πρὸς τὸν κρατᾷ πάντα στὰ χέρια του τὴν κιβωτὸ τοῦ Ἔθνους. Κι ἐδῶ πρέπει εἰς ὁδηγίους μας νάβῃαι πρὸς πλούσιες, πρὸς συχνῆς, πρὸς μελετημένες.

Δημοσιεύομε δυὸ σχετικῆς εἰσηγήσεις δασκάλων, πρὸς ἐργαστήριον σὲ δυὸ Μονοτάξια σχολεῖα τῆς περιφερείας, πρὸς εἶχαν κίβλας ὀριστῆ γιὰ Πρότυπα.

Στὸ περιοδικό μου «Σχολεῖο καὶ Οἰκογένεια», στὸ 80 τεῦχος, εἶχα ἀναγγεῖλλαι τὴν κυκλοφορίαν ἑνὸς βιβλίου μου, μὲ τὸν τίτλο: «Πρότυπα Σχολεῖα». Δὲν ἔχει σχέση τὸ περιεχόμενον ἐκείνου τοῦ βιβλίου, μὲ τὸ τωρινό. Ὁ τίτλος εἶναι κοινός. Ὑστερα ἀπ' τὸ γενικὸ συνέδριον τῶν δασκάλων τῆς περιφερείας, στίς 2—6 Ἰουνίου ἐ. ἔ., προτίμησα νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος πρῶτα ἐργασίαι τῶν δασκάλων, πρὸς ἐργαστήριον στὴν πράξιν καὶ μορφοποίησαν τίς ὅσες ὁδηγίαι εἶχα δώσει γιὰ κάθε θέμα σχολικόν, ἀφοῦ τίς ἐπλασαν μὲ τὴ δική τους πείραν καὶ τὴ φωτισμένη μελέτη τους. Οἱ σχετικῆς εἰσηγήσεις τους θίγουν τὰ πρὸς πολλὰ προβλήματα, πρὸς ἀντικρῖζει ὁ ἐργάτης τοῦ σχολείου στὴν πράξιν καὶ βοηθεῖ στὴν εὔρεση τῆς τεχνικῆς σκοπιᾶς.

Ἔτσι λοιπὸν, ἀσχολίαστες, ἀσυμπλήρωτες, παρθένας, δίνομε στὴ δημοσιότητα τίς εἰσηγήσεις τῶν δασκάλων στὸ παραπάνω συνέδριόν μας. Γιὰ τὸ μοναδικὸ λόγον νὰ ἰδοῦν κι οἱ συνάδελφοί τους, πῶς ὅταν ὁ δάσκαλος καίγεται ἀπὸ εὐσυνείδητη διάθεση γιὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ παιδαγωγικοῦ του ἔργου, μὲ λίγη μελέτη, μὲ κάποιες ὁδηγίαι, μὲ κάποιον ἀτομικὴν προσπάθειαν, πετυχαίνει, ὅτι, πρὸς ἀπὸ λίγο, τοῦ φαινόταν ἀκατόρθωτον.

Ἀνάμεσα σ' ὅλα ξεχωρίζω τὴν ἐνδιάθετη θέλησιν τοῦ δασκάλου. Δίχως αὐτὴ τίποτε δὲν κατορθώνεται, ὅσα κι ἂν εἶναι τὰ μέσα, ὅσες κι ἂν εἶναι οἱ ὁδηγίαι. Ἡ ἐργατικὴ εἶναι κάτι, πρὸς βρῖσκειται πρὸς κοντὰ, ἀπὸ κάθε ἄλλο, στὸ νόημα τῆς ζωῆς κι ὕστερα ἔρχεται ἡ εὐσυνείδησις. Ὅταν αὐτὰ λείπουν ἀπ' τὸν δάσκαλον, τότε κατηλύεται τὸ ἔργον τῆς Παιδείας, ὅσο κι ἂν ἐξωτερικὰ ἐμφανίζεται φτιασιδωμένο, ἐπιδεικτικόν. Κι ὅταν αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὑπάρχουν, κάθε σχολεῖον μπορεῖ νὰ γίνῃ Πρότυπον. Τὸ δύσκολον εἶναι νὰ κἀνῃ κανεὶς δασκαλικῆς ψυχῆς. Ὅταν αὐτὸ τὸ πετύχη, δὲν δυσκολεύεται στὸ νὰ μεταβάλλῃ ὅλα τὰ σχολεῖα σὲ Πρότυπα. Τὰ μέσα τῆς μεταβολῆς δημιουργοῦνται μὲ τὸν καιρὸν ἀπ' τὴν ψυχὴν τοῦ δασκάλου. Κι ἡ ψυχὴ τοῦ δασκάλου δὲν γίνεται, δίχως ἐνδιάθετη θέλησιν τοῦ ἴδιου.

ΗΛΙΑΣ ΞΗΡΟΤΥΡΗΣ

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΣΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΗ

Εισήγηση της δίδως ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΚΑΤΙΝΑΣ
δημ)σης της Α΄ ταξης του 6ξίου Προτύπου

Τή χρονιά τούτη, στο 2ο Σχολείο, δόθηκε κάποια διαφορετική ώθηση στο όλο θέμα της λειτουργίας του σχολείου, ύστερα απ' την έγκρισή του ως Προτύπου Σχολείου και με την καθοδήγηση και έποπτεία του Σου κ. Έπιθεωρητού μας. Όλοι οί διδάσκοντες, παρά τὰ πτωχὰ μέσα, πού διέθετε τὸ σχολείο, προσπάθησαν νὰ παρουσιάσουν κάτι καλύτερο ἀπὸ ἄλλοτε.

Στις τρεῖς κατώτερες τάξεις ἐφαρμόστηκε τὸ Ένιαίο συγκεντρωτικὸ σύστημα διδασκαλίας. Εἰδικὰ στὴν Α΄ τάξη ἔγινε ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τῆς Ένιαίας διδασκαλίας καὶ παραλλαγῆς τῆς Όλικῆς μεθόδου, στὴν πρώτη Ἀνάγνωση.

Δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ σὰς ἀπασχολήσω μὲ τὴ θεωρητικὴ στήριξη τῆς Ένιαίας διδασκαλίας. Εἶναι κάτι, πὸ ὄλοι σας τὸ γνωρίζετε ἀπ' τὴ μελέτη σας καὶ τίς συζητήσεις, πὸ ἔχουν γίνεῖ στὰ διάφορα τοπικά συνέδρια τῆς περιφέρειας μας. Ὑπενθυμίζω μόνο, πὸς, σύμφωνα μὲ τὴν Ένιαία διδασκαλία, ἀντὶ γιὰ ξεχωριστὰ μαθήματα, ἔχομε τίς «Ένότητες εργασίας» ἢ τὰ «Κέντρα ἐνδιαφέροντος» καὶ γύρω ἀπ' τὸν ἄξονα αὐτὸν στρέφεται ἡ ὄλη ἐργασία μας, βασισμένη στὶς ἐποχές, στὸ στενὸ περιβάλλον, στὶς εὐκαιρίες, στὶς ἐπιθυμίες τῶν παιδιῶν καὶ στὴν πνευματικὴ τους ἀντοχή. Μὲ τὸ σύστημα τοῦτο, βασιλεύει στὴν τάξη τὸ παίγνιδι, τὸ τραγούδι, τὸ παραμῦθι, οἱ εὐχάριστες χειροτεχνικὲς ἐργασίες, ἀπ' τὰ ὅποια βγαίνουν γνώσεις γόνιμες.

Όλη ἡ ἐργασία, πλεγμένη μὲ χαρὰ καὶ γέλιο, σύμφωνη μὲ τὴν ἀγνή παιδικὴ ψυχὴ. Έργασία πὸ θέτει σὲ κίνηση τίς σωματικὲς καὶ πνευματικὲς δυνάμεις τῶν παιδιῶν, μὲ τρόπο παιδικό, αὐτοδύναμο καὶ αὐτενεργό. Μὲ τὴν Όλικὴ μέθοδο, στὴν Ἀνάγνωση, διεπίστωσα τὴν ἀβίαστη, εὐχάριστη καὶ ἀποδοτικὴ συμμετοχὴ τῶν παιδιῶν στὴν ἐργασία. Τὴ φυσικὴ, τὴ σωστὴ μάθηση, τὴν ταιριαστὴ ἄσκηση στὴν ἀπόκτηση τῆς σχετικῆς δεξιότητος. Ἡ πορεία στὴ μέθοδό μας αὐτὴ, ἦταν: λέξεις—φράσεις—(συλλαβές)—γράμματα.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΟΥ

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΜΕΡΕΣ: Τὴν πρώτη ἡμέρα ἔγινε ὁ Ἀγιασμός. Τὰ παιδιά στὴν τάξη τους. Μόνο ἡ πρώτη τάξη, δὲν γνωρίζει τὴν αἴθουσά της. Μερικὰ παιδιά ἔχουν σὰν συνοδοὺς, τὶς μητέρες. Μίλησα γλυκά, σὲ μητέρες καὶ παιδιά. Ὁδήγησα τὰ παιδιά στὴν τάξη τους. Κάθησαν, ὅπου ἤθελε τὸ καθένα. Τοὺς εἶπα, πῶς θὰ περνοῦμε στὸ σχολεῖο. Πῶς θὰ μαθαίνουμε τραγούδια, θὰ παίζουμε παιγνίδια, θὰ κάνουμε περιπάτους κ. ἄ. Βγήκαμε στὴν αὐλή. Ἔπαιξαν λίγο, ἐλεύθερα. Ξαναμιπήκαμε στὴν τάξη. Ζήτησα τὰ ὀνόματά τους, τὰ ὀνόματα τῶν γονέων των. Λίγα μοῦ εἶπαν τὰ ὀνόματά τους. Ἄλλα ντρέπονταν, ἄλλα ἀρνήθηκαν, ἄλλα πρόφεραν ἰδιωματικά. Σχολάσαμε, μὲ γέλια.

Τὴν ἄλλη μέρα, κάναμε τὸ Σταυρὸ μας. Λίγα παιδιά δὲν ἤξεραν τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ. Κι ἄρχισε ὕστερα ἡ συζήτηση, γιὰ διάφορα ζητήματά τους. Ἐλεύθερες ἀνακοινώσεις, ἤθελα νὰ κάνω. Μὰ, μόνο 2—3 παιδιά μίλησαν, γιὰ ἓνα ἀμάξι καὶ γιὰ μιὰ κατσίκα. Δὲν ἀπογοητεύθηκα. Ἦταν οἱ πρώτες μέρες τοῦ σχολείου.

Ἐνάμιση μῆνα ἀγωνίστηκα γύρω ἀπ' τὸ θέμα τῶν ἀνακοινώσεων. Καὶ πάλι πενιχρὰ ἔβλεπα τὰ ἀποτελέσματα. Τοὺς εἶπα παραμύθια, ἀστεῖα. Παίζαμε παιγνίδια, κάναμε εὐκόλες χειροτεχνικὲς ἐργασίες μὲ χαρτονάκια καὶ χαρμιά. Μεταξὺ τους συζητοῦν. Μὰ δὲν διατυπώνουν ὠσαυτὰ. Πολὺ δυσκολεύονται ἀκόμη. Κανένα παραμύθι δὲν ξέρουν. Εἶναι φτωχόπαιδα ὅλα. Ἐργατόπαιδα, στὸ σύνολό τους.

Τοὺς δίδαξα δυὸ προσευχοῦλες, μὲ λόγια καὶ τραγουδιστὰ: «Μόλις πρῶτ' ξυπνήσω...» καὶ «Εὐχαριστῶ, Χριστέ μου...» Τὶς ἔμαθαν, μὲ σχετικὴ εὐκολία. Στὴ δεύτερη, ἀφορμήθηκα ἀπ' τὸ εἰκόνισμα τῆς τάξης. Μάθαμε καὶ τὸ ἓνα (1), δίχως γραφὴ τοῦ ψηφίου. Ἰχνογραφοῦσαν ἐλεύθερα. Κάναμε ἀσκήσεις γυμναστικὲς. Σηκῶνταν καὶ κάθονταν στὸ θρανίο, μὲ παράγγελμα. Παίξαμε κάποια παιγνιδάκια μὲ τὰ δάχτυλα. Ζωγράφισα τὴ λέξη: «Χ ρ ι σ τ ὸ ς», δίχως ἀπαίτηση νὰ τὴ σχεδιάσουν τέλεια καὶ νὰ τὴ μάθουν. Δίχως κάρτες καὶ παιγνίδια. Τραγουδοῦσα κάπου-κάπου καὶ μόνη μου, τὴν ὥρα, ποὺ ἐργάζονταν τὰ παιδιά, γιὰ νὰ δημιουργήσω εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα. Λίγα παίζουν τὰ χειλάκια τους, σὰ νὰ θέλουν νὰ με συνοδεύσουν.

14 Ὁκτωβρίου: Ἐκανα συγκέντρωση τῶν γονέων, τοὺς μίλησα, μὲ ἀπλᾶ λόγια, γιὰ τὸ σύστημα τῆς ἐργασίας, τὴ φετεινὴ χρονιά, γιὰ τὴ βοήθεια, ποὺ συνηθίζουν νὰ προσφέρουν στὰ παιδιά τους, στὸ σπίτι καὶ γνωρίστηκα, ἀπὸ κοντὰ, μαζί τους.

15 Ὁκτωβρίου: Ἀνακοινώσεις Κυριακάτικες.

Λίγα μοῦ μίλησαν γιά τόν ἐρχομό τοῦ Βασιλιᾶ καί τῆς Βασιλισσας στήν πόλη μας. Γιά τὸ χαιρετισμό τῆς Βασιλισσας, τὰ χειροκροτήματα κλπ.

Γενική ἐνότητα: «Τὸ σχολεῖο μας».

Βγήκαμε δίπλα ἀπ' τὸ σχολεῖο μας, στό Μπεντενάκι. Εἶδαμε τὸ σχολεῖο μας ἀπ' ἔξω. Κάνσαμε λίγη συζήτηση σχετική. Τὸ πλησιάσαμε. Μπήκαμε μέσα. Παρατηρήσαμε ὅλες τίς αἴθουσες. Φθόσαμε στήν τάξη μας. Μιλήσαμε γιά τὰ ἐπιπλα, παράθυρα κλπ.

Λεκτική ἀσκηση: Γιατί ἐρχόμαστε στό σχολεῖο, πῶς περνοῦμε στό σχολεῖο κλπ.

Μερικὴ ἐνότητα: «Ἡ τάξη μας». Τι κάνομε στήν τάξη μας. Τι βλέπομε: Πόρτες, παράθυρα, θρανία, εἰκονίσματα κλπ. Ἡ ἐννοια τοῦ 1 στήν Ἀριθμητική. Πρὸς τὴ θάλασσα εἶναι 1 παράθυρο. Ἡ 1 πόρτα, τὸ ἓνα δάχτυλο, τὸ 1 κουλούρι. **Παιγνίδι:** Τὸ ἓνα παιδί νὰ μιμηθῆ τὴ φωνὴ τοῦ σκύλου, ἓνα ἄλλο τῆς γάτας. Τὸ ἓνα χτύπημα τῶν χειρῶν. Ἐνα σχέδιο τετραγώνου στήν αὐλή, ἓνα τετράγωνο στὸν πίνακα. Κι ἓνα προβληματάκι: Μιά κότα ἔχει 1 αὐγὸ στὴ φωλιά της. Ἄν τὸ πάρω, τί θὰ ἔχη; Κανένα. Μὲ πλαστιλίνη κάνουν ἓνα κουλουράκι. Τὸ 1 εἰκόνισμα τῆς τάξης. Τὸ εἰκόνισμα τοῦ «Χριστοῦ». **Παραμῦθι** γιά τὸ Χριστό μας. **Γραφὴ** καὶ ἀναγνώριση ὀπτικῆ τῆς λέξης: «Χριστός». Ἄρχισε ἡ Ἀνάγνωση. Γίνονται καρτέλλες. Γράφεται ἡ λέξη, ὄχι βέβαια καλά. Κατασκευὴ τῆς λέξης, μὲ πλαστιλίνη κλπ.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, διδάχτηκε ἡ λέξη «θρανίο». Κι ἓνα ποιηματάκι σχετικό: «Θρανίο μου καλό, πόσο σ' ἀγαπῶ, ποῦ μαθαίνω γράμματα, τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα». Ἀκολούθησε ἡ διδασκαλία τῶν λέξεων: «Πίνακας, τραπέζι». Ἄρχισαν καὶ τὰ ἀναγνωστικὰ παιγνίδια. Ἡ πιὸ εὐχάριστη, ἡ πιὸ ἀποδοτικὴ ἐργασία. Ἀπ' τὰ 2 τραπέζια διδάσκεται ἡ ἐννοια τοῦ 2. **Παιγνίδι** καὶ τραγούδι: «Μικρὸ παιδί μοναχό, μέσα στό δάσος περπατῶ. Νάμαι κι ἐμένα ἐδῶ κοντά. Ἐλα πάρε με μέσ' τὴν ἀγκαλιά. Νά μας τώρα εἴμαστε δύο».

Ἀσκήσεις παρατήρησης: Ἐνας ἐκεῖνος, ἄλλος ἐγώ. Χώρισμα 2 ἀντικειμένων, ἰχνογράφηση 2 πραγμάτων κλπ.

Ἀκουστικὲς ἀσκήσεις: 2 χτύποι. Σύγκριση τοῦ 1 μὲ τὸ 2. Ἀριθμητικὴ, 1, 2, 0. **Χειροτεχνικὲς ἀσκήσεις:** 2 τραπεζάκια. **Πραγματογνωστικὲς ἀσκήσεις:** 2 χέρια, 2 μάτια, 2 αὐτιά, 2 πόδια κλπ.

Ἀπ' τίς μπάλλες τοὺς ἀφορμήθηκα καὶ διδάξα τὸ 3. **Παιγνιδάκι σχετικό:** «Ἐξω τώρα ἓνα- ἓνα πᾶνε, κοιτᾶτε τὰ

πῶς περπατᾶνε. "Ενα πρῶτο, ὕστερ' ἄλλο τελευταῖο, τὸ μεγάλο. Τρία εἶναι, δίχως ἄλλο».

Εὐκαιριακὰ διδάχτηκε ἡ λέξις «καρέκλα» καὶ τὸ 4 στὴν Ἀριθμητικῇ.

Εὐκαιριακὴ ἐνόητα: «Ἡ Σημαία». Τὶ συμβολίζουν τὰ χρώματά της. Οὐρανὸς καὶ θάλασσα. (Λεκτικὴ ἄσκηση). Τὸ κάθε παιδί κρατᾶει μιὰ σημαιούλα. «"Όταν στὴ μέση ξεπροβαίνης... (τραγούδι). Ἰχνογράφηση τῆς Σημαίας. Κατασκευὴ της μὲ χαρτόνι καὶ πλαστιλίνη (Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία). Παίζουν στὴν αὐλή, σχηματίζοντας τὸ σχῆμα τῆς Σημαίας, μὲ τὴν παράταξή τους (Παιγνίδι—γυμναστικῇ). Ἀνάγνωση—Γραφή, ἡ «Σημαία». Ἐνθουσιασμός, ζητωκραυγὲς τῶν παιδιῶν.

30 Ὀκτωβρίου: Μάθαμε τὰ σύμβολα τῶν ἀριθμῶν, 1, 2 καὶ 3. Διδάσκεται ἡ λέξις: «Πόρτα». Παιγνίδια ἀνάγνωστικά, δὲν λείπουν ἀπὸ κάθε μάθημα. Τὴν ἄλλη μέρα, ἡ λέξις «παράθυρο», Παρατηρήσεις γιὰ τὸ μῆνα Ὀκτώβριο. Λείπουν 3 παιδιὰ. Εἶναι ἄρρωστα ἀπὸ γρίπη. Ὑγιεινὴ συζήτηση. Προφύλαξη.

Μερικὴ ἐνόητα: «Τὸ διδακτῆριο». Παρατήρηση αἰθουσῶν, γραφείων, ἐγκαταστάσεων. Διδάσκεται ἡ λέξις «τοῖχος». Γράφεται κάπως καλὰ πλέον.

Λίγα παιδιὰ, γράφουν ἀπὸ μνήμης λέξεις διδαγμένες, στὸν πίνακα, δίχως ὀρθογραφικὰ λάθη. Ἡ γραφὴ τους ὄλο καὶ πλησιάζει στὴ γραμμὴ τοῦ μονοχάρακου τετραδίου. Ἡ γωνία, ποὺ διαγράφει ἡ ἀρχικὴ τους γραφὴ, ὄλο καὶ κλείνει, ὄλο καὶ χάνεται. Τραγούδι τῆς αὐλῆς: «Τὰ παιδάκια στὴν αὐλή...» Ἰχνογράφηση τοῦ μαγειρείου τοῦ σχολείου.

2 Νοεμβρίου: Μύηση στὴ διαλογικὴ συζήτηση. Δύο—δύο συζητοῦν στὰ θρανία. Πρόσθεση τοῦ $2+2=4$. Οἱ δύο μαθητὰὶ στὸ κάθε θρανίον. Οἱ 4 στὰ 2 θρανία κλπ.

Γενικὴ ἐνόητα: «Τὸ Φθινόπωρο».

Περίπατος φθινοπωρινός, πρὶν ἀπ' ὄλα. Παρατήρηση τῆς φθινοπωριάτικης φύσης, Γύρισμα στὸ σχολεῖο. Συζητήσεις γιὰ τὴ φύση, γιὰ τὰ φρούτα, γιὰ τὴν καλλιέργεια, γιὰ τὰ πουλιά, γιὰ τὰ χελιδόνια, γιὰ τίς ἰδιαιτέρες ἐντυπώσεις τῶν παιδιῶν κλπ.

Μερικὴ ἐνόητα: «Τὰ φρούτα». Τὰ πιὸ συνηθισμένα στὴν πόλη μας φθινοπωρινὰ φρούτα. Παρατήρηση, συζήτηση, ἀνάγνωση τῶν λέξεων τῶν φρούτων, γραφὴ, Ἰχνογράφηση, πλάσιμο μὲ πλαστιλίνη καὶ πηλό, ἀριθμητικὲς ἀσκήσεις, τραγουδάκια. «Ἀχλάδι, πορτοκάλι, μήλο» κλπ. Κάπου—κάπου, τρώγαμε κι ἀπὸ κανένα μὲ τὰ παιδιὰ.

Εὐκαιριακὴ ἐνόητα: «Ἡ γιορτὴ τοῦ Ἀρ-

χαγγέλου Μιχαήλ». Κάστανο γλυκό είχαν έτοιμάσει στο σπίτι ενός παιδιού για τη γιορτή αυτή. Διδάσκεται ή λέξη και ό,τι σχετικό, από πολλές απόψεις.

Την άλλη μέρα, το «λεμόνι». Ποιηματακι: «Φουντωτή μου λεμονιά, πού εὐώδης τῆ γειτονιά...».

12 Νοεμβρίου: «Ἡ γιορτή τοῦ Ἀγ. Μηνᾶ». Εἶναι ὁ Πολιοῦχος μας. Ἐκκλησιασμός. Συζήτηση πλατιά. Φθάσαμε στ' ἀμάξια τῶν Ἐπισήμων. Τῆ λέξη «ἀμάξι» διδάξαμε.

Ἀκολουθοῦν ἄλλα φρούτα: κυδώνι, ρόδι, μανταρίνι. Ὑστερα οἱ ξηροὶ καρποὶ: καρύδι, ἀμύγδαλο κλπ. Λίγα αἰνίγματα, δίνονται γιὰ πρώτη φορά, σχετικὰ μὲ τοὺς ξηροὺς καρποὺς.

20 Νοεμβρίου: Ἡ γιορτὴ τῶν Εἰσοδίων εἶναι αὐριο. Γιορτάζει ἡ Μαρίκα. Ἀποφασίστηκε, μὲ συζήτηση, 5 παιδιὰ νὰ τὴν ἐπισκεφθοῦν. Διδάσκεται τὸ 5. Γρήγορα πιάνομε τίς φράσεις. Εἶναι ἀπαίτηση τῶν παιδιῶν νὰ μάθουν τὴ φράση: «Ἡ Μαρίκα γιορτάζει». Δὲν ἀρνούμαστε. Εὐκόλα τὴν ἔμαθαν. Δὲν μᾶς ἀποκλείει τίποτε νὰ ξαναγυρίσωμε σὲ λέξεις.

Συζήτηση γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς γιορτῆς τῶν Εἰσοδίων. Ἐκκλησίες σχετικές. Ὄνομαστικές γιορτές κλπ.

«Τὸ ἀεροπλάνο», σὰν εὐκαιριακὴ ἐνότητα. Πετοῦν 6 ἀεροπλάνο, πρῶτ—πρωτῆ. Συζήτηση, διδασκαλία τοῦ 6, ἰχνογράφηση, ἀνάγνωση, γραφή, κινητικὲς ἀσκήσεις, ἀκουστικὲς, τραγούδι: «Ἀεροπόρος θὰ γενῶ...»

Κάνει ἀρκετὸ κρῦο τὴν ἄλλη μέρα. Πρέπει νὰ ντυνόμαστε, νὰ πίνωμε κάτι ζεστὸ τὸ πρωτῆ. «Πίνω γάλα» εἶναι ἡ φράση, πού βγήκε. Πραγματογνωστικὴ συζήτηση πλατιά. Ἀπὸ τοῦ βγαίνει τὸ γάλα ὁ γαλατάς, ὁ τοσπάνης, πρόβατο, ἀγελάδα, κατσικά κλπ. Τραγούδι, ἰχνογράφηση, παιγνίδι τοῦ γαλατᾶ.

Χρυσάνθεμα ἔφεραν τὰ παιδιὰ στὸ σχολεῖο γιὰ τὸ ἀνθοδοχεῖο. Συζήτηση σχετικὴ. Διδασκαλία τοῦ 8. Ἰχνογράφηση καὶ ζωγράφισμα μὲ χρώματα. Πολὺ ὁμορφὴ ἐργασία. Τραγούδι: «Στὸν κῆπο μας, χρυσάνθεμα...»

Τὴν ἄλλη μέρα ἔφεραν ὁμορφα γαρύφαλα. Τὴν ἴδια ἐργασία κάνομε.

Γενικὴ ἐνότητα: «Χειμῶνας».

Ἔνας κοντινὸς περίπατος. Νέκρα παντοῦ. Ἦλθε ὁ χειμῶνας. Ἡ φύση, τὰ δένδρα, τὰ χιόνια στὸν Ψηλορείτη, τὸ μαρτυροῦν. Ποίημα καὶ τραγούδι, ὕστερα ἀπ' τὴ συζήτηση γιὰ τὰ γνωρίσματα τοῦ χειμῶνα: «Φύγαν τὰ πουλιά, τὰ δένδρα μείνανε γυμνά, στίς κορφὲς τῶν βουνῶν τὸ

χιόνι, τὴ φύση γύρω καμαρώνει». Πολλὲς μερικὲς ἐνότητες διδάχτηκαν γύρω στὸ κέντρο αὐτό: «Ἐφυγαν τὰ πουλιά, σύννεφα—βροχή—χιόνι—νερό, ὁ χιονάνθρωπος, χειμωνιάτικα φρούτα, ὁ κήπος τὸ χειμῶνα, τὰ καταστήματα τὸ χειμῶνα, λαχανικά, ροῦχα, φωτιά, ἱστορικὴ θεώρηση, ὕγιεινὴ ἄποψη, προφύλαξη κλπ.

Μερικὴ ἐνότητα βασικὴ: «Τὰ Χριστούγεννα». Πλησιάζουν τὰ Χριστούγεννα. Παιγνίδια ἄφθονα. Παραμύθι γιὰ τὸν κακὸ βοσκό, ποὺ ἔγινε καλός. Ἀνάγνωση καὶ γραφὴ τῆς φράσης: «Πλησιάζουν τὰ Χριστούγεννα». Ἄφθονες ἰχνογραφικὲς καὶ χειροτεχνικὲς ἐργασίες. Ἡ φάτνη. Τὰ γλυκίσματα. Ἀριθμητικὲς ἀσκήσεις. Οἱ ἀριθμοὶ 9 καὶ 10. Ἀσκήσεις, μὲ τοὺς ἀριθμοὺς 1—10, μὲ ἀριθμητικὰ παιγνίδια. Θρησκευτικὴ χροιά στὴν Ἐνότητα. Τὰ κάλαντα. Εἰκόνες σχετικὲς μὲ τὴ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων. Ἡ Πρωτοχρονιά ἀκολουθεῖ. Ὁ Ἄη—Βασίλης μὲ τὰ δῶρα. Ἀπόχρωση διασκεδαστικὴ, εὐχάριστη.

Ἐτοιμασίες γιὰ τὴ Χριστουγεννιάτικη γιορτὴ τοῦ σχολείου. «Χρόνια πολλὰ—Καλὰ Χριστούγεννα». Ἐγινε ἡ γιορτὴ τοῦ σχολείου, μὲ συμμετοχὴ ὄλων τῶν παιδιῶν. Δίχως κόπους, ἐξεζητημένους καὶ κουραστικὲς προπαρασκευές. Ἦταν ἀποτέλεσμα μιᾶς εὐχάριστης ἐνασχόλησης τῶν παιδιῶν, ἀπὸ κάθε ἄποψη.

8 Ἰανουαρίου: Εὐκαιριακὴ ἐνότητα: «Οἱ γιορτές». «Ξανάρχισε τὸ σχολεῖο», ἦταν ἡ φράση ποὺ βγήκε γι' ἀνάγνωση καὶ γραφὴ. «Πάει ὁ παλιὸς ὁ χρόνος», ἦταν τὸ τραγουδάκι μας. «Ἐντυπώσεις ἀπ' τὶς μέρες τῶν διακοπῶν», ἦταν οἱ ἀνακοινώσεις μας. «Ὅλα σχεδὸν τὰ παιδιά εἶπαν κάτι. Ἄρχισαν νὰ μιλοῦν ἐλεύθερα. Συζητοῦμε γιὰ τὰ «Θεοφάνεια». Ἡ πρόληψη γιὰ τοὺς «Καλλικιάτзарους».

Τὰ παιδιά ἔχουν πιά τὸ δικό τους Ἀλφαβητάριο. Ἐνα λευκὸ τετράδιο, ποὺ πάνω κολλοῦμε τὶς ἀναγνωστικὲς κάρτες. Τὸ «Τυπογραφεῖο μας», δὲν συμπληρώθηκε ἀκόμη. Χειρογραφες εἶναι οἱ κάρτες.

Ἀκολουθεῖ ἡ Ἐνότητα: «Τὰ παιγνίδια». Ἡ ἀγορὰ μὲ τὰ παιγνίδια. Τὰ παιγνίδια τῶν παιδιῶν. Κάνομε χωρισμὸ φράσεων σὲ λέξεις. Κόβομε τὶς φράσεις. Εὐκόλα οἱ μαθηταὶ κόβουν καὶ συναρμολογοῦν τὶς λέξεις σὲ φράσεις.

17 Ἰανουαρίου. Εἶναι ἡ μέρα τῶν «παραγγελμάτων». Ἄνοιξε τὴν πόρτα, φέρε λίγο νερό, ἐλάτε ἐδῶ, κλείσε τὸ παράθυρο. Ἀσκοῦμεθα, ἀναγκαστικά, σὲ μερικά.

2 Φεβρουαρίου: Ἡ γιορτὴ τῆς «Υπαπαντῆς». Σχετικὴ φράση. Χωρισμὸς λέξεων σὲ γράμματα. Κόψιμο καὶ συναρμολόγημα. Ἀνάλυση καὶ σύνθεση. Δυσκολεῖον-

ται τὰ παιδιά. Μά ἐπιμένουν, μὲ θέληση, νὰ βροῦν τὸ σωστό.

9 Φεβρουαρίου: Εὐκαιριακὴ ἐνότητα: «Ἡ χθεσινὴ ἐπίσκεψις τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ». Ἀνάλυση τοῦ: χ—θ—έ—ς. Συζήτηση γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς πόλης, πού ἐπισκέπτεται ὁ Ἐπιθεωρητὴς καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα τῶν γύρω χωριῶν. Ὄνόματα μερικῶν χωριῶν. Ἀποφασίζονται ἐπισκέψεις σὲ ἄλλα σχολεῖα, στὴν πόλη καὶ σὲ κοντινὰ χωριά.

Ἐπίσκεψις σ' ἓνα «Φοῦρνο». Παρατήρηση καλῆ τῆς ἐργασίας τοῦ Φουρνάρη. Γύρισμα στὸ σχολεῖο. Συζήτηση γιὰ τὶς ἐντυπώσεις τους, γιὰ τὸ φουρνάρι, γιὰ τὸ ψωμί, γιὰ τὸ σιτάρι, γιὰ τὸ ἀλεύρι. Ἰχνογράφηση, τραγούδι, χειροτεχνικὲς καὶ ἀριθμητικὲς ἀσκήσεις.

13 Φεβρουαρίου: Ἀνάγνωση τῶν τίτλων, τῶν τοπικῶν ἐφημερίδων. Δὲν δυσκολεύονται πολὺ στὰ κεφαλαῖα γράμματα. Κάθε λέξη, ὡς τώρα, γραφόταν μὲ τὸ πρῶτο τῆς γράμμα, πάντοτε κεφαλαῖο. Ἔτσι, δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη γιὰ ξεχωριστὴ διδασκαλίαν κεφαλαίων γραμμάτων. Συζήτηση γιὰ τὰ νέα τῶν ἐφημερίδων, γιὰ τοὺς ἐφημεριδοπῶδες, γιὰ τὰ τυπογραφεῖα. Ἀποφασίζεται ἐπίσκεψις σὲ κοντινὸ τυπογραφεῖο καὶ πραγματοποιεῖται. Ἡ κουραστικὴ καὶ ἀνθυγιεινὴ ζωὴ τοῦ τυπογράφου.

Γενικὴ Ἐνότητα: «Ἡ Ἀποκριὰ»

15 Φεβρουαρίου: Τριώδιο. Ἐτοιμασίες γιὰ τὴν Ἀποκριὰ. Ἐνεφανίσθησαν στοὺς δρόμους οἱ μασκαράδες. Ἐλεύθερη συζήτηση, παραμῦθια. Τὰ ρούχα τῶν μασκαράδων. Ἀπόφαση γιὰ σχετικὴ γιορτὴ στὸ σχολεῖο. Ἐτοιμασίες. Μερικὰ παιδιά δὲν βρίσκουν ρούχα. Ἄλλα τοὺς δανερίζουν. Ἡ ἀλληλοβοήθεια, σὲ τέτοιες μέρες. Ἡ ἐλεημοσύνη. Τραγούδι: «Ἐφτασ' ἡ ἀποκριὰ...». Ἀσκήσεις πρόσθεσης καὶ ἀφαίρεσης, στοὺς ἀριθμοὺς 1—10.

Πῶς ἡ μητέρα ἐτοιμάζει τὸ σπῖτι, γιὰ τὴν Ἀποκριὰ. Τὰ ψώνια τοῦ πατέρα. Γιορτὴ τῆς τάξης, ἀποκριάτικη. Γενικὴ γιορτὴ τοῦ σχολείου. Ὁ καρνάβαλος στὴν πόλη. Ἐντυπώσεις. Λίγα παιδιά, ἦταν στὴν ἐπίσημη συνοδεία. Εἶχαν τὸ λόγο στὴν τάξη. Ἄλλα φέρνουν παρατηρήσεις, γιὰ τὶς ἑλλείψεις, γιὰ τὶς καλὲς ἐντυπώσεις τους. Τὸ ἔθιμο τοῦ Καρνάβαλου.

Γενικὴ Ἐνότητα: «Τὸ σπῖτι»

1 Μαρτίου: Τὸ πατρικὸ σπῖτι. Ἡ νοσταλγία κι ἡ ξενιτιά. «Τὸ σπῖτι μου τὸ πατρικόν, πολὺ τὸ ἀγαπῶ». Προ-

σευχές γιά τὸ σπίτι μας. Τὰ σπίτια στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά. Τὰ δικά μας σπίτια. Τὸ χτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ κτίστης, τὰ ὑλικά (πέτρα—ἀσβέστης—ἄμμος, ξύλα, σίδερα, τσιμέντο, νερὸ κλπ.) Ὁ ἐλαιοχρωματιστής, ὁ μαραγκός, ὁ σιδηρουργός. Τὸ μάρμαρο, τὸ τοῦβλο, ὁ πηλός. Τὰ ὑγιεινὰ σπίτια, ἡ καθαριότητα τῶν σπιτιῶν, τὰ ἐπιπλα, τὰ ροῦχα. Ἐπίσκεψη σὲ σπίτι, ποῦ κτιζόταν. Πάμπολλες ἀσκήσεις, ἀπὸ κάθε μάθημα. Ἡ ἱστορία τοῦ σπιτιοῦ.

6 Μαρτίου: «Οἱ κτίστες κτίζουν τὸ σπίτι τοῦ Γ.». Ἡ δίφθογγος «ου». Τὰ ἐργαλεῖα τοῦ κτίστη, τοῦ μαραγκοῦ. Ὀνομασία καὶ ἀρίθμηση. Ἔχουν διδαχθῆ οἱ ἀριθμοί, ὡς τὸ 15. Πάμπολλες λέξεις καὶ φράσεις σχετικές: τανάλια, κατσαβίδι, σφυρί, βούρτσα, μπογιά κλπ. Τὰ χρώματα. Δειγματολόγιο ὑφασμάτων. Ζωγράφισμα ἀτομικῶν δειγματολογίων. Πῶς γίνονται τὰ χρωματιστὰ ἀντικείμενα κλπ. «Οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ». Ἡ οἰκογένεια. Προσευχὴ γιά τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μας. Ἡ μητέρα, ὁ πατέρας, τ' ἀδελφία, οἱ συγγενεῖς, οἱ γείτονες κλπ.

«Ἐπαγγέλματα τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας». Ὁ ψαρὰς, τὰ ἐργαλεῖα του, ἡ βάρκα, τὰ ψάρια, ἡ θάλασσα, τὸ ἄλατι κλπ. Ὁ μανάβης, ὁ μπακάλης, ὁ ὑπάλληλος, ὁ δάσκαλος κλπ. Ἡ μητέρα τοῦ Δ. ἐργάζεται στὸ Ὑφαντήριο. «Τὰ ἐργοστάσια». Ἐπίσκεψη σὲ ἕνα—δυσό. Τὰ ἐργοστάσια στὴν πόλη μας, συνοπτικά. «Ζῶα τοῦ σπιτιοῦ». Ὁ σκύλος, ἡ γάτα, ἡ κότα, περιποίηση, ἀσθένειες, προφυλάξεις, ὑγιεινὴ ἄποψη. «Ἡ κατοικία» τοῦ Κ.—Παραμῦθι: «Λύκος καὶ κατοικάκι». «Τὸ κουνέλι». Παιγνίδι: «Λύκος καὶ κουνέλι». Ἀνάγνωση σχετικῆ, ἀπὸ γραπτὸ κείμενο, σὲ κατάλληλα παιδικὰ βιβλία. Μεταφορὰ τῶν παιδιῶν στὰ γράμματα τοῦ Τύπου.

Γενικὴ Ἐνότητα: «Ἡ 25ῃ Μαρτίου»

20 Μαρτίου: Πλησιάζει ἡ Ἐθνικὴ μας γιορτῆ. Ἐτοιμασίες γιά τὴ γιορτῆ. Ἐθνικὴ χροιά στὴ συζήτηση. Ἡ παρέλαση. Ἀρχίζουν νὰ γράφουν Ἐκθέσεις, σὰν ἀνακρινώσεις ἐντυπώσεων. Πῆραν μέρος στὴ σχολικὴ γιορτῆ.

29 Μαρτίου: Διδακτικὴ ἐκδρομὴ. «Τὸ αὐτοκίνητο». Τὰ μέσα συγκοινωνίας στὴν ἐξέλιξή τους, στὸ χωριὸ καὶ στὴν πόλη. Σχετικὸ ἀνάγνωσμα, εὐχάριστες ἀσκήσεις ἀριθμητικῆς, ἀτυχήματα, ὁ ὁδηγός, οἱ ὠφέλειες τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, ἴχνογράφηση κλπ.

«Ἐπίσκεψη τυφλῶν στὸ σχολεῖο μας». Εὐκαιριακὴ ἐνότητα. Παραμῦθι, ὅστερα ἀπ' τὴν παρακολούθηση τῆς γιορτῆς, ποῦ ἔδωσαν οἱ τυφλοί. Τὰ μάτια στὸν ἄνθρωπο. Τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος. Ἡ ἀναγκαιότητα καὶ ἡ προφύλαξη

τοῦ καθενός. Ἡ καθαριότητα τοῦ σώματος, γενικά. Ἡ ἀτομική καθαριότητα καὶ ἡ καθαριότητα τῶν πραγμάτων μας.

Τὸ σαποῦνι, τὸ πλύσιμο τοῦ σώματος, τῶν ρούχων κλπ.

Ἡ καθαριότητα τοῦ σχολείου. Ὁμάδες καθαριότητας.

Τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι. Μέρα καὶ νύχτα. Τὸ 24ωρο. Ἡ μέρα, ἡ ἑβδομάδα, ὁ μήνας. Ὁ ἥλιος, τὸ φεγγάρι, τ' ἀστέρια.

Τὸ θαῦμα τοῦ «τυφλοῦ» Πολαπλασιασμός μετὸ 2.

Γενικὴ Ἐνότητα: «Τὸ Πάσχα».

12 Ἀπριλίου: Σαρακοστή, νηστεία. Ἁγία Κοινωνία. Τὸ θαῦμα τοῦ «Λαζάρου». Ἔθιμα τῆς ἡμέρας. Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ μας. Ἐτοιμασίες γιὰ τὸ Πάσχα. Θρησκευτικὰ ἄσματα. Ὁ Ἰούδας πρόδωσε τὸ Χριστό μας. Ἡ Σταύρωση καὶ ἡ Ἀνάσταση.

Ἐτοιμασίες γιὰ τὸ Πάσχα στὸ σπίτι. Τὰ κόκκινα αὐγά, τὸ ἀρνί. Χριστιανικὰ ἔθιμα. Τὸ Πάσχα στὴν πόλη, στὸ χωριό, στοὺς στρατώνες. Ἀριθμητικὴ ὡς τὸ 20. Πράξεις σχερικές. Πολλαπλασιασμός καὶ διαίρεση στοὺς ἀριθμούς 1-20.

Γενικὴ Ἐνότητα: «Ἡ Ἀνοιξη».

28 Ἀπριλίου: Ἀνακοινώσεις ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν διακοπῶν τοῦ Πάσχα. Ἦλθε ἡ ἀνοιξη. Τὸ μαρτυροῦν τὰ λουλούδια, ποὺ ἔφεραν τὰ παιδιά στὸ σχολεῖο. Ἀπόφαση γιὰ περίπατο. Τὴν ἴδια μέρα πραγματοποιήθηκε. Παρατήρηση τῆς ἀνοιξιὰτικῆς φύσης ἀπὸ κοντινὸ λόφο. Τραγούδια ἀνοιξιὰτικά. Ἡ πράσινη φύση, τὰ πουλιὰ ξαναγύρισαν κλπ. Ἐλεύθερη Ἐκθεσοῦλα, γύρω στὴν Ἀνοιξη. Λουλούδια τῆς Ἀνοιξης. Χαρτοκοπτικὲς ἀσκήσεις. Κείμενο σχετικὸ.

Πρωτομαγιά: Περίπατος στὴν ἐξοχὴ. «Ὁ κήπος τῆς Ἀνοιξης». Ὁ περιβολάρης, ἡ περιποίηση τοῦ κήπου, καλλιέργεια λουλουδιῶν στὸ σχολεῖο, σέ γλάστρες, ἰχνογράφου, Ἀριθμητικὴ, τραγούδια κλπ. «Τ' ἀνοιξιὰτικά πουλιὰ». Τὰ χελιδόνια κι οἱ φωλιές τους. Προστασία τῶν πουλιῶν. Παραμῦθι σχετικὸ, γιὰ ἓνα κακὸ παιδί, ποὺ τιμωρήθηκε γιὰτὶ χάλασε τὴ φωλιά ἑνὸς χελιδονιοῦ. Φίλοι μας εἶναι τὰ πουλιὰ. Αἶνιγμα κλπ.

Ἐκδρομὴ στὰ «Σπήλια». Ἐκθεση, σχεδιάγραμμα πορείας, τὰ ρυάκια, ἡ Κνωσός, τὸ δάσος, τὸ βουνό, ὁ λόφος. Ἀριθμητικὴ, ὡς τὸ 25. Ποτάμι, γέφυρα, χωράφια, γεωργός, ἐργαλεῖα του. Τὸ σιτάρι, ὁ θερισμός, τ' ἄλώνισμα. Τραγούδι τοῦ θερισμοῦ.

«Ἡ πεταλούδα», ὡς μερικὴ ἐνότητα. Τραγούδι, ἰχνογράφηση, παραμῦθι, ἀνάγνωση κλπ.

Τὰ παιδιά τῆς Α΄ τάξης ἔλαβαν μέρος ἐνεργὸς στίς Γυμναστικὲς ἐπιδείξεις τοῦ σχολείου.

Γενική Ένότητα: «Ἡ θάλασσα».

Περίπατος στήν ἀκρογιαλιά. Κοντά στό λιμάνι. Βάρκες, καΐκια, βαπόρια. Συνδιάλεξη ἐλεύθερη μέ ψαράδες. Ταξείδια τῶν βαποριῶν. Παραμύθι, γιά καράβι, πού κινδύνεψε καί σώθηκε μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος, προστάτης τῶν ναυτικῶν. Ἡ γαληνεμένη θάλασσα. Ἡ θάλασσα τοῦ νησιοῦ μας.

Τί ζοῦν στή θάλασσα. Ὄνόματα ψαριῶν. Μεγάλα καί μικρά ψάρια. Τό μαγεῖρεμα τῶν ψαριῶν. Τά ἐργαλεῖα τοῦ ψαρά. Τό ψάρεμα καί οἱ κίνδυνοι. Προσευχή γιά τόν ψαρά. Ἀριθμητική, ἀπό ἀγοραπωλησίες.

Τό κολύμπι, σάν σπόρ. Ἡ ὑγεία τῆς θάλασσας.

Δεύτερη ἐπίσκεψη τῶν μαθητῶν στό λιμάνι. Μέτρηση, μέ βήματα, τῆς προκυμαίας, τοῦ ὕψους τοῦ τοίχου. Μέ τίς παλάμες, μετροῦμε τὸ μήκος μιᾶς βάρκας, πού ἦταν πεταμένη στή στεριά, τῶν κουπιῶν κλπ.

10 Ἰουνίου: Προσανατολισμός τῆς πόλης μας. Τά σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα. Ὁ προσανατολισμός τοῦ σχολείου μας, τῶν σπιτιῶν μας, τῶν Ἐκκλησιῶν μας. Ἡ ρυμοτομία τῆς πόλης, τὰ καταστήματα, τὰ δημόσια καταστήματα, οἱ Ἐκκλησίες μας. Οἱ Τοπικές Ἀρχές.

Ἡ πόλη μας, μέ τήν ἐμφάνιση τοῦ καλοκαιριοῦ. Στό χωριό, τὸ καλοκαίρι.

Ἐτοιμασίες γιά τήν καθιερωμένη σχολική γιορτή, μέ τή λήξη τῆς σχολικῆς χρονιάς.

22 Ἰουνίου: Σχολική γιορτή.

Λίγες παρατηρήσεις

Ἀποσπάσματα τοῦ λεπτομεροῦς Ἡμερολογίου μου, ἀνακοινῶν. Λείπει ὀρεκτὴ ὕλη, λείπουν λεπτομέρειες, λείπει ἡ τεχνική τῆς μεθόδου. Μιά τέτοια ἐργασία, θάπαιρνε μεγάλο πλάτος. Κεῖνο, πού ἔβγαλα ἀπ' τὸ φετεινὸ πειραματισμὸ μου εἶναι, πὼς ἡ Ἐνιαία διδασκαλία γιά τὴν Α' τάξη, εἶναι ἡ πιὸ φυσικὴ γιά τὸ παιδί κι ἡ πιὸ ἀποδοτικὴ. Γιά τὴ μέθοδο στήν Α'. Ἀνάγνωση, θάλεγα, πὼς ἀκολούθησα τὴ γενικὴ πορεία στὴ διδασκαλία, ὅπως καθορίζεται ἀπ' τὸ Decroly: Παρατήρηση—σύνδεση—ἐκφραση. Ξεκίνησα ἀπὸ λέξεις, προχώρησα σὲ φράσεις κι ὕστερα ἔκανα ἀνάλυση, σὲ γράμματα προπαντός. Δίδαξα ξεχωριστὰ τίς δίφθογγες.

Ἡ Ἐνιαία διδασκαλία ἔχει ζωντάνια. Κινεῖ τὸ διαφέρον τῶν παιδιῶν καί τὰ αὐτομορφώνει. Ἡ Ὀλικὴ μέθοδος, διδάσκει στὰ παιδιά τὴ δεξιότητα τῆς ἀνάγνωσης, κυρίως ὀπτικά, ἀφοῦ ἡ ἀνάγνωση εἶναι ὀπτικὴ λειτουργία. Τὰ ἀναγνωστικὰ παιγνίδια, εἶναι τὸ κίνητρο τοῦ διαφέ-

ροντος, για την εμπέδωση των εικόνων. Το 'Αλφαβητάριο έγινε απ' τα ίδια τα παιδιά. "Αν τον έρχόμενο χρόνο έχουμε το «Μαθητικό Τυπογραφείο», το 'Αλφαβητάριό μας θα ιδη και το φως της δημοσιότητας.

Στη Γραφή και στην 'Ορθογραφία είχα ἄριστα ἀποτελέσματα. Στις 'Εκθέσεις, ικανοποιητικά, ὅπως και σ' ὅλα τὰ ἄλλα μαθήματα, Καὶ κάτι πιὸ σπουδαῖο. Ἡ ὄλη ἐργασία, πού ἐγινε, ἦταν εὐχάριστη, ἐνδιαφερτικὴ γιὰ τὰ παιδιά. Κι ὅ,τι ἔμαθαν, εἶναι μόνιμο κτῆμα τους.

'Απ' τὰ 32 παιδιά, πού φοίτησαν τακτικά, θὰ προαχθοῦν τὰ 28. Σεῖς θὰ κρίνετε τὴ μέθοδο κι ἀπ' τὴν ἀποψη τῶν ἀποτελεσμάτων.

Τὸ διαφέρον τῶν παιδιῶν, ἡ αὐτενέργειά τους, τὸ θάρρος, πού ἀπόχτησαν, ὕστερα ἀπ' ἄρκετὸν κόπο καὶ ἡ ἀνάπτυξη ὅλων τῶν δεξιοτήτων τους, μοῦ δίνουν τὸ θάρρος νὰ ἐργάζωμαι πάντοτε μὲ τὸ σύστημα τῆς 'Ενιαίας διδασκαλίας.

Μὴν ξεχνᾶτε, πὼς τὴν πρώτη χρονιά, θὰ κουρασθῆτε. Μὰ δὲν θ' ἀπελπισθῆτε, ἂν σᾶς θερμαίνει ἡ ἀ γ ἄ π η γιὰ τὸ παιδί.

«'Ας γίνῃ ὁ δάσκαλος, ὁ τεχνίτης, ὁ κηπουρὸς κι ὁ κλαδευτής, γιὰ νὰ κἀνῃ ἕνα πρῶι ν' ἀνοίξῃ ὁ δρόμος, πού τὸ παιδί θὰ σύρῃ νικητής!»

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΣΤΗ Β΄ ΤΑΞΗ

Εισήγηση της δ)δος ΛΙΝΑΡΔΑΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
δημοσίησης της Β΄ τάξης του 6ξίου Προτύπου.

Δέν θά σās άπασχολήσω καθόλου μέ θεωρίες, οϋτε θά μιλήσω γιά τήν παιδαγωγική άξία τής Ένιαίας διδασκαλίας.

Θά σās έκθέσω τήν έργασία πού έκαμα μέσα στο σχολικό αυτό χρόνο, στη Β΄ τάξη, πού μου άνέθεσε ό κ. Έπιθεωρητής, τόν όποϊον εύχαριστώ θερμά γιά τήν τιμή αυτή και τήν έμπιστοσύνη μέ τήν όποία μέ περιέβαλε.

Ή πραγματικά φωτεινή καθοδήγησή του και οι σοφές συμβουλές του συνετέλεσαν στο να μέ κατατοπίσουν στη δύσκολη αυτή έργασία πού άνέλαιβα.

Στην άρχή άπογοητεύθηκα. Δέν πρέπει να τó κρύψω. Χίλιες δυσκολίες, άπειρα προβλήματα και έλλειψεις, είχαμε να άντιμετωπίσωμε όλοι οι δάσκαλοι του σχολείου. Άκόμη κάτι άλλο σπουδαιότερο. Παιδιά φτωχά και μέ πνευματική άνωμαλία. Έκεϊνο πού μέ ζυσκόλεψε πολύ στην άρχή, ήταν ή Άριθμητική. Γι αυτήν, θά σās μιλήσω πιο κάτω.

Πρώτα θά σās μιλήσω γιά τήν έκλογή και τή διάταξη τής ύλης. Πώς τή διάλεξα και πώς τή μοίρασα.

Καθώς ξέρετε, τó έπίσημο Άναλυτικό πρόγραμμα έχει γιά τή Β΄ τάξη τά θέματα: «πόλις—κήπος—άγρός—χειμών—πεδιάς—νερά—δάσος θάλασσα—κατοικία άνθρώπων».

Στην Α΄ τάξη τó Α. πρόγραμμα όρίζει: «Διδακτήριον, οίκια, συνοικία σχολείου, οϋρανός. Έγώ δίδαξα τήν ύλη και τών δυό αυτών τάξεων, αλλά μέ διάφορη διάταξη.

Γιά να προσφέρω τήν ύλη αυτή στο παιδί τής Β΄ τάξης έλαβα ύπ' όψει: α.) Τis έποχές του έτους, φθινόπωρο, χειμώνας, άνοιξη, καλοκαίρι. β.) Τους μήνες. Δηλαδή τόν Οκτώβριο, είπα, θά περιστραφώ γύρω στο σχολείο και τó διδακτήριο. Τó Νοέμβριο, θά διδάξω τήν ύλη του Φθινοπώρου. Τó Δεκέμβριο, λίγα άκόμη φθινοπωρινά και τά Χριστουγεννιάτικα.

Τόν Άνουνάριο και Φεβρουάριο, τά του χειμώνα: Προ-

φύλαξη κατά τοῦ ψύχους, ἐνδυμασία. Τὸ Μάρτιο καὶ Ἀπρίλιο, τὰ ἀνοιξιάτικα. Τὸ Μάιο, λίμνη—δάσος. Καὶ τὸν Ἰούνιο, τὴ θάλασσα καὶ τὸ καλοκαίρι. γ.) ἔλαβα ὑπ' ὄψει θέματα εὐκαιρίας, ἐρμηνεύεις ἐορτῶν, θέματα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ παιδιοῦ (σπίτι—δρόμος—σχολεῖον), θέματα κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ, θέματα φυσιογνωστικά, δηλαδὴ ἀπὸ παρατήρηση ἀνθρώπων, ζώων, φυτῶν καὶ θέματα πατριδογνωστικά καὶ ἱστορικά τῆς στενῆς πατρίδας.

Ἔτσι μοίρασα τὴν ὕλη σὲ μεγάλες ἐνότητες. Ἡ κάθε ἐνότητα εἶχε μικρὰ κέντρα, ποὺ διδάσκονταν, ἓνα κάθε μέρα. Τῇ μεγάλῃ αὐτῇ ἐνότητι διέκοπτα μὲ τὰ εὐκαιριακὰ θέματα καὶ πάλι ξαναγύριζα στὰ κέντρα τῆς μεγάλης Ἐνότητος.

Σὲ κάθε κέντρο τῆς ἡμέρας ἔκανα ὄλα τὰ μαθήματα: Ἀνάγνωση, Ἐρμηνευτικά, Τραγουδία, Λεκτικὲς ἀσκήσεις, Ἐκθεση, Ἀριθμητικὴ, Ἰχνογραφία, Πλαστικὴ, Χειροτεχνία κλπ.

Ἡ ὄλη ἐργασία στηριζόταν στὴν παρατήρηση. Κάναμε, ὅσες ἐκδρομὲς μπορέσαμε στὴν ἐξοχὴ καὶ περιπάτους στὴν πόλη. Οἱ ἐκδρομὲς εἶναι ἡ βάση γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς ἐκδήλωσης τοῦ παιδιοῦ. Ἔπρεπε νὰ γίνουσι ἀκόμη περισσότερες ἐκδρομὲς, μὲ αὐτοκίνητο. Ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατόν, γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους.

Τετράδια εἶχα: Γραφῆς, Ὀρθογραφίας, Ἐκθέσεων καὶ τετράδιο Ἐργασίας. Στὸ τετράδιο αὐτὸ γράφαμε κάθε μέρα τὸ κέντρο, ποὺ διδασκόταν.

Ἀναγνωστικὰ εἶχα τρία. Τὸ ἐπίσημο βιβλίο τοῦ Κράτους. Τὸ βιβλίο ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι γραμμένο γιὰ τὴν Ἐνιαία διδῆλια. Ὄταν εἶχε σχετικὸ κεφάλαιο μὲ τὸ κέντρο, τότε διαβάζαμε τὸ κεφάλαιο αὐτό. Ὄταν δὲν ὑπῆρχε ὅμως, τότε τοὺς ἔδινα γραμμένο στὴ μηχανὴ σχετικὸ κείμενο κι ἔτσι σιγά—σιγά ἔγινε ἓνα δεύτερο μικρὸ Ἀναγνωστικὸ. Τὸ βαπτίσαμε «πράσινο βιβλίο», γιὰτὶ ἦταν ὄλα τὰ βιβλία μὲ πράσινο ἐξώφυλλο.

Ἀκόμα μεταχειρίστηκα ἓνα δικό μου παιδικὸ βιβλίο: «Τὰ λουλουδιὰ τοῦ Χριστοῦ». Τοὺς τὸ ἔδωσα δωρεάν καὶ διαβάσαμε ἀπ' ἐκεῖ πολλὰ γιὰ τὸ Χριστοῦλη, τὰ Χριστοῦγεννα, προσευχὲς κλπ. Φέρνανε καμιά φορὰ καὶ κανένα παιδικὸ βιβλίο εἰκονογραφημένο ἢ παραμῦθια καὶ διαβάζαμε.

Τὰ παιδιά τῶν Α' καὶ Β' τάξεων βρίσκονται ἀκόμη στὴν πρώτη περίοδο τῆς ψυχολογικῆς ἐξέλιξης, στὴν ἡλικία τῶν παραμυθίων. Ἐξεῖ μεγάλη ἀξία νὰ διατηρηθῆ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ πολὺ ἢ χαρὰ γιὰ κάθε παραμυθένιο καὶ

κάθε φανταστικό. Γι αυτό έχουν μεγάλη σημασία τὰ παραμύθια, οἱ ἱστορίες, οἱ ζωγραφιές. Προσπάθησα νὰ τοὺς διηγοῦμαι συχνὰ παραμύθια σχετικὰ μὲ τὸ κέντρο τῆς ἡμέρας, μικρὲς ἱστορίες, μύθους, θρύλους, παραδόσεις. Προσπάθησα νὰ ἀνακατεύω καὶ λαογραφικὸ ὕλικό, παροιμίες, αἰνίγματα.

Λεκτικὲς ἀσκήσεις, ἔκανα πολλές, προφορικὲς καὶ γραπτές. Στὴν ἡλικία αὐτὴ ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ παρακινή τὰ παιδιὰ νὰ μιλοῦν νὰ διηγούνται ὅσο τὸ δυνατόν πολὺ καὶ ἐλεύθερα καὶ νὰ ζωηρεύη τὰ δειλὰ παιδιὰ. Ἔτσι κερδίζει τὶς καρδιὲς τῶν μικρῶν παιδιῶν καὶ χτίζει γερὰ θεμέλια γιὰ κάθε μελλοντικὴ σχολικὴ ἐργασία.

Κάθε πρωτὶ τὰ παιδιὰ ἔκαναν ἀνακρινώσεις καὶ κάθε μέρα ἔφερναν καὶ κάτι καινούργιο. Ἐκθέσεις ἔγραφαν συχνά. Γραμματικὴ δίδαξα ὅ,τι ὀρίζει τὸ πρόγραμμα. Γιὰ τὴν ἀσκηση τῆς μνήμης ἔδινα συχνὰ στὰ παιδιὰ τραγοῦδάκια καὶ τὰ μάθαιναν. Τὰ ἔμμετρα ἀναγνωσμάτα βοηθοῦν πολὺ καλύτερα στὴν κατανόηση τοῦ περιεχομένου. Ὁ ἔμμετρος ρυθμὸς θέλγει τὸ παιδί.

Ἡ Ἰχνογράφία καὶ ἡ πλαστικὴ εἶναι κι αὐτὰ σοβαρὰ μέσα ἐκφρασης. Τὰ παιδιὰ μὲ εὐχαρίστηση ζωγραφίζουν, κάνουν φανταστικὰ σχήματα καὶ ρίχνουν χρῶμα πολὺ.

Ἐκεῖ ποὺ συνάντησα τὴ μεγαλύτερη δυσκολία ἦταν ἡ Ἀριθμητικὴ. Στὴν ἀρχή, δὲν ἤξερα, πῶς νὰ τὴν συνυφάνω μὲ τὴν Ἐνιαία, ἀλλὰ ξαφνικὰ βρῆκα τὸν τρόπο, ποὺ ἦταν τόσο ἀπλός! Ἀλλὰ μήπως πολλές φορές τὰ ἀπλούστερα πράγματα, δὲν μᾶς φαίνονται πολὺ μακριά, ἐνῶ εἶναι τόσο κοντὰ μας;

Στὴν ἀρχὴ μεταχειρίστηκα, σὰν ἐποπτικὰ μέσα, πετραδάκια, σπέρτα. Ὅλα ὅμως τὰ ἐγκατέλειψα γρήγορα. Τοὺς ἔδωσα χαρτονομίσματα. Ἐκοψα μὲ λευκὸ χαρτί τοῦ μέτρου, σταφιδόχαρτο, μικρὰ χαρτάκια, ἓνα χιλιάριο, 5χίλιο, 10χίλιο, 20χίλιο. Ἐδωσα πολλὰ στὸ κάθε παιδί. Κοπιαστικὴ ἐργασία αὐτὴ. Διαρκῶς ἔκοβα νέα, γιατί τὰ ἔχαναν. Ἄν εἶχε χρήματα τὸ σχολικὸ ταμεῖο, θὰ τὰ τυπώναμε. Τὰ εἶχαν δεμένα χωριστὰ κατὰ κατηγορίες καὶ τὰ ἔβαζαν μέσα σὲ κουτάκι.

Γιὰ νὰ εἶναι πιὸ συγκεκριμένη ἡ Ἀριθμητικὴ καὶ συνυφασμένη μὲ τὴν Ἐνιαία τὴ συσχέτιζα μὲ τὴν ὕλη τοῦ κέντρου: π. χ. μιλοῦσαμε γιὰ τὸ βοσκό. Ἡ Ἀριθμητικὴ ἦταν γιὰ τυρί, γάλα, μαλλί, πρόβατα. Στὸ κέντρο «ὁ γεωργὸς σπέρνει» ἡ Ἀριθμητικὴ ἦταν ἡ ἐξῆς: Ὁ γεωργὸς ἔσπειρε 25 ὄκ. καὶ τὴ β'. ἡμέρα 35 καὶ τὴ γ'. 15. Πόσο ἔσπειρε καὶ στίς 3 μέρες: Ἡ, εἶχε 100 ὄκ. σπόρο καὶ ἔσπειρε 75. Πόσος τοῦ ἔμεινε;

Πρέπει όμως να σάς πω, ότι είχα έκ τών προτέρων καθορισμένη τή σειρά τής διδακτέας ύλης και ήξερα ότι σήμερα θά είχα να διδάξω π. χ. πρόσθεση από 30—40, τήν άλλη μέρα π. χ. πρόσθεση με τὸ 15 κλπ.

Τήν ύλη δηλαδή τής Ἀριθμητικῆς τή μοίρασα με δική μου σειρά, τήν ὁποία ἀκολουθοῦσα πιστά. Δίδαξα πρώτα ὅλη τήν ἑκατοντάδα καί συγχρόνως μιὰ - μιὰ δεκάδα με τίς 4 πράξεις. Ἡ σειρά αὐτή πού ἔχω ἀκολουθήσει ἔχει πολλά πλεονεκτήματα. Ἐλεγα τὸ πρόβλημα, τὰ παιδιά σχημάτιζαν τοὺς ἀριθμούς καί ἕνας τοὺς ἔγραφε στὸν πίνακα καί τοὺς λογάριάζε.

Στὰ παιδιά ἀρέσουν τὰ ἀριθμητικὰ παιγνίδια. Κάναμε πολλά τέτοια. Σιγά-σιγά τὰ παιδιά μόνα τους ἔμαθαν νὰ βρίσκουν τί θά λογαριάζαμε. Σήμερα πού μιλήσαμε π. χ. γιὰ τὸν ἐργαλειό, θά λογαριάσωμε με πῆχες. Ἄλλη μέρα, θά λογαριάσωμε τὰ δένδρα τοῦ κήπου: Ἦταν 3 σειρές ἀπὸ 3 κεραιές, 3 σειρές ἀπὸ 4 πορτοκαλιές, 3 σειρές ἀπὸ 5 λεμονιές, $3 \times 3 = \dots 3 \times 4 = \dots 3 \times 5 = \dots$ κλπ.

Σήμερα πού μιλήσαμε γιὰ τὸ μαλλί, θά λογαριάσωμε σακιά μαλλί φορτωμένα σὲ κάρρα.

Ἔτσι ἡ Ἀριθμητικὴ, πού με δυσκόλεψε στὴν ἀρχή, προχωροῦσε φυσικά κι εὐχάριστα. Λογαριάσαμε τὸ Χριστουγεννιάτικο φαγητὸ τῆς οἰκογενείας. Τί ἔδωσε ὁ πατέρας στὰ παιγνίδια τὴν πρωτοχρονιά. Πόσο ἔστοίχισαν τὰ κουλούρια τοῦ Πάσχα. Πόσο τὰ κόκκινα αὐγά. Ἔγινε ἕνα παιδί μωλώνας, ἄλλος μπακάλης, ἄλλος γαλατάς. Τοὺς εἶχα δώσει καί ἕνα πίνακα ἀριθμητικῆς καί γράφαμε κάθε δεκάδα πού μαθαίναμε. Ἀμέσως στὴν ἀρχὴ τοῦ Ὀκτωβρίου τοὺς ἔδωσα τὸ μέτρο. Κάθε παιδί εἶχε τὸ μέτρο του καί πολλές μετρήσεις κάνανε μοναχὰ τους τὰ παιδιά. Ἐπίσης μεταχειρίσθηκα πολὺ τὸ ἀμμοδοχεῖο.

Χειροτεχνία ἔκαναν με χαρτονάκι, κεντητὸ καί ζωγραφιστό, χαρτοκολλητικὴ καί ἄλλα.

Εἰκόνες προσπαθοῦσα νὰ παρουσιάζω τουλάχιστον μιὰ σὲ κάθε κέντρο.

Μὲ πλαστιλίνη ἐργάστηκαν καλά. Ἦταν ὅμως ἀδύνατη ἡ διατήρηση τῶν ἔργων.

Δίνω παρακάτω τίς πρὸς πολλὰς γενικὲς καί μερικὲς «Ἐνότητες ἐργασίας» ἢ «Κέντρα ἐνδιαφέροντος», δίχως νὰ κάνω νύξεις διδακτικῆς πορείας. Στὸ τέλος, ἀναλύω μιὰ γενικὴ ἐνότητα, γιὰ νὰ μπορέση ὁ ἀναγνώστης νὰ κρίνη τὸ ὕλικο ἢ τὴν τεχνικὴ τῆς Ἐνιαίας διδασκαλίας.

Οἱ πρῶτες μέρες: Πῶς περάσαμε τίς διακοπές, ὁ ἀγιασμὸς, καλὴ συμπεριφορὰ, καθαριότητα, μιὰ καλὴ πράξη. Πρόκειται γιὰ σύντομες, εὐκαιριακὲς ἐνότητες.

Γενική ένότητα: «Τὸ σχολεῖο».

13 Ὀκτωβρίου: Τὸ σχολεῖο μας, πῶς πρέπει νὰ φερνόμαστε στὸ σχολεῖο, τὰ πράγματα τοῦ σχολείου, τὰ ἀτομικὰ σχολικὰ μας πράγματα, στολίζομε τὴν τάξη μας, τὸ μέτρο, τὰ ἐπιπλα τῆς τάξης, ἡ Σημαία, ὁ πίνακας, τὰ θρανία, ἡ ἔδρα κλπ.

27 Ὀκτωβρίου: Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου.

1 Νοεμβρίου: Εὐκαιριακὲς ἐνότητες: Ὁ ξυλουργός, τὸ κουτί τῆς καλοσύνης, τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα, ἡ βλαστήμια, τὰ πρωτοβρόχια, τὸ Ἄρκαδι, τὸ νερό, ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ, τὸ διδασκῆριον, τὰ παράθυρα τῆς τάξης, τὰ τζάμια, ἡ αὐλὴ τοῦ σχολείου, ὁ σχολικὸς κήπος, τὰ Εἰσόδια τῆς Παναγίας, τὰ Φιλανθρωπικὰ καταστήματα τοῦ Ἡρακλείου (Ὀρφανοτροφεῖο—Νοσοκομεῖο), ἡ δασκάλα ἄρρωστη.

Γενικὴ ἔνότητα: «Τὸ φθινόπωρο».

22 Νοεμβρίου: Ἡ φύση τὸ φθινόπωρο, φύγανε τὰ χελιδόνια, τί μᾶς φέρνει τὸ φθινόπωρο, τὰ καλὰ τῆς βροχῆς, ὁ γεωργὸς σπέρνει, οἱ ἐργασίες τῶν γεωργῶν, τὸ φθινόπωρο, ὁ κήπος τὸ φθινόπωρο, ἐτοιμάζονται γιὰ τὸ χειμᾶδι.

Γενικὴ ἔνότητα: «Ἡ ἑλιά»

1 Δεκεμβρίου: Πῶς περιποιοῦνται τὶς ἐλιές, πῶς μαζεύουν τὶς ἐλιές, τὰ καλὰ ποῦ μᾶς δίνει ἡ ἑλιά, πῶς βγαίνει τὸ λάδι, τὸ εὐλογημένο δένδρο.

Γενικὴ ἔνότητα: «Τὰ Χριστούγεννα»

10 Δεκεμβρίου: Ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, οἱ 3 Μάγοι, τί κάνομε τὰ Χριστούγεννα, ἡ Ἁγία οἰκογένεια, πρῶτα θαύματα τοῦ Χριστοῦ, ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος, Χριστουγεννιάτικη γιορτὴ.

Γενικὴ ἔνότητα: «Ὁ χειμῶνας»

8 Ἰανουαρίου: Πῶς περάσαμε τὶς γιορτές, ὁ χειμῶνας, βροχὴ—χιόνι, ποταμάκι, οἱ 4 ἐποχές, προφυλάξεις ἀπ' τὸ κρύο, πῶς γίνεται τὸ μαλλὶ καὶ τὰ μάλλινα ὑφάσματα, ὁ ἐργαλειός, τὰ ὑφαντουργεῖα, τὰ καλὰ τοῦ χειμῶνα, οἱ ἐργασίες τοῦ γεωργοῦ τὸ χειμῶνα, οἱ ἄνεμοι, ὁ χρόνος, οἱ μῆνες, ἡ ἱστορία τοῦ Μίνωα, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, οἱ ὀνομαστικὲς μας γιορτές.

1ῃ Φεβρουαρίου: Εὐκαιριακὰ κέντρα: Ἡ γιορτὴ τῆς δασκάλας, ἡ γιορτὴ τῆς μητέρας (Ἑπαπαντῆ),

ὁ ράφτης, βαμβακερὰ καὶ λινὰ ὑφάσματα, βαμβάκι καὶ λινάρι, οἱ τυφλοὶ, ἡ μυγαλιά, τὸ πουλάκι καὶ τὸ παιδάκι, τὸ ἡμερολόγιο.

Γενικὴ ἐνότητα: «Ἡ Κρήτη»

13 Φεβρουαρίου: Ἡ πατρίδα μας ἡ Κρήτη, ἱστορία τοῦ Ἡρακλείου, τὰ τείχη του, οἱ Ἐκκλησίαι του, οἱ κῆποι του, οἱ δρόμοι του, τὰ σπίτια του, τὰ δημόσια κτίρια κλπ.

18 Φεβρουαρίου: Εὐκαιρικὰ κέντρα: Ὁ κήπος τὸ χειμῶνα, ὁ κηπουρὸς, τὸ κηπάκι μας, ὁ δενδρόκηπος, τὸ λαγουδάκι, ἡ κότα, τὸ κουνελάκι κλπ.

Γενικὴ ἐνότητα: «Ἡ ἀποκριὰ»

25 Φεβρουαρίου: Προετοιμασίες γιὰ τὴν ἀποκριὰ, πρόγραμμα τῆς γιορτῆς στὸ σχολεῖο, σχέδιο τῆς γιορτῆς στὴν πόλη, ὁ καρνάβαλος, ἡ σαρακοστή, ὁ χειμῶνας φεύγει.

5 Μαρτίου: Εὐκαιρικὸ κέντρο: Οἱ κῆποι τοῦ Ἡρακλείου τὴν ἀνοιξη, ὁ κηπουρὸς, τὰ κηπουρικὰ ἔργα-λεῖα, τὰ ζῶα τοῦ κήπου.

Γενικὴ ἐνότητα: «Ὁ δρόμος καὶ τὰ ἐπαγγέλματα».

6 Μαρτίου: Πῶς εἶναι οἱ δρόμοι μας, τί βλέπομε στοὺς δρόμους, ἐπαγγέλματα τοῦ δρόμου, ὁ γαλατὰς, ὁ φουρνάρης, ὁ κουλουράς, ὁ μανάβης, ὁ μπακάλης, ὁ κρεοπώλης, ὁ σιδηρουργός, ὁ παπουτῆς.

24 Μαρτίου: Εὐκαιρικὸ κέντρο: Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Παναγίας, ἡ 25ῃ Μαρτίου, ἐντυπώσεις ἀπ' τὴ γιορτὴ στὸ σχολεῖο καὶ στὴν πόλη.

Γενικὴ ἐνότητα: «Ἡ Ἄνοιξη»

29 Μαρτίου: Στὸ πράσινο λειβάδι, στὸν κάμπο, στὸ βουνό, στὴν ἀκρογιαλιά, στὰ ὑψώματα, τὰ πρόβατα βόσκουν στὸ λειβάδι, ἡ δενδροφύτευση, τὸ πρῶτο θαῦμα τοῦ Χριστοῦ, τὰ χελιδόνια ξαναγύρισαν, ὁ γεωργὸς κι ὁ κηπουρὸς τὴν Ἄνοιξη.

Γενικὴ ἐνότητα: «Πλησιάζει τὸ Πάσχα»

12 Ἀπριλίου: Πλησιάζει τὸ Πάσχα, ὁ Χριστὸς κι ὁ Λάζαρος, τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ, τὸ στόλισμα τοῦ Ἐπιταφίου, λουλούδια τῆς ἐποχῆς, ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, τὰ κόκκινα αὐγά, ἔθιμα Πασχαλινά, ὁ ἅγιος Θωμᾶς.

29 Ἀπριλίου: Εὐκαιρικὰ κέντρα: Ὁ ἄγρος,

ζῶα καὶ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ, ἡ πρωτομαγιά, μέσα συγκοινωνίας, λιμάνι, ἀεροδρόμιο, πρακτορεῖα.

Γενικὴ ἐνότητα: «Τὸ σπίτι»

6 Μαΐου: Πῶς κτίζεται τὸ σπίτι, τὰ μέρη τῶν σπιτιῶν, ὑγιεινὰ καὶ ἀνθυγιεινὰ σπίτια, τὰ πράγματα καὶ τὰ ζῶα τοῦ σπιτιοῦ, ἡ οἰκογένεια, τὸ χωριό, ἡ πολιτεία, οἱ συνοικίες, ἡ συνοικία τοῦ σχολείου.

Γενικὴ ἐνότητα: «Τὸ δάσος»

14 Μαΐου: Ἡ λίμνη, τὰ ἔλη, ὁ βάτραχος, τὸ κουνούπι, ἡ ἔλνοσσια, ἡ θάλασσα, τὸ ψάρεμα, καλὰ καὶ κακὰ τῆς θάλασσας, πῶς ταξειδεύομε στὴ θάλασσα, τὸ λιμάνι τοῦ Ἡρακλείου.

28 Μαΐου: Εὐκαιριακὸ κέντρο: Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ.

Γενικὴ ἐνότητα: «Τὸ καλοκαίρι»

10 Ἰουνίου: Γνωρίσματα τοῦ καλοκαιριοῦ, ὁ θερισμός, ἡ ζέστη, ὁ ἥλιος, τὸ φεγγάρι, τ' ἀστέρια κλπ.

17 Ἰουνίου: Εὐκαιριακὸ κέντρο: Τὸ σῶμα μας, οἱ περιποιήσεις του, οἱ προφυλάξεις, ἡ ὑγεία, ὑγιεινὲς τροφές, (φρούτα, φαγητά, ἀλλοίωση φαγητῶν, πάγος, παγοποιεῖα).

20 Ἰουνίου: Σχολικὴ γιορτὴ.

Ἀνάλυση τῆς Γενικῆς ἐνότητας: «Ὁ δρόμος»

6 Μαρτίου: Μερικὴ ἐνότητα: «Πῶς εἶναι οἱ δρόμοι μας».

Περίπατος στοὺς δρόμους τῆς πόλης καὶ γύρω στὸ σχολεῖο. Ἐπιστροφὴ.

Ἀνακοινώσεις: Τὶ εἶδατε στοὺς δρόμους. Πῶς εἶναι οἱ δρόμοι στὴν πόλη. Πῶς στὸ χωριό. Ποιὸς κάνει τοὺς δρόμους, ποιὸς τοὺς καθαρίζει κλπ. Καλὴ συμπεριφορὰ στὸ δρόμο.

Πῶς εἶναι οἱ δρόμοι: Οἱ δρόμοι στὴν πόλη εἶναι πλατεῖς, μεγάλοι, ἴσιοι, ὄμορφοι καὶ καθαροί. Οἱ δρόμοι στὸ χωριό εἶναι μικροί, στενοὶ καὶ ἀκάθαρτοι. Ὁ μέγας δρόμος λέγεται λεωφόρος. Στὴν ἐξοχὴ εἶναι δρομάκια στενά καὶ τὰ λένε μονοπάτια. Διορθώνουν τοὺς δρόμους μὲ τὸν ὁδοστρωτήρα. Μετροῦμε τοὺς δρόμους μὲ τὸ χιλιόμετρο. Τοὺς δρόμους καθαρίζει ὁ ὁδοκαθαριστής.

Ποίημα : Στο δρόμο τὰ παιδιὸ
περπατοῦν προσεκτιζά.
Δὲν μιλοῦνε, δὲν γελοῦνε
δὲν πηδοῦν, δὲν τραγουδοῦνε.
Φρόνιμα σὰν τοὺς μεγάλους
περπατοῦν μαζί με τὸ ἄλλους.

Αἷνιγμα : Μακρὺς—μακρὺς καλόγερος καὶ τε-
λειωμὸ δὲν ἔχει. (δρόμος).

Ἀνάγνωσις : Ξένοι στὸν κήπο. (συνέχεια).

Ἀριθμητικὴ : Μὲ μέτρα ποῦ μετροῦν τὸ δρό-
μο, μὲ δένδρα ποῦ ἔχει ὁ δρόμος.

$70+10=$	$80-10=$	$8 \times 10=$	$75+5=$
$60+20=$	$80-20=$	$2 \times 40=$	$65+15=$
$50+30=$	$80-30=$	$4 \times 20=$	$55+25=$
$40+40=$	$80-40=$	$80:10=$	$45+35=$
.	$80-50=$	$80:8=$	
	$80-60=$	$80:2=$	
	$80-70=$	$80:4=$	

Ἰχνογραφία : Σχεδιάσατε τὸ δρόμο τοῦ σχο-
λείου σας.

Πλαστικὴ : Κάμετε μιὰ λεωφόρο, μὲ δένδρα στὰ
πλάγια.

Χειροτεχνία : Στὸ χαρτόνι, κολλήσατε δέν-
δρα, πρασινάδα καὶ χωρίσατε μονοπάτια.

Μερικὴ ἐνότητα : «Τι εἶναι στοὺς δρόμους».

Συζήτηση : Τι ἄλλο εἶδαμε στοὺς δρόμους. Πῶς
εἶναι τὰ πεζοδρόμια κλπ.

Τι εἶναι στοὺς δρόμους : Οἱ μεγάλοι
δρόμοι στὴν πόλη ἔχουν πεζοδρόμια, ὀχετοῦς, σωλῆνες
νεροῦ καὶ στύλους γιὰ τὰ σύρματα τοῦ ἠλεκτρικοῦ. Στὸ
δρόμο βλέπομε ἀνθρώπους, αὐτοκίνητα, κάρρα, καρροτσά-
κια, ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ σπίτια.

Λεκτ. ἀσκήσεις : Ποῦ κάθεσαι; Ἐγὼ κάθο-
μαι στὸ δρόμο. . . .

Πῶς εἶναι ὁ δρόμος σου; Ὁ δρόμος μου εἶναι με-
γάλος. . . Ἐγὼ κάθομαι, σὺ κάθεσαι, αὐτὸς κάθεται.

Ἀνάγνωσις : Ξένοι στὸν κήπο (συνέχεια).

Ἐκθεσις : Γράψε γιὰ τὸ δρόμο σου.

Ἀριθμητικὴ : Μὲ κάρρα, καρροτσάκια, σπίτια,
στύλους.

70+2=	70+3=	70+6=	70+7=	70+8=
71+2=	71+3=	71+6=	71+7=	71+8=
72+2=	72+3=	72+6=	72+7=	72+8=
73+2=	73+3=	73+6=	73+6=	73+8=
74+2=	74+3=	74+6=	74+7=	74+8=
75+2=	75+3=	75+6=	75+7=	75+8=
76+2=	76+3=	76+6=	76+7=	76+8=
77+2=	77+3=	77+6=	77+7=	77+8=
78+2=	78+3=	78+6=	78+7=	78+8=
79+2=	79+3=	79+6=	79+7=	79+8=
80+2=	80+3=	80+6=	80+7=	80+8=

Ίχνογραφία: Ζωγράφισε δρόμους με πεζοδρόμια και στύλους.

Πλαστική: Κάμε δρόμους με πεζοδρόμια και στύλους.

Χειροτεχνία: Κάμε δρόμους με πεζοδρόμια και στύλους.

Μερική ένότητα: «Πώς κάνουν τούς δρόμους».

Συζήτηση: Πάλι για τόν δρόμο. "Ένας μαθητής λέει, ότι τόν δρόμο τής γειτονιάς του τόν διορθώνει τόν βαποράκι. Πήγαμε όλοι και είδαμε.

"Αμα έπιστρέψαμε, είπε καθένας τί είδε, έξηγήσαμε ό,τι δέν ξέρανε.

Πώς κάνουν τούς δρόμους: "Ο Δήμαρχος διατάσσει και διορθώνουν τούς χαλασμένους δρόμους. Στρώνουν χαλίκια. "Ο δδοστρωτήρας τά πατεί. "Έπειτα βάζουν πίσσα. "Έπειτα ρίχνουν άμμο. "Έτσι γίνεται όμορφος ό δρόμος.

Άνάγνωση: "Ο Μάρτης.

Λεκτικές άσκήσεις: Πώς είναι ό δρόμος στην πόλη; "Ο δρόμος στην πόλη είναι καθάρός. "Ο δρόμος στην πόλη είναι μεγάλός.

Πώς είναι ό δρόμος στό χωριό; "Ο δρόμος στό χωριό είναι μικρός. "Ο δρόμος στό χωριό είναι στενός.

Γραμματική: Σχηματισμός του πληθυντικού των άρσενικών. Γράψατε τις προτάσεις αυτές και στον ένικό και στον πληθυντικό.

Ἀριθμητική: Μὲ κάρα χαλίκια, κάρα ἄμμο, ποὺ φέρνουν γιὰ δρόμο.

80—3==	80—4==	80—6==	80—7==	80—8==
79—3==	79—4==	79—6==	79—7==	79—8==
78—3==	78—4==	78—6==	78—7==	78—8==
77—3==	77—4==	77—6==	77—7==	77—8==
76—3==	76—4==	76—6==	76—7==	76—8==
75—3==	75—4==	75—5==	75—7==	75—8==
74—3==	74—4==	74—6==	74—7==	74—8==
73—3==	73—4==	73—6==	73—7==	73—8==
72—3==	72—4==	72—6==	72—7==	72—8==
71—3==	71—4==	71—6==	71—7==	71—8==
70—3==	70—4==	70—6==	70—7==	70—8==

Ἰχνογραφία: Ζωγραφίσατε μιὰ σκηνή ἀπὸ τὸ διόρθωμα τοῦ δρόμου.

Πλαστική: Κάμετε μιὰ σκηνή ἀπὸ τὸ διόρθωμα τοῦ δρόμου.

Χειροτεχνία: Κάμετε μιὰ σκηνή ἀπὸ τὸ διόρθωμα τοῦ δρόμου.

Μερικὴ ἐνόητα. «Τὶ βλέπομε στοὺς δρόμους».

Συζήτηση: Τὶ ἄλλο βλέπομε στοὺς δρόμους. Στὸ δρόμο γυρίζει ὁ γαλατᾶς, ὁ κουλουράς, ὁ σκουπιδιάρης κλπ.

Τὶ βλέπομε στοὺς δρόμους. Στοὺς δρόμους βλέπομε σπίτια καὶ μαγαζιά. Στὸ δρόμο γυρίζει ὁ κουλουράς, ὁ γαλατᾶς, ὁ σκουπιδιάρης, ὁ ἐφημεριδοπῶλης, ὁ μανάβης μὲ τὸ γαϊδουράκι ἢ μὲ τὸ καροτσάκι.

Λεκτικ. Ἀσκήσεις:

Ὁ κουλουράς πουλεῖ κουλούρια.

Ὁ γαλατᾶς πουλεῖ γάλα.

Ὁ ἐφημεριδοπῶλης πουλεῖ ἐφημερίδες.

Ὁ μανάβης πουλεῖ φρούτα καὶ λαχανικά.

Ὁ μανάβης γυρίζει μὲ τὸ γαϊδουράκι.

Ὁ μανάβης γυρίζει μὲ τὸ καροτσάκι.

Γραμματική: Γράψατε τὶς προτάσεις στὸν ἐνικό καὶ στὸν πληθυντικό.

Ἀνάγνωση: Ὁ Μάρτης (συνέχεια).

Ἐκθεση: Τὶ εἶδα σήμερα τὸ πρωῖ στὸ δρόμο.

Ἀριθμητική: Μὲ φρούτα τοῦ μανάβη.

80—10=	80—10=	80—11=
79—10=	79—9=	79—11=
78—10=	78—8=	78—11=
77—10=	77—7=	77—11=
76—10=	76—6=	76—11=
75—10=	75—5=	75—11=
74—10=	74—4=	74—11=
73—10=	73—3=	73—11=
72—10=	72—2=	72—11=
71—10=	71—1=	71—11=
70—10=		

Ίχνογραφία: Ζωγραφίσατε τὸ μανάβη, τὸν κουλουρά κλπ.

Πλαστική: Κάμετε μανάβη, κουλουρά κλπ.

Χειροτεχνία: Σχεδιάσατε μανάβη, κουλουρά κ. λ. π.

Παιγνίδι: Μιμηθῆτε τοὺς παραπάνω, στὸ πῶς φωνάζουν, πῶς πουλοῦν κλπ.

Μερικὴ ἐνότητα: «Ἄλλα ἐπαγγέλματα στὸ δρόμο».

Συζήτηση: Ποιὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα βλέπομε στὸ δρόμο.

Ἄλλα ἐπαγγέλματα στὸ δρόμο: Ἄλλα ἐπαγγέλματα εἶναι ὁ ψωμάς, ὁ μπακάλης, ὁ ἐμπορομανάβης, ὁ κρεοπώλης, ὁ καφφετζῆς, ὁ ψαράς, ὁ ψπουτοσῆς, ὁ ράφτης, ὁ μαραγκός, ὁ σιδηρουργός, ὁ γιατρός, ὁ φαρμακοποιός, ὁ ἔμπορος, ὁ ρωλογάς, ὁ ζαχαροπλάστης κλπ.

Ἀνάγνωση: Ὁ Μάρτης (συνέχεια).

Λεκτικὲς ἀσκήσεις:

Τὶ πουλεῖ ὁ καθένας;

Ὁ ψωμάς πουλεῖ ψωμί.

Ὁ μανάβης πουλεῖ λαχανικά.

Ὁ κρεοπώλης πουλεῖ κρέας.

Ὁ μπακάλης πουλεῖ ὄσπρια.

Ὁ καφφετζῆς ψήνει καφέδες.

Ὁ ψπουτοσῆς κάνει παπούτσια.

Ὁ ράφτης ράβει φορέματα.

Γραμματική: Γράψατε τὶς προτάσεις στὸν ἐνικό καὶ στὸν πληθυντικό.

Ἐκθεση: Ποιὸ ἐπάγγελμα σοῦ ἀρέσει.

Ἀριθμητική: Μὲ τὰ εἶδη τοῦ κάθε ἐπαγγέλματος.

80—10==	80—16==	80—25
80—11==	80—17==	80—35
80—12==	80—18==	80—45
80—13==	80—19==	80—55
80—14==	80—20==	80—65
80—15==	80—15==

Ἰχνογραφία: Ζωγραφίσατε μιὰ ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων.

Χειροτεχνία: Κάμετε μιὰ σκηνὴ σχετικὴ.

Πλαστικὴ: Κάμετε μιὰ σκηνὴ σχετικὴ.

Μερικὴ ἐνόητα: «Ὁ γαλατᾶς».

Ἐκθεση: Γράψατε γιὰ τὸ γαλατᾶ, ποῦ περνᾷ τὸ πρωτὶ ἀπὸ τὸ σπίτι σας.

Διόρθωση τῆς Ἐκθεσης καὶ συζήτησης.

Ὁ γαλατᾶς: Ὁ γαλατᾶς γυρίζει στὸ δρόμο καὶ πουλεῖ γάλα. Κρατεῖ ἓνα δοχεῖο γάλα. Τὸ μετρᾷ μὲ τὴν ὀκά. Στὸ δρόμο βλέπομε καὶ γαλατάδικα. Ἐκεῖ πουλοῦν γάλα καὶ γιασούρτι. Ἐχει καὶ γάλα στὸ κουτί. Τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ πίνουν γάλα γιὰ νὰ μεγαλώσουν.

Παραμῦθι: Τὰ δυὸ ἀρνάκια, ποῦ στὸ ἓνα ἔδιναν γάλα καὶ στὸ ἄλλο ὄχι. Τὸ ἓνα μεγάλωνε, τὸ ἄλλο ἦταν ἄρρωστο καὶ ἄσχημο.

Λεκτ. Ἀσκήσεις:

Ὁ γαλατᾶς γυρίζει στὸ δρόμο.

Ὁ γαλατᾶς πουλεῖ γάλα.

Ὁ γαλατᾶς μετρᾷ τὸ γάλα μὲ τὴν ὀκά.

Ὁ γαλατᾶς ἔχει τὸ γάλα σὲ καθαρὸ δοχεῖο.

Ἐγὼ πίνω γάλα.

Σὺ πίνεις γάλα.

Αὐτὸς πίνει γάλα.

Γραμματικὴ: Γράψατε τὶς προτάσεις στὸν ἐνικό καὶ στὸν πληθυντικό.

Ποίημα: Γάλα! Φωνάζει ὁ γαλατᾶς
Θέλω μιὰ ὀκά, λέει ἡ μαμα.
Φρέσκο εἶναι, γαλατᾶ; τὸν ρωτᾷει ἡ γιαγιά.
Φρέσκο γάλα ἀπὸ ἀγελάδα,
Πάρτε ὄλοι στὴν ἀράδα.

Ἀνάγνωση: Ὁ Μάρτης (συνέχεια).

Ἀριθμητικὴ: Ἐνας κάνει τὸ γαλατᾶ. Κρατεῖ τὸ δοχεῖο καὶ φωνάζει: Γάλα!

Ἄλλος ἀγοράζει. Πληρώνει μὲ χρήματα. Παίρνει ρέστα.

Προβλήματα :

1) Ἡ ὀκὰ κάνει 6 χιλιάρικα.

Ἡ μισή ὀκὰ κάνει 3 χιλιάρικα.

Τὰ 100 δράμια κάνουν 1 1)2 χιλιάρ.

2) Ἐδωσα 50 χιλιάρικα. Πόσες ὀκάδες γάλα πήρα;
(Πολλὰ ὅμοια προβλήματα).

Ἰχνογραφία: Ζωγραφίσατε τὸ δοχεῖο τῆς ὀκάς, τῆς μισῆς, τῶν 100 δραμιῶν.

Πλαστική: Κάμετε τὸ δοχεῖο τῆς ὀκάς, τῆς μισῆς, τῶν 100 δραμιῶν.

Χειροτεχνία: Κάμετε τὸ δοχεῖο τῆς ὀκάς, τῆς μισῆς, τῶν 100 δραμιῶν.

Ὡδική. «Ἡ κατσίκα».

Μερικὴ ἐνότητα. «Ὁ φουρνάρης»

Ἐπίσκεψη φούρνου. Καλὴ παρατήρηση. Ἐπιστροφή.

Ἐκθεση: Γράψατε, τί εἶδατε στὸ φούρνο. Διόρθωση καὶ συζήτηση.

Ὁ φουρνάρης: Ὁ φουρνάρης ζυμώνει τὸ ἀλεύρι καὶ κάνει ψωμιά. Τὸ ζυμάρι τὸ κυλινδρίζει στὸν κύλινδρο. Τὸ πλάθει καὶ κάνει ψωμιά. Τὰ φουρνίζει μὲ τὸ φτυάρι. Στὸ χωριό, κάθε σπίτι ἔχει τὸ φούρνο του. Οἱ φούρνοι καίνε ξύλα. Στὴν πόλη ὑπάρχουν καὶ φούρνοι μὲ ἤλεκτρισμό.

Ἀνάγνωση: Τὸ παρακάτω ποίημα, ἀπὸ τὸ «Πράσινο βιβλίον»:

Τὰ ψωμιά

Τὸ ἀλεύρι σὰ σακκιά
ἔφερε ὁ πατέρας ἀπ' τὸ μύλο
Εἰς τὴ σάφη ἢ μαμά
τὸ ζυμώνει μὲ νερὸ λίγο.

Ὁ φουρνάρης μὲ σκουφί,
ψωμιά ἀράδα στὴ γραμμὴ
δὸς του καὶ φουρνίζει
μὲ τὸ φτυάρι τὸ μακρὺ.

Προξέμει τοῦβαλε πολὺ
ν' ἀνεβῆ ὡς τὸ πρῶι,
Μὲ τὴ γροθιά της τὸ γροθίζει
ῦστερα στὸ φούρνο πάει τὸ ψωμί.

Καὶ σὲ λίγο ξεφουρνίζει
ψωμιά ξεροψημένα
Κι' ὅλη ἡ γειτονιά μυρίζει
ἀπ' τὰ ψωμιά τὰ μυρισμένα.

Καὶ τρῶνε πλούσιοι καὶ φτωχοὶ
τὸ Θεὸ εὐχαριστοῦν πολὺ.

Λεκτ. Ἀσκήσεις:

Τι κάνει ὁ φουρνάρης;

Ὁ φουρνάρης ζυμώνει τὸ ἀλεύρι.

Ὁ φουρνάρης φουρνίζει τὸ ψωμί μὲ τὸ φτυάρι.

Ὁ φουρνάρης ψήνει τὸ ψωμί στὸ φούρνο.

Τι κάνει ἡ μητέρα;

Ἡ μητέρα ζυμώνει κουλουράκια.

Ἡ μητέρα κάνει γλυκά.

Ἐγὼ ἀγαπῶ τὰ γλυκά.

Γ ρ α μ μ α τ ι κ ῆ : Γράψατε τις προτάσεις στὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό.

Π ο ῖ η μ α : Διαβάζεται καὶ τὸ παρακάτω ποίημα.

Τ ἄ κ ο υ λ ο υ ρ ἄ κ ι α

Πλάθω—πλάθω κουλουράκια
πλάθω ὄμορφα ψωμάκια
Βανω ἀλεύρι καὶ αὐγά
ζάχαρη, μυρωδικά.

Ξέρω νὰ κάνω καὶ γλυκά
ποὺ τὰ τρώνε τὰ παιδιά.
Καὶ γεμίζω τὸ ταψί
καὶ τὰ ψήνω στὴ στιγμή.

Ροδοκόκκινα ζεστά
τ' ἀγαποῦνε τὰ παιδιά.

Ἀ ρ ι θ μ η τ ι κ ῆ : 1) Ἡ ὁκά τὸ ψωμί κάνει 3 χιλιά-
ρικά. Πόσο κάνουν εἰ 10 ὁκάδες;

2) Ἐβγαλα 15 ψωμιά καὶ 25 καὶ 32. Πόσα εἶναι ὅλα;

3) Ἡ ὁκά τὰ κουλουράκια κάνουν 18 χιλιάδες. Πόσο
κάνουν τὰ 100 δράμια;

4) Ἐνα παιδί κάνει τὸ φουρνάρι, πουλεῖ ψωμί καὶ
παίρνει ρέστα.

Ἰ χ ν ο γ ρ α φ ῖ α : Ζωγραφίσατε ψωμιά κουλοῦρες,
παξιμάδια, φουῖρνο, φτυάρι.

Π λ α σ τ ι κ ῆ : Κάμετε ψωμιά κουλοῦρες, παξιμάδια,
φουῖρνο, φτυάρι.

Χ ε ι ρ ο τ ε χ ν ῖ α : Κάμετε ψωμιά κουλοῦρες, παξι-
μάδια, φουῖρνο, φτυάρι.

Π α ι γ ν ῖ δ ι : Ἡ μητέρα ζυμώνει. Ἐνα κάνει τὴ μη-
τέρα. Ἄλλο παιδί κάνει τὸ φουρνάρι.

Μ ε ρ ι κ ῆ ἔ ν ὄ τ η τ α : «Ὁ κουλουράς».

Ἐ κ θ ε σ η : Γράψατε γιὰ τὸν κουλουρά. Διόρθωση,
Συζήτηση.

Ὁ κ ο υ λ ο υ ρ ἄ ς : Κάθε πρωὶ περνᾷ ἀπὸ τὸ δρόμο
ὁ κουλουράς καὶ φωνάζει: Κουλούρια—κουλούρια !! Καὶ
στὸ σχολεῖο μας ἔρχονται πολλοὶ κουλουράδες. Ὁ κου-
λουράς ἀγοράζει τὰ κουλούρια ἀπὸ τὸ φουῖρνο. Τὰ πουλεῖ
μὲ κέρδος. Ὁ κουλουράς πρέπει νὰ εἶναι καθαρός.

Ἀ ν ἄ γ ν ω σ η : Τὸ γράμμα τοῦ πατέρα.

Π ο ῖ η μ α : Τ ἄ κ ο υ λ ο ῦ ρ ι α

Κουλούρια μὲ σησμί
κουλούρια στογγυλά
φωναζει ὁ κουλουράς,
κουλούρια γλυκερά.

Πάρτε—πάρτε παιδιά
εἶναι γλυκά καὶ νόστιμα
κουλούρια μυρισμένα
στὸ φουῖρνο εἶναι ψημένα.

Λεκτ. Ἀσκήσεις: Τί πουλεῖ ὁ κουλουράς;

Ὁ κουλουράς πουλεῖ κουλούρια.

Ὁ κουλουράς ἀγοράζει τὰ κουλούρια ἀπὸ τὸ φούρνο.

Ὁ κουλουράς πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸς.

Ἀριθμητικὴ:

1) Τὸ ἓνα κουλούρι κάνει 5 ἑκατοστάρικα. Πόσο κάνουν τὰ 5, 10, 20 κουλούρια;

2) Ὁ κουλουράς ἀγόρασε 20 κουλούρια ἀπὸ τὸ φούρνο, μὲ 3 ἑκατοστάρικα τὸ ἓνα. Πόσο κάνουν ὅλα;

3) Πούλησε 40 κουλούρια καὶ κέρδισε 2 ἑκατοστάρικα στὸ ἓνα. Πόσο κέρδισε ἀπ' ὅλα;

Ἰχνογραφία: Ζωγραφίσατε τὸν κουλουρά, τὰ κουλούρια.

Πλαστικὴ: Κάμετε τὸν κουλουρά, τὰ κουλούρια.

Χειροτεχνία: Κάμετε τὸν κουλουρά, τὰ κουλούρια.

Ὡδική: «Ὁ κουλουράς».

Μερικὴ ἐνότητα: «Ὁ μανάβης»

Συζήτηση: Γιὰ τὸ μανάβη, ποῦ γυρίζει στὸ δρόμο, γιὰ τὸ μανάβη τῆς ἀγορᾶς καὶ γιὰ τὸν ἐμπορομανάβη.

Ὁ μανάβης: Ὁ μανάβης πουλεῖ λαχανικά καὶ φρούτα. Ὁ μανάβης γυρίζει στὸ δρόμο μὲ τὸ καροτσάκι ἢ μὲ τὸ γαϊδουράκι. Πολλοὶ μανάβηδες ἔχουν μανάβικο στὴν ἀγορά. Ἄλλος μανάβης πουλεῖ χονδρικά. Αὐτὸς λέγεται ἐμπορομανάβης. Ζυγίζει μὲ τὴν πλάστιγγα. Ὁ μανάβης ζυγίζει μὲ τὴ ζυγαριὰ ἢ μὲ τὸν καμπανό.

Ἀνάγνωση: Τὸ γράμμα τοῦ πατέρα (συνέχεια).

Λεκτ. Ἀσκήσεις: Τί πουλεῖ ὁ μανάβης;

Ὁ μανάβης πουλεῖ λαχανικά.

Ὁ μανάβης πουλεῖ φρούτα.

Πῶς ζυγίζει ὁ μανάβης;

Ὁ μανάβης ζυγίζει μὲ τὴ ζυγαριὰ.

Ὁ μανάβης ζυγίζει μὲ τὸν καμπανό.

Ὁ μανάβης ζυγίζει μὲ τὴν πλάστιγγα.

Ποίημα: Ὁ μανάβης

Μπάμιες, μελιτζάνες, κολοκυθάκια
καὶ δημοσερὰ ἀγγουράκια.

Πάρτε, κυράδες, πορτοκάλια
σιγὰ μὴ βιάζεστε, ἀγάλια—ἀγάλια.

Ὅλα γὰρ σὰν μελί
γιὰ τὴν τιμὴ νὰ μὴ σὰς μέλλει.

Ἀριθμητική: Ἐνας κάνει τὸ μανάβη. Ἐτοιμάζει τὸ μανάβικο καὶ πουλεῖ.

1) Δῶσε μου 13 ὀκάδ. πορτοκάλια.—Ἡ ὀκά κάνει 3 χιλιάδες. Πόσα θέλεις;

2) Ἀγόρασα μήλα 6 ὀκ. πρὸς 8 χιλιάρικα τὴν ὀκά. Πόσο κάνουν;

3) Στὸ καλαθάκι μου βάζω 15 πορτοκάλια καὶ 8 μήλα. Πόσα ἔχω;

Ἰχνογραφία: Τὸ μανάβικο μὲ τὰ φρούτα του.

Πλαστική: » » » » » »

Χειροτεχνία: » » » » » »

Ὡδική: «Ἡ πορτοκαλιά μας».

Μερικὴ ἐνότητα: «Ὁ μπακάλης»

Ἐπίσκεψη σὲ μπακάλικο καὶ ἐπιστροφή.

Συζήτηση: Τὶ πουλεῖ. Ποῦ τὰ βρῆκε. Τιμὲς κλπ. Ἀπὸ ποῦ γίνεται τὸ μέλι. Ἡ μέλισσα.

Ὁ μπακάλης: Ὁ μπακάλης πουλεῖ διάφορα πράγματα στὸ μαγαζί του. Πουλεῖ ὄσπρια, ζάχαρη, πατάτες, κουτιά γάλα, λάδι, μέλι καὶ ἄλλα πολλὰ τρόφιμα. Τὰ ζυγίζει μὲ τὴ ζυγαριά.

Λεκτ. Ἀσκήσεις: Τὶ ἀγοράζεις ἀπὸ τὸ μπακάλη;

Ἀπὸ τὸ μπακάλη ἀγοράζω ὄσπρια.

» » » » ζάχαρη.

» » » » πατάτες.

Ἀνάγνωση: Τὸ γράμμα τοῦ πατέρα (συνέχεια).

Φυσ. Ἱστορία: Ἡ μέλισσα.

Παραμῦθι: Μέλισσα καὶ Σφήκα. Ἦταν ἀδελφές. Ἡ Μέλη περιποιόταν τὴ μητέρα. Ἡ Φιφήκα ἔτρεχε στὴν ἐξοχὴ καὶ ἔπαιζε. Ἡ Μέλη πῆρε τὴν εὐχὴ τῆς μητέρας καὶ ἔγινε μέλισσα, ἐργατικὴ. Ἡ Φιφήκα ἔγινε σφήκα μὲ κεντρί κλπ.

Ἀριθμητική: Ὁ μπακάλης. Ἐνας ἐτοιμάζει τὸ μαγαζί.

1) Δῶσε μου 3 ὀκάδες φακὴ. Ἡ ὀκά κάνει 6 χιλιάρικα. Πόσο κάνουν οἱ 3 ὀκάδες;

2) Δῶσε μου 5 κουτιά γάλα. Τὸ κουτὶ κάνει 6 χιλιάδες. Πόσο κάνουν ὅλα;

4) Δῶσε μου 100 δράμια λάδι. Ἡ ὀκά κάνει 12 χιλιάρικα. Πόσο κάνουν τὰ 100 δράμια.

4) Δῶσε μου 1)2 ὀκά ζάχαρη. Ἡ ὀκά κάνει 15 χιλιάρικα. Πόσο κάνει ἡ μισὴ ὀκά;

Ίχθυογραφία: Τὸ μπακάλιο, ἡ μέλισσα, ἡ σφήκα.
 Πλαστική: » » » » »
 Χειροτεχνία: » » » » »
 Ὡδική: «Ἡ μέλισσα».

Μερικὴ ἐνόητα: «Ὁ κρεοπώλης»

Ἐπίσκεψη στὸ κρεοπωλεῖο. Παρατήρηση, ἐπιστροφή.

Συζήτηση: Τί εἶδαμε. Πῶς κρέμεται τὸ κρέας.
 Τὸ κούτσουρο. Τὰ μαχαίρια. Πῶς τὸ κόβουν. Πῶς τὸ ζυγίζουν κλπ.

Ὁ κρεοπώλης: Ὁ κρεοπώλης πουλεῖ κρέας.
 Τὰ ζῶα τὰ σφάζουν στὰ σφαγεῖα. Ὁ κρεοπώλης κρεμᾷ τὰ σφαγμένα ζῶα στὸ μαγαζί του. Κόβει τὸ κρέας στὸ κούτσουρο. Τὰ μαχαίρια τοῦ κρεοπώλη κόβουν καλά. Τὸ κρέας τὸ ζυγίζει στὴ ζυγαριά. Τὸ κρεοπωλεῖο πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸ.

Ἀνάγνωση: Τὸ γράμμα τοῦ πατέρα (συνέχεια)

Λεκτ. Ἀσκήσεις: Τί πουλεῖ ὁ κρεοπώλης;

Ὁ κρεοπώλης πουλεῖ κρέας.
 » » σηκοτάκια.
 » » ποδαράκια.

Παραμύθι: Ἀπὸ ἓνα κρεοπωλεῖο ἓνας σκύλος ἄρπoxe ἓνα κομᾶτι κρέας. Μπήκε στὸ ποτάμι. Εἶδε τὴ σκιά του καὶ τοῦ φάνηκε μεγαλύτερο τὸ κρέας. Ἔφησε τὸ δικό του κ.λπ.

Ἀριθμητικὴ: Μὲ δόκαδες κρέας. Ἐνας μαθητὴς εἶναι κρεοπώλης καὶ πουλεῖ.

1) Δῶσε μου 4 ὄκ. κρέας. Ἡ ὄκα κάνει 24 χιλιάρικα.

2) » » 100 δράμια μπριτζόλες κ.λπ.

3) » » 1)2 ὄκα σηκοτάκια κλπ.

$$1 \times 8 = 5 \times 8 = 9 \times 8 = 80 : 2 = 72 : 2 =$$

$$2 \times 8 = 6 \times 8 = 10 \times 8 = 78 : 2 = 70 : 2 =$$

$$3 \times 8 = 7 \times 8 = 76 : 2 = \dots$$

$$4 \times 8 = 8 \times 8 = 74 : 2 =$$

Ίχθυογραφία: Σκηνὲς ἀπὸ τὸ κρεοπωλεῖο.

Πλαστική: » » » » »

Χειροτεχνία: » » » » »

Γυμναστικὴ: Τὸ κόψιμο τοῦ κρέατος.

Μερικὴ ἐνόητα: «Ὁ σιδηρουργὸς»

Ἐπίσκεψη σιδηρουργείου. Παρατήρηση καὶ ἐπιστροφή.

Συζήτηση: Τί εἶδαν. Ποιὲς ἐργασίες γίνονται ἐκεῖ. Ποιὰ ἐργαλεῖα.

Ὁ σιδηρουργός: Ὁ σιδηρουργὸς ἐργάζεται στὸ σιδηρουργεῖο του. Κάνει σιδερένια ἐργαλεῖα: πόρτες,

κάγκελα, κλειδιά. Μὲ τὸ φυσερὸ ἀνάβει τὴ φωτιά. Ζεσταίνει τὸ σίδηρο μέσα στὴ φωτιά. Τὸ πιάνει μὲ τὴν τσιμπίδα. Τὸ χτυπᾷ μὲ τὸ σφυρὶ ἐπάνω στὸ ἀμόνι καὶ τὸ κἀνει, ὅπως τὸ θέλει.

Ἄ ν ἄ γ ν ω σ η : Σχολικὴ ἐκδρομὴ στὸ μύλο.

Λεκ, Ἀσκήσεις: Τί εἶδες στὸ σιδηρουργεῖο;

Ἄ σιδηρουργὸς χτυπᾷ μὲ τὸ σφυρὶ τὸ σίδηρο.

» » ἀνάβει τὴ φωτιά μὲ τὸ φυσερὸ.

Ἀ ρ ι θ μ η τ ι κ ῆ : Μὲ κάγκελα, μὲ κλειδιά κλπ.

89 + 1 = 80 + ; = 90

88 + 2 = 81 + ; = 90

87 + 3 = 82 + ; = 90

86 + 4 = 83 + ; = 90

85 + 5 = 84 + ; = 90

84 + 6 = 85 + ; = 90

83 + 7 = 86 + ; = 90

82 + 8 = 87 + ; = 90

81 + 9 = 88 + ; = 90

80 + 10 = 89 + ; = 90

Ἰ χ ν ο γ ρ α φ ί α : Σιδηρουργεῖο, κλειδιά κλπ.

Π λ α σ τ ι κ ῆ : » » »

Χ ε ι ρ ο τ ε χ ν ί α : » » »

Μ ε ρ ι κ ῆ ἑ ν ό τ η τ α : « Ὁ παπουτσης ».

Ἐπίσκεψη στὸν παπουτση. Παρατήρηση καὶ ἐπιστροφή.

Ἐκθεση: Τί εἶδα στὰ παπουτσίδικα. Διόρθωση.

Συζήτηση: Πῶς ἐργάζεται τὸ παπουτσίδικο. Ἐργαλεῖα, δέρματα κλπ.

Ἄ παπουτσης: Ὁ παπουτσης κάνει ἀνδρικά καὶ γυναικεῖα παπούτσια. Ἄλλος κάνει σιβάνια. Ἄλλος κάνει γαλότσες. Ἐχομε παπούτσια χειμωνιάτικα καὶ παπούτσια ἄσπρα, καλοκαιρινά. Τὰ παπούτσια γίνονται ἀπὸ τὰ δέρματα τῶν ζώων. Ὁ παπουτσης ἔχει καλαπόδια καὶ κάνει τὰ παπούτσια. Πρῶτα παίρνει μέτρο στὸ πόδι. Δὲν πρέπει νὰ φοροῦμε στενά παπούτσια.

Ἄ ν ἄ γ ν ω σ η : Σχολικὴ ἐκδρομὴ (συνέχεια).

Λεκτ. Ἀσκήσεις: Τί κάνει ὁ παπουτσης;

Ἄ παπουτσης κάνει παπούτσια ἀνδρικά.

» » » » γυναικεῖα.

» » » » παιδικά.

» » » » γαλότσες.

Ἄπὸ τί γίνονται τὰ παπούτσια;

Τὰ παπούτσια γίνονται ἀπὸ τὰ δέρματα τῶν ζώων.

Αΐνιγμα: Τὰ λύνω καὶ κοιμούνται, τὰ δένω καὶ κινούνται (παπούτσια).

Ἀριθμητική: Μὲ ἀγοραπωλησίες παπουτσιῶν:

$$80 + 10 =$$

$$10 + 80 =$$

$$81 + 9 =$$

$$9 + 81 =$$

$$82 + 8 =$$

$$8 + 82 =$$

$$83 + 7 =$$

$$7 + 83 =$$

$$84 + 6 =$$

$$6 + 84 =$$

$$85 + 5 =$$

$$5 + 85 =$$

$$86 + 4 =$$

$$4 + 86 =$$

$$87 + 3 =$$

$$3 + 87 =$$

$$88 + 2 =$$

$$2 + 88 =$$

$$89 + 1 =$$

$$1 + 89 =$$

Ἰχνογραφία: Τὰ παπούτσια.

Πλαστική: » »

Χειροτεχνία: » »

Ἡ Γενικὴ ἐνότητα «Ὁ δρόμος καὶ τὰ ἐπαγγέλματα», μὲ τὶς μερικὲς ἐνότητες, πού ἀναπτύξαμε παραπάνω, κράτησε ἀπ' τὶς 6 ὡς τὶς 23 Μαρτίου. Στὶς 24 Μαρτίου ἀρχίσαμε τὸ εὐκαιριακὸ κέντρο: «Ἡ Ἐθνικὴ μας γιορτὴ—25ῃ Μαρτίου».

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἐργαστήκαμε σὲ κάθε ἐνότητα. Στὸ λεπτομερειακὸ Ἡμερολόγιο φαίνεται ὅλο τὸ ὕλικο, πού βγῆκε ἀπὸ κάθε ἐνότητα, ὅλη τὴ χρονιά κι' ἀπ' ὅλα τὰ μαθήματα. Ἡ δημοσίευση τοῦ Ἡμερολογίου αὐτοῦ εἶναι ἀδύνατη, μὲ τὶς ὑπάρχουσες οἰκονομικὲς συνθήκες. Πιστεύω ὅμως, πὼς ὁ κάθε δάσκαλος θὰ μπορέσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἐνιαίαν διδ(δ)λία στὴ Β' τάξη, ἂν προσθέσῃ καὶ τὴ δική του πείρα καὶ τὴ σχετικὴ μελέτη, σ' ὅ,τι μὲ τὴν ἐργασία μου τοῦτῃ θέλησα νὰ προσφέρω.

... (mirrored text from the reverse side of the page)

... (mirrored text from the reverse side of the page)

... (mirrored text from the reverse side of the page)

... (mirrored text from the reverse side of the page)

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΣΤΗΝ Γ'. ΤΑΞΗ

Εισήγηση του κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΒΡΟΝΙΑΚΗ
δημ)λου της Γ'. τάξης του 6)ξίου Προτύπου

Είναι γεγονός, που δέν επιδέχεται άμφισβήτηση, πώς στον καθένα που άναλαμβάνει και επιχειρεί νά εργασθί πάνω σέ νέες μεθόδους, άναπτύσσεται ένα δικαιολογημένο συναίσθημα δισταγμοϋ και φόβου.

Γιατί, άπ' τή μιά μεριά οί έλλείψεις και οί άδυναμίες του κι άπ' τήν άλλη ό παράγοντας ό μαθητικός, του όποιου τό ποιόν και τίς δυνατότητες άγνοεί, στέκουν έχθροί του και άντιστρατεύονται τό έργον, που πρόκειται ν' άναλάβη.

Στήν ψυχολογική κατάσταση του δισταγμοϋ και του φόβου βρέθηκα κι έγώ όταν εκλήθηκα άπό τον κ. Έπιθεωρητή μας ν' άναλάβω τή διδασκαλία στην Γ'. τάξη του 2ου Δημ. Σχολείου, που είχε όρισθί σαν Πρότυπο, μέ τό σύστημα της ενιαίας διδασκαλίας.

Τά μέτρησα όλα και τά εξήτασα άπό κάθε άποψη και τά ύπέρ και τά κατά. Βρήκα πώς δέν έπρεπε νά διστάσω, νά φοβηθώ, άφοϋ θά είχα πλάι μου όδηγό και συμπαραστάτη τό φωτισμένο προϊστάμενό μας και τους συναδέλφους μου μέ τήν καλόπιστη διάθεση. Αύτά μοϋ ήταν άρκετά για νά τραβίξω μπρός.

"Αρχισα έτσι τή δουλειά μου μέ πίστη και θάρρος χωρίς νά λογαριάσω κόπους και δυσχέρειες, άντιδράσεις και κυρίως είνωνίες, στοιχεΐα που σονοδεϋουν πάντα κάθε νέα προσπάθεια, όσο άγαθή κι ωφέλιμη κι άν είναι.

"Η πιό σπουδαία δυσχέρεια, που άντιμετώπισα και τήν έξομολογούμαι άμέσως ήταν ή ποιότητα των μαθητών μου στους όποιους άνάλαβα νά διδάξω μέ τήν ενιαία δ)λία μέ τή διάρθρωση της ύλης σέ ένότητες, που θά είχαν βάση, κυρίως, τή στενώτερη Πατρίδα. Πάνω άπό τά μισά παιδιά μου μέ δυσκολία διάβαζαν. Πολλά, ούτε μπορούσαν νά γράψουν καθαρά. "Αλλα δέν ήταν ίκανά νά διατυπώσουν μιá όρθή σκέψη τους και πιό πολύ τά άγόρια. Είχα 4 παιδιά τραυλά, 1 βαρύκοο και 3 sui generis. Τά 3)4 όλων των μαθητών μου είναι παιδιά φτωχών οικογενειών, χωρίς κανένα ένδιαφέρον των γονέων για τά παιδιά τους.

Είχα 36 παιδιά, 14 άγόρια και 22 κορίτσια. Ουδεμία έπιλογή παιδιών έγινε ή άποσυμφόρηση. Χρησιμοποίησα

τὸ ἔμψυχο ὕλικό, ποῦ ἐνεγράφη στὸ σχολεῖο αὐτό, πρὶν ὀριστη ὡς Πρότυπο. Ἐδῶ ἀκολουθήσαμε δρόμο ἀντίθετο πρὸς ἄλλα Πρότυπα, ποῦ κυρίως βασιζοῦν τὴ δουλειὰ τους στὸ σύστημα τῆς ἐπιλογῆς τῶν μαθητῶν.

Ἄλλη δυσχέρεια ποῦ συνάντησα ἦταν οἱ κακές συνήθειες ποῦ εἶχαν ἀποκτήσει οἱ μαθητές μου ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν παλαιῶν καὶ πολὺ γνῶριμων διδακτικῶν μεθόδων. Ἀγωνίστηκα νὰ ἐκριζώσω τὶς συνήθειες αὐτές.

Ἀκόμα καὶ ἡ κακὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ Σχολείου μου στάθηκε σοβαρὸ ἐμπόδιο στὴ δουλειὰ μου, γιατί δὲ μπόρεσα νὰ ἐφοδιασθῶ μὲ στοιχειώδη διδακτικά καὶ ἄλλα μέσα, ἀπαραίτητα γιὰ τὴν καλὴ διεξαγωγὴ τοῦ ἔργου, ποῦ εἶχα ἀναλάβει.

Ἐπειτα, μὲ τὴ συστέγαση στὸ ἴδιο διδακτήριο δυὸ σχολείων, εἶχαμε περιορισμὸ τῶν ὥρῶν δ)λίας καὶ κυρίως τῶν ὥρῶν ποῦ θάπρεπε νὰ διαθέσωμε—τ' ἀπογεύματα— γιὰ σχολικὴ ζωὴ, χειροτεχνικὲς ἐργασίες καὶ λοιπές ἀπασχολήσεις τῶν παιδιῶν.

Ἰδιαίτερα, ὁ μαθητικὸς παράγοντας μ' ἔκαμε νὰ προχωρῶ στὴν ἐργασία μου μὲ βῆμα σημειωτό, μὲ περίσκεψη καὶ πολλὴ προσοχή. Εἶχα παιδιὰ μὲ τὰ ὁποῖα μπορούσα νὰ ἐργαστῶ καὶ νὰ προχωρῶ γρήγορα. Εἶμαι ὅμως ἀντίθετος μὲ τὴν ἀρχὴ συναδέλφων μου ποῦ ἐργάζονται μὲ 5—10 καλὰ παιδιὰ καὶ παραγκωνίζουν τὰ μέτρια ἢ τὰ κακά. Νομίζω πῶς ὁ δάσκαλος, ποῦ μὲ συνείδηση ἐκτελεῖ τὸ ἔργον του, πρέπει νὰ προσέξῃ προπαντὸς τὰ καθυστερημένα παιδιὰ τῆς τάξης του, χωρὶς βέβαια νὰ ζημιώσῃ καὶ τὰ προχωρημένα.

Αὐτὲς περιληπτικὰ ἦταν οἱ πρῶτες μου ἀναγνωρίσεις, γιὰ τὸ ξεκίνημα τοῦ ἔργου μου.

Ξεκίνησα ἀπὸ ἐλεύθερες συζητήσεις μεταξὺ τῶν παιδιῶν, ἀπὸ μικρὲς εὐκαιριακὲς ἐνότητες, γιὰ νὰ μporέσω, μὲ τὴν ἐλευθερίαν ποῦ θάδιναν στοὺς μαθητές μου, νὰ τοὺς κατατάξω καὶ νὰ τοὺς διαχωρίσω σὲ ὁμάδες, μὲ βάση τὶς ἱκανότητές τους καὶ τὴν ψυχικὴ γενικὰ ἰδιοσυστάσιάν τους. Κυρίως ἤθελα νὰ βρῶ τὶς ἰδιορρυθμίες τους, δηλ. ποῦ ὑπολείπονται ἢ ποῦ ὑπερτεροῦν αἰσθητὰ. Μὲ βάση τὴν κατάταξιν αὐτὴ νὰ ἀρχίσω νὰ οἰκοδομῶ πάνω σὲ ἀσφαλῆ θεμέλια.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς τάξης μου ἦταν αὐτά: α) Ἡ σὲ μεγάλο ποσοστὸ ἀναγνωστικὴ τους καθυστέρηση. β) Ἡ ἔλλειψη πρωτοβουλίας καὶ αὐτοπεποίθησης. γ) Ἡ ὄχι ὀρθὴ θέση τοῦ διαλόγου. Εἶχαν συνηθίσει νὰ τὰ περιμένουν ὅλα ἀπὸ τὸ δάσκαλο. Στὸ σημεῖο αὐτὸ κατέβαλα ὑπεράνθρωπες προσπάθειες καὶ κατάφερα νὰ τὰ

εισαγάγω στον ὀρθό τρόπο τῆς συζήτησης. δ) Τὸ ἀκατατόπιστο τῶν παιδιῶν στὸν ὀρθό τρόπο ἐργασίας γενικά, εἴτε ἡ ἐργασία ἀναφέρονταν σ' ὅλη τὴν τάξη ἢ σὲ ομάδες ἢ σὲ ἄτομα. Ἡ τάξη δὲν παρουσίαζε τὴν ὄψη τῆς συνεργαζομένης Κοινότητας. Ὅταν ὁ ἕνας μιλοῦσε, οἱ ἄλλοι μαθητὲς—οἱ περισσότεροι—δὲν ἐργάζονταν καὶ δὲν ἐνδιαφέρονταν. Κάθε ἐρώτηση ἀφοροῦσε τὸν ἐρωτώμενο καὶ κάθε ὀμιλία τὸν ὀμιλοῦντα. Στοιχεῖα συνεργασίας δὲν βρήκα. Τὸ κάθε παιδί ἐκτελοῦσε ἀτομικὲς ἐργασίες ἐπιπόλαια, ἀδιάφορα καὶ χωρὶς σύστημα.

Οἱ ἀνακοινώσεις ἦταν γιὰ μένα ἕνα μέσο ἀνάπτυξης τοῦ ἐξελισσομένου διαλόγου, τῆς ἱκανότητας γιὰ συνεργασία, τῆς πρωτοβουλίας, τοῦ θάρρους, τῆς αὐτοπεποίθησης καὶ τοῦ συνεργατικοῦ πνεύματος τῶν παιδιῶν.

Τὸν πρῶτο μῆνα κάναμε συχνὰ ἀνακοινώσεις. Ἀργότερα τίς καθιερώσαμε κάθε Δευτέρα.

Γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀναγνωστικῆς τους ἱκανότητας καὶ πιὸ πολὺ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ βιβλία καὶ γενικά πρὸς τὴν ποικίλη ἐργασία, διάβαζα μὲ ἀπαγγελία, συχνὰ, ποιήματα σχετικὰ μὲ τὸ ὑπὸ ἐξέταση θέμα, μικρὲς ἱστορίες ἢ διηγόμουν τέτοιες. Κάθε δεύτερη μέρα, τοὺς διάβαζα, ἀπὸ ἕνα βιβλίο συνεχοῦς ὕλης, πρᾶγμα πού ξεσήκωσε θερμὸ τὸ διαφέρον τους γιὰ τὴν ἀνάγνωση καὶ τίς ποικίλες γνώσεις.

Συχνὰ τοὺς ἔγραφα στὸν πίνακα μιὰ μικρὴ Ἐκθεση, σὰν ὑπόδειγμα στὴν ἐκφραση, τὴ διατύπωση, δίχως ἀπαίτηση γι' ἀποστήθιση ἢ ἀναλυτικὴ ἐργασία.

Ἡ Ἐκθεση, μὲ τὸν καιρό, γινόταν μὲ τὴν συνεργασία τῶν παιδιῶν καὶ χρησίμευε καὶ γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς.

Ἀπὸ δῶ ἤρθαμε πολὺ σύντομα σὲ ἐργασίες τῶν παιδιῶν, μὲ τὴν ἀτομικὴ σφραγίδα, μὲ τίς ἱκανότητες, μὲ τίς ψυχικὲς ἰδιορρυθμίες κάθε παιδιοῦ, μὲ τὸν ἰδιαιτέρο τρόπο ἐργασίας τους.

Στὴν ἀρχή, οἱ Ἐκθέσεις ἀναφέρονταν σὲ ἀναγνωστικὰ κείμενα πού διαβάζονταν ἀπὸ τοὺς μαθητὲς μπροστὰ στὴν τάξη. Ἀργότερα, προχωρήσαμε σὲ ἐργασίες, πού ἀπαιτοῦσαν δημιουργικὲς ἱκανότητες.

Κατὰ τὴ σύνταξη τοῦ ὥρολογίου προγράμματος ἀποφασίστηκε, ὠρισμένα μαθήματα νὰ τοποθετηθοῦν σὲ τακτὲς ὥρες. Αὐτὰ τὰ μαθήματα ἦταν: τὰ Θρησκευτικά, ἡ Ἱστορία, ἡ Ἀνάγνωση καὶ ἡ Γυμναστική. Δὲν μὲ ἐμπόδιζε ὅμως αὐτὸ νὰ ἐνυφάνω καὶ τὰ μαθήματα αὐτὰ στὸν κύκλο τῆς Ἐνιαίας, ἂν ἡ ὕλη προσφέρονταν γιὰ μιὰ τέτοια ἀβίαστη σύνδεση.

Πολλές φορές διέκοπτα την έπεξεργασία μιᾶς ένότητας για ν' άσχοληθώ με ύλη, που εΐχε παραληφθῆ ή προήλθε από συζήτηση ή παρουσιάστηκε σάν ευκαιριακή άπαίτηση τών παιδιών ή σάν άπορία που ζητούσε τῆ λύση της. "Αν άνέβαλα τὴν έπεξεργασία τέτοιας ύλης δέν θά εΐχα τὸ άποτέλεσμα που πετύχαινα με τὸν τρόπο αυτό. Γιατί ἡ έγερση διαφέροντος για κάτι ευκαιριακό δέν ξαναβρίσκεται. Αντίθετα, για τὴν ὑπό εξέταση ένότητα ὑπάρχει τὸ μόνιμο διαφέρον τών παιδιών και με ευκολία έπαυερχόμαστε.

"Έκανα πλατιά χρήση τών έκδρομῶν, περιπάτων και έπισκέψεων, πρὶν άπ' τὴν έπεξεργασία κάθε ένότητας, για ν' άποκτήσουν τὰ παιδιά ὀρθές, σαφεῖς και ζωντανές έποπτεῖες τών ὑπό συζήτηση πραγμάτων. Στις έκδρομές αυτές προσπαθοῦσα ν' άσκήσω και τὴν παρατηρητικότητα τών μαθητῶν μου, που βρισκόταν σέ ὑποτυπώδη κατάσταση και νὰ τὰ ὀδηγήσω στὸ νὰ παρατηροῦν ὀρθὰ και συστηματικά.

Δίνω παρακάτω, περιληπτικό ἡμερολόγιο τῆς εργασίας μου, με ὅλες σχεδόν τις «Ένότητες» εργασίας, που μᾶς άπασχόλησαν ὄλη τὴ χρονιά.

Στὸ τέλος, αναλύω τρεῖς «Ένότητες» εργασίας, σάν ὑπόδειξη τῆς τεχνικῆς τοῦ συστήματος τῆς ένιαίας διδασκαλίας.

15 Ὀκτωβρίου: Μερικὴ Ένότητα:

«Τὸ ναυάγιο τοῦ Ἀδρία»

Ευκαιριακό κέντρο. Πῶς ἔγινε, ζημιές που προξενήθηκαν. Πῶς προλαμβάνονται τὰ ναυάγια, τὸ σῆμα κινδύνου (SOS). Ὁ χάρτης τῆς Ελλάδας, ὁ τόπος τοῦ ναυαγίου (Κρήτη, Μήλος, Φαλκονέρα — Πειραιάς). Τί εἶναι νῆσος, ξερονῆσι, ὕφαλος. Δίγηση περιπετειᾶς ναυαγῶν. Τὸ ὑποβρύχιο. Τὸ μακρινὸ ταξεῖδι. Ταξειδεύομε ἔβδομάδες και μῆνες. Οἱ ἔβδομάδες νὰ γίνουν μέρες (πολλαπλασιασμός με ἑπτὰ) και οἱ μῆνες ἡμέρες (πολ)σμός με 3). Γραφή τών λέξεων και ἀριθμῶν: Ἐβδομάδα, ἑπτὰ, ἔβδομηκοντα, ἑπτακόσια. Ἰγνογραφοῦνται: Ἡ θάλασσα, τὰ καΐκια, ὁ Ὀδυσσεύς και ὁ Ποσειδῶνας.

16 Ὀκτωβρίου: Μερικὴ Ένότητα.

«Τὸ ταξεῖδι τῶν Βασιλιάδων μας».

Ευκαιριακό κέντρο. Πῶς ἦρθαν και γιατί. Ἡ μετάβασή τους στη Νεάπολη Μεραμβέλλου. Ἡ άπονομή διπλωμάτων στις άπόφοιτες τῆς Βασιλικῆς Οἰκοκυρικῆς Σχολῆς. Ἡ ὑποδοχή τους. Ἡ συμμετοχή τών σχολείων

καὶ τοῦ λαοῦ. Οἱ ἐντυπώσεις, οἱ γνῶμες καὶ οἱ σκέψεις τῶν παιδιῶν γιὰ τοὺς Βασιλιάδες. Πῶς πηγαίνομε ἀπὸ τὸ Ἑράκλειο στὴ Νεάπολη. Ταξιδεύομε. Τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα. Πῶς προσανατολιζόμεστε. Τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα, στοὺς Χάρτες καὶ στὸν Πίνακα. Ἡ Νεάπολη εἶναι κωμόπολη. Τί εἶναι πόλη, χωριό, κωμόπολη. Ὁ Χάρτης τῆς Κρήτης. Παραμῦθι: «Ἡ βασίλισσα τῆς νύχτας» καὶ «τὰ δυὸ ἀδέρφια».

19 Ὁκτωβρίου. Γενικὴ Ἑνότητα: «Τὸ Φθινόπωρο»

Μερικὴ Ἑνότητα: «Τὸ Σχολεῖο μας»

Ξαναγυρίζομε στὸ σχολεῖο. Ἡ ἀξία τοῦ σχολεῖου. Θέση τοῦ σχολεῖου. Τὸ σχέδιο τοῦ σχολεῖου. Οἱ αἵθουσες τοῦ σχολεῖου. Ἡ οἰκοδομὴ του. Πῶς καὶ ποιοὶ βοήθησαν νὰ ἀνεγερθῇ. (Μποδοσάκειον). Πόσοι οἱ μαθητὲς τοῦ σχολεῖου.

Ἡ Σχολικὴ μας αἴθουσα. Τακτοποίηση τοῦ σχολικοῦ μας δωματίου. Συζήτηση γιὰ τὸ σχολικὸ δωματίο. Περιγραφή του. Οἱ τοῖχοι του, τὰ παράθυρα, οἱ πόρτες του. Ἡ θέση του στὸ σχολεῖο. Γράφομε τίς λέξεις: Κτίριο, αἴθουσα, σχολεῖο. Μιά μικρὴ Ἐκθεση στὸν πίνακα. Μετροῦμε, ἀνὰ 2 καὶ 3 μαθητὲς, τζάμια, θρανία. Ποίημα σχετικὸ. Σχέδιο τάξης. Ἄλλες λέξεις: Εἴσοδος, ἔξοδος, πόρτα, παράθυρο, πάτωμα, ὄροφί.

Οἱ ἄλλες τάξεις. Τὸ Γραφεῖο. Οἱ λέξεις: αἴθουσα, γραφεῖο, διευθυντής, διδάσκαλοι.

Τὸ σχέδιο τοῦ σχολεῖου καὶ τῆς αὐλῆς. Πρόσθεση, ἀφαίρεση ἀνὰ 2, 3, 4, μέσα στὸ 100, μαθητῶν καὶ σχολικῶν εἰδῶν. Σύγκριση μεγέθους τάξεων, τοίχων, παραθύρων. Τὸ ὕψος, τὸ μήκος, τὸ πλάτος. Ποίημα γιὰ τὸ σχολεῖο. Ἀνάγνωση ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς τάξης. Ἡ ἔννοια τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Ἐμπρός, πίσω, ἐπάνω, κάτω, δεξιά, ἀριστερά, σήμερα, αὔριο, χθὲς κλπ. Ὁ φωτισμός, ὁ ἀερισμός καὶ ἡ καθαριότητα τῶν αἰθουσῶν. Προσευχὴς γιὰ τὸ σχολεῖο. Τὸ κρυφὸ Σχολεῖο. Οἱ τιμὲς τῶν βιβλίων. Ἡ ἀγορὰ τῶν βιβλίων. Διήγησις: «Τὸ σχολεῖο μου». Ἰχνογραφία, χειροτεχνία: Τὸ σχολεῖο καὶ τὰ σχολικὰ εἶδη. Ἀνάγνωση: Τὸ παιδί πηγαίνει στὸ σχολεῖο, τὸ φθινόπωρο. Τὸ παιδί μὲ βροχὴ στὸ σχολεῖο. Ἡ ὀμπρέλλα. Ἡ μιὰ ὀμπρέλλα ἔχει 100 χιλ. Οἱ ἑκατοντάδες στὴν πρώτη χιλιάδα. Παιγνίδι: «Ἡ τάξη».

25 Ὁκτωβρίου: Εὐκαιρικὴ Ἑνότητα:

«Ἡ 28ῆ Ὁκτωβρίου»

Ἡ 28ῆ Ὁκτωβρίου. Τί ξέρουν τὰ παιδιά. Διηγήσεις

τους. Ἡ κατοχή. Οἱ ἀλεξιπτωτιστές. Ἀπὸ τὸ βιβλίον μας: Ἡ 28 Ὀκτωβρίου. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν ὀνομάτων: Ἐνικός, πληθυντικός. Πρόσθεση, ἀνὰ 10 καὶ πάνω, ἀπὸ τὴν πρώτη ἑκατοντάδα. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος. Ποίημα: «Ἄγιο Δημήτρη» τοῦ Σπεράντζα.

Μετὰ τὴν ἑορτή. Ἐλεύθερες ἀνακοινώσεις. Ὁ ἑορτασμός. Ἐκθεση: Ἡ 28η Ὀκτωβρίου. Ἡ Σημαία, τὰ σημαϊάκια. Ἡ ἀξία τους καὶ ἡ ἀγορά τους. Πολλαπλασιασμός μὲ τὸ 2. Ὀρθογραφικὲς ἀσκήσεις σχετικῆς.

Ξαναγυρίζομε στὴν Ἐνότητα: Ἀπὸ τὸ σχολεῖο στὸ σπίτι, ἐνυφασμένη στὴ Γενικὴ Ἐνότητα: «Φθινόπωρο».

Οἱ γύρω τοῦ σχολείου δρόμοι καὶ οἱ οἰκοδομές. Τὶ συναντήσαμε στὸ δρόμο. Τὰ ἴχνη τῆς προχθεσινῆς ραδγαίας βροχῆς. Φωτισμός τῶν δρόμων. Οἱ λέξεις: ἡ λεωφόρος, ἡ ὁδός, ἡ ἀδιέξοδος, ἡ οἰκοδομή, ὁ ὁδοστρωτήρας. Τὰ γένη. Τὸ θηλυκὸ γένος. Ὁ μανάβης, τὸ κύριο πρόσωπο τοῦ δρόμου. Μιά Ἐκθεση: Ὁ δρόμος. Ὁ δρόμος, ἀπὸ τὸ σπίτι μας στὸ σχολεῖο, ἄλλοῦ ἔχει λάσπες, ἄλλοῦ λάκκους μὲ νερά καὶ ἄλλοῦ εἶναι καλός. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἔχει σπίτια καὶ μαγαζιά. Στὸ δρόμο συναντῶ αὐτοκίνητα, ποδήλατα, κάρα, ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Οἱ δρόμοι καθαρίζονται συχνὰ καὶ φωτίζονται τὴ νύχτα μὲ ἠλεκτρικά. Ἰχνογραφοῦν τὸ μανάβη καὶ τὸ γαϊδουράκι του, τὸ σπίτι, τοὺς ἠλεκτρικοὺς στύλους. Στὴ Χειροτεχνία κάνουν τὸ ἴδιο.

Οἱ ἔννοιες: Μακριά, κοντά, ψηλά, χαμηλά, ἔξω, μέσα. Τὰ ἐπίθετα. Μεγάλο, μικρό, καινούργιο, παλιό. Πολλοὺς μὲ τὸ 5 καὶ 10. Τὶ ποῦλᾶ τὸ μαναβάκι, ποῦ εἶδαμε, καὶ πόσο; Πράξεις μὲ τὸ $\frac{1}{2}$.

Ἡ ὥρα, τὸ ρολόγι. Μιά ὥρα 60', $\frac{1}{2}$ τῆς ὥρας 30', $\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας, 15'. Ὁ χρόνος: Πρωτῆ, μεσημέρι, βράδυ, νύχτα, μεσάνυχτα.

Ἡ καθαριότητα τῶν δρόμων. Ἡ σκόνη τῶν δρόμων. Τὸ κατάβρεγμα, ὁ ὁδοκαθαριστής.

Τὰ ζῶα τοῦ δρόμου: Διαβάζουν τὰ παιδιὰ ἀπ' τὸ Ἀναγνωστικό: «Ὁ γάϊδαρος καὶ ὁ λύκος» καὶ «τὸ μαναβάκι» ἀπὸ τὸ βιβλίον Στ. Σπεράντζα: «Ὁ τραγουδιστὴς τῶν παιδιῶν». Τὰ ζῶα τοῦ δρόμου: Ὁ γάϊδαρος. Διηγῆσεις γιὰ τὸ γάϊδαρο. Μῦθος τοῦ Αἰσώπου. Τὰ πόδια τοῦ γαϊδουριοῦ, τὰ αὐτιά του κλπ. Πολλοὺς μὲ τὸ 2 καὶ 4. Οἱ πεντηκοντάδες μέσα στὸ 1000. Ἰχνογραφοῦν καὶ κάνουν μὲ πλαστιλίνη τὸ γαϊδούρι. Γράφουν μικρὴ Ἐκθεση: Τὸ γαϊδούρι.

Ὁ Ἰησοῦς εἰσέρχεται στὰ Ἱεροσόλυμα.

Τὰ ἄλλα ζῶα τοῦ δρόμου: Ὁ ἡμίονος, τὸ ἄλογο. Γράφουν τις λέξεις: ζῶον, ὁ ὄνος, ὁ ἡμίονος, ὁ ἵππος. Χωρίζουν τις συλλαβές αὐτῶν τῶν λέξεων καὶ τὰ γράμματα. Βγάζομε τις μονοσύλλαβες, δισύλλαβες κλπ. λέξεις. Προσθέτουν καὶ πολὺζων μὲ τὸ θ, νοερά. Μιά, δυό, τρεῖς κλπ. φορές. Δραματοποιοῦν τὸ «γάϊδαρος καὶ λύκος». Συμπληρώνουν τὴν Ἰχνογραφία καὶ Χειροτεχνία τους.

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ: Ἡ θέση τοῦ σπιτιοῦ μας, μέγεθός του καὶ ὄροφοί του (ισόγειο, διώροφον κλπ.) Δωμάτια, αὐλὴ καὶ ἄλλοι βοηθητικοὶ χώροι. Προσανατολισμός του. Ὑγιεινὴ καὶ ἐνθυγιεινὴ κατοικία. Παράθυρα, πόρτες. Οἰκοδομή, ὕλικά οἰκοδομῆς, διάφορα εἶδη σπιτιῶν.

Διαβάζουν «Τὸ διαμάντι τοῦ σπιτιοῦ» ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' τάξης.

Ἀναπτύσσομε τὴν ἐξέλιξη τοῦ σπιτιοῦ, ἀπὸ τὴ στιγμὴ, ποῦ παρουσιάζονται ἴχνη ἀνθρώπινης ζωῆς, μέχρι σήμερα.

Τὸ νῆμα τῆς στάθμης (κατακόρυφη - κάθετη - ὀριζόντια διεύθυνση).

Ποιοὶ συνεργάζονται γιὰ τὸ κτίσιμο τῶν σπιτιῶν. Γράφουν τις λέξεις: Ὑπόγειο, ἰσόγειο, διώροφο, οἰκοδομή, οἰκία.

Ἀπαγγέλλω τὰ ἐξῆς ποιήματα: «Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή», «στοῦ σπίτι μου», «ὁ γυρισμός στοῦ σπίτι», «ἡ καλὴ νοικοκυρά».

Ἰχνογραφοῦν τὸ σπίτι τους. Διαβάζουν σχετικὸ κεφάλαιο: Ὁ γεωργὸς ὀργώνει. Ἡ αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ κληματαριά τῆς αὐλῆς. Τὸ πηγάδι, ἡ ἀντλία, τὸ μαγκανοπήγαδο. Τὰ πρόσωπα τοῦ σπιτιοῦ (πατέρας, μητέρα, κλπ.) Τὶ δουλειὰ κάνουν τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Καθαριότητα σπιτιοῦ. Τὸ πλῆσιμο κλπ. Γράφουν: αὐλή, σάλα, κουζίνα, τραπεζαρία, ὑπνοδωμάτιο.

Γράφουν μιὰ μικρὴ Ἐκθεση: Τὸ σπίτι μας. Κάνουν προσθέσεις καὶ ἀφαιρέσεις γιὰ τὴν ἀξία τῶν τροφίμων τῆς οἰκογενείας μὲ ἑκατοντάδες καὶ πεντηκοντάδες.

Διήγημά μου: «Τὰ παράθυρα τοῦ Δημαρχείου κι οἱ Κουτοχωρῖτες».

Τὰ ἔπιπλα τοῦ σπιτιοῦ: Ὀνομάζουν τὰ ἔπιπλα. Χρῆση τους, ὕλικά ποῦ χρησιμοποιοῦμε στὴν κατασκευὴ τῶν ἐπίπλων, τεχνίτες ποῦ τὰ φτιάχνουν, ποιότητά τους. Ἐπίθετα, ἀπ' τὰ ὀνόματα τῶν ἐπίπλων. Διηγουμαι μιὰ ἱστορία γιὰ τὸ τραπέζι: Ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε, ἀπὸ ποιὸν χέρια πέρασε καὶ ἔφτασε σὲ μᾶς. Ἡ συνεργασία στὴν κατασκευὴ τῶν ἐπίπλων.

Ἰχνογραφοῦν καὶ φτιάχνουν ἔπιπλα.

Κάποιος μαθητὴς μᾶς λέει, πῶς κάνουν τὸ κόντρα—

πλακέ. Τὰ δάση, ἢ ξυλεία. Χῶρες ποῦ βγάζουν ξυλεία. Στὸν τόπο μας, ποιά χωριά ἔχουν δάση καὶ ξυλεία.

Ἄγαπῶ τὰ ἔπιπλα τοῦ σπιτιοῦ μου, Ἡ ἀξία τῶν ἐπιπλων. Πολ)σμός ἑκατοντάδων καὶ πεντηκοντάδων, μὲ μονοψήφιο: π. χ. $3 \times 200 =$ $5 \times 50 =$

$2 \times 300 =$ κλπ. ἢ $8 \times 50 =$

Βρίσκουν τὶς πτώσεις τῶν ὀνομάτων ἀπὸ τὰ ἔπιπλα. Συμπληρώνεται ἡ Χειροτεχνία καὶ Ἰχνογραφία, γιὰ τὰ ἔπιπλα.

Τὰ ζῶα τοῦ σπιτιοῦ: Ἡ γάτα, ὁ σκύλος, ἢ κόττα. Τὶ ὠφέλειες μᾶς κάνει ἡ γάτα. Κυνηγᾷ τοὺς ποντικούς. Ἐξέταση τοῦ ζώου, ἀπὸ κάθε πλευρά.

Τὰ παιδιά διηγοῦνται ἱστορίες καὶ παραμῦθια γιὰ τὴ γάτα. Παίζουν σχετικὸ παιγνίδι. «Ποντίκι καὶ γάτα». Μία μικρὴ Ἔκθεση: Ἡ γάτα μας.

Μαθαίνουν νὰ χωρίζουν τὶς πράξεις. Ἀσκοῦνται στὴ σκέψη γιὰ νὰ βρίσκουν τὶς πράξεις. Πολ)σμός μὲ τὸ 2, 4 καὶ 8 (ἐπανάληψη). Ζωγραφίζουν τὴ γάτα καὶ τὸ σκύλο.

Κάνουν Πλαστικὴ καὶ Χαρτοκολλητικὴ: Ἡ γάτα καὶ ὁ σκύλος.

Διαβάζουν: «Παραδόσεις γιὰ τὰ ζῶα» ἀπ' τὸ Ἀναγνωστικὸ. Γράφουν τὶς λέξεις: Ἡ γάτα, ὁ σκύλος, τὸ ποντίκι.

Ἐνα μικρὸ κείμενο στὸν πίνακα μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ χωρίσωμε τὰ γένη καὶ τὰ τρία ἄρθρα.

Ἀπὸ μνήμης, κάνουν προσθέσεις καὶ ἀφαιρέσεις ἑκατοντάδων καὶ πεντηκοντάδων.

Διαβάζουν τὸ κεφάλαιο: Ὁ ἀνυπόμονος, καὶ τὸ ποίημα: Ὁ σκύλος. Ἡ χρησιμότητα τοῦ σκύλου, τὸ σῶμα του κλπ. Οἱ δεισιδαιμονίες τῶν χωρικῶν. Τὸ οὐρλιασμα τοῦ σκύλου. Διηγῆσεις γιὰ τὸ σκύλο. Διαβάζω κι ἐγὼ σχετικὲς ἱστοριοῦλες. Ὁ σκύλος τοῦ Ὀδυσσεά. Συνεχίζουν τὴ Χειροτεχνικὴ καὶ Ἰχνογραφικὴ ἐργασία τους.

Διαβάζουν ἀναγνώσματα, ποῦ μόνον τους βρῆκαν στὸ σπίτι τους: Ἐνας ξυιτνος σκύλος, ὁ τεμπέλης, ὁ σκύλος φύλακας.

8, 9 καὶ 10 Νοεμβρίου: «Οἱ γιορτὲς τοῦ Μιχαήλ Ἀρχαγγέλου τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ»

Εὐκαιριακὲς ἐνότητες ἐργασίας. Ποιὸν ἑορτάζομε σήμερα. Οἱ γιορτὲς τῶν παιδιῶν. Ἡ διασκέδαση, προετοιμασίες κλπ. Ἡ γιορτὴ γιὰ τὴν ὀλοκαύτωση τοῦ Ἀρκα-

δίου. Τι έξοδα κάνομε για τις γιορτές. Γράφουν τις λέξεις: γιορτή, επίσκεψη, δέχομαι, έορτάζω.

Διάφορες έργασίες πάνω στο θέμα. Σκηνές από την οικογενειακή ζωή.

‘Η έκκλησία του ‘Αγίου Μηνᾶ. ‘Ο στολισμός, οί προετοιμασίες. ‘Η ιστορία του ‘Αγίου Μηνᾶ. ‘Ηθη και έθιμα. Τό ποίημα: Οί χωριανοί, του Γ. ‘Αθάνα. Τά έξοδα τών γιορτών. Πράξεις από μνήμης μέσα στη χιλιάδα. Διάκριση μονάδων, δεκάδων, εκατοντάδων και χιλιάδων.

‘Η γειτονιά—ή συνοικία: Νά ή γειτονιά μας. ‘Η γειτονιά, ή συνοικία. Διαχωρισμός. Προσανατολισμός, σημεία δρίζοντα. Περιγραφή γειτονιάς και συνοικίας. Τά σπίτια, τά μαγαζιά, τό σχολείο, ή ‘Εκκλησία.

Διαβάζουν τό ποίημα: ‘Η οικογένεια. Τά πρόσωπα της οικογένειας. ‘Η μητέρα. Τά ρήματα στο γ’. πρόσωπο: π. χ. ή μητέρα πλένει, σιδερώνει κλπ. ‘Ασκοῦνται νά γράφουν όρθά την κατάληξη—ει. ‘Ασκοῦνται στις μονάδες, δεκάδες, εκατοντάδες.

Τά ζώα της γειτονιάς: Τό ποντίκι. Ποῦ ζή, τί τρώει, τό σῶμα του, τί γεννά. ‘Η γάτα σάν έχθρός του. Οί βλάβες ποῦ κάνει τό ποντίκι στόν άνθρωπο. ‘Απαγγέλουν: Τό ποντίκι. Παίζουν τό παιγνίδι: Τό ποντίκι. Τά ρήματα σέ—ίζω. ‘Ιχνογραφοῦν και πλάθουν τό ποντίκι.

Τά έργα υγείας, καθαριότητας και πολιτισμοῦ, σέ κάθε συνοικία. Οί ύπόνομοι, τό ύδραγωγείο κι ό ήλεκτρισμός. Χρησιμότητά τους. Γράφουν λέξεις σχετικές, για όρθογραφία. Πόσο πληρώνομε τό φῶς και τό νερό. Διάφορες πράξεις για νά βροῦμε τί θά πληρώσωμε.

‘Εκθεση, για τή συνοικία μας. Διαβάζουν από τό ‘Αναγνωστικό τους: Τά άσφαλισμένα παιδιά.

Τά άνθη τοῦ σπιτιοῦ: Τά χρυσάνθεμα, οί ντάλιες. Καλλιέργειά τους. Χρησιμότητά τους. Τό άνθος τους, ό πολλοσμός τους, τό χρώμα τους. ‘Επαγγέλματα σχετικά. Γράφουν τις λέξεις: ‘Ανθοκόμος, άνθοπώλης. Τά φυσικά και τεχνητά άνθη. ‘Ιδιορρυθμίες φυτών: Κοιμῶνται τά φυτά. Νυκτόβια και ήμερόβια. Διαβάζομε τό κεφάλαιο: Ξενύχτηδες, άπ’ τό Περιοδικό «‘Ελληνόπουλο», τ. 42)1951 σελ. 1441. ‘Η πατρίδα τοῦ Χρυσανθέμου. ‘Η ‘Ιαπωνία. Τά χρώματα. ‘Ορθογραφία και διάκριση χρωμάτων. Τά οὔδετρα σέ—ο και—ι.

Οί τιμές τών άνθοδεσμών. ‘Ιχνογραφοῦν γλάστρες με λουλούδια. Τό ίδιο και στη Χειροτεχνία. ‘Ενας διάλογος, μεταξύ δύο λουλουδιών.

Τὰ φρούτα τοῦ Φθινόπωρου: (19—11—51)

Τὰ μήλα, ρόδια, ἀχλάδια, κυδώνια, πορτοκάλια, μανταρίνια. Ἡ φρουταγορά. Μιλοῦμε ἰδιαίτερα γιὰ τ' ἀχλάδια, μήλα καὶ ρόδια. Τὰ δέντρα. Καλλιέργειά τους, ποῦ εὐδοκίμοῦν. Λασήθι, Φλώρινα, Βόλος, Πήλιον. Ἡ τιμή τῶν φρούτων. Σύνθετα προβλήματα, ἀπὸ μνήμης.

Ἐξετάζεται ἡ πορτοκαλιά, ἡ μανταρινιά κλπ. Τὰ ξυνόδενδρα. Ἡ Φόδελε, χωρὶ τῆς περιφέρειας, ποῦ παράγει ἐξαιρετικὰ ἐσπεριδοειδή. Ὁ Θεοτοκόπουλος (Γκρέκο) καὶ ἡ Φόδελε. Τὰ Χανιά κλπ. Τὰ ἐργοστάσια χυμῶν. Φρούτα καὶ γλυκά. Ὑγιεινὴ καὶ θρεπτικὴ τροφή. Τὰ μήλα τῶν Ἐσπερίδων. Προσθέτομε καὶ ἀφαιροῦμε διάφορους διψήφιους καὶ τριψήφιους ἀριθμούς, γραπτὰ καὶ προφορικά. Διαβάζουν τὴν πορτοκαλιά, ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸ τους. Μὲ γλασσὲ κάνουν πορτοκάλια καὶ μανταρίνια, ὅπως καὶ μὲ πλαστιλίνη. Ἰχνογράφηση σχετικὴ.

Ἄσκηση μὲ ἐπίθετα: Ὀμορφα δέντρα, πυκνὰ φύλλα, εὐχάριστο ἄρωμα κλπ. Πρόσθεση καὶ ἀφαίρεση, ἀνὰ ἓνα. Προσοχὴ στὴν ἀλλαγὴ δεκάδων καὶ ἑκατοντάδων.

$$19+1=20$$

$$40-1=39$$

$$59+1=60$$

$$60-1=59$$

$$99+1=100$$

$$400-1=399$$

$$399+1=400$$

.

Εὐκαιρικὴ Ἐνόητα: «Ἡ γιορτὴ τῶν Εἰσοδίων»
(21—11—51)

Πότε γιορτάζομε. Ποιοὶ γιορτάζουν καὶ πῶς: Ἀνάπτυξη καὶ σημασία τῆς γιορτῆς. Ἀπαγγελία ποιημάτων. Οἱ Μαρίες μᾶς φέρνουν καραμέλες. Ἀριθμητικὴ ἀπὸ μνήμη. Ἄσκηση γιὰ τὴ διανομὴ τους. Διάρρηξη. Τραγουδοῦν τὰ παιδιὰ καὶ κάνουν διάφορα ἀστεῖα.

Τὰ λαχανικὰ τοῦ φθινοπώρου: Κουνουπίδι, λάχανο, λαχανίδες, σπανάκι, συνάπι, πράσα, ραπανάκια, μάραθα, ραδίκια, παντζάρια, ἀγριόχορτα κλπ. Ξεχωριστὰ γίνεται συζήτηση γιὰ τὸ κουνουπίδι, λάχανο καὶ λαχανίδες. Καλλιέργειά τους καὶ χρησιμότητα. Ἡ πεταλούδα, οἱ κάμπιες. Ὁ λαχανόκηπος. Τὸ πότισμα, τὰ παράλληλα αὐλάκια. Ἐκθεση: Στὸ λαχανόκηπο. Ἐπίθετα μὲ οὐσιαστικά. Πόσο ἀγοράζομε τὰ λαχανικά. Πολυσμὸς διψήφιου ἢ τριψήφιου μὲ μονοψήφιο. Ἀσκήσεις, ἀπὸ μνήμης. Χειροτεχνία καὶ Ἰχνογραφία σχετικὴ.

Γράφουν λέξεις: Ὁ λαχανόκηπος, ὁ κηπουρός, ἡ ἔργασία, τὸ λάχανο κλπ. Τὰ κηποχώρια τοῦ Ν. Ἡρακλείου. Τὸ

παντζάρι και τὰ ραδίκια. Ίχνογραφοῦν τὰ παιδιά. Ἀνάλυση τῶν ἀριθμῶν σὲ χιλιάδες και ἑκατοντάδες.

Τὸ νερὸ, ἡ βροχή, ὁ κήπος. Πῶς ποτίζονται οἱ κήποι. Ὁ κύκλος τοῦ νεροῦ. Ἡ χρησιμότητα τοῦ νεροῦ. Οἱ θάλασσες, οἱ λίμνες, οἱ ποταμοί. Ὑπόγειες δεξαμενές. Οἱ πηγές. Τὸ νερὸ, λευκὸς ἄνθραξ. Εἶδη ποτίσματος κήπων. Τὸ βάθος, ὕψος, μῆκος, πλάτος και πάχος. Οἱ συμφαλίδες ὄρνιθες. Πῶς καλλιεργοῦνται οἱ κήποι. Σκάλισμα, πότισμα, λίπασμα. Τὰ λιπάσματα, φυσικὰ και χημικὰ. Ἀγροτικὴ Τράπεζα. Οἱ Συλλογμοί. Τὰ ἐργοστάσια χημικῶν λιπασμάτων. Γράφουν τὶς λέξεις: Πηγάδι, δεξαμενὴ, αὐλάκια, πότισμα, καλλιέργεια. Διαβάζουν: 1) Βρέχει, βρέχει ὁ οὐρανός. 2) Ὁ κύκλος τοῦ νεροῦ. 3) Οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς. Προβλήματα μὲ τὶς τιμές τῶν λαχανικῶν. Πρόσθεση και ἀφαίρεση, ἀνά 2. Χειροτεχνία—Ίχνογραφία. Ὁ κήπος, ἡ βροχή. Ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Νῶε.

Τὸ νερὸ, ἡ πηγὴ, τὸ ποτάμι. Οἱ ὠφέλειες τοῦ νεροῦ. Γράφουν τὶς λέξεις: Ὁ γεωργός, ὁ κηπουρός, ὁ ἐργάτης, ὁ λαχανοπώλης, ὁ ὕδρονόμος, ὁ μύλος.

Τὰ ἄρσενικὰ σέ—ος και—ης. Ἡ ἀξία τῆς συνεργασίας σὲ κάθε ἐργασία. Ἀπαγγελία ποιημάτων: Ὁ κήπος, τὸ νερὸ. Ὁ μύλος ἀπὸ τὸ βιβλίον «Παιδικές ψυχές» τοῦ Σπερράντζα. «Στὸ μικρὸ μου περιβόλι» και «ἡ πηγὴ». Τὸ μάρθα, τὰ πράσα, τὸ σινάπι, και τὸ σπανάκι.

Τὰ ζῶα τοῦ κήπου. Ἡ χελώνα, ὁ σαλιγκαρός, τὸ σκουλήκι. Εἶχαμε τὰ ἴδια τὰ ζῶα στὴν τάξη. Μιλοῦμε μόνο γιὰ τὴ χελώνα. Μιὰ μικρὴ Ἔκθεση. Ὁ κήπος και τὰ ζῶα τοῦ κήπου.

Ἡ ἐργασία, ἡ προκοπή, ἡ ἀλληλοβοήθεια. Διηγοῦμαι ἓνα παραμῦθι: «Οἱ τρεῖς γιοὶ τοῦ βασιλιά», γιὰ τὴ συνεργασία τῶν ἀνθρώπων. Τὰ παιδιά διηγήθηκαν τὸ «διάδοχο τοῦ βασιλιά». Ίχνογραφοῦν και φτιάχνουν μὲ πλαστελίνη τὴ χελώνα. Ἐξετάζεται πλατεῖα ὁ σαλιγκαρός και τὸ σκουλήκι. Ποῦ βρίσκομε σαλιγκαρία και ποῖα ἐποχὴ. Χρησιμότητα σαλιγκαριῶν και τοῦ γυμνοῦ σκώληκα. Τὸ σαλιγκαρι, φίλος τῶν κηπικῶν. Μέρη πρόσφορα γιὰ τὴν καλλιέργεια κηπικῶν. Ἡ κόπρος τοῦ Αὐγείου. Ἀρτεσιανὰ φρέατα, γεωτρυπανο. Πολλοσμός μὲ τὸ 10. Πῶς διατυπώνομε τὴν ἐρώτηση, ὅταν γράφωμε.

Ίχνογραφοῦν και κάνουν μὲ πλαστικὴ σαλιγκαρι. Χαρτοκολλητικὴ: χελώνα, σαλιγκαρι. Διαβάζουν ἐλεύθερα ἀναγνώσματα: 1) Ἐνας σαλιγκαρός στὸν κῆπο. 2) Σχολικὴ ἐκδρομὴ στὸ μύλο. 3) Τὸ περιβόλι κλπ. Διαβάστηκαν περὶ τὰ 12 σχετικὰ ἀναγνώσματα.

Γενική Ένότητα: «Ὁ χειμώνας» (4—12—51)

Τὸ Λιμάνι — Ἡ Θάλασσα.

Πῶς εἶδα τὸ λιμάνι: Πῶς τὸ εἶδαμε. Τὰ ναυάγια τοῦ Λιμανιοῦ. Οἱ δύτες, δυστυχήματά τους. Οἱ σφουγγαράδες. Ὁ καρχαρίας. Τὸ ποίημα, ἡ Γοργόνα, καὶ τὸ πεζὸ ἢ Γοργόνα. Οἱ συμπληγάδες πέτρες. Γράφουν: Πρύμνη, πλώρα, ἐπιβατηγὸ, εἰσιτήριο, φορτηγὸ, ναῦλος. Προβλήματα νοερὰ καὶ γραπτὰ μὲ τις τιμές τῶν εἰσιτηρίων π. χ. 6×80 ἢ 2×120 κλπ. καὶ διαίρεση 500:10 ἢ 36:6 κλπ. Ἰχνογραφοῦν καΐκια, βαπόρια καὶ λιμάνι. Χαρτοκολλητικὴ καὶ πλαστικὴ σχετικῆ.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου: Ἡ ζωὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Ὁ προστάτης τῶν ναυτικῶν. Τὸ ποίημα. «Βοήθα Ἄγιε Νικόλα». Τὸ τροπάριο τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Ἡ Ἐκκλησία, τόπος προσευχῆς καὶ λατρείας. Πότε ἔζησε ὁ Ἅγιος Νικόλαος. Λογαριάζουμε καὶ βρίσκομε πόσα χρόνια πέρασαν. Τὰ ρήματα σὲ —αί ν ω καὶ —εὐ ω. Μετατροπὴ πλαγίου λόγου σὲ εὐθύ. Πῶς θὰ ποῦμε τὸν Ἅγιο Νικόλαο: Προστάτη, βοηθό, ὁδηγὸ κλπ. Ἐκθεση: Πῶς θὰ ἐορτάσωμε τὸν Ἅγιο Νικόλαο.

Συνεχίζουμε τὴν ἐξέταση τῆς ἐνότητας: Τὸ λιμάνι—ἡ θάλασσα.

Ἡ κίνηση τοῦ λιμανιοῦ. Φόρτωση, ἐκφόρτωση, προκυμαία, πρακτορεῖο. Ἦθελα νὰ ταξιδέψω! Ἐκθεση. Λιμάνι, κόλπος, ὄρμος, ἀκρωτήρι, Τελωνεῖο, Λιμεναρχεῖο.

Τὸ ψάρεμα — τὰ ψάρια: Ἡ ἀποβάθρα ψαριῶν. Εἶδη ψαρέματος, ψαρόβαρκα. Οἱ ψαράδες καὶ ἡ δύσκολη δουλειά τους. Ἡ νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι καὶ χωρὶς φεγγάρι. Τὸ ψάρεμα τὴν ἐποχὴ αὐτή. Γιατὶ ἀπαγορεύεται τὸ ψάρεμα τὸ καλοκαίρι.

Τὰ ψάρια. Πῶς ζοῦν, τί τρώγουν. Τὸ σῶμα τους. Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τους. Πῶς ἀναπνεύουν. Τὶ γεννοῦν. Ὁ Προφήτης Ἰωνᾶς. Ἄλκυονίδες ἡμέρες. Διαβάζουν, περὶ τὰ 20 καὶ παραπάνω ἀναγνώσματα ἀπὸ διάφορα βιβλία, ποὺ βρῆκαν μόνονα τους τὰ παιδιά.

Ἡ χρησιμότητα τῆς θάλασσας. (ψάρια, ἀλάτι, ἀποθήκη νεροῦ καὶ πηγὴ ζωῆς—ἐξάτμιση, βροχὴ, βλάστηση κλπ.—θαλάσσιος δρόμος). Μέγεθος καὶ μορφή της. Ἡ θάλασσα σ' ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ θαλασσοπόροι. Διώρυγες καὶ ἡ ἀξία τους. Τὰ ρήματα σὲ —ί ζ ω καὶ ἡ κλίση τους. Πρόσθεση τοῦ 3 γιὰ τὴ συμπλήρωση 50τάδων καὶ 100τάδων ἢ ἀφαίρεση ἀπ' αὐτὲς τοῦ 3. Ἐργάζονται στὴ Χειροτεχνία καὶ Ἰχνογραφία, μὲ ψάρια, βάρκες, θάλασσα κλπ.

Κακοκαιρία, τρικυμία. Τὰ ρήματα σὲ —ώ ν ω καὶ ἡ κλί-

ση τους. Ξερονήσι, ύφαλος, οί φάροι, Άσκήσεις, από μνήμης, στις τιμές τών ψαριών. Διαβάζουν: «Έγια μόλα». Οί έννοιες: άργά, γρήγορα, σιγά, δυνατά κλπ. Εΐδη γραμμών: (Άπό τά κύματα). Πρόσθεση τοῦ 4 καί άφαίρεση γιά τό σχηματισμό 50τάδων καί 100τάδων.

$$\begin{array}{r} \text{π. χ.} \quad 36+4=40 \qquad 50-4=46 \\ \qquad 396+4=40 \qquad \eta \quad 500-4=496 \end{array}$$

Τραγουδοῦν: Ψαράκια τηγανίζω. Τό παίζουν καί σάν παιγνίδι.

Τά Χριστούγεννα (18—12—51)

Προετοιμασίες γιά τά Χριστούγεννα. Έργασίες στό σπίτι, φροντίδες τών μελών τής οικογενείας. Έπαγγέλματα πού συμμετέχουν στην έορταστική έμφάνιση τών ήμερών. Ή άγορά πρὸ καί μετά τά Χριστούγεννα: (Εΐδη, άπασχολήσεις, πρόσωπα, ὄψη τής). Χριστουγεννιάτικα βράδουα (διασκεδάσεις, παιγνίδια, χαρές κλπ.) Ήθη καί ἔθιμα Χριστουγέννων (δαισινδαιμονίες, κάλαντα, Καλλικάντζαροι).

Ή γέννηση τοῦ Χριστοῦ. (Θρησκευτική εξέταση). «Τά παιδιά διαβάζουν: «Τά ζῶα στή φάτνη».

Τό πρόβατο καί τό γουρούνι. Ή χρησιμότητά τους. Ή τιμή τοῦ κρέατος καί σχετικές αριθμητικές άσκήσεις από μνήμης καί γραπτές. Π. χ. Ένας άγόρασε 20 φουσκες. τή μιὰ 3 χιλ., 6 παιγνίδια τό ένα 15 χιλ. καί 8 βιβλία γιά δῶρο, τό ένα 25 χιλ. Πόσα ἔδωσε στό καθένα. Πόσα σ' ὄλα μαζί καί πόσα θά τοῦ μείνουν ἂν εἶχε 500 χιλιάδες;

Κάνουν τά παιδιά τή φάτνη καί τό σπήλαιο.

Άπαγγελία Χριστουγεννιάτικων ποιημάτων. Τραγουδοῦν: «Στή γωνιά μας κόκκινο». Διαβάζουν διάφορα άναγνώσματα: «τό ταξίδι τών μάγων», «οί πτωχοί». κλπ. Ή βάπτιση τοῦ Χριστοῦ (θρησκευτική εξέταση). Ή τόπος πού γεννήθηκε, ἔζησε, βαπτίστηκε καί δίδαξε ὁ Χριστός. Ή Παλαιστίνη. Ή Ἰορδάνης ποταμός.

Μιά μικρή ὁμαδική Έκθεση: Οί γιορτές τών Χριστουγέννων.

Τά παιδιά κάνουν ἄστρα, σπήλαια, γκαμήλες. (Ίχνογραφία, Χειροτεχνία).

Διαβάζονται τά άναγνώσματα: Τά κάλαντα, ἡ σχολική γιορτή τών Χριστουγέννων, ἔφθασαν τά Χριστούγεννα, Χριστουγεννιάτικη ἱστορία.

Ή "Άγιος Βασίλειος. Ή Πρωτοχρονιά καί ἡ τύχη. Ήθη καί ἔθιμα. Τό ποδαρικό. Ή βασιλόπηττα. Τά δῶρα τής Πρωτοχρονιάς. Ή χαρά, ἡ διασκέδαση, τό κέφι, άπαρχή καλής καί εὐτυχισμένης χρονιάς. Τό χαρτοπαίγνιο. Οί μέ-

ρες του χρόνου. Οί μήνες. Το δίσεκτο έτος. Ίχνογραφοῦν καὶ κατασκευάζουν τοὺς μάγους μὲ τὰ δῶρα τους, τὸν "Άγιο Βασίλειο. Λύση προβλημάτων μὲ Χριστογενιανάτικα ἔξοδα.

Χριστούγεννα στὶς 4 γωνιὲς τοῦ κόσμου. Ἡ Πρωτοχρονιὰ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὰ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου.

Τὰ παιδιὰ ἀπαγγέλλουν ποιήματα γιὰ τὴ Χριστουγενιάντικη γιορτὴ τοῦ Σχολείου μας. Ἐργάζονται γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὴ γιορτὴ τοῦ Σχολείου.

Μιά μικρὴ Ἔκθεση: Τὸ δῶρο τῆς Πρωτοχρονιάς. Τραγουδοῦν τὸ: «Ἅγιε Βασίλει τραγουδοῦν τὰ χεῖλη...» Τὰ παιδιὰ ἀπαγγέλλουν τὰ παρακάτω ποιήματα:

Τὸ ὄνειρο τῶν παιδιῶν, Χριστούγεννα, Χριστέ μου, ἡ ἀγάπη, Χριστούγεννα, τῆς μάνας τὸ χαμόγελο, Χριστούγεννα τοῦ χωριοῦ, Χριστούγεννα, Ἅγιε Βασίλει.

Ἔστερα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα: Τὰ παιδιὰ διαβάζουν Ἐκθέσεις τους γιὰ τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων ἢ λένε προφορικὰ τὶς ἐντυπώσεις τους. Κάνουν λογοριασμοὺς γιὰ τὰ ἔξοδα τῶν γιορτῶν. Σκηνὲς ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν γιορτῶν. Διαβάζουν τὴ «Χουρμαδιά».

Τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα: (9—1—52)

Τὸ Ὀρφανοτροφεῖο, τὸ Γηροκομεῖο, τὸ Νοσοκομεῖο, (Πανάνειο), τὸ Βρεφοκομεῖο, τὸ Πτωχοκομεῖο. Ποῦ βρίσκονται. Ποιὸς ὁ προορισμὸς τους. Ἡ φιλανθρωπία καὶ οἱ φιλάνθρωποι Ἡρακλείου. Ὑποχρέωση κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ ἢ ἐνίσχυση τῶν ἀδυνάτων, ἀσθενῶν καὶ φτωχῶν. Τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γέροντες στὴν ἀρχαιότητα καὶ τώρα. Διαβάζουν τὰ παιδιὰ: «Τὸ ὄρφανό», «ἓνας μικρὸς βιοπαλαιστής», «ἡ ἐλεημοσύνη τοῦ Γιαννάκη», κλπ. Οἱ εὐεργέτες καὶ οἱ Ἐθνικὲς ὑπηρεσίες τους. Γράφουν μιὰ Ἔκθεση: «Μιά καλὴ πράξη» καὶ τὶς λέξεις: φιλάνθρωπος, εὐεργέτης, Ὀρφανοτροφεῖο, Γηροκομεῖο, Βρεφοκομεῖο. Τὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων. Τραγουδοῦν: «Δίχως μαρούλα».

Τὶ ἔξοδα θὰ κάμη, ὅποιος θελήσῃ, νὰ πάη διάφορα δῶρα σὲ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Πολίσιμος μὲ τὸ 2, 4, 8. Ίχνογραφοῦν ἢ κάνουν μὲ πλαστιλίνη εἶδη ὄρφανοτροφείου καὶ βρεφοκομείου: κρεββατάκια, μπουκαλάκια, μπιμπερό κλπ.

Ἀγώνας γιὰ τὴν ὑγεία τῶν μωρῶν καὶ παιδιῶν. Συντήρηση γερόντων καὶ ἀνικάνων. Ὁ θάνατος, ἡ μοῖρα τοῦ φτωχοῦ καὶ ἄρρωστου. Τὶ πίστευαν οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες γιὰ τὸν Ἄδη. Ὁ Κέρβερος τοῦ Ἄδη καὶ ὁ Ἡρακλῆς.

Οἱ Δημόσιες ὑπηρεσίες: (12—1—52)

α) Πυροσβεστικὴ ὑπηρεσία, Ἀστυνομία, Δικαστήρια. Οἱ Φυλακὲς. Τὶ προσφέρουν στὴν κοινωνία, Γράφουν τὶς λέξεις:

¹ Ασφάλεια, τροχαία, τουρισμός, άθως, ένοχος, δικαστής, δικηγόρος, Πρωτοδικείο, Ειρηνοδικείο, Εισαγγελία.

Τά θηλυκά σέ —η και τά άρσενικά σέ—ο ς. Ίχνογραφία και Χειροτεχνία. Τό αυτοκίνητο τών πυροσβεστών, ό σκοπός χωροφύλαξ.

β) Ταμείον, Έφορία, Τελωνείον. Τι προσφέρουν στην κοινωνία. Πού βρίσκονται. Τό σχέδιο τής πόλεως και τοποθέτησή τους. Στην ύπαιθρο, σέ ποια χωριά έδρεύουν οι παραπάνω υπηρεσίες. Μαθαίνουν νά όρθογραφοϋν τις λέξεις: Ταμείον, Έφορία, Τελωνείο, υπάλληλος, μισθός. Στις εισπράξεις οι υπάλληλοι παίρνουν ποσοστά. Σχετικά προβλήματα, κυρίως από μνήμης: Π. χ. Ένας κληρονόμησε περιουσία 80 έκατομ. Ή Έφορία θάπαιρνε 8 έκατομ. στα 100 έκατομ. Πόσα θά πάρη στα 80 έκατομ. τής κληρονομίας;

γ) Νομαρχία, Γεωργική υπηρεσία. Οι υπηρεσίες, πού προσφέρουν. Ή έννοια τοϋ Νομοϋ. Πού έδρεύουν. Ή έννοια τής Έπαρχίας. Τά γεωργικά μηχανήματα. Διαβάζουν: «Έργασία και χαρά» και «Κοσμάς και Δαμιανός». Τά γεωργικά φάρμακα, τά λιπάσματα. Ή άξια τους. Σχετικά προβλήματα, με όλες τις πράξεις. Στη διαίρεση, διαιρέτης μονοψήφιος. Ή γεωργία, πλουτοφόρος παράγοντας τής Πατρίδας μας. Ό γεωργός πρώτος πολίτης. Ή Θεά Δήμητρα, τών Άρχαίων. Ό Χειμώνας και ή Άνοιξη. Φυτοπαθολογία. Καταπολέμηση τών άσθενειών τών φυτών. Τά γεωργικά μηχανήματα.

δ) Ταχυδρομείο, Τηλεγραφείο, Τηλέφωνα. Τι υπηρεσία μάς προσφέρουν. Γράφουν σχετικές λέξεις. Ταχυκά Γραφεΐα στην ύπαιθρο. Ό τηλεγράφος, τό τηλέφωνο, ό ασύρματος, ό όπτικός. Τό γραμματόσημο και ή ιστορία του. Ή αποστολή γραμμάτων και έπιταγών. Κάνουν γραμμοτοκιβώτια. Τι δίνει κανένας στα γράμματα και τηλεγραφήματα. Νοερές άσκήσεις. Τροπή έκατοστάρικων σέ χιλιάρικα και αντίθετα. Διαβάζουν: «Τό γράμμα τοϋ πατέρα». Πώς έπικοινωνούσαν οι Άρχαίοι.

ε) Δημόσια έργα, Άνοικοδόμηση, Άρχαιολογική υπηρεσία, Έφοδιασμός, Πρόνοια. Έπαρχιακές έδρες τους. Μέσα συγκοινωνίας. Άρχαιολογικοί τόποι. Μουσείο. Ή Κνωσός, ή Φαιστός, ό Μίνωας. Οι διανομές, τά τρόφιμα και οι τιμές τους. Ίχνογραφοϋν άμαξητούς δρόμους, γεφύρια κλπ.

ζ) Τά Σχολεία: Γυμνάσια και Δημοτικά. Πού έχουμε Γυμνάσια και πόσα. Πώς όνομάζομε τά σχολεία, άνάλογα με τόν αριθμό τών δασκάλων. Γράφουν Έκθεση: «Τό Σχολείο μου». Άσκήσεις νοερές, με βάση τό 3 και 6 και με όλες τις πράξεις.

Τά σχολεία τής πόλης. Ό Έπιθεωρητής τών Σχολείων, ό Γενικός Έπιθεωρητής. Πού βρίσκονται οι έδρες τους.

Τὰ προάστεια (20—1—52)

Τι εἶδαν κατὰ τὴ χθεσινὴ ἐκδρομὴ. Συζήτηση πάνω στὴ θέση, προϊόντα, ἐπαγγέλματα τῶν κατοίκων, καλλιέργειες, ὕδρευση, σχολεῖα.

α) Τὰ ἀνατολικά προάστεια. Σχέδιό τους. Προσφυγικοὶ συνοικισμοί: Ἱστορία ἰδρύσεώς τους. Τι θὰ μᾶς κοστῖση ἢ μετάβασις ἐκεῖ. Πολυσμός μὲ τὸ 5. Ὁ πληθυντικὸς τῶν ἀρσενικῶν σέ ο ς καὶ τῶν οὐδετέρων σέ ο ς. Π. χ. ὁ δρόμος—οἱ δρόμοι, τὸ δάσος—τὰ δάση. Ἰχνογραφοῦν τὸ αὐτοκίνητο καὶ τὸ κάνουν καὶ μὲ πλαστιλίνη.

β) Τὰ Νότια καὶ Δυτικὰ προάστεια, ὅπως καὶ παραπάνω. Βγάζομε γενικὰ συμπεράσματα: Ἡ ζωὴ στὰ προάστεια εἶναι εὐχάριστη. Καθαρὸς ἀέρας καὶ ἥλιος. Διαβάζουν: Ὁ Φάεθοντας. Σχεδιάζουν κι ἐδῶ τὰ προάστεια κι ἔτσι, συμπληρώνεται τὸ σχέδιο Ἡρακλείου μὲ τὰ προάστεια.

Τ' ἀμπέλι (24—1—52)

Ἡ κυριώτερη καλλιέργεια στὴν περιοχὴ Ἡρακλείου. Οἱ ἐργασίες στ' ἀμπέλι, τὸ χειμῶνα. Πῶς τὸ βλέπομε. Χρησιμότητα καὶ ἀσθένειές του. Τὸ σκάψιμο, τὸ κλάδεμα, τὸ λίπασμα, τὸ ράντισμα κλπ. Οἱ ἀσθένειες τοῦ ἀμπελιοῦ.

Τὰ ἐπίθετα: ἀραιὸ, πυκνὸ καὶ τὰ 3 γένη τους. Φυτὰ φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ. Ἡ νοθεῖα καὶ οἱ συνέπειές της (ἀρεόμετρα). Ἰχνογραφοῦν καὶ κατασκευάζουν γράδο, κοφίνια κλπ. σύνεργα τ' ἀμπελοφυτοῦ. Τὰ ἔξοδα καλλιεργείας.

Διαβάζουν, ἀπὸ διάφορα βιβλία. Οἱ πτώσεις καὶ ἡ κλίση τῶν θηλυκῶν σέ —α. Ἐκθεση: Ἡ δουλειὰ στ' ἀμπέλια. Ὁ Θεὸς Διόνυσος. Οἱ τιμὲς σταφίδων κι ἐργατικῶν. Ἰχνογραφοῦν τ' ἀμπέλι.

Ἡ ἑλιά. (27—1—52)

Διαβάζουν: Ὅλο τὸ χωριὸ στὶς ἐλιές, τὸ ποίημα, ἡ ἐλιά, τί διηγεῖται ἡ ἐλιά, δυὸ ἄλλα κείμενα μὲ τὸν τίτλο, ἡ ἐλιά, στοὺς ἐλαιῶνες κλπ.

Ἡ ἐλιά: Ποῦ φυτρώνει καὶ ποῦ εὐδοκιμεῖ. Εἶδη ἐλιῶν. Πῶς τις ἀλέθομε. Συνεταιριστικὰ ἐργοστάσια. Πυρήνα, πυρηνέλαιο, σαπούνη. Καλλιέργεια ἐλιῶν. Κλάδεμα, λίπασμα, ὄργωμα, πότισμα. Τὸ σαπούνη. Τὰ δέξια τοῦ σαπουνοῦ. Ἡ ποτάσσα. Χρῆση σαπουνοῦ. Ἡ καθαριότητα. Τὸ ὕψόμετρο διαφόρων τόπων. Ποῦ παράγονται καλὲς ἐλιές καὶ καλὸ λάδι. Ἰχνογραφοῦν καὶ κατασκευάζουν ἐλιές καὶ κλάδους ἐλιάς. Τραγουδοῦν: «Ἡ ἐλιά».

Ἐλιές καί λάδι. Προβλήματα μέ τήν τιμή τους. Πρόσθεση καί ἀφαίρεση χωρίς κρατούμενα. Ἔκθεση: «Μιά μέρα στὸν ἐλαιώνα».

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες. (29—1—52)

Ἡ σημασία τῆς σύριανῆς γιορτῆς. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες. Ὀρθοσκευτικὴ καὶ σχολικὴ. Κάνουμε ἀφαίρεση γιὰ νὰ βροῦμε, πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴ γέννησή τους. Ἡ φιλάνθρωπία. Κλίνεται «ἡ γιορτὴ» καὶ θηλυκὰ σέ—η. Ἡ Ἐκκλησία, τὰ κεράκια, τὸ καντύλι, ἀποτελοῦν θέμα ἐργασίας τοῦ χεριοῦ.

Διαβάζουν μερικὲς ἐκθέσεις, γιὰ τὴ χθεσινὴ γιορτὴ. Συζήτηση ἀρκετὴ.

Προβλήματα: Ἐνας φιλάνθρωπος εἶχε 863 ἑκατ. καὶ ἔδωσε 387 ἑκατ. γιὰ τὸ Νοσοκομεῖο καὶ 136 γιὰ τὸ Βρεφοκομεῖο. Πόσα τοῦ ἔμειναν;

Ἡ γιορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς. 2—2—52

Ἡ γιορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς. Γιορτὴ τῆς μητέρας. Τὰ παιδιὰ διαβάζουν ἀρκετὰ κείμενα γιὰ τὴ μάνα. Ἡ ἀξία τῆς μάνας. Ἔκθεση: Ἡ μάνα. Γράφουν τίς λέξεις: Ὑπαπαντῆ, γιορτὴ, μητέρα, μάνα, οἰκογένεια. Μετατροπὴ κειμένου, ἀπὸ τὸν ἐνικὸ ἀριθμὸ στὸν πληθυντικὸ.

Τὰ ἐπαγγέλματα. (3—2—52)

Διαβάζουν σχετικὰ τεμάχια ἀπὸ διάφορα βιβλία: Τὰ παπούτσια τοῦ Βολταίρου, ἡ ἐργασία (ποίημα), οἱ τέχνες, (ποίημα), ἡ σπορά, (ποίημα), ἡ λαϊκὴ ἀγορά, ὁ ὑποδηματοποιός, τὰ τρία μυρμηγκία (ποίημα) κλπ.

Ποῦ ἐργάζονται. Τί μᾶς προσφέρουν. Μᾶς βοηθοῦν νὰ προφυλαχθοῦμε ἀπὸ τίς καιρικὲς μεταβολές. Ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ ὑπόδηση κατὰ τίς διάφορες ἐποχές. Τὰ ἐργαλεῖα τους. Τὰ καταστήματά τους. Μὲ συνεργασία τῶν παιδιῶν γράφω μιὰ μικρὴ Ἔκθεση: Τὰ ἐπαγγέλματα.

«Ὁ ῥάφτης ῥάβει τὰ ἀνδρικὰ φορέματα. Ἡ μοδίστα τὰ γυναικεῖα. Ὁ ὑφασματοπώλης μᾶς προμηθεύει τὰ ὑφάσματα. Στὰ ἐργοστάσια ἢ στὰ σπίτια μὲ τὸ τελέσφο ὑφαίνουν τὰ διάφορα ὑφάσματα. Τὰ νήματα μᾶς τὰ δίνουν, τὸ λινάρι, τὸ βαμβάκι, τὸ προβατο κί ὁ μεταξοσκώληκας. Ἔτσι ἔχομε λινά, βαμβακερά, μάλλινα καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ ἐνδύματα. Ὁ ὑποδηματοποιὸς ἐτοιμάζει τὰ παπούτσια μας. Παίρνουμε τὰ ὑλικά ἀπὸ τὰ δέσματα τῶν ζώων. Τὰ φορέματά μας καὶ τὰ παπούτσια μας εἶναι ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ. Τὸ χειμῶνα βαριά καὶ σκούρα καὶ τὸ καλοκαίρι ἐλαφρά καὶ ἀνοιχτά».

Τὰ παιδιά ἀντιγράφουν τὴν Ἔκθεση.

Ἔργασία—συνεργασία. Ἡ ἀξία τῆς συνεργασίας. Τὸ μυρμηγκί, ἡ μέλισσα, ὁ τζίτζικας, Μικρὲς ἱστορίες. Τί κοστί-

ζουν, διάφορα είδη.

Ἐνάγνωση ἀπὸ τὸ βιβλίον «Χρυσάνθεμα». Ὁ ἐργαλειός, τὰ ὑφαντήρια, τὸ μαλλὶ καὶ ἡ κατεργασία του, ὁ ράφτης κλπ. Πολλοὶ μὲ ἀριθμούς, πού ἔχουν μηδενικὸ στὸ τέλος. Π. χ. 38 × 40 ἢ 65 × 20 κλπ.

Τραγουδοῦν : «Ὁ βοσκός». Ἀπαγγέλλουν : «Ἡ ἀγάπη τῆς δουλειᾶς».

Ἡ μυγαλιά (8—2—52)

Ἐποδειγματικὴ διδασκαλία ὑπὸ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ.
1) Ἀνακοινώσεις τῶν παιδιῶν γιὰ τὴν χθεσινὴ ἐκδρομὴ καὶ συζήτηση γιὰ τὴ μυγαλιά. 2) Ἐκθεση : Τί εἶδαν στὴν ἐκδρομὴ. 3) Γραμματικὴ : Κλίνεται ἡ λέξις «μυγαλιά». 4) Φυσικὴ Ἱστορία : Ἡ μυγαλιά. 5) Ἐρησκευτικὰ : Ὁ Μωυσῆς καὶ τὸ ραβδί του. 6) Ἐνα μικρὸ παραμῦθον. Ἡ μυγαλιά γίνεται βασιλοπούλα. 7) Ἀριθμητικὴ. Ἡ ἀξία τοῦ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ καὶ $\frac{3}{4}$ τῆς ὁκάς τῶν ἀμυγδάλων, ὅταν ἡ ὁκά κάνει 14, 16, 18 ἢ 20 χιλιάδες. 8) Ἐνάγνωση ἀπὸ τοὺς μαθητὲς, σχετικῶν κειμένων. 9) Ἀπαγγελία πολλῶν ποιημάτων. 10) Ὡδική : «Ἡ ἀνοιξη».

Οἱ τροφές. (10—2—52)

Κτηνοτροφικὰ εἶδη : Βοσκός, κοπάδι, ζωὴ βοσκῶν, τὸ μαντρί (ἢ στάνη). Ποίμνη, ποιμὴν, ποιμενικὸς σκύλος. Πρόβατο, γίδα. Ἐχωριστὰ τὸ στομάχι τους. Μηρυκαστικὰ ζῶα. Φυτοφάγα, σπονδυλωτὰ, θηλαστικὰ. Γράφουν τίς λέξεις : Γαλακτοπώλης - γαλακτοπωλεῖο, τυροκόμος - τυροκομεῖο, κρεοπώλης - κρεοπωλεῖο, παντοπώλης - παντοπωλεῖο. Τὰ κατοικίδια ζῶα. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ πρόβατο. Ἡ ἐξημέρωση τῶν ζώων. Βοηθοὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ποῦ ζῆ τὸ πρόβατο. Τί χρησιμεύει. Χωρὶα καὶ μέρη κτηνοτροφικὰ. Προϊόντα ὀρεινῶν χωριῶν, Ἡθῆ καὶ ἔθιμα : Τὸ κούρεμα καὶ τὸ πλύσιμο τοῦ κοπαδιοῦ. Ἡ ζωοκλοπὴ καὶ ἡ νοθεία στὸ γάλα, στὸ τυρὶ κλπ. Τιμὴ τυροκομικῶν εἰδῶν καὶ ὑπολογισμὸς ἀξίας μερῶν τῆς ὁκάς ($\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{8}$). Μελιταῖος πυρετός. Τὸ κασιτέρωμα τῶν δοχείων, πού βάζομε τὸ γάλα.

Ὁ πνιγμὸς τῆς Ἑλλῆς. Τὸ χρυσόμαλλο δέρμα.

Ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία γενικά. Μιά Ἐκθεση : «Ὁ γαλατάς». Κλίνουν τὴ λέξις : Ὁ βοσκός. Ἀρσενικὰ β' κλίσης. Προβλήματα πολλαπλασιασμοῦ μὲ διψήφιο. Τραγουδοῦν : «Ὁ βοσκός».

Ἰχνογραφοῦν πρόβατα καὶ γίδια. Στὴν πλαστικὴ καὶ χαρτοκολλητικὴ κάνουν τὰ ἴδια.

Διαβάζουν από βιβλία τῆς ἐκλογῆς τους: Τὸ κούρεμα, ὁ βοσκός, τὶ ἔπαθε τὸ ἀρνάκι, τ' ἀρνάκι (ποίημα), ὁ λύκος ποῦ ἔγινε τσοπάνος κλπ.

Περὶ τὰ 25 ἀναγνώσματα βρῆκαν τὰ παιδιά, γύρω ἀπ' τὸ θέμα αὐτό.

Ἄ γ ρ ὁ ς — Γ ε ω ρ γ ὁ ς (16—2—52)

Ἄγρὸς μορφὴ του, κατὰ τὶς διάφορες ἐποχὲς τοῦ ἔτους καὶ ἰδιαίτερα τὸ χειμῶνα.

Καλλιέργειά του, προϊόντα του, φυτὰ ἡμερα καὶ ἄγρια. Ζῶα τοῦ ἀγροῦ (γενικά). Οἱ καλλιεργητὲς τοῦ ἀγροῦ. Ἐργαλεῖα καλλιέργειας. Ἀπὸ τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ: Τὰ κουκιά, Ποῦ καλλιεργοῦνται καὶ πῶς. Ἡ πεδιάδα τῆς Μεσσαρᾶς, Ἡ λαϊκὴ ἀγορὰ Μοιρῶν. Ταξειδί ἀπὸ Ἡράκλειο στὴ Μεσσαρὰ καὶ στὴ Φαιστό. Ἐξοδα ταξειδιοῦ. Ἀγορὰ ὄσπριων καὶ σιτηρῶν. Ἡ Θεὰ Δήμητρα.

Ρήματα οὐσιαστικά, σχετικὰ μὲ τὴ δουλειὰ τοῦ γεωργοῦ. Σχηματισμὸς προτάσεων. (Καλλιεργῶ, ὀργάνω, σπέρνω, λιπαίνω, ζευγαρίζω, ξεβοτανίζω, γεωργός, καλλιεργητῆς κλπ.) Τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὄσπρια, βασικὴ τροφή τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Κατοχὴ καὶ ἡ πείνα. Ἡ αὐτάρκειά μας σὲ σιτηρὰ καὶ ὄσπρια. Ἡ ἀπελευθέρωση. Οἱ προσευχὲς τῶν Ἑλλήνων γι' αὐτό. Ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ καλὴ νύφη Ρούθ. Τὶ μᾶς διηγοῦνται δυὸ φυτὰ ἢ δυὸ ζῶα τοῦ ἀγροῦ: (Ἐκθεση μὲ μορφὴ διαλόγου). Ζωγραφίζουν καὶ κάνουν σχετικὲς ἐργασίες. Τραγουδοῦν: «Ὁ γεωργός».

Διαβάζουν ἀπὸ βιβλία, τῆς ἐλευθέρης ἐκλογῆς τους. Ἀσκοῦνται στὴ συμπλήρωση προτάσεων, σχετικῶν μὲ τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα. Προβλήματα γιὰ τὸν πολ)ισμόν ἢ διαίρεση μὲ τὸ 10 καὶ 100 π. χ,

1) Ἐνα κάρο βάζει 10 σακιά σιτάρι. Ἐχομε 150 σακιά. Πόσα κάρα θέλομε;

2) Μιὰ σανίδα τοῦ ἀρτοποιοῦ βάζει 10 ψωμιὰ οἱ 25, 32 κλπ. σανίδες πόσα ψωμιὰ βάζουν;

—Διάκριση καὶ ὀρθογραφία Αἰτιατικῆς Ἐνικοῦ καὶ Γενικῆς Πληθυντικοῦ, τῶν ἄρσενικῶν τῆς β'. κλίσης: π. χ. τὸν κηπουρόν—τῶν κηπουρῶν, τὸν γεωργόν—τῶν γεωργῶν κλπ. Τὸ σιτάρι, κριθάρι κλπ. Ἐξέταση διεξοδική. Ἡ σπορά, ὁ θερισμός, τ' ἄλώνισμα. Προϊόντα, περιουσί-ες, καλλιέργειες τῶν γύρω τῆς πόλεως Ἡρακλείου.

Ἐργασίες σχετικὲς.

Διαβάζουν: Ὁ γεωργὸς σπέρνει. Ἡ τσάπα, τὸ χωριό μου.

Ὁ λαγός, ζῶο τῶν ἀγρῶν. Ἡ κοντὴ οὐρά του. Διήγηση. Τὰ φωνήεντα καὶ οἱ δίφθογγοι. Τὰ χωριά κοντὰ

στήν πόλη. Ἔργασίες σχετικές. Τραγουδοῦν: «Ὁ λαγός». Προβλήματα, σὲ διαίρεση μὲ τὸ 3, 6, 9.

Ἡ ἀποκριὰ (22—2—52)

Τὶ εἶδαν χθὲς τὰ παιδιά. Ὁ Καρνάβαλος. Οἱ ἐντυπώσεις τους. Οἱ ἀποκριές, ἡ Σαρακοστή καὶ ὁ σκοπὸς τους. Ἔθιμα ἀποκριάτικα. Τὸ ψυχρὸσάββατο. Οἱ μέρες χαρᾶς καὶ διασκέδασης. Οἱ μέρες τῆς Σαρακοστῆς. Οἱ ἄλλες νηστεῖες: Τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦ Δεκαπενταγουόστου, τῶν Χριστουγέννων, Ἡ διάρκειά τους.

Ἡ διακόσμηση τῆς τάξης μας. Τὰ ἔξοδα γιὰ τὴ διακόσμηση. Ἔργασίες σχετικές. Τραγουδοῦν ἀποκριάτικα τραγούδια. Ἐκθεση: «Ὁ καρνάβαλος».

Ἀνάγνωση σὲ κείμενα, ἀπὸ ἐλευθέρη ἐκλογή τῶν παιδιῶν. Ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων.

Ἡ ἔκλειψη τοῦ ἡλίου (25—2—52)

Εὐκαιριακὸ κέντρο: Ἡ μέρα καὶ ἡ νύχτα. Ἡ γῆ εἶναι σφαῖρα. Ἡ γῆ κινεῖται (γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά της καὶ γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο). Ἡ γῆ δὲν ἔχει δικό της φῶς (ἐτερόφωτο σῶμα). Ὁ ἥλιος δὲν κινεῖται. Ὁ ἥλιος εἶναι σφαῖρα. Ὁ ἥλιος ἔχει δικό του φῶς (αὐτόφωτο σῶμα). Ἡ σελήνη κινεῖται. Ἡ σελήνη εἶναι σφαῖρα. Ἡ σελήνη εἶναι ἐτερόφωτη. Ἡ ἔκλειψη τοῦ ἡλίου.

Διαβάζουν, ἀπαγγέλλουν καὶ τραγουδοῦν:

Τὸ ἡλιοβασίλεμα, τὴν ἀγούλα, τὸ ἡμερονύκτιο, πρὶν κοιμηθοῦν, τὸ φεγγαράκι, τὸ φόρεμα τῆς σελήνης, Μύθους Αἰσώπου κλπ. Τραγουδιέται τό: «Ἡλιοβασίλεμα».

Κάνουν ἀσκήσεις γιὰ μετατροπὴ ἡμερῶν σὲ μῆνες ἢ ἐβδομάδες καὶ ἀντίθετα. Τὶ πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας γιὰ τὸν ἥλιο. Ὁ Φαέθοντας. Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ διατάσσει τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη νὰ σταματήσουν. Αἰνίγματα σχετικὰ μὲ τὸν ἥλιο. Γράφουν τὶς λέξεις: Ἡμέρα, πρωτῆ, ἀυγῆ, μεσημέρι, ἀπόγευμα, νύχτα, βράδυ, μεσάνυχτα, ξημερώματα.

Προβλήματα: 1) Ἐνα παιδί εἶναι 8, 9, 10, 12 χρονῶν. Πόσων μηνῶν εἶναι; 2) Ἐνας σωφὲρ ταξίδεψε 5 ἡμερόνυχτα. Κάθε ὥρα ξόδεψε 2 ὄκ. βενζίνη. Ἡ ὄκα εἶχε 3 χιλ. Πόσα χιλιάρικα ἔδωσε;

Παριστάνουν, μὲ εἰκόνες, τὸ ποίημα: «Ἡλιοβασίλεμα». Ὁ Ὀδυσσεὺς στὸ νησί τοῦ Ἥλιου.

Ἡ ἀνάλυση τοῦ φωτός. Τὸ οὐράνιο τόξο. Χρώματα τῆς ἴριδος. Χλωροφύλλη καὶ ἥλιος. Ὁ πετεινός, τὸ ρωλόγι τοῦ γεωργοῦ. Ἐξετάζονται πλατεῖα ὁ πετεινός καὶ ἡ κότα. Διαβάζουν ἐπίσης: Τὸ φεγγαράκι, φεγγαράκι μου

λαμπρό, τὴν καμπάνα (ποίημα), τὸν ἥλιο καὶ τὸν ἀέρα, (ποίημα), τὸν ὕμνο στὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδας, τὸ χωριό μου (ποίημα), τὴν κλωσσα (ποίημα), κλπ.

Προβλήματα, σχετικά μὲ τὰ αὐγά: Π. χ. Ἔνας εἶχε 3, 4, 5 κιβώτια αὐγά. Τὸ κάθε κιβώτιο εἶχε 150 αὐγά. Τὸ κάθε αὐγὸ 9 ἑκατοστάρικα. Πόσα ἑκατ. ἢ χιλιάρικα πήρε;

Συνεχίζεται ἡ ἐπεξεργασία τῆς ἐνότητας: «Ἀποκριά». Τὰ παιδιὰ κάνουν γελοιογραφίες ἀποκριάτικες γιὰ διακόσμηση τῆς τάξης. Τίς τοποθετοῦν στοὺς τοίχους. Γίνεται συζήτηση: Οἱ ἀποκριές στὴν πόλη καὶ οἱ ἀποκριές στὰ χωριά. Λαϊκὲς γιορτές. Οἰκογενειακὲς διασκεδάσεις. Φαγητὰ, γλυκὰ, πιστά. Ἐπαγγέλματα: ἡ νοικοκυρά. ὁ μάγειρας, ὁ ζαχαροπλάστης, τὸ ζαχαροπλαστεῖο, ὁ ποτοποιός.

Τὸ ζαχαροκάλαμο, τὰ τεῦτλα. Ἡ παρασκευὴ τῆς ζάχαρης. Ἡ χρῆση τῆς.

Ἱστορία τῆς Ἀποκριᾶς. Εἰδωλολατρικὴ βάση. Ἡ ἀποκριά, κατὰ τὴν τουρκοκρατία (πατριωτικὸς χαρακτήρας). Σήμερα ἔχει ψυχαγωγικὸ χαρακτήρα. Ἡ μεταμφίεση καὶ ὁ σκοπὸς τῆς. Πλούσιοι καὶ φτωχοί, τίς μέρες αὐτές. Οἱ ὑποχρεώσεις τῶν πλουσίων. Ἡ βοήθεια πρὸς τοὺς φτωχοὺς. Ἡ μέθη καὶ τ' ἀποτελέσματά τῆς.

Δίηγησις: Οἱ δυὸ ἀδερφοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Γασπάρ. «Τὰ ὀλέθηρα ἀποτελέσματα τῆς μέθης» καὶ «ἡ μέθη», ἀπὸ τὸ βιβλίο: «Ὁ φίλος μας».

Ἐκθεση: Πῶς θα ἤθελα νὰ περάσω τὴν Κυριακὴ μου. Προβλήματα γιὰ τὴν ἀγορὰ εἰδῶν τῆς Ἀποκριᾶς. Διδάσκεται τὸ Γαλλικὸ μέτρο. Μ' αὐτὸ μετροῦν τὰ παιδιὰ τίς χαρτοτεχνίες μὲ τίς ὁποῖες διακόσμησαν τὴν τάξη.

Ὁ Ἄσωτος γυιός. Ἡ δηλητηρίαση μὲ φαγητὰ καὶ γλυκὰ. Μέτρα προφύλαξης.

Ἔστερα ἀπὸ τὴν Ἀποκριά: Συζήτηση γύρω ἀπὸ τίς ἐντυπώσεις τῶν παιδιῶν, ἀπὸ τίς γιορτές τῆς Ἀποκριᾶς. Προβλήματα τροπῆς μέτρων σὲ παλάμες καὶ δακτύλους καὶ ἀντίθετα. Ζωγραφίζουν χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς Ἀποκριάτικης ζωῆς.

Ἡ νηστεία. (5—3—52)

Τὰ νηστήσιμα φαγητὰ (ἐλιές, σῦκα, χαλβάς, ταραμάς, γαρίδες, καλαμάρια, σουπιές, χταπόδι, χορταρικά). Ἐπαγγέλματα σχεϊκά: (Ἐργοστάσια, ἀλιεῖς, παντοπῶλες κλπ.) Ἡ ὕψη τῆς ἀγορᾶς τώρα. Ἐξετάζεται: Ἡ σουπιὰ, τὸ χταπόδι. Διαίρεση μὲ τὸ 2, χωρὶς νὰ μὲνη ὑπόλοιπον. Προβλήματα μὲ τιμὲς νηστήσιμων τροφῶν.

Γραφὴ λέξεων σχεϊκῶν, γιὰ ὀρθογραφία. Κλίναμε τὸν παρατατικὸ τῶν ὀξυτόνων καὶ τὸν ὀρίστο. Μαθαίνουν τὸ

«Κύριε τῶν δυνάμεων...» καὶ τὸ ψάλλουν. Ἡ νηστεία τῶν Ἰσραηλιτῶν στὴν ἔρημο. Ἰχνογραφοῦν καὶ κάνουν χαρτοκολλητικὴ τὴ σουπιά, τὸ καλαμάρι, τὸ χταπόδι.

Διαβάζουν: Ἡ σουπιά, τὸ χταπόδι. Ὁ ἀστακὸς (τὸν εἶχαν δῆ καὶ σὲ ταινία). Γιατὶ τὰ θαλασσινὰ γεννοῦν πολλὰ αὐγά. Διαίρεση μὲ 3 καὶ 4 χωρὶς νὰ μένη ὑπόλοιπον. Κλίνουν τοὺς μέλλοντες τῶν ὀξυτόνων ρημάτων. Ἀσκήσεις πολλὲς πάνω στὴν ὕλη ποὺ διδάχτηκε.

Τ ὀ δ ἄ σ ο ς. (8—3—52)

Τὶ μᾶς διηγεῖται ἓνα δέντρο τοῦ δάσους. Δένδρα καὶ ζῶα τοῦ δάσους. Τὰ καρποφόρα δέντρα. Τὰ δασικὰ δέντρα.

᾽Ωφέλειες τῶν δέντρων καὶ εἰδικὰ τῶν δασῶν. Τὸ δάσος, κατὰ τίς διάφορες ἐποχὲς τοῦ χρόνου. Παρθένα δάση. Θερμὲς χώρες. Τὸ πεῦκο, τὸ κυπαρίσσι, τὸ ἔλατο, ἡ βελανιδιά. Ὁ λύκος, τὸ κουνάβι, ἡ πέρδικα, ἡ ἄλεπού, ὁ ἀγριόχοιρος κλπ. Βουνὰ Κρήτης καὶ Νομοῦ Ἑρακλείου. Ποταμοὶ Ν. Ἑρακλείου. Χαρτογραφία Ν. Ἑρακλείου. Χωριά, ποὺ παράγουν ξυλοκάρβουνα. Ἀγῶνες κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν. Κατοχή. Τὰ βουνὰ κρυσφύγετά τους.

Προϊόντα δασῶν. Ξυλεία, κάρβουνα, ρυτίνη, βελανιδία. Οἱ τιμὲς τῶν εἰδῶν τοῦ δάσους. Διαίρεση, μὲ τὸ 5, ὅπως τὸ παράδειγμα:

$$\begin{array}{r|l} 675 & 5 \\ 17 & \underline{135} \\ 25 & \\ \hline & = \end{array}$$

Ἐπίσης ὅταν τὸ πρῶτο ψηφίο δὲν διαιρεῖται καὶ χωρίζομε δεύτερο ψηφίο: Π. χ.

$$\begin{array}{r|l} 420 & 5 \\ 20 & \underline{84} \\ \hline & = \end{array}$$

Λύση προβλημάτων στὸ σπίτι. Γράφουν γιὰ ὀρθογραφία σχετικὲς λέξεις (ἔλατο, πεῦκο, δρυς, ὄξυα κλπ.)

Διαβάζουν: Ἡ ἱστορία τοῦ ἔλατου.

Ἐξετάζεται πλατεία: Τὸ ἔλατο, τὸ πεῦκο. Χρόνος ὑλοτομίας. Τὰ φύλλα τοῦ ἔλατου διατηροῦνται 9 χρόνια. Τὰ ἄνθη τοῦ ἔλατου (δίοικα).

Διαβάζουν καὶ ἄλλα ἀναγνώσματα: «Τὸ δάσος». Τὰ δάση (ποίημα), τὰ δένδρα (ποίημα) κλπ.

Τὰ κάρβουνα. Πῶς γίνονται.

Ἐκθεση. Συζήτηση μεταξὺ δύο δένδρων τοῦ δάσους.

Προβλήματα με τιμές καρβούνων. Διαίρεση με τὸ 6, ὅπως τὸ παράδειγμα :

$$\begin{array}{r|l} 1236 & 6 \\ 036 & 206 \\ \hline \end{array}$$

Ἐπίσκεψη γιὰ τὴ συμπλήρωση τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου, σὲ κείμενο.

Τ ἄ β υ ρ σ ο δ ε ψ ε ῖ α. (14—3—52)

Προηγήθηκε ἐπίσκεψη σὲ βυρσοδεφεῖα τῆς πόλης. Τρόπος ἐργασίας στὰ βυρσοδεφεῖα. Μηχανήματα, ποὺ χρησιμοποιοῦνται καὶ φάρμακα. Παραγόμενα εἶδη. Χρησιμοποιούμενα δέρματα, κατοικιδίων καὶ ἀγρίων ζώων. Ποιὰ εἶναι τὰ ζῶα αὐτά. Πρόβατο, γίδα, βόδι, ὄνος, χοῖρος, κάστορας, κροκόδειλος κλπ. Ποιοὶ ἐργάζονται, γιὰ νὰ γίνουν τὰ δέρματα: ὁ βοσκός, ὁ γεωργός, ὁ ἐκδορεὺς, ὁ κρεοπώλης, ὁ βυρσοδέφης, ὁ δερματέμπορος, ὁ ὑποδηματοποιὸς κλπ. Ὁρθογραφία τῶν λέξεων τούτων.

Κλίση ἰσοσυλλάβων σὲ—ης: Π. χ. ὁ κρεοπώλης. Ἡ δρῦς (βελανιδιά). Ὁ κάστορας κυρίως γιὰ τὴ φωλιά του καὶ τὶς ἐκκρίσεις δύο ἀδένων του. Προβλήματα, ἀπὸ τὶς τιμὲς τῶν δερμάτων καὶ ὑποδημάτων. Διαίρεση με τὸ 7. Ἡ ἀγάπη τῆς δουλειᾶς καὶ ἡ ἀξία τῆς συνεργασίας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἰάσωνας (ὁ μονοσάνδαλος). Τὸ χρυσόμαλλο δέρμα (ἐπανάληψη). Ἡ ὑπόδηση τῶν Ἀρχαίων.

Χειροτεχνικὲς καὶ ἄλλες ἐργασίες. Χαρτοκολλητικὴ ὑποδημάτων. Ὁ ὑποδηματοποιὸς καὶ ἡ ἐργασία του. Κλίση οὐδετέρων σὲ—ο ν, ποὺ τονίζονται στὴ βραχεῖα παραλήγουσα: Π. χ. τὸ δένδρον, ἄλλων ποὺ τονίζονται στὴ μακρὰ παραλήγουσα: Π. χ. τὸ δῶρον. Διαίρεση με τὸ 8.

Ἡ 25 Μαρτίου. (19—3—52)

Τὰ παιδιά ἀρχίζουν με ἀπαγγελία: Ἡ 25η Μαρτίου.

Ἡ Ἐθνικὴ γιορτὴ. Τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ὑψωση τῆς σημαίας τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀγ. Λαύρα. Ὁ Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανός.

Ἡ Ἐρησκευτικὴ γιορτὴ. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Ἰχνογραφοῦν καὶ κάνουν σημαίες.

Τὸ Ζάλογγο, τὸ Σούλι, ὁ Ἀλῆ Πασάς. Τραγουδοῦν: «Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου».

Διαβάζουν τεμάχια, δικῆς τους ἐκλογῆς: Ὁ Εὐαγγελισμὸς καὶ ἡ Μεγάλῃ Ἐθνικῇ γιορτῇ, ἡ Πατρίδα, ἡ 25η Μαρτίου, ἡ σημαία, ἡ διπλὴ γιορτὴ, τὸ Μεσολόγγι κλπ.

Κλίνουν οὐδέτερα δξύτονα: Π. χ. τὸ φυτό, τὸ ποτό.

Ἐτοιμάζουν εἶδη γιὰ τὴ διακόσμηση τῆς τάξης: (Σημαῖες, Ἐθνικὰ συνθήματα). Ζήτω ἢ 25ῃ Μαρτίου, Ζήτω τὸ Ἔθνος, Ζήτω ὁ Βασιλεὺς κλπ. Γραφονται οἱ ἐπιγραφές αὐτές.

Μετροῦμε μιὰ κόλλα μπλέ καὶ βρίσκομε, πὼς ἔχει μῆκος 121 δακτύλους. Ἄν τὴν κάμωμε 11 ἢ 12 κομμάτια, πόσους δακτύλους θάναί κάθε κομμάτι; Διαίρεση, μεὶ διαιρέτη διψήφιο. Ἡ δοκιμὴ στὴ διαίρεση. Σχετικὰ προβλήματα.

Ἐξαρση τῆς θυσίας τῶν Ἑλλήνων. Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως. Φιλελληνισμός, Φιλικὴ Ἐταιρεία, Ρήγας Φεραῖος, Κολοκοτρώνης, Βύρων.

Διαβάζουν: «Ἰὸ Μεσολόγγι». Ἐργάζονται, ὅπως χθές. Κλίνουν τὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα: Τὸ λάβαρο κλπ.

Τὰ μοναστήρια κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο. Διακόσμηση τῆς τάξης, μεὶ ὑλικὸ πού ἐτοίμασαν τὰ παιδιά.

Ὁ κρίνος. Ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Ἐθνικὸς Ὕμνος. Ἀπαγωγελίες γιὰ τὴ γιορτὴ τῆς 25ῆς Μαρτίου. Ἡ Τήνος, οἱ Κυκλάδες. Σχολικὴ γιορτὴ.

26—3—52. Τακτοποίηση τῆς τάξης. Ἀνακοινώσεις τῶν παιδιῶν γιὰ τὴν Ἐθνικὴ γιορτὴ. Ἡ παρέλαση. Ἰχνογραφοῦν ἐντυπώσεις τους ἀπὸ τὴ γιορτὴ.

27—3—52. Ἐκδρομὴ στὴ Φορτέτσα γιὰ παρατήρηση τῆς μέλισσας καὶ γενικὰ τῆς ἐξοχῆς, μεὶ τὸν ἐρχομὸ τῆς Ἀνοιξῆς.

Γενικὴ Ἐνότητα: Ἡ Ἀνοιξῆ. (28—3—52)

Ἡ Μέλισσα: Ἀνακοινώσεις τῶν παιδιῶν γιὰ τὴ μέλισσα. Τὸ σῶμα τῆς, τὸ κεντρί τῆς, τροφή τῆς, χρησιμότητά τῆς, κυψέλες, μεσισοκομεῖο, ζωὴ τους στὴν κυψέλη. Βασίλισσα, ἐργάτισσες, κηφήνες. Πολλοσμός τους. Πού ζῆ καὶ ἐχθροὶ τῆς.

Ὄρθογραφία τῆς λέξεως: ἡ μέλισσα, ὁ μελισσοκόμος, ἡ μελισσοκομία, τὸ μελισσοκομεῖο, ἡ κυψέλη, τὸ κερί, τὸ μέλι Ἡ ἐργασία, ἡ ἐργατικότητα καὶ τὰ καλὰ τους. Ἡ ὀκνηρία καὶ τὰ κακὰ τῆς. Ἡθῆ καὶ ἔθιμα. Ὁ γάμος στὸ χωριό. Τὸ μέλι καὶ τὸ καρύδι. Χρησιμότητα τοῦ μελιοῦ. Κλίση τῶν περισπωμένων ἐνεργητικῶν ρημάτων (Ἐνεστώτας). Θέμα: «Ἡ μέλισσα πετᾷ».

Διαβάζουν τεμάχια ἀπὸ ἐλεύθερη ἐκλογή τους.

Διαίρεση μεὶ διαιρέτη τὸ 12, 13, καὶ 14.

Τραγουδοῦν: «Ἡ κυψέλη». Ἰχνογραφοῦν γύρω ἀπὸ τὴ μέλισσα καὶ τὰ λουλούδια. Γράφουν τὸ παραπάνω ποίημα. Τὰ ἀρσενικά σὲ—ο ς καὶ τὰ οὐδέτερα σὲ—ι. Συμπληρώνεται ἡ συζήτηση γιὰ τὴ μέλισσα: Ἡ κατοικία τῆς, ἡ τάξη σ' αὐτὴ καὶ ἡ καθαριότητα, πού ἐπικρατεῖ στὴν κυψέλη. Ἡ

τροφή της σὲ χρόνια ἀνομβρίας. Μέρη στὰ ὁποῖα τοποθετοῦν τίς κυψέλες (ὕπνημα). Οἱ κηρήθρες, φυσικὲς καὶ τεχνητές. Ὅρθογραφία: Ἡ κηρήθρα, τὸ κελλί, τὸ ὑπνημο μέρος, Ὑμηττός, Ἀττική, τρυγῶ, τοποθετῶ. Ἰχνογραφοῦν μέλισσες καὶ κηρήθρες.

Ἡ λ θ ε ἦ Ἄ ν ο ι ξ η: Τί βλέπομε τὴν Ἄνοιξη. Πῶς παρουσιάζεται ἡ ἐξοχή. Τὸ ἀμπέλι, ἡ ἔληά, τὰ ἐσπεριδοειδή, ἡ μυγδαλιά, τὰ κουκιά, οἱ ἀγκινάρες, τὰ σπαρτά, τὰ ἀγριο-λούλουδα.

Οἱ ἐποχές: Χειμῶνας, Ἄνοιξη, Καλοκαίρι, Φθινόπωρο. Οἱ μῆνες τῆς Ἄνοιξης. Διαβάζομε: Τί λένε γιὰ τοὺς μῆνες τῆς Ἄνοιξης. Ἀπαγγελία, στὸ ποίημα: «ἡ Ἄνοιξη». Γραγοῦδοῦν: «Ἄνοιξη καὶ Πασχαλιά». Ὅρθογραφία: Μάρτης, Ἀπρίλης, Μάης, Ἄνοιξη. Ἀσκήσεις συμμιγῶν (χρόνου). Ζωγραφίζουν τοπεῖα ἀνοιξιάτικα. Τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τὴν Ἄνοιξη.

Τὸ χελιδόνι: Τὸ χελιδόνι ἀπὸ κάθε ἄποψη ἐξεταζόμενο. Τὸ χελιδόνι φέρνει τὴν Ἄνοιξη. Τὸ χελιδόνι ἀποδημητικὸ πουλί. Ἄλλα ἀποδημητικὰ πουλιά (γερανός, κότσυφας, ἀηδόνι, καρδερίνα). Ἰὰ ὠδικὰ πτηνὰ. Ὅρθογραφία σὲ λέξεις σχετικὲς. Ἐνα παιδί μᾶς διηγεῖται τὴν ἱστορία ἐνὸς τρελλοῦ χελιδονιοῦ, ποῦ δὲν ἄκουσε τοὺς γονεῖς του. Ὁ παρατατικὸς τῶν περισπωμένων ρημάτων: π. χ. κελαηδῶ, τραγουδῶ, πετῶ. Ἀπὸ μνήμης ἀσκήσεις σχετικὲς μὲ τὰ φτερά, πόδια ἢ οὐρά τοῦ χελιδονιοῦ. Π. χ. Ἦταν 120 χελιδόνια πόσα πόδια εἶχαν χωριστὰ καὶ πόσα πτερά καὶ πόσα ὄλα, ὄλα. Ἡ, ταξίδευαν 365 χελιδόνια στὸ δρόμο χάθηκαν τὰ 135. Τὰ ὑπόλοιπα, πόσα φτερά καὶ πόδια εἶχαν μαζὺ ἢ χωριστὰ; κλπ. Διαίρεση ἀπὸ μνήμης μὲ τὸ 2 καὶ τὸ 4. Τραγοῦδοῦν τὸ «Χελιδόνι». Ἰχνογραφία: Τὸ χελιδόνι. Χαρτοκολλητικὴ. Χελιδόνια ποῦ πετοῦν. Διαβάζουν ἀπὸ διάφορα βιβλία, κεφάλαια σχετικὰ μὲ τὸ χελιδόνι.

Τὰ ὠδικὰ πουλιά: Ποιὰ εἶναι αὐτά. Ποιὸ τραγουδεῖ πιὸ πολὺ. Ὁ κότσυφας καὶ τ' ἀηδόνι. Διήγηση γιὰ τὸν κότσυφα ἀπὸ μαθήτρια. Οἱ ὠφέλειες ποῦ παρέχουν στὸν ἄνθρωπο τὰ πουλιά γενικὰ. Ἡ ἀγάπη μας γιὰ τὰ πουλιά. Ἡ ζωὴ τῶν ὠδικῶν πουλιῶν. Ποῦ ζοῦν. Πῶς ταξιδεύουν τὰ ἀποδημητικὰ πουλιά. Κι ἄλλα ὠδικὰ πουλιά, σύντομα ἐξεταζόμενα. Ὅρθογραφία μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ὠδικῶν πουλιῶν. Ὁ ἀόριστος τῶν περισπωμένων ρημάτων, Διαβάζουν: Ἴ' ἀηδόνι (ποίημα), τὸ χελιδόνι, χελιδόνι μου σπαθάτο. Ἰχνογραφία: Πουλιά. Τραγοῦδοῦν τὰ γνωστὰ τραγούδια τῆς Ἄνοιξης. Ἐκθεση: Σὲ μιὰ ρεματιά.

Τὰ φυτὰ τῆς Ἄνοιξης: Πῶς παρουσιάζονται τὴν Ἄνοιξη ὠρισμένα φυτά. Ἡ πορτοκαλιά, ἡ ἐλιά καὶ ἡ ἀνθοφορία τους. Ἡ μυγδαλιά, τὰ κουκιά καὶ ἡ καρφοφορία τους. Τὸ ἀμπέλι ἀνοίγει. Ἡ βλάστηση. Τὰ φύλλα, ἡ χλωροφύλλη. Ἐξετάζεται πλατύτερα ἡ ἀγκινάρα. Πόσο πουλιοῦνται οἱ ἀγκινάρες καὶ τὰ κουκιά. Προβλήματα σχετικὰ. Διαίρεση μὲ διαιρέτη ὁποιοδήποτε διψήφιο ἀριθμό. Ἀπαγγελία στὸ ποίημα: «Ἡ Ἄνοιξη». Τὰ παιδιὰ μετατρέπουν τὸ ποίημα σὲ πεζό, ὅπως φαίνεται παρακάτω :

Ἡ Ἄνοιξη.

«Ἡ Ἄνοιξη ἔρχεται μὲ τὴ λουλουδένια ὁμορφιά της, σὰ βασίλισσα. Μοσχοβολοῦν τὰ δάση. Οἱ κρῖνοι ἀνθοῦν! Τ' ἀηδόνια μᾶς τέρπουν μὲ τὸ ὄραϊο καὶ κλυτὸ κελάδημά τους. Οἱ πεταλούδες πετοῦν ἀκούραστα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ καλωσορίζουν τὰ λουλούδια. Τὰ χελιδόνια ξαναγυρίζουν καὶ ὕμνοῦν τῆς Ἄνοιξης τὶς ὁμορφιές».

Τὰ παιδιὰ τὸ ἀντιγράφουν.

Ἡ βλάστηση τῶν φυτῶν τὴν Ἄνοιξη. Ἡ κυκλοφορία τῶν χυμῶν. Πότε καὶ γιατί γίνεται. Ζωϊκὰ καὶ χημικὰ λιπάσματα. Ὁ μῦθος τῆς Περσεφόνης, τῆς κόρης τῆς Δήμητρας καὶ τοῦ Πλούτωνα. Ἐλευθέρη ἀνάγνωση. Οἱ μέλλοντες τῶν περισπωμένων ρημάτων. Ἀσκήσεις νοερές. Πολλοστῆς τὸ $\frac{1}{4}$, ἢ τὸ $\frac{1}{2}$. Χαρτοκολλητικὴ: Διάφορα πευλιὰ καὶ ἄνθη τῆς Ἄνοιξης. Διαβάζουν: Οἱ γεωργικὲς ἀσχολίες τὸν Ἀπρίλη.

Τὸ Πάσχα (12—4—52)

Προετοιμασίαι γιὰ τὸ Πάσχα. Καθαριότητα, καινούργια φορέματα καὶ παπούτσια. Ἡ σημασία τῆς καθαρότητος. Ἄσπρισμα, πλύσιμο ρούχων. σφουγγάρισμα κλπ. Ἡ κίνηση στὴν ἀγορά. Ὀψη τῆς ἀγορᾶς. Φροντίδες ὄλων μας.

Τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, ἡ δ)λία του, τὰ πάθη του, ἡ Ἀνάστασή του. Οἱ Ἅγιες αὐτὲς μέρες. Κεθῆκοντα καὶ ὑποχρεώσεις Χριστιανῶν καὶ ξεχωριστὰ τῶν παιδιῶν (ἀλληλοβοήθεια καὶ ἐκκλησιασμός). Τὰ ἐξοδα τῶν οἰκογενειαρῶν τὶς μέρες αὐτές. Τὸ $\frac{1}{2}$ καὶ μὲ δεκαδικὸ (0,5). Πράξεις μὲ βάση τὸ μισό, μὲ δεκαδικὴ μορφή.

Ἡθῆ καὶ ἔθιμα. Ἐθιμο γιὰ τὸ ζύμωμα ποῦ γίνεται τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου. Τὰ κόκκινα αὐγά, τὰ γλυκὰ καὶ ζυμωτὰ τοῦ Πάσχα. Ὁ φοίνικας, ἡ δάφνη, ἡ μυρτιά, ἡ ἀγριελιά. Διεξοδικώτερα ὁ φοίνικας (βαγιά). Διαβάζου: Ὁ φοίνικας ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Παιδικὸς Φάρος». Τὰ κλαδιὰ τῶν φυτῶν αὐτῶν δεῖγμα τιμῆς. Ὀλυμπιακοὶ ἄγῶνες (κότινος). Ὀλυμπιακὸν φῶς. Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Ἰη-

σοῦ. Ἡ προδοσία καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη. Ἡ φιλοχρηματία.

Δισβάζουσι: «Ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων».

Ἡ μουσμουλιά ἢ δεσπολιά. Τὸ φρούτο τῆς ἐποχῆς. Ὁ παρακείμενος τῶν περισπωμένων ρημάτων. Σύνθετα προβλήματα γὰρ τὰ ἔξοδα τῶν ἡμερῶν. Τὰ κύρια οὐσιαστικά. Διαβάζομε πολλά ἀναγνωστικά κείμενα: Ἡ Μεγάλη ἐβδομάδα, ἡ νύχτα τῆς Λαμπρῆς, ἡ σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ, στὸ Γολγοθᾶ (ποίημα). Ἐκθεση: Πῶς θὰ περάσω τὸ Πάσχα. Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία: Σχετικὴ μὲ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐνότητος.

Οἱ ἐκδρομῆς: Ἡ ἐνότητα αὐτῆ, σχετικὴ μὲ τὴν ἐποχὴ, περιλαμβάνει πολλὰ μερικὰ ἐνότητες γὰρ τὴ δ)λία τῆς Γεωγραφίας τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου. Τέτοιαι εἶναι:

Ἐκδρομὴ πρὸς Ἀρχάνες, Δαφνές, Ἅγιο Μύρωνα, Κρουσῶνα, Γωνιές, Ρογδιά, Μάλλια, Ἐλιά, Ἐπισκοπὴ, Λαγκάδα, Καστέλλι καὶ πρὸς τὰ γύρω χωριά τοῦ Καστελλίου, Ἐμπαρο, Τυμπάκι, Ζαρό, Καμάρες, Πόμπια—Πιτσιδία, Περρασιέες — Ἀρκαλοχώρι, Πύργο—Χάρακα, Βιάννο κλπ. Ὑστερα ἀπὸ τὴ λεπτομερῆ γεωγραφικὴ ἐξέταση τοῦ Ν. Ἡρακλείου διδάχτηκαν, μὲ συντομία, καὶ οἱ ἄλλοι Νομοὶ τῆς Κρήτης. Κάθε μερικὴ ἐνότητα ἐκδρομῶν ἔπαιρνε τὴν παρακάτω μορφή:

Ἐκδρομὴ στὴ Βιάννο: Ταξιδεύοντας φθάνομε στὴ Βιάννο. Περνοῦμε ἀπὸ χωριά ποὺ ἔχομε διδάξει. Ἐξετάζονται τὰ στοιχεῖα: Χωριά, ἔδαφος: ὄρεινὸ μὲ ρεματιέες καὶ πλαγιέες καλλιεργήσιμες. Καλλιεργοῦνται ἐλιές, ὀπωροφόρα δένδρα, κηπικά, λίγα δημητριακά, μπανάνα, ἔσπεριδοειδῆ καὶ ἀμπέλι.

Προϊόντα: Λάδι ἐκλεκτό, κηπικά, φρούτα, μπανάνα, κρασί, κτηνοτροφικά. Ἀσχολίες κατοίκων. Νερά ἄφθονα. Κλίμα ὑγιεινόν. Συνεταιριστικὰ ἐργοστάσια. Δημόσιαι ὑπηρεσίαι: Σχολεῖα, Ὑποδιοίκηση Χωρική, Εἰρηνοδικεῖο, Ἀγρονομεῖο, Γυμνάσιο, Ταχυδρομεῖο (Βιάννος). Ἡ συγκοινωνία.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Βιάννου στὴν Κατοχὴ. Ἡ μπανάνα. Διαβάζουσι τὴ «μπανάνα», ἀπ' τὸν «Παιδικὸ Φάρο». Προβλήματα σχετικὰ ὄλων τῶν πράξεων (ἡ τιμὴ τῆς μπανάνας). Κλίνεται ἡ μπανάνα.

Ὀρθογραφία: Λέξεις σχετικῆς. Ἐκθεση: Ταξιδεύω πρὸς τὴ Βιάννο. Ἰχνογραφία—Χαρτοκολλητικὴ: Ἡ μπανάνα.

Ὑστερα ἀπὸ τὸ Πάσχα: (28—4—52)

Ἀνακοινώσεις τῶν παιδιῶν γὰρ τὰς γιορτὰς τοῦ Πά-

σχα. Ἐνακεφαλαίωση καὶ ἐμπέδωση τῆς ὕλης ποῦ ἔχει διδαχθῆ γιὰ τὴν ἐνότητα αὐτή.

Ἡ Ἀνάσταση. Γράφουν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ τὸ ψάλλουν. Ἐπίσης καὶ τὸ «Ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς». Διαβάζουν τὸ κεφάλαιο: «Ἡ Ἀνάσταση». Ὁρθογραφία στίς λέξεις: Χαρμόσουσα, βεγγαλικά φῶτα, ἐξαπτέρυγα, ἀνυπομονησία. Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία: Τὰ κόκκινα αὐγά, τὰ κεράκια τῆς Λαμπρῆς, ὁ ὄβελιός κλπ.

Ὁ ἄπιστος Θωμᾶς. Πότε ἦταν ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ; Προχθές. Ἔτσι ἔχομε: Χθές, προχθές, σήμερα, αὔριο, μεθαύριο. Ἡ ἀντίληψη τοῦ χρόνου. Παρόν, παρελθόν, μέλλον. Στὴ Γραμματικὴ ἀσχολούμαστε μὲ τὰ ρήματα. Κλίνουν ρήματα σ' ὅλους τοὺς χρόνους καὶ ὀρίζουν, ποῦ ἀναφέρεται κάθε χρόνος ρημάτων (παρόν, παρελθόν, μέλλον). Διαβάζουν: «Ἡ Ἀνάσταση», ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Παιδικὸς Φάρος».

Ὁρθογραφία: Προμηθεύω, προμηθευτής, προμήθεια, ὑπερῶ, ὀπισθοχωρῶ. Ἐκθεση: Τί θυμᾶμαι ἀπὸ τῆς Λαμπρῆς. Προβλήματα μὲ βάση τὰ ἔξοδα τοῦ Πάσχα. Τὸ ἀρνί.

Ἡ Πρωτομαγιά: (1—5—52)

Γιατί γίνεται καὶ πῶς γίνεται ἐδῶ καὶ ἄλλοῦ. Ποιὰ ἡ ἀρχὴ τῆς γιορτῆς αὐτῆς. Γιορτῆ Ἄνοιξης καὶ λουλουδιῶν. Τὰ λουλούδια γενικά. Τὸ ἄρωμα καὶ τὸ ὄρατο χρῶμα τους, μᾶς τέρπουν. Λουλούδια τῆς αὐλῆς, τοῦ κήπου, τοῦ ἀγροῦ. Ἦθη καὶ ἔθιμα. Τὸ στεφάνι τῆς Πρωτομαγιάς. Τὸ κάψιμό του (24 Ἰουνίου). Ἐποχὴ ἐκδρομῶν καὶ διασκεδάσεων. Ἡ χαρὰ στὸν ἄνθρωπο. Ἡ αἰσιοδοξία καὶ τὸ θάρρος στὴ ζωὴ. Τί δίνουμε γιὰ νὰ ἀγοράσωμε λουλούδια (ἀνθοδέσμες). Ἀπὸ μνήμης πελ]σμός: Π. χ. Ἀγοράσαμε 12, 16, 18 γλάστρες μὲ λουλούδια, τὴ μιὰ πρὸς 6 χιλ. Πόσες χιλ. θὰ δώσωμε;

Ὁ τρόπος πολ]σμοῦ ἀπὸ μνήμης, ἀναλύεται ὡς ἑξῆς:

$$\begin{array}{r} \text{Π. χ. } 18 \times 6 = 108 \\ 10 \times 6 = 70 \\ \underline{8 \times 6 = 48} \\ 108 \end{array}$$

Τὰ ἀνθεστήρια τῶν Ἀρχαίων. Τραγουδοῦν: Ὁ Μᾶης, μᾶς ἦρθ' ὁ Μᾶης κλπ. Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία: Γύρω ἀπὸ ἄνθη.

Ἡ τριανταφυλλιά: (2—5—52)

Ἡ τριανταφυλλιά (Φ. Ἱστορία). Ἡ Ἀθήνα καὶ τὰ ἄνθη. Τριαντάφυλλα καὶ ποικιλίες τους. Ἡ ὁμορφιά καὶ τὸ ἄρωμά τους. Τὰ ἀνθοπωλεῖα. Διαβάζουν: Τὸ τριαντά-

φυλλο (ποίημα), άνοιξαν τὰ τριαντάφυλλα, ἡ Κατινούλα καὶ τὰ λουλούδια, ἡ τριανταφυλλιά (ποίημα). "Εκθεση: Τριαντάφυλλο καὶ μαργαρίτα (διάλογος).

Χῶρες ποὺ καλλιεργοῦν τριαντάφυλλα. Χρησιμότητα τριανταφύλλων. Ὁρθογραφία: Τριαντάφυλλο, ἄρωμα, ἀνθοπωλεῖο, ἀνθοπώλης. Κλίση οὐδετέρων, τῆς γ'. κλίσης: Π. χ. τὸ ἄρωμα. Ἀσκήσεις ἀπὸ μνήμης με βάση τὴν τιμὴ τῶν ἀνθοδεσμῶν. Ζωγραφίζουν τριαντάφυλλα. Τραγουδοῦν: «Μᾶς ἦρθε ὁ Μᾶης».

Συνεχίζεται ἡ ἐνότητα: «Ἡ Πρωτομαγιά».

Ἀναγνωστικὰ κείμενα: Ὁ Μᾶης, ἡ παραμονὴ τῆς Πρωτομαγιάς, ἡ Πρωτομαγιά, ἡ Πρωτομαγιά (ποίημα), πᾶμε νὰ γιορτάσωμε τὴν Πρωτομαγιά. Κλίση οὐδετέρων σέ—ο ς: τῆς Γ'. κλίσης: Π. χ. τὸ ἄνθος. "Ελεγχος τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ νέα προβλήματα.

Τραγουδοῦν: «Ἡ Πρωτομαγιά».

Οἱ ἄνεμοι. Εἶδη τους. Ὁ Αἴολος, Θεὸς τῶν ἀνέμων. Ὁ Ὀδυσσεύς στὸ νησί τοῦ Αἰόλου.

5—5—52. Ἐκδρομὴ μ' αὐτοκίνητο, στὰ «Σπήλια—Ἄγ. Εἰρήνη».

Γίνεται συζήτηση γιὰ τὴ γιορτὴ τῆς Ἄγ. Εἰρήνης. Τὸ ἐκκλησάκι τῆς Ἄγ. Εἰρήνης. Τὸ πανηγύρι. Ἡ ζωὴ τῆς Ἄγ. Εἰρήνης. Ἡ ἔννοια γενικά τῆς λέξης: «Εἰρήνη». Ἀνθρωπότητα καὶ ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ. Ἡ ἀγάπη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κοί λαῶν. Τὰ ἀγαθὰ τῆς Εἰρήνης. Τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου. Ὁ τελευταῖος πόλεμος. Κλίνουν ἐπίθετα με οὐσιαστικά: Ἡ μικρὴ γιορτὴ, ἡ ὥρα ἡ ἐξοχή. Βρίσκομε κατάλληλα ἐπίθετα γιὰ τὰ οὐσιαστικά: Ὁ Χριστιανός, ἡ προσευχή, ἡ Ἐκκλησία, ὁ ἄρτος, κλπ. καὶ τὰ κλίνομε.

Μὲ τί πήγαμε στὴν Ἄγ. Εἰρήνη. Ἡ συγκοινωνία τῆς μέρας κείνης. "Εκθεση: Ἡ ἐκδρομὴ μας στὴν Ἄγία Εἰρήνη.

Ἡ συγκοινωνία: (6—5—52)

Οἱ δρόμοι μεταξὺ χωριῶν. Οἱ δρόμοι πρὸς τὴν πόλη Ἡρακλείου. Οἱ ἀγροτικοὶ δρόμοι, οἱ ἀμαξιτοὶ καὶ οἱ σιδηροδρομικοὶ. Ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πρόδος τῆς ἀνθρωπότητας καὶ τὰ συγκοινωνιακὰ μέσα. Ἀεροπορικὴ, θαλάσσια καὶ χερσαία συγκοινωνία. Ἡ ἱστορία τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων. Ὁ ἀτμός, σημαντικὸς σταθμὸς στὴν πρόοδο. Ἡ θάλασσα, ὁ καλύτερος δρόμος. Οἱ μεγάλοι θαλασσοπόροι. Ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία. Ἡ ναυμαχία στὴ Σαλαμίνα. Ἡ ἀεροπορία, πολιτικὴ καὶ πολεμικὴ. Καύσιμα: Κάρβουνα, πετρέλαιο καθαρὸ καὶ

ἀκάρατο, βενζίνη. Ἡ θερμότητα, τὸ θερμόμετρο. Ἡ ζωική θερμότητα. Ἡ ἀτμοσφαιρική θερμότητα.

Ἡ καθαρότητα τῶν ρευστῶν καυσίμων. Οἱ κίνδυνοι ἀπὸ ἀπόφραξη μηχανῶν ἀεροπλάνων. Μέτρα γιὰ τὴ διάσωση. Ἀλεξίπτωτα, λασιχένιες βάρκες κλπ. Τὰ ἀλεξίπτωτα στὸν πόλεμο. Κλίση ὀνομάτων: Ἡ καθαρὴ βενζίνη, ὁ τολμηρὸς ἀεροπόρος, τὸ καθαρὸ πετρέλαιο. Ὁρθογραφία: Ὁ σιδηρόδρομος, τὸ αὐτοκίνητο, τὸ ἀεροπλάνο, τὸ βαπόρι. Προβλήματα γραπτὰ καὶ νοερά μετὰ βάση τὴν τιμὴ τῶν εἰσιτηρίων, τῶν καυσίμων (πολυσμὸς καὶ διαίρεση μετὰ 10). Ἡ ἀξία τοῦ $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{4}$ καὶ $\frac{3}{4}$ τῆς ὁκάς. Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία: Τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας.

Τὰ ἔντομα: (12—5—52)

Ἡ πεταλούδα: Φυσικὴ Ἱστορία: «Ἡ πεταλούδα». Τὰ παιδιὰ κυνηγοῦν τίς πεταλοῦδες γιὰ τὸ ὠραῖο χρῶμα τους. Ἐκθεση: Ἡ πεταλούδα. Τραγουδοῦν «Μιὰ ὠραία...» Προβλήματα: Ἐνα πουλι κυνηγοῦσε 120, 90, 180 κλπ. πεταλοῦδες. Ἐπίασε τὸ $\frac{1}{3}$ ἢ τὰ $\frac{2}{3}$. Πόσες ἔπιασε καὶ πόσες τοῦ ἔφυγαν;

Τὰ παιδιὰ παίζουν ἓνα μικρὸ σκέιτς: «Ἀγάπη κι ὁμορφιά». Διάλογος ἀνάμεσα στὴ μέλισσα καὶ τὴν πεταλούδα. Διαβάζουν: Πεταλοῦδες καὶ σκουλήκια, οἱ πεταλοῦδίτσες (ποίημα), Β' τάξι, ἡ πεταλοῦδίτσα, (ποίημα), ἡ πεταλούδα, χορεύουν πεταλοῦδες (ποίημα), τὸ μάθημα ποὺ κάνουν τὰ λουλούδια, τὸ πουλάκι καὶ ἡ κάμπια.

Χειροτεχνία—Ἰχνογραφία: Ἡ πεταλούδα (χαρτοκολλητική).

Ὁ μεταξοσκώληκας: Ἡ ζωὴ του, τὸ σῶμα του, οἱ μεταμορφώσεις του, ἡ χρησιμότητά του. Τὸ κουκούλι, τὸ μετᾶξι. Ἐργαστᾶσια, καταστήματα, ὕφαντά, μεταξωτά. Ποῦ τρέφουν μεταξοσκώληκες. Καλὰ μεταξωτά. Ἡ ἱστορία τῆς μεταφορᾶς αὐγῶν μεταξοσκώληκα ἀπὸ τὴν Κίνα στὴν Εὐρώπη. Ὁ μεταξοσκώληκας πηγὴ πλούτου. Οἱ τιμὲς τῶν κουκουλιῶν καὶ μεταξωτῶν.

Ἡ μουριά. Εἶδη ὀφθαλμῶν. Τὰ μοῦρα, σὰν τροφή. Κοιλιακὰ ἀπὸ τίς ἀκαθαρσίες, ποὺ ἀποθέτουν σ' αὐτά, τὰ διάφορα ἔντομα καὶ κυρίως ἡ μύγα. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν Ἐπιθέτων. Ὁρθογραφία: Μεταξοσκώληκας, μετᾶξι, μεταξωτὸ ὕφασμα, ἡ μουριά, τὰ φύλλα. Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία. Ὁ μεταξοσκώληκας (χαρτοκολλητικὴ μετὰ γλασσέ).

Ἡ μύγα: Φυσ. Ἱστορία: Οἱ βλάβες ποὺ κάνει στὸν ἄνθρωπο. Μετάδοση ἀσθενειῶν. Προφύλαξη ἀπὸ τῆς μύγες. Μέσα προφύλαξης: Ἡ καθαριότητα, τὰ ἔν-

τομοκτόνα φάρμακα. Προφύλαξη από κρεατόμυγες. 'Η παγωνιέρα. "Εκθεση. 'Η μύγα έχθρος τοῦ ἀνθρώπου. 'Ο γιατρός καὶ ἡ ἰατρικὴ περίθαλψη. Τὰ φάρμακα. "Εξοδα σὲ τυχόν ἀρρώστειες. Διαβάζουν: «'Ο καλύτερος γιατρός».

Τὸ κουνουπί: Φυσ. 'Ιστορία. Τὸ κουνουπί. 'Εχθρός τοῦ ἀνθρώπου. 'Ελώδεις πυρετοί, θεραπεία. Τὰ ἔλη, ἐστία μόλυνσης. 'Αποξήρανση ἐλῶν. Καταπολέμηση κουνουπιῶν. Τὸ ράντισμα μὲ τὸ ἀεροπλάνο ἐλῶδων περιοχῶν. 'Ο ἀσβέστης καὶ τὸ πετρέλαιο σκοτῶνουν τὶς προνύμφες. Τὸ κινίνο. 'Η ἱστορία καὶ ἡ πατρίδα του. Χωριὰ τοῦ Ν. 'Ηρακλείου, ποῦ εἶναι σὲ ἐλώδεις περιοχὲς (Καβροχώρι, Τυμπάκι). 'Αξία τοῦ κινίνου καὶ τῶν ἐνέσεων. Κλίση παθητικῶν ρημάτων. 'Ενεστῶτας, Παρατατικὸς καὶ Μέλλοντας. Οἱ 10 πληγές τοῦ Φαραώ.

'Η κατοχὴ καὶ ἡ μεγάλη ἐξάπλωση τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν, ἀπὸ ἔλλειψη μέσων καταστροφῆς τοῦ κουνουπιοῦ κ' ἀπὸ ἔλλειψη τροφίμων. 'Ιχνογραφία σχετική.

20—5—52. 'Εκδρομὴ τοῦ Σχολείου στὸν 'Επανωσῆφη.

21—5—52. 'Η Γιορτὴ Κων)νου καὶ 'Ελένης.

22—5—52. 'Ανακοινώσεις παιδιῶν γιὰ τὴν ἐκδρομὴ. 'Εντυπώσεις τους. Διαδρομὴ. Σχέδιο διαδρομῆς. Χωριὰ ποῦ περάσαμε. 'Η γύρω περιοχὴ τοῦ Μοναστηριοῦ.

'Η γιορτὴ Κων)ου καὶ 'Ελένης: Γιατὶ τοὺς γιορτάζουμε. 'Ο Τίμιος Σταυρός. Τὸ ἔργο τους γενικά, ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. 'Ο χθεσινὸς σημαιοστολισμὸς (γιορτὴ τοῦ Διαδόχου). 'Ο βασιλικὸς. Ποῦ βρέθηκε. Βασιλικὸς καὶ Τίμιος Σταυρός. 'Αγιασμοὶ τῆς 'Εκκλησίας μας καὶ βασιλικὸς. 'Ημερα καὶ ἄγρια φυτά. Πολλαπλασιασμὸς τους. Χρησιμότητά τους. 'Ο βασιλικὸς, ἱερὸ φυτὸ Πῶς ἐξευγενίζονται τὰ φυτά. 'Εμβολιασμὸς.

'Ορθογραφία. Λέξεις σχετικῆς. Μικρὲς φράσεις. Γραμματικὴ. 'Ασκήσεις γιὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν ἐπιθέτων. Προβλήματα διαίρεσης, μὲ διαιρέτη διψήφιο.

'Ο τυφλός: (26—5—52)

«'Οποῖος καθῆσει μὲ τυφλὸ τὸ βράδυ ἀληθωρίζει». 'Ο ὀφθαλμὸς. Περιποίησή του. 'Ελαττώματα ὀφθαλμῶν. 'Υγιεινὴ ματιοῦ. 'Ο 'Ιησοῦς θεράπευσε τὸν ἐκ γενετῆς τυφλό.

Οἱ αἰσθήσεις καὶ τὰ ὄργανά τους. Ὁρθογραφία: ὀφθαλμός—ὀφθαλμίατρος, ὄραση, ἀκοή, γεύση, ἀφή, ὄσφρηση. Κλίνομε τὰ ὀνόματα: Ὁ ὀφθαλμός, ἡ ἀκοή. Ἄπαγγελία: Ὁ τυφλός.

Τὰ φροῦτα τῆς ἐποχῆς: (28—5—52)

Ἡ κερασιά: Φυσικὴ Ἱστορία: Ἡ κερασιά. Ποιὰ χωριὰ παράγουν κεράσια (Ἅγιος Θωμᾶς, Γερακάρη κλπ.) Κι ἐδῶ ἡ μύγα μολύνει τὰ κεράσια. Ἐκθεση: Κάτω ἀπὸ μιὰ κερασιά. Προβλήματα μετὰ τὴν τιμὴ τῶν κερασιῶν. Χειροτεχνία—Ἰχνογραφία: Τὰ κεράσια. Ἡ καλλιέργεια τῆς κερασιάς. Ὁπωρόκηποι. Πῶς καλλιεργοῦνται: Πότισμα, σκάψιμο, λίπασμα, φάρμακα γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν ἀσθενειῶν τῶν δένδρων. Ὅπου ὑπάρχει πηγαῖο νερὸ ἄφθονο, ἐκεῖ εὐδοκιμοῦν τὰ ὀπωροφόρα δέντρα. Ποτίζονται μετὰ καταπότες, λέει ἓνα παιδί. Αὐλάκι—ἀγωγός. Ἐξηγεῖται ἡ λέξις «ἀγωγός».

Οἱ λέξεις: Ἄγωγός, ὕδραγωγεῖο, ὕδραγωγός, πετρελαιογωγός, ἀγωγός τοῦ ἠλεκτρισμοῦ κλπ.

Γιορτές — Ἐπέτειοι: (29—5—52)

Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἦθη καὶ ἔθιμα τὴν ἡμέρα αὐτή.

Κινητὲς καὶ ἀκίνητες γιορτές. Γράφουν ἀπὸ σχετικὸ πῖνακα, πολλὰς τέτοιες γιορτές.

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Βρίσκομε πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν ἄλωση.

Γενικὴ Ἐνότητα: Τὸ καλοκαῖρι.

Τὰ θαλάσσια μπάνια. Ἡ θάλασσα τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαῖρι. Πρῶτες βοήθειες σὲ δυστυχήματα. Ὁ καρχαρίας, κίνδυνος τῶν λουομένων. Ποιὰ ὥρα τῆς ἡμέρας γίνονται τὰ μπάνια.

Τὸ βουνὸ καὶ ἡ θάλασσα πηγὴ ὑγείας γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Τὸ ἰώδιο. Τραγουδοῦν: «Γλυκὰ φυτὰ ὁ μπάτης». Ἰχνογραφοῦν ἀκρογιάλια, μετὰ παιδιὰ ποὺ κάνουν μπάνιο.

2—5 Ἰουνίου: Παιδαγωγικὸ Συνέδριον τῆς Περιφερείας μας.

Ἡ Λίμνη—Τὸ ποτάμι: (6—6—52)

Πατριδογνωστικὴ ἐξέταση. Ζῶα, φυτὰ τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν. Τὸ καλάμι καὶ ἡ χρησιμότητά του. Ἡ λίμνη Κουρνᾶ. Προβλήματα ἀπὸ τὴν ἀξία τῶν καλαμιῶν. Ἀριθμοὶ πάνω ἀπὸ τὸ 1000. Πολλοὶ ἀριθμοὶ, ποὺ ἔχουν

μηδενικά στο τέλος: Π. χ. 160×30 ή 85×200. Ἡ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ. (Γίνεται μὲ τὸ κολάμι). Ἡ λιμνη τὸ χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι.

Γεωγραφικὴ παράσταση λιμνῶν καὶ ποταμῶν. (Χαρτογραφία).

Παραμῦθι: «Τὸ τραγούδι τῆς νεράϊδας». Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες. Διαβάζουν: «Ὁ βάλτος τοῦ θανάτου κι ὁ βάτραχος». Διείρεση, ὅπως τὰ παρακάτω παραδείγματα: Π. χ. 32.600:200 ἢ 50.800:40 κλπ. Τραγουδοῦν: «Οἱ βάτραχοι», Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία: Τὸ καλάμι, οἱ βάτραχοι (χαρτοδιπλωτικὴ).

Ὁ βάτραχος, ψυχρόαιμο ζῶο. Ἄλλα ψυχρόαιμα ζῶα. Τὸ αἷμα τῶν ζῶων καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴ ζωὴ τους.

Γίνεται συμπλήρωση λέξεων σὲ κείμενο, στὸ ὁποῖο ὑπάρχουν κενά. Συμπληρώνονται οἱ λέξεις: Συναυλία, ἐποχή, βατράχων, τραγουδοῦν, βουτοῦν, τὰ φύλλα, τὸν ἥλιο, γεννοῦν, ὁ γυρίνος, μεταμορφώσεις κλπ. Ὁ Ἡρακλῆς καὶ οἱ Στυμφαλίδες ὄρνιθες.

8 καὶ 9—6—52. Ἡ γιορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδας.

Θρησκευτικὴ ἐξέταση κυρίως.

Ὁ Θερισμός: (12—6—52)

Πῶς βλέπομε τὴ φύση τὸ θέρος. Κῆπος, ἀγροί, ἐλαιῶνες, ἀμπελώνες τὸ καλοκαίρι. Οἱ γεωργικὲς ἐργασίες τὸ καλοκαίρι. Οἱ ἐποχές, τὸ σχῆμα καὶ ἡ θέσις τῆς γῆς στὸ σύμπαν. Ἡ ἐργασία, οἱ περιουσίες καὶ τὰ εἰσοδήματα τὸ καλοκαίρι. Θερισμός, θημωνιές, ἀλώνισμα καὶ λίχνισμα. (Ὁρθογραφία τῶν λέξεων αὐτῶν). Ἐνας σπόρος σταριοῦ. Πολυσμός δημητριακῶν. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ Κυριακὴ ἀργία. Οἱ 10 ἐντολές. Ἡ καλὴ νύφη Ρούθ. Τὰ ὄνειρα τοῦ Φαραῶ. Ὁ Ἰωσήφ (ἐπανάληψη). Ἡ Ἰνώ συνιστᾷ σις γυναῖκες νὰ τηγανίζουν τὸ σπόρο τοῦ σιταριοῦ γιὰ νὰ μὴ φυτρώνη καὶ ν' ἀποδοθῆ ἡ ἀφορία στὸ Φριζο καὶ τὴν Ἑλλη. Ἡ ἱστορία στὴν ἐξημέρωση τῶν φυτῶν. Ἡ θεὰ Δήμητρα. Οἱ πρῶτες τροφές τῶν ἀνθρώπων. Ἡ φωτιά καὶ ὁ Προμηθεΐας. Ἡ ἐξημέρωση τῶν ζῶων.

Ἄγραφα ζῶα: Τὰ φίδια, ἡ ἔχιδνα (ἐρπετά). Τὰ φίδια ἀγαποῦν τὸ γάλα. Ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἡ Λερναία Ὕδρα. Ὁ Λαοκῶν. Οἱ Πρωτόπλαστοι. Οἱ κίνδυνοι ἀπὸ δαγκώματα φιδιῶν. Διαβάζουν: Τί λένε γιὰ τοὺς μῆνες τοῦ καλοκαιριοῦ.

Ὁρθογραφία: Τὸ θέρος, θερίζω, θερισμός, ἀλωνίζω,

άλωνιστής κλπ. Ίχνογραφοῦν τὰ ἐργαλεῖα τοῦ γεωργοῦ καὶ θεριστῆ: (δρεπάνι, ζυγὸ βοδιῶν κλπ).

Προβλήματα με τιμές σιτηρῶν ἢ ἡμερομισθίων γιὰ τὸ θέρισμα. «Ἐκθεση: Ὅποιος μοχτᾷ τὸ χειμῶνα, χαίρεται τὸν Ἄλωνάρη».

Ὁ τζιτζικας. Ίστορίες γιὰ τὸ τζιτζίκι. Ὁ ὀκνηρὸς καὶ ὁ ἐργατικὸς. Διαβάζουν: Τί εἶδε ὁ Ρῆγας στὰ χωράφια, ὁ θερισμὸς. ἀλωνίζουν, ὁ μύλος τοῦ χωριοῦ, ὁ θερισμὸς, στ' ἀλώνια (ποίημα), ἢ θημωνιά κλπ.

Τὸ μυρμήγκι: Φυσικὴ Ίστορία: Τὸ μυρμήγκι. Ἡ κατοικία του. Ἡ ἐργατικότητά του. Τὰ μυρμήγκια σ' ἄλλες χώρες. Τὸ μυρμήγκι, τέλειος μηχανικὸς. Διαβάζουν: Τὸ διαμάντι κι ὁ σιταρόσπορος. Προβλήματα με τιμές σιτηρῶν.

Τὰ φροῦτα τῆς ἐποχῆς: (18—6—52)

Τὰ βερύκοκκα. Ἡ χρησιμότητά τους. Ποῦ εὐδοκιμεῖ ἢ βερυκοκκιά. Προβλήματα με τιμές βερυκοκκῶν. Τ' ἀχλάδια. Ἐκθεση: Στὸ χωριό μου κάτω ἀπὸ μιὰ βερυκοκκιά. Διαβάζουν: Οἱ καιροὶ καὶ οἱ δουλειές. Διάκριση ρημάτων, οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων. Ίχνογραφοῦν φροῦτα τῆς ἐποχῆς καὶ τὰ φτιάχνουν καὶ με γλασσέ.

22 Ἰουνίου: Σχολικὴ γιορτὴ.

* *
*

Ἀναλύω πῶς κάτω τρεῖς Ἐνότητες, σὰν ἓνα σχέδιο ὑποβοηθητικὸ στοὺς συναδέλφους, γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ κατάλληλου ὕλικου, ἀπ' ὅλα τὰ μαθήματα καὶ γιὰ τὴ φυσικὴ ἐνούφανση ὅλων τῶν γνώσεων.

1. Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ. (2—2—52)

(Εὐκαιρικὴ ἐνότῃτα).

Θρησκευτικὰ: Ἡ γιορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς.

Λεκτικὲς ἀσκήσεις: Ἡ γιορτὴ τῆς μητέρας.

Ἐλεύθερη ἀνάγνωσις: Τὰ παιδιά εἶχαν πᾶρῃ ὁδηγίες γιὰ νὰ βροῦν σχετικὰ ἀναγνώσματα. Βρῆκαν τὰ παρακάτω ἀναγνώσματα:

1) «Ἡ Ὑπαπαντῆ» ἀπ' τὴν Καινὴ Διαθήκη.

2) «Ἡ μητέρα». Ποίημα, ἀπ' τὸ Ἀναγνωστικὸ τῆς Β' τάξης.

3) «Μάνα». Ποίημα, ἀπ' τὸ βιβλίο τῆς Α' Γυμνασίου.

4) «Μάνα». Ποίημα, ἀπ' τὸ Ἀναγνωστικότης Β' Δη. μοτικοῦ.

5) «Ἡ μάνα ξαγρυπνάει», Α' Γυμνασίου.

6) «Ἡ μανούλα μου», ἀπ' τὸ Ἀλφαβητάριο.

7) «Ἡ μάνα», ἀπ' τὸ Ἀναγνωστικὸ τῆς Β' Δημοτικοῦ.

8) «Ἡ οἰκογένεια», ἀπ' τὸ Ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' Δημοτικοῦ.

9) «Ἡ ἀδελφούλα ἄρρωστη» τῆς Β' Δημοτικοῦ

10) «Τὸ σπιτί», τῆς Β' Δημοτικοῦ.

11) «Ἀγαπημένη θεσοῦλα», ποίημα Σπεράντζα.

12) «Γυρισμὸς στὸ σπίτι» » »

13) «Τὸ ἄρρωστο παιδάκι» » »

14) «Ἡ μάνα» » »

15) «Ἡ γιορτὴ τῆς μάνας» » »

16) «Ἡ ἀγάπη τῆς μανούλας», διήγησή μου, ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Τὸ παιδί καὶ ἡ μητέρα».

17) «Ἡ ἡλιογέννητη» παραμῦθι. «Θησαυρὸς τῶν παιδιῶν».

Ἐκθεση κοινῆ τάξης: Γράφεται στὸν πίνακα.

Ἡ μητέρα.

«Ἐυπνάω τὸ πρωί, τὴ μητέρα μου βλέπω. Γυρίζω ἀπὸ τὸ σχολεῖο, τὴ μητέρα μου βρίσκω στὸ σπίτι. Αὐτὴ φροντίζει γιὰ μᾶς. Μαγειρεύει, ράβει, πλένει, σιδερώνει, σιγουρίζει, σκουπίζει, ἄσπριζει. Ὅλες τὶς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ τίς κάνει. Δὲν σταματᾷ ὅλη τὴν ἡμέρα. Ὅταν ὅμως ἔχει καὶ κανένα ἄρρωστο παιδί ξενυχτᾷ στὸ προσκέφαλό του καὶ ὑποφέρει πολὺ. Τὰ καλὰ παιδιά βοηθοῦν τὴ χουστὴ μητερούλα τους. Κάνουν ὅ,τι μποροῦν γιὰ νὰ τὴν ξεκουράσουν».

Γραφὴ τῆς Ἐκθεσης:

Γραμματικὴ: Ἀπ' τὸ κείμενο τῆς Ἐκθεσης αὐτῆς, κάνομε μετατροπὴ ἀριθμοῦ ἀπὸ ἐνικὸ σὲ πληθυντικὸ. Ἔπειτα μιλοῦμε γιὰ κατάληξη, χαρακτήρα, θέμα κάθε κλιτῆς λέξης.

Ἀριθμητικὴ: Τὰ ἔξοδα τῆς μητέρας σήμερα. (Ἀφαίρεση τριψηφίων. Πρόσθεση τριψηφίων). Ἄλλα προβλήματα, μὲ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Πολλὲς ἀσκήσεις νοερές.

Ἱστορία: Μητέρες στὴν Ἱστορία. (Μυθικῶν χρόνων).

Ὄδική: Δίχως μανούλα, ὦ, μάνα μου, τὸ πουλάκι.

Χειροτεχνία — Ἰχνογραφία: Ἡ μητέρα σκύβει στὸ κρεβατάκι τοῦ παιδιοῦ της. Τὸ Θεῖο βρέφος κλπ.

Ἔργασίες στὸ σπίτι: 1) Ὅλα τὰ παιδιά νὰ διαβάσουν ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς Καινῆς Διαθήκης, «περὶ Ὑπαπανίης».

2) Νά μετατρέψουν σέ πληθυντικό ἀριθμό, ὅπου εἶναι δυνατόν, χωρίς τὸ νόημα νά χάσῃ τίποτε, τὸ κείμενο τῆς "Εκθεσης.

3) Νά χωρίσουν στὰ μέρη τῆς (κατάληξη, χαρακτήρας, ρίζα) τὶς λέξεις: γιορτή, Ὑπαπαντή, Παναγία, μητέρα κλπ.

4) Λύση δυὸ προβλημάτων: α) Ὁ μπαμπὰς ἄφησε στὴ μητέρα 500 χιλ. γιὰ νὰ ψωνίσῃ. Πῆρε 25 πῆχ. ὕφασμα, μὲ 7 χιλ. τὸν πῆχ, 3 ζεύγη παπούτσι, μὲ 48 χιλ. τὸ ἓνα, 8 ζεύγη κάλτσες, μὲ 12 χιλ. τὸ ζευγος. Πόσα τῆς ἔμειναν; Λύθηκε κι ἄλλο παρόμοιο πρόβλημα.

5) Ἀποστήθιση τοῦ ποιήματος, ποῦ τραγουδήθηκε.

6) Γραφή, ἀπ' τὸ κεφάλαιο: «Ἡ οἰκογένεια» τῆς Γ' τάξης.

II. ΤΡΟΦΕΣ: (12—2—52)

Μερικὴ Ἐνότητα; Κτηνοτροφικὰ εἶδη.

Βοσκός.

1η μέρα: Λεκτικὲς Ἀσκήσεις: Ὁ βοσκός, τὸ κοπάδι, τὰ ζῶα τοῦ κοπαδιοῦ, περιποίησή τους (χειμαδιά τὸ χειμῶνα, βουνὸ τὸ καλοκαίρι). Ποίμνη—ποιμῆν, ποιμενικὸς σκύλος, μαντρί, στάνη.

Ὁρθογραφία: Οἱ λέξεις:

Γαλακτοπώλης—γαλακτοπωλεῖο.

Τυροκόμος—τυροκομεῖο.

Κρεοπώλης—κρεοπωλεῖο.

Παντοπώλης—παντοπωλεῖο.

Ἀσκηση στὴ γραφὴ τους.

Φυσικὴ Ἱστορία: Πρόβατο—γίδα.

Ἰδιαίτερα μιλήσαμε γιὰ τὸ στομάχι τους. Μηρυκαστικά. Γενικοὶ χαρακτηρισμοί: φυτοφάγα, σπονδυλωτά, θηλαστικά.

Ἠθῆ καὶ ἔθιμα: Οἱ κουρές.

Θρησκευτικὰ α') Ὁ Ἀβραάμ, ἀντὶ τοῦ υἱοῦ του θυσιάζει τὸν κριόν, ποῦ τὸν ἔστειλε ὁ Θεός.

β) Ὁ Ἰσαῦ, ὁ Ἰακώβ καὶ ἡ εὐχή τοῦ πατέρα τους (Ἰσαάκ).

γ) Ὁ Ἰακώβ, κεντὰ στὸ θεῖο του Λάβαν, βόσκει τὰ κοπάδια του.

Τὰ παιδιά παίρνουν ἐντολὴ νὰ βροῦν ψάχνοντας, ποῦ ἄλλοῦ στὰ Θρησκευτικὰ μιλήσαμε γιὰ πρόβατο, ἀρνί, γίδα, ἐρίφιον;

δ) Τ' ἀδέρφια τοῦ Ἰωσήφ σφάζουν ἓνα κατσικάκι καὶ βάφουν μὲ τὸ αἷμα του τὰ φορέματα τοῦ Ἰωσήφ.

ε) 'Ο Μωυσής ἔβασκε τὰ πρόβατα τοῦ πεθεροῦ του.
η) Κάθε 'Ισραηλίτης σφάζει ἕνα ἀρνί καὶ βάφει μὲ τὸ αἷμα του τὴν πόρτα του, γιὰ νὰ ξεχωρίζη ὁ Ἅγγελος τὰ σπίτια τῶν Αἰγυπτίων ἀπὸ τὰ σπίτια τῶν 'Ισραηλιτῶν.

ζ) 'Ο 'Ιησοῦς καὶ τὸ ἀρνί. Οἱ παραβολές του (ἀρνί—ἐρίφιον).

'Ιστορία: Τὸ χρυσόμαλλο δέρμα.—'Ο πνιγμὸς τῆς Ἑλλης.

'Αριθμητικὴ: Προβλήματα γραπτὰ καὶ ἀπὸ μνήμης τῶν κτηνοτροφικῶν εἰδῶν. Ἡ τιμὴ τοῦ 1/2 καὶ 1/4.

'Υγεινὴ: 'Ο μελιταῖος πυρετός. Τὸ κασσιτέρωμα τῶν χαλκίνων ἀγγείων στὰ τυροκομεῖα.

Διήγησή μου: 'Η βοσκοπούλα καὶ τ' ἀρνιά της. «'Η ὥρα τοῦ παιδιοῦ».

2η μέρα: Γεωγραφία: Τὰ χωριά ποὺ βγάζουν τυροκομικὰ εἶδη: Ἀνώγεια, Κρουσῶνας, Γωνιές, Γέργερη, Ζαρός, χωριά Ἀστερουσίων. Χαρτογραφία.

'Αγωγὴ τοῦ πολίτου: 'Η νοθεῖα—ἡ ζωκλοπή.

'Εκθεσὴ: 'Ο γαλατὰς ἢ ὁ βοσκός. Διόρθωση.

Γραμματικὴ: Κλίση τῶν ἀρσενικῶν τῆς Β' κλίσης: ('Ο βοσκός, ὁ σκύλος κλπ).

'Αριθμητικὴ: Λύση τῶν χθεσινῶν. Νέο: Πολλαπλασιασμὸς μὲ διψήφιο.

'Ιστορία: 'Η Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία (συνέχεια).

Θρησκευτικὰ: Ἐπαναλαμβάνομε τὰ χθεσινὰ καὶ προσθέτομε νέα.

'Ωδικὴ: 'Ο βοσκός.

Χειροτεχνία—'Ιχνογραφία: Τὸ πρόβατο καὶ ὁ βοσκός (Χαρτοκολλητικὴ). Τὸ κοπάδι σιὸ βουνό. 'Ο σκύλος κλπ.

3η μέρα: 'Ιστορία: Ἐξέταση ἱστορικῆ τῶν κατοικιδίων ζῶων. 'Ο ἄνθρωπος καὶ ἡ ζωὴ του στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια. Οἱ τροφές του, τὰ ρούχα του, ἡ κατοικία του. Ἡ ἐξημέρωση τῶν ζῶων. Βοηθοὶ τοῦ ἀνθρώπου. 'Οπλα του, ἐργαλεῖα του, καλλιέργεια τῆς γῆς.

'Ορθογραφία: Ἐλεγχος τῆς προχθεσινῆς. Προτάσεις μικρὲς ἀπ' τὰ παραπάνω.

Τὰ ζῶα, στὴν ἀρχὴ ἦταν ἄγρια. Τὰ ἐξημέρωσε ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ τὰ ἔχει βοηθοὺς του.

Φυσικὴ 'Ιστορία: 'Ο σκύλος.

'Ανάγνωσις ἐλεύθερη: 1) «Τὸ κούρεμα», ποίημα, ἀπ' τὰ «Χρυσάνθεμα».

2) «'Ο βοσκός», ποίημα τῆς Β'. τάξης.

- 3) «Τι ἔπαθε τὸ ἀρνάκι», τῆς Α΄ τάξης.
 - 4) «Τ' ἀρνάκι», ποίημα τῆς Α΄.
 - 5) «Ὁ λύκος ποῦ ἔγινε τσοπάνος» τῆς Α΄ τάξης.
 - 6) «Τὸ κατσικάκι», τῆς Α΄ τάξης.
 - 7) «Στὸ γκρεμνὸ», τῆς Α΄.
 - 8) «Ὁ γεροβοσκός», ποίημα τῆς Δ΄ τάξης.
 - 9) «Ὁ παράδεισος γιὰ τὸ Χριστὸ» ἀπ' τὸν «Παιδικὸ Παράδεισο».
 - 10) «Φεύγουν γιὰ τὰ χειμαδιὰ», ἀπ' τὰ «Χρυσάνθεμα».
 - 11) «Τὸ δῶρο τῆς προβατίνας» ἀπ' τὰ «Χρυσάνθεμα».
 - 12) «Παραμύθια». τῆς Γ΄ τάξης.
 - 13) «Τὸ γάλα», τῆς Α΄ τάξης.
 - 14) «Γνέθουν τὸ μαλλι» ἀπ' τὰ «Χρυσάνθεμα».
- Ὁ ἴδιος διάβασα τὰ κεφάλαια:
- 1) «Ἐλα, ἀρνάκι», ποίημα τοῦ Σπεράντζα.
 - 2) «Λαίμωρη κατσικάκι», μῦθος τοῦ Αἰσώπου.
 - 3) «Ἀνθρωπὸς καὶ πρόβατο», μῦθος τοῦ Αἰσώπου.
 - 4) «Γίδα καὶ βοσκός», μῦθος τοῦ Αἰσώπου.
 - 5) «Γίδα καὶ βοσκός», ποίημα ἀπ' τοὺς Αἰσώπειους μύθους.

6) «Γίδοβοσκὸς καὶ γίδα», ἀπ' τοὺς Αἰσώπειους μύθους.
Διήγησι παιδιοῦ: «Ὁ βοσκός, ποῦ κοροϊδεύει τοὺς συγχωριανοὺς του».

Ὡδική: Ὁ βοσκός.

Χειροτεχνία—Ἰχνογραφία: Συνεχίζονται οἱ ἴδιες ἐργασίες. Χαρτοκολλητική, Χαρτοκεντητική, Πλαστική.

4η μέρα: Πρὶν τελειώσῃ ἡ ἐνότητα, γίνεται μιὰ γενικὴ ἀνασκόπηση καὶ ἐπανάληψη τῶν διδαχθεῖσων γνώσεων καὶ ἔλεγχος στὶς ἐργασίες τῶν παιδιῶν.

III. Η ΑΝΟΙΞΗ: (7—4—52)

Μερικὴ Ἐνότητα: Μιὰ εἰκόνα τῆς Ἀνοιξης.

Λεκτικὲς ἀσκήσεις: Πῶς βλέπομε τὴν ἐσχόλη, τὴν Ἀνοιξή. Παρακολούθηση τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀμπελιοῦ, τῆς ἐλιάς, τῶν ἐσπεριδοειδῶν, τῆς μυγδαλιάς, τῶν κουκιῶν, τῶν σιτηρῶν, τῆς ἀγκινάρας.

Ἀριθμητικὴ: Εἶδος συμμιγῶν. Χειμῶνας, Ἀνοιξή. Μῆνες Χειμῶνα, Ἀνοιξης. Τροπὴ ἐτῶν σὲ ἐποχὲς καὶ μῆνες κὶ ἀντίθετα.

Ἀνάγνωσις: «Τι λένε γιὰ τοὺς μῆνες τῆς Ἀνοιξης».

Ἀπαγγελία: Ἀνοιξή.

Ὄρθογραφία: Ἀνοιξή, Μάρτης, Ἀπρίλης, Μάης.

Ὄδική: Ἄνοιξη καὶ Πασχαλιά.

Γραφή: Τὸ παραπάνω κείμενο.

Μερικὴ Ἐνότητα: Τὸ χελιδόνι.

Φυσικὴ Ἱστορία: Τὸ χελιδόνι. (ἀποδημητικὰ πτηνά: «Γερανός, κότσυφας, ἀηδόνι, καρδερίνα». Τὰ ὠδικὰ πτηνά: (κότσυφας, ἀηδόνι, καρδερίνα)

Ὄρθογραφία: Τὸ χελιδόνι μᾶς φέρνει τὴν Ἄνοιξη, ποῦ εἶναι ἡ ὠραιότερη ἐποχὴ τοῦ ἔτους. Τὰ γλυκόλαα πουλιά καὶ τὰ πολυχρώμα καὶ εὐώδη λουλούδια ἐνθουσιάζουν μικροὺς καὶ μεγάλους.

Γραφή: Τὸ παραπάνω κείμενο.

Διήγησις, ἐνὸς παιδιοῦ. Τὸ τρελλὸ χελιδονάκι.

Γραμματικὴ: Ὁ παρατατικὸς τῶν περισπωμένων ρημάτων (κελαηδῶ, τραγουδῶ, πετῶ).

Ἀριθμητικὴ: Πολλισμὸς καὶ διαίρεση μὲ τὸ 2 καὶ 4 (φιερὰ καὶ πόδια χελιδονιών).

Χειροτεχνία—Ἰχνογραφία: Τὸ χελιδόνι.

Γεωγραφία: Οἱ θερμὲς χώρες. Γενικὴ ἰδέα. Γιατὶ ἀποδημοῦν τὰ πουλιά.

Ὄδική: Τὸ χελιδόνι.

Μερικὴ Ἐνότητα: Τὰ ὠδικὰ πτηνά

Φυσικὴ Ἱστορία: Ὁ κότσυφας, τ' ἀηδόνι. Οἱ ὠφέλειες τῶν. Ποῦ ζοῦν.

Ἀγωγή τοῦ πολίτου: Ἡ ἀγάπη τῶν πουλιῶν.

Ἀνάγνωσις: 1) Τ' ἀηδόνι (ποίημα Β' τάξης). 2) Τὸ χελιδόνι (Φυσικὴ Ἱστορία Παπαμαύρου) 3) Χελιδόνι μου σπαθάτο.

Γεωγραφία: Τ' ἀηδόνι κι ὁ κότσυφας ζοῦν σὲ μέρη μὲ πυκνὲς φυλλωσιές (ρεματιές), ὅπου ὑπάρχουν καὶ νερά. Ὡς τέτοιο μέρος κρίνω, γιὰ γεωγραφικὴ δόξα τὴν περιοχὴ Ρογδιᾶς, μὲ τὶ πολλὲς πτυχώσεις τοῦ ἐδάφους. Χαρτογραφία.

Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἔχει δύο μοναστήρια.

Θρησκευτικὰ—Ἱστορία: Ἡ συμβολὴ τῶν Μοναστηριῶν σ' ἔλους τοὺς ἔθνικους ἀγῶνες. Τὰ Σαββαθιανὰ ὑπάρχουν τάφοι ἀγωνιστῶν. Τὸ κρανίον τοῦ Διάκου τοῦ Μητροπολίτη καὶ ἡ ἱστορία του.

Ἡ Φόδελε καὶ ὁ Γκρέκο.

Χειροτεχνία—Ἰχνογραφία: Τὰ πουλιά.

Μερικὴ Ἐνότητα: Τὰ φυτὰ τῆς Ἄνοιξης

Φυσικὴ Ἱστορία: Ἡ ἐλιά, ἡ πορτοκαλιά, ἡ

άνθοφορία τους. Ἡ μυγδαλιά, τὰ κουκιά καὶ ἡ καρποφορία τους. Οἱ ἐχθροὶ τῶν κουκιῶν. Κίνδυνος ἀπὸ τὸ κυάνιο τῶν κουκιῶν.

Διεξοδικώτερα, ἡ ἀγγινάρα.

1η μέρα. Γραμματική: Ὁ ἀόριστος τῶν περισπωμένων ρημάτων. (Καλλιέργω, τραγουδῶ κλπ.)

Ἀριθμητική: Ἀπὸ μνήμης προβλήματα μετὰ βᾶση τὴν τιμὴ τῶν ἀγκιναρῶν καὶ κουκιῶν.

Ἀνάγνωσις: Ἀπαγγελία «ἡ Ἄνοιξη».

Γλωσσικὴ ἄσκηση: Κάνομε πεζὸ τὸ ἄνω ποίημα καὶ τὸ γράφομε στὸν πίνακα.

Ἡ Ἄνοιξη.

«Ἡ Ἄνοιξη ἔρχεται μετὰ τὴ λουλουδένια ὁμορφιά της, σὰ βασίλισσα. Μοσχοβολοῦν τὰ δάση! Τὰ κρεῖνα ἀνθοῦν! Τ' ἀηδονία μᾶς τέρπουν μετὰ τὸ ὠραῖο καὶ κλυτὸ κελάδημά τους. Οἱ πεταλοῦδες πετοῦν ἀκούραστα ἐδῶ καὶ κει καὶ καλοσορῶν τὰ λουλούδια. Τὰ χελιδόνια ξαναγύρισαν καὶ ἔμνοῦν τῆς ἀνοιξῆς τὶς ὁμορφιές.»

Γραφὴ τοῦ παραπάνω κεμένου.

Γεωργικὰ: Οἱ γεωργικὲς ἐργασίαι τὸν Ἀπρίλιο, ἀπὸ τὸ «Φάρο τῶν Παιδιῶν».

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία: Ἡ ἀγκινάρα, τὰ κουκιά, τὰ μύγδαλα.

2η μέρα. Ἀπαγγελία: «Ἄνοιξη καὶ Πασχαλιά». Ἀπὸ τὴν ἐξήγησιν τῆς λέξεως, «βλαστάνει», μεταφερόμαστε εἰς ἄλλα μαθήματα.

Φυσικὴ Ἱστορία: Ἡ κυκλοφορία τῶν χυμῶν καὶ θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ζωϊκὰ καὶ χημικὰ λιπάσματα. Ἡ χλωροφύλλη.

Ἱστορία: Ὁ μῦθος τῆς Περσεφόνης, τῆς κόρης τῆς Δήμητρας καὶ τοῦ Πλούτωνος. (Ἡ Ἄνοιξη, ἡ γῆ, ὁ χειμῶνας, ὁ Ἄδης).

Ἀνάγνωσις ἐλεύθερη: 1) Ἦλθεν ἡ Ἄνοιξη (Ἀναγνωστικὸ Δ' τάξεως.)

2) Ἐγύρισαν τὰ χελιδόνια (Β' τάξεως.)

3) Ἡ χιονούλα (ὁ «Παράδεισος τῶν Παιδιῶν».)

4) Ἡ Ἄνοιξη (ποίημα Δ' τάξεως.)

5) Ἡ Ἄνοιξη (ποίημα Δ' τάξεως.)

6) Τὸ πληγωμένο πουλι (Δ' τάξεως.)

Ἀναθέσαμε γιὰ μελέτη στὸ σπίτι τὸ διήγημα «ὁ παράξενος ἄρχοντας», ἀπὸ τὸ «Φάρο τῶν Παιδιῶν».

Γραμματική: Οἱ μέλλοντες τῶν περισπωμένων ρημάτων (μοσχοβολῶ, πετῶ, ὕμνω).

Ἄριθμητικῆ: Προβλήματα με τιμὴ ἀνθοδεσμῶν καὶ με πολυστή τὸ $\frac{1}{2}$, $1\frac{1}{2}$, $2\frac{1}{2}$ κλπ.

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία: Τὸ χελιδόνι.

Ὡδική: Τὸ χελιδόνι. Ἄνοιξη καὶ Πασχαλιά κλπ.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

1) Ἡ παρεμβολὴ νέας ἐνότητας καὶ ἡ διακοπὴ τῆς ἐξεταζομένης ἐνότητας. Ἀντιμετωπίστηκε με τὸ σταμάτημα στὴν ἐξέταση τῆς ἐνότητας. Ἐπειδὴ καὶ ἡ εὐκαιρικὴ ἐνότητα κάποιον σύνδεσμο θὰ εἶχε με τὴν ἐξεταζομένη ἐνότητα, ξαναγυρίζαμε καὶ συνεχίζαμε τὴν ἐργασίαν μας, βρίσκοντας πολλὰ σημεῖα γιὰ φυσικὴ καὶ ἀβίαστη σύνδεση.

2) Ἐργασίες τοῦ χεριοῦ: Πολλὲς φορές τελειώναμε τὴν ἐπεξεργασία μιᾶς ἐνότητας, χωρὶς νὰ ἔχουν τελειώσει οἱ ἐργασίες τοῦ χεριοῦ (Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία). Ἀντιμετωπίστηκε με ἀπογευματινὴ ἐργασία, περιορισμένη ὁμως, γιατί ἡ αἴθουσά μας καταλαμβάνονταν ἀπὸ ἄλλες τάξεις, γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸ.

Ὡρολόγιον πρόγραμμα. Σ' ὠρισμένες ὥρες ἀναγράφεται «Ἐνιαία διδλία», χωρὶς ν' ἀναφέρονται τὰ μαθήματα, γιὰ τὰ ὁποῖα μιλήσαμε ἢ θὰ μιλήσωμε καὶ τὰ παιδιά δὲν ἤξεραν, τί θὰ ἔκαναν στὸ σπίτι καὶ σὲ ποιά θὰ προπαρασκευάζονταν.

Σοβαρώτατο πρόβλημα, γιατί οἱ ὀκνηροὶ τῆς τάξης ἔβρισκαν ἀφορμὴ νὰ λένε στοὺς γονεῖς τους, πὼς δὲν εἶχαν τίποτα καὶ δὲν διδάχτηκαν τίποτε.

Οἱ κατ' οἶκον ἐργασίες δὲν λείπουν ἀπ' τὸ πρόγραμμα τῆς Ἐνιαίας. Με τὴ διαφορὰ, πὼς ἐδῶ εἶναι πάντοτε δημιουργικὲς καὶ χρησιμεύουν ἢ γιὰ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία ἢ γιὰ παραγωγικὴ ἐμπέδωση κι ὄχι ἀντιγραφὴ κειμένων καὶ μηχανικὴ λύση προβλημάτων.

Στὸ «Ἡμερολόγιον» ἐργασίας μας φαίνεται, ὅλο τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν, πού ἀναθέταμε κάθε φορά, στὰ παιδιά, γιὰ μελέτη στὸ σπίτι.

4) Τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας. Στὴν ἀρχὴ εἶχαμε Πατριδογνωστικὴ διδλία (Στενώτερη Πατρίδα). Πολλὲς φορές δίδονταν ἀφορμὴ νὰ μιλήσωμε καὶ γιὰ τόπους μακριὰ ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο, ὅπου ἦταν δυνατό νὰ γίνῃ ἡ σύνδεση μέσα στὴν ὠρισμένη ἐνότητα. (Π. χ. κτηνοτροφικά, χωριά κτηνοτροφικά, Δημ. ὑπηρεσίες, χωριά πού ἔχουν τέτοιες.) Μὰ στὸ σύνολό τῆς ἡ Γεωγραφία ὁλόκληρου τοῦ Νομοῦ δὲν μποροῦσε νὰ διδαχθῇ. Γι' αὐτὸ δημιουργησα ἐνότητες γεωγραφικὲς. Μέσα σ' αὐτὲς τοποθετοῦσα ὅσα μαθήματα μποροῦσα περισσότερα. Γινόταν, με τὴ

μορφή έκδρομων. Κάθε έκδρομη περιελάμβανε χωριά ή περιοχές ομοίомορφες, από κάθε άποψη. (Π. χ. Γεωγραφική Ένότητα Βιάννου συνδυάστηκε με την Ένότητα φρούτων έποχής: μπανάνα ή κουνούπι: Κάτω Μεσσαρά κλπ.)

5) Τò μάθημα τής Φυσιικής Ιστορίας: Παρουσιαζόταν περίπτωση να εξετάσωμε ένα ζωο ή φυτό, χωρίς να είμαστε σε θέση να ολοκληρώσωμε τήν εξέτασή του, γιατί κάθε φυτό (και ζωο) δέν παρουσιάζεται με μόνη μορφή: Π. χ. τὰ πορτοκάλια είναι τὸ χειμῶνα, ἢ ἄνθηση τὴν ἄνοιξη, οἱ ἐλιές τὸν χειμῶνα, ἢ ἄνθηση τὸν Ἀπρίλιο. Ἐξετάζομε κυρίως τὸ δένδρο στὴν καρποφορία του καὶ ἐπανερχόμαστε σ' ὅλες τὶς ἐποχές. Π. χ. στὴν Ένότητα τὰ δένδρα τής Ἄνοιξης (ἐλιά, πορτοκαλιά κλπ.)

Πῶς θὰ μπορούσα νὰ διδάξω τὰ ζωα καὶ νὰ τὰ τοποθετήσω στὶς διάφορες ἐνότητες; Τὰ μοίρασα ὡς ἑξῆς:

Τὰ ζωα τοῦ δρόμου (γαϊδούρι, μουλάρι, ἄλογο).

Τὰ ζωα τοῦ σπιτιοῦ (ἡ γάτα, ὁ σκύλος, ἡ κότα).

Τὰ ζωα τής γειτονιάς (τὸ ποντίκι).

Τὰ ζωα τοῦ κήπου (ἡ χελώνη, ὁ σαλιγκαρος).

6) Τò μάθημα τής Ὡδικής: Πολλὰ τραγούδια θέλει ἡ Ένιαία. Κι ἄλλο: μόνο στοῦ δάσκαλο, πού δέν ξέρει Μουσική!

Ἄν προσέξῃ κανεὶς τὸ συνοπτικὸ μου Ἡμερολόγιο, πού δημοσίευσα πιὸ πάνω, θὰ ἰδῇ, πὼς γύρω στὶς τέσσερες γενικὲς Ἐποχιακὲς Ἐνότητες, ἐνύφανα πάνω ἀπὸ 45 Μερικὲς Ἐνότητες. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς διδάχτηκαν καὶ τὰ μαθήματα, πού παραπάνω ἀνάφερα, σὲ τακτὲς ὥρες.

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΙΣ Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΤΑΞΕΙΣ

Της Κας ΑΘΗΝΑΣ ΒΕΤΟΥΛΛΑΚΗ,
Δ/σσης 2ξίου Σχολείου Φανερωμένης.

Στή σημερινή μου εισήγηση, «ή Ένιαία Διδλία στις δυο πρώτες τάξεις», θά σās παρουσιάσω συντομώτατα τήν έργασία μου, πού έκανα κατά τó λήγον σχολικόν έτος, θά σās πώ, πού στηρίχθηκα για τήν έφαρμογή τής Ένιαίας, τίς ένότητες πού δίδαξα και τά συμπεράσματά μου.

Περνούν τά χρόνια και στο πέρασμά τους ή κοινωνία προχωρεί πάντα πρós τά έμπρός, στο δρόμο μιās γρήγορης εξέλιξης. Μένουν πίσω και σιγά - σιγά σβύνουν παλιές δόξες και χάνονται στο σκοτάδι τής λησμονιάς παλιοί καλοί ή κακοί καιροί.

Περνά ó χρόνος! Άλλά στο πέρασμά του τó μυαλό του άνθρώπου ακούραστα εργάζεται, έρευνά, δημιουργεί, φροντίζει να καλλιερέψη τίς συνθήκες τής ζωής του, για να του έπιτρέψουν να ζήση ένα καλύτερο αύριο, ένα λαμπρότερο μέλλον.

Ή κοινωνία δέν μπορεί να ζήση στηριγμένη μόνο στη παράδοση. Έξελίσσεται συνεχώς. Έργάζεται δημιουργικά για τήν έξύψωση και πρόοδό της. Τó σχολείο δέν μπορεί να παραβλέψη τήν εξέλιξη αυτή στη κοινωνική ζωή και να βαδίση ενάντια της, γιατί ή κοινωνική ζωή είναι εκείνη, πού προσδιορίζει τούς σκοπούς και τή μορφή του Σχολείου. Τó Σχολείο είναι ύποχρεωμένο να προσαρμοστή με τήν εξέλιξη τής κοινωνίας στην όποια λειτουργεί. Κάθε έποχή έχει και τó εκπαιδευτικό της σύστημα.

Μετά τήν επανάσταση του 1821 εισάγεται στην Έλλάδα τó αλληλοδιδασκτικό σύστημα. Άκολουθει μετά τó σύστημα του Έρβάρτου, πού επί μιá εκατονταετηρίδα επεκράτησε σχεδόν σ' όλον τόν κόσμο. Έπεσε όμως και αυτό και τή θέση του πήρε τó Σύγχρονο Σχολείο, μαζί με τήν Ε. Σ. Δ., πού προσαρμόζεται στην ψυχή του παιδιού κι έξυπηρετεί καλύτερα τίς ανάγκες τής σημερινής κοινωνίας.

Ή σημερινή έποχή ζητά άνθρώπους με δράση, με άποφασιστικότητα, με πρωτοβουλία. Τέτοιους άνθρώπους πρέ-

πει νά προετοιμάση τὸ Σχολεῖο γιὰ τὴν κοινωνία. Τέλεια αὐτενέργεια τοῦ ἐργαζομένου μαθητοῦ, πλήρης αὐτοβουλία κι ἐλευθερία κατὰ τὴν πρόσκτηση τῶν γνώσεων καὶ στίς ἄλλες ἐνέργειές του μέσα στὸ σχολεῖο. Μ' εὐχαρίστηση νά ἐργάζεται καὶ ἐλεύθερα νά μαθαίνει. Ἔτσι μόνο κατορθώνεται ἡ διάπλαση ἀνθρώπων, πού νά μποροῦν στὴ ζωὴ τους νά χαράξουν δικές τους γραμμές, νά πραγματοποιοῦν σκοποὺς τῆς δικῆς τους ἐκλογῆς καὶ νά μετατρέπουν σὲ πράξεις τίς προθέσεις τους.

Γνώρισμα τῆς Ε. Σ. Δ. εἶναι ὅτι καταργεῖ τὰ προγράμματα—ὠρολόγιο καὶ ἀναλυτικὸ—καὶ στὴ θέση τους βάζει ἐνόητες ἐργασίας, παρμένες ἀπὸ τὸ γύρω κόσμο τοῦ παιδιοῦ κι ἀπ' τίς ἐνέργειες κι ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ σχολικὴ ἐργασία μιᾶς χρονιάς διαιρεῖται σ' ἓνα ἀριθμὸ ἐνοτήτων πού παρέχουν στοὺς μαθητές τὴ δυνατότητα νά ἐνημερωθοῦν πραγματικὰ σὲ ὠρισμένο κύκλο πραγμάτων καὶ γεγονότων. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἐργασίας εἶναι πῶς συμφωνοῦν μὲ τὴν πνευματικὴ φύση τοῦ παιδιοῦ, καθὼς ἀπέδειξε ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ὑγιεινὴ τοῦ μαθητοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας.

Τὸ παιδί δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτούμενη πνευματικὴ ὀριμότητα, ὥστε εὐκόλα νά μπορῆ νά μεταπίπτῃ καὶ νά προσαρμόζεται ἀπὸ τὴ μιὰ περιοχὴ γνώσεων πού διδάσκεται τὴ μιὰ ὥρα, στὴν ἄλλη. Δὲν μπορεῖ νά κάνῃ τὰ γιγάντια αὐτὰ ἄλματα, πού ἀπαιτεῖ ἡ διαίρεση τῆς ὕλης κατὰ κλάδους. Τέτοια ἀφύσικα ἄλματα τὸ βλάπτουν, ἀντὶ νά τὸ ὠφελοῦν.

Ἡ ψυχολογία μᾶς λέει, ὅτι τὸ παιδί βλέπει τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ὡς ἐνιαῖον ὅλον, χωρὶς νά ἐξετάζῃ τίς λεπτομέρειες καὶ νά ἐμβαθύνῃ, γιὰ τὸ λείπει ἡ λεπτομερειακὴ παρατηρητικότητά. Σιγὰ-σιγὰ ἐξετάζει ὅσα τοῦ κάνουν ἐντύπωση. Ἐπειδὴ ὡς ἐνιαῖον ὅλον τὸ ἀντιλαμβάνεται τὸ παιδί, ἔτσι πρέπει καὶ νά τὸ διδάχθῃ, γιὰ νά μπορέσῃ εὐκόλα νά τὸ νοιώσῃ.

Πίστεψα στίς ἀρχές τῆς Ε. Σ. Δ. κι ἐπειδὴ ἤθελα νά δώσῃ τὴν πραγματικότητά, κατὰ πόσον ἦταν δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς στὸ φτωχὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο τῆς υπαίθρου, ἀπεφάσισα φέτος νά κάμω μιὰ προσπάθεια δουλεύοντας στὴν Α' καὶ Β' τάξη τοῦ 2ῆξίου Φανερωμένης μὲ τὴν Ε. Σ. Δ., μὲ τίς μικρὲς πνευματικὲς μου δυνάμεις καὶ μὲ τὰ λίγα μέσα πού διέθετα, χωρὶς νά θέλω νά κριθῆ ἡ ἐργασία μου σὰν ἐργασία Πειραματικοῦ ἢ Προτύπου Σχολείου.

Στὴν προσπάθειά μου αὐτὴ βρῆκα πρόθυμο συνεργάτη τὸ Διευθυντὴ τοῦ Σχολείου κ. Νικολιδάκη, ὁ ὁποῖος εἶχε καθιερώσει τὸ σύστημα τοῦ Μαθητικοῦ Ταμείου καὶ καλύπταμε τὰ ἔξοδα πού χρειάζονταν. Βρῆκα διδασκῆριο

καινούργιο και εύρύχωρο. Λίγα έποπτικά μέσα και αριθμό μαθητών κανονικό (Α΄ και Β΄. 38 μαθητές).

Τά παιδιά ήταν 8λα παιδιά γεωργών, δειλά, συνεσταλμένα, χωρίς παραστατικό κύκλο και με αδυναμία έκφρασεως. Με μία λέξη 8χι έξυπνα και ζωηρά παιδιά. Δυσκολία στην 8λη μου 8ργασία παρουσίασε και η συνδιδασκαλία

Π ώ ς έ ρ γ ά σ τ η κ α.

Στο 2ξιο Φανερωμένης για πρώτη φορά ύπηρετώ φέτος. Έκτός απ' τις δυό κατώτερες τάξεις, είχα και τα Έλληνικά της Γ΄ και Δ΄. Η Α΄ είχε 23 παιδιά και η Β΄ 15.

Θά σās παρουσιάσω 8μέσως συνοπτικά τ8 πρόγραμμα της 8ργασίας μου 8στε σε κάθε 8νότητα να μην τ8 8παναλαμβάνω. Με την Α΄ και Β΄ 8ργαζ8μουν δυ8 πρωίνες 8ρες και τις 8πογευματινές. Την 1η 8ρα απ8 την 8νότητα 8παιρνα 8ναγνωστικό 8λικ8 της Α΄ τάξης, π8υ τ8 δίδασκα με την 8λικ8 μέθοδο. Τ8 2η 8ρα 8κανα 8νάγνωση στη Β΄, απ8 τ8 8ναγνωστικό της. Φρόντιζα να βρίσκω κεφάλαια σχετικά με την 8νότητα. Η Α΄ 8γραφε η 8χνογραφο8σε. Τις 8πογευματινές 8ρες 8πεξεργαζ8μεθα λεπτομερ8ς την 8νότητα, απ' την 8ποία 8παιρνα και την 8λη της Άριθμητικής (Α΄. οί 8ριθμοί 1—20. Β΄. οί 8ριθμοί 20—100.). "Οταν 8κανα Άριθμητική με τ8 μι8 τάξη, 8δινα σιωπηρ8 8ργασία στην 8λλη. Χειροτεχνικές 8ργασίες 8καναν συγχρ8νως και οί δυ8 τάξεις. Οί χειροτεχνικές 8ργασίες πρέπει να 8πολογίζονται, σ8ν βάση της δουλει8ς στις μικρές τάξεις. Πηλοπλαστική, χαρτοκοπτική και κέντημα χαρτονιδ8ν ήταν οί χειροτεχνικές 8ργασίες μας. Τα σχέδια ήταν παρμένα απ8 την 8νότητα και τα χαρτονάκια τα σχεδιάζα μ8νη μου για να βάζω σχέδια της 8νότητας και γιατί τα 8τοιμα στοίχιζαν 8κριβ8. Πλάκα δ8ν χρησιμοποίησαν τα παιδιά καθ8λου. Τ8 παιγνίδι δ8ν 8λειψε απ8 την 8λη 8ργασία μας.

Για να καταρτίσω τις 8νότητες στηρίχτηκα στην 8ρχ8, 8τι οί γνώσεις πρέπει να 8ίναι 8νάλογες με τις πνευματικές δυνάμεις τ8ν παιδιδ8ν, ν' 8νταποκρίνονται πρ8ς τα διαφέροντά τους και να θεραπεύουν 8σωτερικές τους 8νάγκες. Την 8κλογή τ8ν θεμάτ8ν καθ8ωρισα σ8μφωνα με τ8 ζωή τ8υ παιδι8υ στο σχολείο, στο σπíti, με τις 8πασχολήσεις του, σ8μφωνα με τις 8ποχές τ8υ 8τους, με τις τοπικές 8πασχολήσεις και με τις γιορτές.

1η Ένότητα: «Σ τ 8 Σ χ ο λ ε ι 8».

1 Οκτωβρίου: Την 1η μέρα τ8υ σχολ. 8τους 8ποδέχομαι γελαστή και χαρούμενη τ8ς νέους μου φίλους. Είνε 38 χωριατόπουλα δειλά και ντροπαλά. "Ολα συνεσταλ-

μένα, γιατί και της Β'. τάξης πρώτη φορά με βλέπουν. Πέ-
ρασα γελαστή μπροστά απ' όλα τα παιδιά και είπα στο
καθένα με οικειότητα, από ένα καλό λόγο. "Ήθελα να τους
δώσω θάρρος. "Όλα με κοίταζαν περιεργα και σιωπηλά.
"Έπειτα από λίγο τὰ σχόλασα. Τὸ ἀπόγευμα παίξαμε στὴν
αὐλὴ τοῦ σχολείου. Τὶς ἄλλες μέρες τὰ τακτοποίησα στὶς
θέσεις τους. Τὸς εἶπα τ' ὄνομά μου καὶ ζήτησα νὰ μάθω καὶ
τὸ δικό τους. Πρώτιστα πρῶτα τοὺς μαθητὲς τῆς Β'. γιὰ νὰ
πάρουν θάρρος καὶ τῆς Α'. Δυσκολεύονται ν' ἀπαντήσουν.
Σκύβουν τὸ κεφάλι, βάζουν τὸ χέρι στὸ στόμα καὶ δὲν θέ-
λουν ν' ἀπαντήσουν. Σιγὰ-σιγὰ με ὑπομονὴ κι ἐπιμονὴ κάτι
γίνεται. Φρόνισα γιὰ τὴν ἀλληλογνωριμία μεταξύ τους. Συ-
νήθισαν νὰ χαίρετοῦν. "Έμαθαν προσευχὴ. Οἱ περισσότερες
ᾠρες ἀφιερῶθησαν σὲ παιγνίδια.

2α Ἐνότητα: «Ἡ τάξιμας».

12 Ὁκτωβρίου. Τώρα τὰ παιδιά πρέπει νὰ γνω-
ρίσουν τὴν τάξη τους. Μιλῆσαμε γιὰ τὴν πόρτα, τὰ παρά-
θυρα, τοὺς τοίχους, τὴν ὀροφή, τὸ δάπεδο καὶ γιὰ τὰ ἐπι-
πλα τῆς τάξης. Εἶπαμε πόσοι ἄνθρωποι δούλεψαν γιὰ νὰ
κατασκευάσουν ὅλ' αὐτὰ, τὶ ὑλικά μεταχειρίστηκαν καὶ σὲ
τὶ μᾶς χρησιμεύει τὸ καθένα. Μετρήσαμε τὶς διαστάσεις τῆς
τάξης καὶ τὰ ἐπιπλα. Ἰχνογράφησαν καὶ κέντησαν σὲ χαρ-
τονάκια διάφορα ἐπιπλα.

3η Ἐνότητα: «Τὸ Διδακτῆριο».

24 Ὁκτωβρίου. Ἄφου τὰ παιδιά ἔμαθαν γιὰ τὴν
τάξη τους, ἀνάγκη τώρα νὰ μάθουν καὶ γιὰ ὅλο τὸ διδακτῆ-
ριο. Ἄφορμὴ γιὰ τὴν ἐνότητα αὐτὴ βρήκα ἀπὸ τὸ ἐξῆς πε-
ριστατικό. "Ἔστειλα ἓνα μαθητὴ νὰ μοῦ φέρῃ ἀπὸ τὸ γρα-
φεῖο τὴ γόμα καὶ δὲν τὰ κατάφερε. Τὸς πῆρα λοιπόν, μπῆ-
καμε σὸ γραφεῖο, εἶδαμε καὶ ὀνομάσαμε ὅλα τὰ ἐπιπλα
καὶ ἀντικείμενά του καὶ εἶπαμε τὶ χρειάζεται τὸ καθένα. Με-
τρήσαμε τὸ μήκος καὶ τὸ πλάτος τῶν αἰθουσῶν καὶ τοῦ
γραφείου, βρήκαμε τὶς διαστάσεις ὀλοκλήρου τοῦ διδακτη-
ρίου. Ἔβγαλα σὸ διάδρομο τὸν πίνακα καὶ ζωγραφίσαμε
τὴν κάτοψή του. Ἔμαθαν τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα καὶ τὸ
τραγουδάκι τῆς ἀνατολῆς καὶ δύσης τοῦ ἡλίου. Ἰχνογρά-
φησαν καὶ κέντησαν σὲ χαρτονάκια τὴν κάτοψη.

4η Ἐνότητα: «Τὸ Φθινόπωρο».

5 Νοεμβρίου. Περίπατος στὴν ἐξοχὴ. Βλέπομε
δένδρα, χωράφια σπαρμένα καὶ χέρσα. Πλησιάζομε τὸ γε-
ωργό, ποὺ σπέρνει καὶ μιλοῦμε γιὰ τὸ ἀλέτρι, τὰ βόδια καὶ
τὸ ζευγολάτη. Στὸ σχολεῖο καθυρίζομε τὴν ἐποχὴ τοῦ Φθι-

νοπώρου, (μηνες) τὰ σημάδια του (καιρός, φρούτα, πέσιμο τῶν φύλλων, βροχή) καὶ τὶς γεωργικὲς ἐργασίες (σπορά, μάζεμα ἐλιῶν). Πήγαμε στὸ ἐργοστάσιο καὶ στὴ φάμπρικα. Εἶδαμε τὸ ἄλεσμα τῶν ἐλιῶν. Ἐκαμαν χειροτεχνικὲς ἐργασίες πάνω σὲ φρούτα, ἀλέτρι καὶ βόδι.

5η Ἐνότητα: «Τὸ σπίτι».

15 Νοεμβρίου. Πῆρα τὰ παιδιά καὶ κάναμε ἕναν περίπατο στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ. Στεκόμαστε καὶ παρατηρούσαμε τὰ διάφορα σπίτια (ισόγεια—ἀνώγεια), πῶς ἦταν ἢ σκεπὴ τους (ταράτσα—κεραμίδια ἢ λεπίδα), πῶς παράθυρα εἶχαν κλπ. Μπήκαμε καὶ σὲ λίγα σπίτια καὶ εἶδαμε τὴ διαρρύθμισή τους. Ἀπ' τὶς παρατηρήσεις αὐτές, τὰ παιδιά τὴν ἐπομένη ἔκαμαν ἀνακοινώσεις καὶ ἄρχισε ἡ ἐπεξεργασία τῆς ἐνότητας τοῦ σπιτιοῦ. Ἐξετάσθηκαν, ἢ κατασκευὴ—συντήρηση καὶ καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ πρώτη κατοικία τοῦ ἀνθρώπου (σπηλιές, καλύβες, τσαντήρια). Ἡ ἐπίπλωση καὶ ὁ φωτισμός του. Ἐὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἡ ἐξημέρωσή τους (γάτα, σκύλος, πρόβατο, γαϊδούρι, ὄρνιθα).

Μιλῆσαμε γιὰ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας κι ἔμαθαν προσευχὴ σχετικὴ. Εἶπαν γιὰ τὶς ἐργασίες τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας, γιὰ τὸ πλούσιμο τῶν χεριῶν, τὴν προσευχὴ πρὶν ἀπ' τὸ φαγητό, γιὰ τὸ βράδυ στὸ σπίτι καὶ τὴ βραδυνὴ προσευχὴ.

Ἡ ἐνότητα αὕτὴ εἶχε πολὺ ὕλικὸ γιὰ ἐκθέσεις, Ἴχνογραφία καὶ Χειροτεχνικὲς ἐργασίες.

6η Ἐνότητα: «Ὁ χειμῶνας».

1 Δεκεμβρίου. Βγήκαμε ἔξω καὶ εἶδαμε, πῶς εἶναι ἡ φύση καὶ τὰ χιόνια στὰ βουνά. Εἶπαμε πόσους καὶ ποιοὺς μῆνες κρατᾷ. Πῶς ντύνονται οἱ ἄνθρωποι τὸ χειμῶνα. Τὰ μάλλινα φορέματα καὶ ἡ κατασκευὴ τους. Ἐφεραν μαλλι τὸ προβάτου ἄκλωστο καὶ κλωσμένο καὶ εἶπαμε γιὰ τὴν κατεργασία του, γιὰ τὴ βαφή του, τὰ χρώματα καὶ τὴν ὕφανση τῶν σκεπασμάτων. Εἶπαν, ὅτι κάθονται στὸ τζάκι, ψήνουν κουκιὰ καὶ λένε παραμύθια. Βρήκαμε ἀφορμὴ νὰ ποῦμε παραμύθια, ἀνίγματα καὶ τὶς παραδόσεις γιὰ τὸν Ψηλορείτη καὶ τοῦ Διγενῆ τὴ Σέλα. Πλησίαζαν τὰ Χριστούγεννα καὶ μιλήσαμε γιὰ τὸ ἔθιμο τῆς σφαγῆς τῶν χοίρων, γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ καὶ γιὰ τὴν προσκύνηση τῶν ποιμένων καὶ τῶν μάγων. Τοὺς ἔδειξα σχετικὲς εἰκόνες, ζωγράφησαν σκηνές ἀπὸ τὴ γέννηση, ἔμαθαν τραγουδάκια, εἶπαν τὰ κάλαντα κι ἔγραψε Ἐκθεση ἢ Β' τάξη.

Τὰ παιδιά ἔκαμαν ἀνακοινώσεις γιὰ τὴ γιορτὴ τῆς Πρω-

τοχρονιάς. Τους είπα την ιστορία του "Αη—Βασίλη και τους έδειξα την εικόνα που είναι φορτωμένος παιγνιδάκια. Μιλήσαμε για τα λίγα παιγνίδια που αγοράζουν και ξέρουν και ότι παιγνίδι είχε το καθένα τους, το έφερε και το είδαμε στο σχολείο. Είπαν το τραγούδι του "Αη—Βασίλη και έκαναν χειροτεχνικές εργασίες.

7η Ένότητα: «Μετὰ τις γιορτές».

8 Ίανουαρίου. Όταν ήλθαν τα παιδιά στο σχολείο έκαναν ανακοινώσεις από τις γιορτές, Είπαμε για τα Φώτα και τη Βάπτιση του Χριστού. Ο χειμώνας έξακολουθεί άγριος. Σπουργίτες μπαίνουν στο σχολείο και μας δίνεται ευκαιρία να μιλήσουμε για τα πουλιά το χειμώνα. Τα παιδιά λένε για τις δουλειές του πατέρα και της μητέρας στο σπίτι το χειμώνα. Για τις βεγγέρες και τα παιγνίδια που παίζουν. Ένα παιδί λέει, ότι ο πατέρας του πήγε κάρβουνα στις Μοϊρες και μιλήσαμε για το πώς γίνονται τα κάρβουνα. Στις 17 Ίανουαρίου ήταν το πανηγύρι του χωριού και μιλήσαμε και γι' αυτό.

8η Ένότητα: «Γύρω από τους ανθρώπους».

20 Ίανουαρίου. Ήξετάσαμε πρώτα το σώμα και βρήκαμε τα μέρη που το αποτελούν (κεφάλι, κορμί, χέρια, πόδια). Πήραμε έπειτα ένα - ένα χωριστά τα μέρη αυτά, βρήκαμε και ονομάσαμε τα μέλη που το αποτελούν, τη χρησιμότητα έκαστου και τη διατήρησή του. Για την προφύλαξη του σώματος χρειάζονται φορέματα και παπούτσια. Ήξετάσαμε τα βαμβακερά, τα μεταξωτά και τα λινά ύφασματα. Έφεραν μπαμπάκι, κουκούλια και λινάρι άκατέργαστο. Μιλήσαμε για την καλλιέργεια και την έπεξεργασία τους και τους είπα ότι ή μαμά τους κοπιάζει πολύ και άργει να κάμη το μπαμπάκι ύφασμα, ενώ τα εργοστάσια γρήγορα βγάζουν πολλά τόπια ύφασμάτων που τ' αγοράζουμε με την πήχη και μας ράβουν τα φορέματα οί μοδίστες, οί ράφτες ή οί μαμάδες μας. Είπαν τα παιδιά για τις φουσκες και τους σάκκους των γιαγιάδων και τα σαλβάρια των παπούδων. Είπαν λίγες μαντινάδες για την κρητική φορεσιά. Μιλήσαμε έπειτα για τα παπούτσια και για τα στιβάνια. Για τα δέρματα και τον παπουτση. Κάτι ήξεραν να πούν. Μερικά παιδιά ρώτησαν, πώς γίνονται τα λαστιχένια παπούτσια που φορούσαν. Κανένα δέν ήξερε. Τους είπα να ρωτήσουν τους δικούς των, αλλά ήλθαν την έπομένη όλα με την ίδια άπάντηση. «Δέν ξέρουν Κυρία να μας πούν». Τους είπα άπλᾶ - άπλᾶ για το καουτσοϋκ και την κατεργασία του. Ίχνογράφησαν μέλη του σώματος και έκαναν χειροτεχνικές εργασίες.

9η Ένότητα: «Έ αποκριά».

28 Φεβρουαρίου. Έκαμαν ανακοινώσεις για την Έποκριά. Έκαμαν προσωπίδες και φεσάκια από χαρτί και γιορτάσαμε στο σχολείο την Έποκριά.

10η Ένότητα: «Έ μυγδαλιά».

4 Μαρτίου. Πήγαμε περίπατο και καθίσαμε κοντά σε άνθισμένες μυγδαλιές. Μου έδειξαν ήμερες και άγριες. Είπαν ότι ήξεραν για αυτές και τα νόστιμα μύγδαλά τους. Έμαθαν το τραγούδι της κι έκαμαν στη Χειροτεχνία, άνθη της μυγδαλιάς.

11η Ένότητα: «Τά νερά του χωριού»

6 Μαρτίου. Κάμαμε ένα περίπατο κ' έπισκεφθήκαμε μιá πηγή. Είδαμε πολλά πηγάδια και σταματήσαμε στο ποτάμι, που περνά από τη μέση του χωριού. Το νερό του είναι πολύ και τα παιδιά ξέρουν το γιατί. Είδαμε την κοίτη, τις άχθες του και τα φυτά του. Βλέπote τη μισοχαλασμένη γέφυρα. Μου λένε, ότι χάλασε από πλημμύρα του ποταμού. Βρήκαμε την αίτια που πλημμύρισε και είπαμε, πως το άγριο ποτάμι μπορεί να γίνη ήμερο. Τις άλλες μέρες στο σχολείο μιλήσαμε για τα ζώα του ποταμού, για τις ώφέλειες και για τις βλάβες του. Τραγούδησαν το ποταμάκι και έκαμαν χειροτεχνικές εργασίες.

12η Ένότητα: «Έ 25η Μαρτίου»

19 Μαρτίου: Το Σχολείο έτοιμάζεται για τη γιορτή. Είπαμε τη σημασία της γιορτής από θρησκευτική και Έθνική άποψη και είδαν τις εικόνες των ήρώων. Έμαθαν πατριωτικά ποιηματάκια κι έκαμαν στις χειροτεχνικές εργασίες σημαϊάκια και με χαρτοκολλητική το «Χαίρε Κεχαριτωμένη». Έζησαν τη γιορτή τους.

13η Ένότητα: «Έ άνοιξη».

31 Μαρτίου. Πήγαμε έκδρομη και παρατηρήσαμε τη φύση, τα πουλιά, τα ζώα και τους γεωργούς που εργάζονταν. Στο σχολείο συζητήσαμε πάνω στις παρατηρήσεις αυτές. Είπαμε για τους μήνες της άνοιξης, για το χελιδόνι, την πεταλούδα και τα πολύχρωμα λουλούδια. Για τις δουλειές των γεωργών την άνοιξη, για τα εργαλεία τους, για το κούρεμα των προβάτων και για τις γιορτές της άνοιξης. Είπαν το τραγούδι του χελιδονιού, της άνοιξης και της πεταλούδας. Έπαιξαν τη μέλισσα, έγραψαν έκθέσεις και έκαμαν σχετικές χειροτεχνικές εργασίες.

14η Ἑνότητα: «Τὸ Πάσχα».

9 Ἀπριλίου. Ἐπειδὴ δὲν παρουσίαζε τὸ χωριὸ καμὰ προετοιμασία γιὰ τὸ Πάσχα, πήρα τὰ παιδιά καὶ πήγαμε στὴν ἐκκλησία. Ἐκεῖ εἶδαμε διάφορες εἰκόνες καὶ βρήκαμε ἀφορμὴ νὰ μιλήσωμε γιὰ τὶς γιορτὲς τοῦ Πάσχα δηλ. γιὰ τοῦ Λαζάρου, τῶν Βαῖων, γιὰ τὰ πάθη καὶ γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ὅλα παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴ καὶ ἐνδιαφέρον. Θέλουν νὰ μάθουν καὶ γιὰ ὅλα ρωτοῦν. Στὸ Σχολεῖο τακτοποίησαν τὶς παρατηρήσεις τους. Τοὺς ἔδειξα σχετικὲς εἰκόνες καὶ ἀπέδωσαν μὲ τὴ σειρά τὰ γεγονότα τοῦ Θείου Πάθους.

Ἐμαθαν τὸ τραγούδι τῆς Λαμπρῆς, ἔγραψαν ἐκθέσεις καὶ ἔκαναν χειροτεχνικὲς ἐργασίες.

Μεσολάβησαν οἱ γιορτὲς τοῦ Πάσχα καὶ μετὰ τὶς διακοπὲς (28 Ἀπριλίου ἕως 8 Μαΐου) τὰ παιδιά εἶπαν, πῶς γιορτάσθηκε τὸ Πάσχα στὸ σπίτι τους καὶ στὸ χωριό. Ἐμαθαν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς κόκκινης παπαρούνας.

15η Ἑνότητα: «Ὁ θερισμὸς»

9 Μαΐου. Ὅλο τὸ χωριὸ βρίσκεται στὰ χωράφια γιὰ τὸ θέρο. Ἀνάμεσα στοὺς θεριστάδες καὶ στὰ κίτρινα στάχυα βρέθηκαν καὶ τὰ παιδιά στὶς 9 Μαΐου. Παρατήρησαν τὴ σκηνὴ τοῦ θερισμοῦ. Στὸ Σχολεῖο μιλήσαμε γιὰ τὸν θερισμὸ μὲ τὰ δρεπάνια καὶ τὴν θεριστικὴ μηχανή, ποὺ μερικὰ παιδιά εἶχαν ἴδῃ. Τὴν ἔδειξα καὶ σὲ εἰκόνες. Εἶπαν γιὰ τὸ κουβάλημα τῶν σταχυῶν στ' ἄλωνια καὶ τ' ἄλωνισμα μὲ τὸ βολόσυρο καὶ τὴν ἄλωνιστικὴ μηχανή. Πήγαμε στὸ μύλο καὶ εἶδαμε, πῶς τὸ σιτάρι γίνεται ἀλεύρι. Τὰ παιδιά εἶδαν τὴ μητέρα τους, νὰ ζυμώνῃ καὶ νὰ ψήνῃ τὸ ψωμί καὶ τὸ καθ' ἓνα λέει τὶς παρατηρήσεις του. Διαβάζουν ἀπὸ τὸ βιβλίον «Χρυσάνθεμα» σχετικὰ κεφάλαια, μαθαίνουν τραγουδάκια, γράφουν ἐκθέσεις καὶ κάνουν χειροτεχνικὲς ἐργασίες.

16η Ἑνότητα: «Τὸ Καλοκαίρι.»

4 Ἰουνίου: Τὸν Ἰούνιον ἐπεξεργαστήκαμε τὴν ἐνότητα: «τὸ Καλοκαίρι».

Συμπεράσματα.

Οἱ μαθητὲς ἔμαθαν καὶ νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν πολὺ καλά. Ἡ Βα τάξη γράφει κι ὠρατὲς Ἐκθέσεις.

Παρητήρησα, ὅτι ὅλο τὸ χρόνο τὰ παιδιά μ' εὐχαρίστηση ἔρχονταν στὸ Σχολεῖο κι ἔπαιρναν μέρος στὶς συζη-

τήσεις, γιατί τὰ θέματα τῆς διδασκαλίας ἦταν παρμένα ἀπ' τὴν πραγματικὴ τους ζωὴ.

Ἄναγνώρισα τὸ χαρακτηῖρα κάθε παιδιοῦ κι' ἀνάλογα φέρθηκα στὸ καθένα. Στὴν ἀρχή, πολλὰ παιδιά, ἐνῶ μποροῦσαν νὰ λάβουν μέρος στὴ συζήτηση, ἀπέφευγαν, ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας ἄλλα διαρκῶς ἤθελαν νὰ μιλοῦν ἔστω καὶ ἂν ἔλεγαν ἄσχετα πρὸς τὸ συζητούμενο θέμα.

Τὶς χειροτεχνικὲς ἐργασίες, τὶς τοποθέτησα στὸ ἐκφραστικὸ μέρος κι' ἔδωσα μεγάλη σημασία, γιατί νομίζω, ὅτι τὸ παιδί μ' αὐτὲς μπορεῖ νὰ πάρῃ σπουδαῖες καὶ μόνιμες, γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ, γνώσεις καὶ νὰ ἐξελίξη τὶς πνευματικὲς του δυνάμεις. Μ' εὐχαρίστηση τὰ παιδιά ἐργάζονταν ὀλόκληρες ὥρες κι' ὁ δάσκαλος μποροῦσε νὰ διαγνώσῃ στὶς ἐργασίες τους αὐτὲς, τὴν λεπτότητα τοῦ χεριοῦ καὶ τὴν κλίση στὸ αὐριανό τους ἐπάγγελμα.

Ἔμαθαν νὰ ἐκτιμοῦν τὴν ἐργασία τοῦ ἄλλου καὶ ἀναπτύχθηκε ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα μεταξύ τους.

Τὰ παιδιά δανείζονταν καὶ ἀλληλοβοηθοῦντο στὶς χειροτεχνικὲς ἐργασίες, πρᾶγμα, ποὺ τοὺς ἀναπτύσσει τ' ἀλτρουϊστικά καὶ κοινωνικά τους συναισθήματα, κάτι ποὺ θὰ τοὺς χρησιμεύσῃ στὸν κοινωνικό τους βίον καὶ θὰ τὰ κάμῃ ἀνθρώπους ἠθικούς, ἀνώτερους, ἱκανοὺς νὰ δημιουργήσουν μιὰ ἀνώτερη κοινωνία καὶ νὰ ζήσουν τ' αὐριανὰ Ἑλληνόπουλα μιὰ καλύτερη ζωὴ.

Εἶναι νομίζω αὐτὸ τ' ὄνειρο κάθε δασκάλου καὶ πόθος ἡ πραγματοποίησή του, ποὺ εὐχομαί ὀλόψυχα νὰ μὴν ἀργήσῃ νὰ γίνῃ πραγματικότητα.

Τίτλους ὡς καὶ ἄλλοις ἀποδίδωμι κατὰ τὴν ἀπόψιν ἐκπαιδευτικῆς ἡμέρας σὺν τῷ ἄριστῳ καὶ γνωστῷ μοι Ἐπιφανίτῳ, μετὰ τὸ σπένδιον τοῦ ὁποῦ ἐκφραζόμεθα κενὴ γὰρ κίρα ὁ δὲ τὰ Ἑλληνικά γράσει τὴν ἐν τῷ ἴσῳ καὶ ἐθεορτυγμένῳ ὡς τὸ ἀριστότερον καὶ ὀρθότερον παιδαγωγικὸν σύστημα. Καὶ εἰν ἄλλα, καὶ τὸ εἰσὶν ἄλλα ἐπισημασθέντα ἐπὶ τῆν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐν τῷ ἴσῳ ἀποδίδωμι καὶ ἐκκαλεῖται πρὸς τὸ ἴσῳ καὶ τὸ ἀριστότερον καὶ ὀρθότερον παιδαγωγικὸν σύστημα. Καὶ εἰν ἄλλα, καὶ τὸ εἰσὶν ἄλλα ἐπισημασθέντα ἐπὶ τῆν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐν τῷ ἴσῳ ἀποδίδωμι καὶ ἐκκαλεῖται πρὸς τὸ ἴσῳ καὶ τὸ ἀριστότερον καὶ ὀρθότερον παιδαγωγικὸν σύστημα. Καὶ εἰν ἄλλα, καὶ τὸ εἰσὶν ἄλλα ἐπισημασθέντα ἐπὶ τῆν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐν τῷ ἴσῳ ἀποδίδωμι καὶ ἐκκαλεῖται πρὸς τὸ ἴσῳ καὶ τὸ ἀριστότερον καὶ ὀρθότερον παιδαγωγικὸν σύστημα.

Ἐν αὐτῷ κενὴν γὰρ κίρα ὁ δὲ τὰ Ἑλληνικά γράσει τὴν ἐν τῷ ἴσῳ καὶ ἐθεορτυγμένῳ ὡς τὸ ἀριστότερον καὶ ὀρθότερον παιδαγωγικὸν σύστημα. Καὶ εἰν ἄλλα, καὶ τὸ εἰσὶν ἄλλα ἐπισημασθέντα ἐπὶ τῆν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐν τῷ ἴσῳ ἀποδίδωμι καὶ ἐκκαλεῖται πρὸς τὸ ἴσῳ καὶ τὸ ἀριστότερον καὶ ὀρθότερον παιδαγωγικὸν σύστημα. Καὶ εἰν ἄλλα, καὶ τὸ εἰσὶν ἄλλα ἐπισημασθέντα ἐπὶ τῆν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐν τῷ ἴσῳ ἀποδίδωμι καὶ ἐκκαλεῖται πρὸς τὸ ἴσῳ καὶ τὸ ἀριστότερον καὶ ὀρθότερον παιδαγωγικὸν σύστημα.

...γιατί το θέματα της διδασκαλίας ήταν παρμένα από την πραγματική τους ζωή.

9. Αλλά και ο Άλλος Ένας...
 Ανεγνώριστο το χαρακτηριστικό κάθε παιδιού κι ανόλογο φέρθηκε στο καθένα. Στην αρχή το γράψιμο έπρεπε να λάβουν μέρος στη συντήρηση ή τρέφονταν από άλλους αλλά διαρκώς ήθελαν να μιλήσουν και να έλκον άσχετα προς το αυχινόθενό θέμα.

Τις χειροτεχνικές εργασίες τις καταλάβαιναν από εκφραστικό μέρος κι έδωσαν μεγάλη απήχηση στην κοινή ζωή. Απλά έπρεπε να πάρει προνομή και νόμιμα να μιλήσει και να έλκεί την προσοχή για τον ήχο των λέξεων και να έλκεί την προσοχή των δασκάλων. Μ' εγχαίριση τα παιδιά έφτιαχναν δολοκλήρες όπως κι ο δασκάλας μπορούσε να διαγνώσει στις εργασίες τους αυτές της λεπτότητας του χεριού και την κλίση στο αυχινό τον έγκρινε να έλκουν να εκτιμήσουν την εργασία του άλλου και να ανταλλάξουν άμεσα μετ' αυτού τους χειροτεχνικούς και άλλους εργασιές, πράγματα που τους ανταποδίδει τ' άλλα και κοινωνικά τους συναισθημάτων και που τα κάποιους χάρη στην κοινωνία τους βίβει και τα κάποιους άλλους βίβει, συζητάει και να διηγουμένη μετ' αυτού κοινωνία και να έλκουν τ' άλλα.

Είναι νομίζω αυτό τ' όνειρο κάθε δασκάλου και που θα ήθελε να πραγματοποιήσει η παιδαγωγική να έλκουν τ' άλλα και να ανταλλάξουν άμεσα μετ' αυτού τους χειροτεχνικούς και άλλους εργασιές, πράγματα που τους ανταποδίδει τ' άλλα και κοινωνικά τους συναισθημάτων και που τα κάποιους χάρη στην κοινωνία τους βίβει και τα κάποιους άλλους βίβει, συζητάει και να διηγουμένη μετ' αυτού κοινωνία και να έλκουν τ' άλλα.

Είκοσι για το κομμάτι των σταχυών στ' αλώνια και τ' άλλων με το βολύβουρο και της αλυσιστικής μηχανής. Πήγαινε στο μέλο και είδαμε πως τ' άλλα τ' άλλα γίνεται άλευρο. Τα παιδιά είδαν τη μητέρα τους να ζυμώνει και να φένη το σωμα και τ' άλλα είναι μάη τις παρατηρήσεις του. Διαβάζουν από το βιβλίο «Χρυσάνθεμα» σχετικά κεφάλαια, μεθοδεύουν τραγουδιό, γράφουν εκθέσεις και κάνουν χειροτεχνικές εργασίες.

16η Ένότητα: «Το Καλοκαίρι»

4 Τραγούδι: Τόν Τσίνο έταξα να γράψω την έκθεσή από Καλοκαίρι.

Συμπέρασμα.

Οι μαθητές έμαθαν και να διαβάζουν και να γράφουν και να μιλά. Η δε τάξη γράφει κι όμοιες Έκθεσεις. Εξοικονομεί να διαβάζει τα παιδιά μ' ευχαρίστηση έλκουν από Σχολικά κι Εκπαιδευτικά μέρος της συζη-

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΣΤΙΣ ΑΝΩΤΕΡΕΣ ΤΑΞΕΙΣ

Τοῦ κ. ΠΕΡΑΚΗ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
Διευθυντοῦ τοῦ 6)ξίου Προτύπου

Ἐπῆρξεν ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν, οὔτε Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ ὑπῆρχε, οὔτε ἀτομικὴ Ψυχολογία, οὔτε Ψυχολογία τοῦ ἐφήβου, οὔτε ὀδηγητικὴ, οὔτε παιδαγωγικὴ ὡς ἐπιστήμη, οὔτε συγκεντρώσεις γονέων ἐγένοντο, οὔτε συνεχεῖς ἐπιθεωρήσεις τῶν προϊσταμένων, οὔτε ἐποπτικὰ μέσα ὑπῆρχαν, οὔτε σχολεῖα, ἔστω καὶ ὡς γελοιογραφία τῶν σημερινῶν, οὔτε σχολιάτριοι, οὔτε τίποτε ἀπ' ὅσα ἔχει στὴ διάθεσή του σήμερα ὁ σύγχρονος μαθητῆς, οἱ δὲ μαθηταὶ διδάκτεσαν τὰ διάφορα μαθήματα τοῦ σχολείου σὰν ἄλλοι «παπαγάλοι» καὶ μόνο μὲ τὴ βία καὶ τοὺς ραβδισμοὺς, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ἡ προσευχὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐ-ἐπαναλάμβαναν, κάθε μέρα, μετὰ τὸ τέλος τῶν μαθημάτων.

«Καὶ σὺ καλὴ διδάσκαλε ἔχε τὴν καλὴ νύχτα
καὶ τὸ ταχὺ ὅπου δὲν ἐλθῆ τὰ μικρὰ μὲ 12 ξυλιές
καὶ τὰ τρανὰ εἰκοσιτέσσερες καὶ τὸν πρωτόσχολον 48
καὶ δύο διὰ τὴν εὐχὴν 50. Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν!»

Ἦλθεν ὅμως κατόπιν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπεκράτησε ἄλλο σύστημα διδ(δ)λίας, τὸ γνωστόν μας Ἐρβαρτιανό, μὲ τὰ στάδιά του, τὸ ὁποῖον ἐφηρμόζετο πέρα γιὰ πέρα σ' ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ὄλων τῶν τύπων καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἀρτιώτερον καὶ ὀρθότερον παιδαγωγικὸν σύστημα. Καὶ εἶν' ἀλήθεια, πῶς τὸ σύστημα ἐκεῖνο παρουσιάζει στὴν ἐφαρμογὴ του μιὰ τάξη ἀξιοζήλευτη κι εὐκόλυνε πολὺ τὸ δάσκαλο στὴ δουλειά του, γιατί τοῦ δίνει λεπτομερεῖς ὀδηγίες στὴ μέθοδο διδ(δ)λίας καὶ στὴν ἐκλογή καὶ διάταξη τῆς ὕλης. Ἀπεδείχθη ὅμως, πῶς εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὴν παιδικὴ ψυχικὴ κατάσταση.

Γι' αὐτὸ νεώτεροι παιδαγωγοί, τώρα τελευταῖα, καταβάλλουν εὐγενικὲς προσπάθειες νὰ τὸ ἀντικαταστήσουν μ' ἓνα καινούριο τύπο σχολείου, σύμφωνο μὲ τὴν ψυχικὴν κατάσταση τοῦ παιδιοῦ καὶ μὲ τὰ πορίσματα τῆς νέας Ψυχολογίας καὶ τῆς νέας Παιδαγωγικῆς. Ἀπὸ τὴν κίνηση αὐτὴ καὶ

τὸ Σ)τὸν Ὑπουργεῖον Παιδείας ὀρμώμενον, δι' ἀποφάσεως τοῦ ὤρισε καινούριο τύπο σχολείων, τὰ Πρότυπα, πού μέσα σ' αὐτὰ πειραματιζόμενοι οἱ δάσκαλοι στὰ νέα συστήματα καὶ τίς νέες μορφές διδ)λλίας θ' ἀποδείξουν ἔμπρακτα, περὶ τῆς ὀρθότητός των ἢ μή. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἐκδοθεῖσα ἀπὸ τὸ 1939, μὲ Νόμο, εἶχεν ἀτονῆσει ὡς σήμερα, καὶ ἐτέθη σ' ἐφαρμογὴ ἀπὸ τοῦ λήγοντος σχολικοῦ ἔτους.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ὠρίσθη καὶ τὸ σχολεῖον μας ὡς Πρότυπον καὶ σ' ἄν τέτοιο ἐργάζεται.

Πρὶν ὅμως εἰσέλθω εἰς τὰ διδακτικὰ προβλήματα τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ προτύπου τούτου σχολείου μας, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ τὸ θέμα τῆς σημερινῆς εἰσηγήσεώς μου, ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ κάνω μίαν σύγκριση μεταξὺ παλαιοῦ καὶ νέου σχολείου γιὰ νὰ δοῦμε τὴ διαφορὰ πού ὑπάρχει μεταξὺ τους. Μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς σχολῆς τοῦ Ἐρβάρτου ἡ ἐργασία τοῦ σχολείου γινόταν, ὅπως εἶπαμε, χωρὶς νὰ εἶναι στηριγμένη πάνω σὲ κανένα ἐπιστημονικὸ καὶ ψυχολογικὸ πόρισμα ἢ διδ)γμα. Πρῶτη ἢ σχολὴ αὐτὴ ἐκήρυξε, πῶς τὸ ἔργον τοῦ σχολείου, γιὰ νὰ εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ φύση τοῦ παιδιοῦ, γιὰ νὰ εἶναι ὀρθὸ καὶ ἀσφαλὲς πρέπει ἀπαραίτητα νὰ στηρίζεται πάνω σὲ ψυχολογικὰ θεμέλια καὶ σ' ἄν τέτοια θεμέλια οἱ ὀπαδοὶ τοῦ συστήματος ἔθεσαν τίς παραστάσεις, γιὰτὶ αὐτὲς θεωροῦσαν σ' ἄν πρῶτὴ καὶ μοναδικὴ ἀρχὴ ὅλου τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Σύμφωνα δὲ μ' αὐτὰ τὸ σχολεῖο ἔργο του ἔχει νὰ βάζη στὴ συνείδηση τῶν παιδιῶν πολλὰς παραστάσεις καὶ μάλιστα τίς περισσότερες θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς μὲ σκοπὸ νὰ συνδεθοῦν αὐτὲς μὲ τίς συγγενικὰς, πού ὑπῆρχαν ἀπὸ προτιτερα στὴ συνείδηση καὶ μὲ τὴ σύνδεση αὐτὴ νὰ γεννιέται ἡ ἐπιθυμία τῶν παιδιῶν γιὰ ἠθικὰς πράξεις.

Ἡ θεωρία ὁμως αὐτὴ τοῦ Ἐρβάρτου πού φαντάστηκε τίς παραστάσεις σ' ἄν μοναδικὴ ἀρχὴ τοῦ ψυχικοῦ βίου εἶναι θεωρία πού δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν πραγματικότητα τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ξένη πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ παλαιοῦ σχολείου τίς γνώσεις θεωροῦσαν ὡς σκοπὸν τῆς διδ)λλίας. Πίστευαν ὅτι τὸ παιδικὸ μυαλὸ εἶναι μιὰ ἀποθήκη στὴν ὁποῖα πρέπει νὰ μποῦν ὀπωσδήποτε οἱ ὀρισμὲνες γνώσεις, πού ἀναγράφει τὸ πρόγραμμα—θεωροῦσαν τὸ παιδί σ' ἄν ὄργανο, σ' ἄν μέσο, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ πάρη καὶ νὰ χωνέψη τίς γνώσεις. Τίς γνώσεις, πού θὰ μάθη τὸ παιδί, ἔλεγαν, θὰ τίς καθορίζει ὁ παιδαγωγός, χωρὶς νὰ ρωτᾷ τὴ θέληση καὶ τὴν ἐπιθυμία του κ' αὐτὸ εἶναι ὑποχρεωμένο, θέλει—δὲ θέλει, νὰ τίς μάθη. Ὁ δάσκαλος θὰ καθορίζει, ποιὰς γνώσεις ἠθικὰς θὰ μάθη γιὰ νὰ γίνῃ ἠθικὸ, ποιὰς γνώσεις τοῦ χρειά-

ζονται για να μη στα άγαθά του πολιτισμού και ποιές γνώσεις του είναι απαραίτητες για τη ζωή.

Σύμφωνα μ' αυτήν τους τη γνώμη έφτιαξαν τα προγράμματα και καθώρισαν ποιά μαθήματα πρέπει να διδάσκονται σε κάθε τάξη και ποιά κεφάλαια κάθε μαθήματος πρέπει να διδάσκονται στη σειρά, χωρίς να υπολογίζουν την παιδική ψυχή, χωρίς να σκεφθούν, αν ή βαθιά κατανόηση των γνώσεων και ή σαφήνεια και ή ακρίβεια των παραστάσεων και τών έννοιών, που ζητούν, είναι δυνατή απ' τὸ παιδικὸ μυαλό, χωρίς να σκεφθούν, αν μporή τὸ παιδικὸ μυαλό να κρατήση τὸ βάρος των γνώσεων του Ἀναλυτικὸ προγράμματος. Καί οί δάσκαλοι προσπαθοῦσαν να βροῦν τὴν πιὸ κατάλληλη μέθοδο διδασκαλίας για να μεταδώσουν τις γνώσεις και ν' αναγκάσουν τὰ παιδιά ν' απομνημονεύσουν ὅλα τὰ κεφάλαια του μαθήματος, που ὀρίζει τὸ πρόγραμμα, ὡστε να εἶναι ικανὰ να τὰ θυμοῦνται σ' ὅλη τους τὴ ζωή.

Αὐτὰ ὅμως, ὅπως θὰ ξέρετε, φέρνουν τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα για τὰ παιδιά, γιατί οὔτε σ' ὅλη τους τὴ ζωή θυμοῦνται τις γνώσεις, που παίρνουν ἔτοιμες απ' τὸ στόμα του δασκάλου, οὔτε κατανοοῦν ὅλα, τις δυσκολες ἔννοιες και τις θεωρητικὲς γνώσεις. Τὰ περισσότερα, μόνο λέξεις θυμοῦνται και παρακολουθοῦν τὴ διδασκαλία χωρίς ζωηρὸ ἔνδιαφέρον, ἀλλ' ἀπὸ ὑποχρέωση. Ὁ δάσκαλος ἀγωνίζεται, προσπαθεῖ μ' ἔρωτήσεις να τὰ αναγκάση να χωνέψουν τις γνώσεις, κάνει πολλές ἐπαναλήψεις για τὴν ἐμπέδωση τῆς ὕλης. Καί τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι τὰ παιδιά κουράζονται πολὺ και μισοῦν τις γνώσεις και τὰ βιβλία. Καί τὸ σημερινὸ σχολεῖο ὁμως δὲν περιφρονεῖ τις γνώσεις, τις θεωρεῖ πολὺτιμες για τὸ παιδί γιατί κι αὐτὸ ἔχει ὄρμη, ὄρεξη κι ἔνδιαφέρον να μάθη διάφορες γνώσεις, τις θεωρεῖ ὅμως ὄχι για σκοπὸ, ἀλλὰ για μέσο με τὸ ὁποῖον θ' ἀναπτύξη τὸ σῶμα και τὸ πνεῦμα του, γ' αὐτὸ δὲν βιάζεται να μεταδώση πολλές γνώσεις.

Και στο σημερινὸ σχολεῖο οί γνώσεις εἶναι ἀπαραίτητες, μὰ οί γνώσεις οί πολυμερεῖς, οί ζωντανές, οί γνώσεις, που ἀποβλέπουν στὴν ἐξελιγμένη ἀτομικότητα και που εἶναι ἀνάλογες πρὸς τὴ φυσικὴ βαθμίδα τῆς ἐξέλιξης του παιδιοῦ. Θέλει και τὸ σημερινὸ σχολεῖο γνώσεις, ἐξεταζόμενες ὅμως ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀξίας που ἔχουν για τὴ ζωή, γνώσεις που εἶναι ἀπαραίτητες στο παιδί να ἐνεργήση και να δημιουργήση στο πολιτιστικὸ πεδῖον τῆς ζωῆς του. Τὸ σημερινὸ σχολεῖο δὲν καθορίζει με προγράμματα, ποιές γνώσεις εἶναι ὑποχρεωμένο να μάθη. Δὲν δίνει ἔτοιμες τις γνώσεις με τὸ στόμα του δασκάλου. Δὲν πιέζει, δὲν ἀναγκάζει τὰ

παιδιά νά μάθουν γνώσεις ἀλλ' ἐρεθίζει τήν ψυχὴ τῶν παιδιῶν ν' ἀγαπήσουν τίς γνώσεις καί τὰ βιβλία, ὥστε μόνα τους νά ζητήσουν νά μάθουν γνώσεις. Τὸ σημερινὸ σχολεῖο τοὺς δεῖχνει, ποῦ θὰ τίς βροῦν γραμμένες καί τ' ἀφήνει ἐλεύθερα ν' ἀσχοληθοῦν μ' αὐτές. Ὅχι δηλαδή ἀπόκτηση γνώσεων μὲ βία.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ σημερινοῦ σχολείου θέλουν τὰ παιδιά, ὡς τὴν ἀποφοίτησή τους, νά ἔχουν ἀναπτύξει καὶ ἐξελίξει στὸ δυνατό ὄριο, τὴν προσοχή, παρατηρητικότητα, θέληση, φαντασία, κρίση, μνήμη, ἀγάπη στὴ φύση καὶ στὰ τεχνικὰ ἔργα, αἴσθησι γιὰ τὴ φιλία κι ὅλες ἐν γένει τίς σωματικὲς καὶ πνευματικὲς δεξιότητες. Τὰ θέλουν ἔξυπνα, ἐργατικά, φιλότιμα, νά ἔχουν θάρρος καὶ βούληση, δυνατὴ καὶ ἠθική. Νά ἔχουν ἀγαπήσει τίς γνώσεις καὶ τὰ βιβλία. Ἄς ξέρουν λιγότερες γνώσεις ἀπὸ τὰ διάφορα μαθήματά τους μὰ νά εἶναι σταθερές. Θέλει τοὺς μαθητὲς ὄχι λογάδες καὶ σοφούς, ἀλλὰ γερούς στὸ σῶμα καὶ στὸ μυαλό, μὲ ἐσωτερικὴ δράση καὶ πρωτοβουλία, μὲ βούληση ἠθική, τελείους δηλ. χαρακτήρες καὶ προσωπικότητες. Μὲ τὸ παλιὸ σύστημα ὁ δάσκαλος, διηγεῖται, ἐρωτᾷ, διαβάζει, ἐνεργεῖ, ἐργάζεται. Τὸ παιδί παρακολουθεῖ, ἀκούει, ἀπαντᾷ στίς ἐρωτήσεις τοῦ δασκάλου καὶ προσπαθεῖ νά θυμηθῇ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου του κι ὄχι τὸ περιεχόμενον τῶν λόγων. Ὁ δάσκαλος κάθεται στὴν ἔδρα καὶ λέει μιὰ-δυὸ φορές τὸ μάθημα, ποῦ ὀρίζει τὸ πρόγραμμα, κατὰ τμήματα, ἐνῶ τὰ παιδιά τὸν ἀκοῦν ἀκίνητα γιὰ νά μάθουν, ὅσα λέει, χωρὶς νά καταβάλλουν καμιὰ ἐνέργεια.

Αὐτὸς ὅμως ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας ζημιώνει τὰ παιδιά, γιατί τὰ συνηθίζει στὴν παθητικότητα, στὴν πνευματικὴ τεμπελιά, τὰ κάνει νωθρὰ κι ἀνίκανα γιὰ τὸ μετασχολικὸ κοινωνικὸ βίον. Τὰ στραγγαλίζει καὶ καταπνίγει κάθε αὐτόβουλη ἐνέργεια καὶ δημιουργικὴ δράση τους, τὰ συνηθίζει νά δέχωνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔτοιμες τίς δικές τους δυνάμεις γιὰ ἔρευνα καὶ λύση τῶν δικῶν τους παρατηρήσεων κι ἀποριῶν. Ἐνῶ, τοῦναντίον, πρέπει νά κεντρίσωμε καὶ νά ἐρεθίσωμε τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν στὸ ν' ἀγαπήσουν καὶ νά θαυμάσουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο τὰ ποιήματα, τὰ παραμῦθα, τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἱστορικὰ διηγήματα, τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, κι ὅλες τίς γνώσεις καὶ τὰ μαθήματα. Νά τοὺς δείξουν τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖον θὰ μπορέσουν μόνα τους νά ψάξουν στὰ βιβλία, νά βρίσκουν καὶ νὰ μαθαίνουν τίς σχετικὲς γνώσεις. Δὲν θὰ προσέξωμε στὸ ποσὸν τῶν γνώσεων, ποῦ ἔμαθαν οἱ μαθηταί, ἀλλὰ στὸ ποσὸν τῆς ἐνεργείας καὶ δράσεως ποῦ κατέβαλαν κατὰ τὴν ὥρα τῆς διδασκαλίας.

Ἡ ἐργασία τῆς μαθήσεως πρέπει νά μεταφέρεται ἀπὸ

τὸ δάσκαλο στὸ παιδί, γιὰ νὰ τοῦ δίδῃ τὴν εὐκαιρία νὰ δουλέψῃ, νὰ κινηθῇ, νὰ ἐρευνήσῃ, νὰ διαβάσῃ, νὰ μιλήσῃ, νὰ ἐρωτήσῃ, νὰ γράψῃ, νὰ σκεφθῇ, νὰ κρίνῃ, νὰ ἰχνογραφί-σῃ, μὲ βοηθὸ τὸ δάσκαλο. Δὲν ταιριάζει πρῶτα γνώση κι' ὕστερα συναίσθημα. Πρέπει πρῶτα ἀνάπτυξη συναισθή-ματος κι' ὕστερα ἀπόκτηση γνώσεων. Ὅταν ἀναπτύξῃ τὸ θαυμασμό τῶν παιδιῶν πρὸς τὰ ἱστορικά πρόσωπα, θά ἐρε-θίσῃ καὶ τὴν ψυχὴ τους νὰ ἀγαπήσουν τὸ μάθημα τῆς ἱστο-ρίας καὶ νὰ ζητήσουν μόνον τους νὰ διαβάσουν μὲ ὄρεξη καὶ ζῆλο ἱστορικά διηγήματα. Μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ θαυ-μασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τῶν παιδιῶν πρὸς τὶς γνώσεις καλλ-λιεργεῖται στὴν ψυχὴ τους ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ βιβλία καὶ ρι-ζώνεται στὴν ψυχὴ τους ἡ ὄρεξη νὰ μάθουν καὶ ἄλλες γνώσεις, κατὰ τὸ μαισυχολικὸ τους βίο.

Ἄπ' τὸ δάσκαλο θά ζητοῦν τὴ λύση τῶν ἀποριῶν τους, τὴν ἐξήγηση κάθε δυσκολίας. Κι' αὐτὸς, θά τὰ βοηθῇ, ὅταν τοῦ ζητήσουν βοήθεια καὶ θά συμπληρώνῃ μὲ τὴ δική του διδασκαλία τὰ χάσματα, ποῦ ἄφησε ἡ ἐρευνα τῶν παι-διῶν στὸ κάθε θέμα. Ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐν γέ-νει ὀργάνωση τῆς σχολικῆς ζωῆς, πρέπει νὰ στηρίζεται πά-νω στὶς παρακάτω ἐπτὰ βασικὲς ἀρχές καὶ ἀξιώματα:

1) Ξεκινᾶτε ἀπὸ τὸ παιδί. 2) Δώσετε σημασία στὶς ἐργασίες τοῦ χεριοῦ. 3) Δώσετε σημασία στὶς ἐλεύθερες πνευματικὲς ἐργασίες τοῦ παιδιοῦ. 4) Δώσετε σημασία στὴν αὐτενέργεια τοῦ παιδιοῦ. 5) Δώσετε σημασία στὴν καλλιέργεια τῆς ἀτομικότητος του. 6) Δώσετε σημασία στὴ μορφὴ τῆς ἐποπτείας καὶ 7) Δώσετε σημασία στὴν αὐτοδιοίκηση καὶ ὄχι στὶς δυὸ μόνον τοῦ Παλαιοῦ Σχο-λείου: Αὐτενέργεια καὶ ἀρχὴ τῆς ἐποπτείας.

1) Ξεκινᾶτε ἀπὸ τὸ παιδί: Δίνετε στὸ παιδί τὶς γνώσεις ποῦ τοῦ ἀρέσουν, ποῦ εἶναι σύμφωνες μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ὄλη ἀγωγή του κι ἀνάλογες πρὸς τὶς πνευματικὲς του δυνάμεις. Γνώσεις, ποῦ νὰ ἐξεγείρουν τὸν ἐνθουσιασμό, τὴν ἀγάπη, τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ παιδιοῦ. Κατὰ τὸν καθορισμὸ τῶν προγραμμάτων, μεθόδων διδασκαλίας καὶ διδακτέας ὕλης πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ ὄρεξη, ἡ θέληση κι ἡ ἐπιθυμία τοῦ παιδιοῦ, ὥστε ἡ ἀτμόσφαιρα καὶ τὸ περιβάλλον τοῦ σχολείου νὰ εἶναι φαι-δρὸ, χαρούμενο καὶ τέτοιο, ποῦ νὰ ἐνθουσιάζῃ τὸ παιδί. Ἡ διδακτέα ὕλη νὰ καθορίζεται ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες τῶν παιδιῶν.

2) Ἐργασίες τοῦ χεριοῦ: Καὶ πιά παλαιοὶ (Κομένιος 16ος αἰώνας) καὶ νεώτεροι παιδαγωγοὶ (Πεστα-λότοι — Φραϊμπελ, 18ος καὶ 19ος αἰώνας) ἔχουν διακηρύξει τὴν ἀξία τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν στὸ σχολεῖο, γιὰτι

αυτές βάζουν σέ κίνηση όλόκληρο τὸ ψυχοφυσικὸ ὄργανισμό τους, γιατί ἀρέσουν στὰ παιδιά. Κι ἐμεῖς ξέρομε, πὼς ἡ δουλειὰ πὺ γίνεται μὲ τις μισές πνευματικὲς λειτουργίες κι ἀνόρεχτα, δὲν δυναμώνει τὸ μυαλό. Οἱ ἐργασίες τοῦ χεριοῦ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ βοηθοῦν πολὺ στὴν ἐξέλιξη ὄλων τῶν πνευματικῶν δεξιοτήτων.

3) Ἀρχὴ τῆς ἐλεύθερης πνευματικῆς ἐργασίας: Μέσα στὴν τάξη ὁ δάσκαλος, δὲν πρέπει νὰ δίνῃ ἔτοιμες στὰ παιδιά τις γνώσεις μὲ τὴ διδασκαλία του, παρὰ νὰ ἀφίνη ἐλεύθερο τὸ μαθητὴ νὰ ἀποκτᾷ τις γνώσεις μόνος του, μὲ τὴ δική του ἔρευνα, μὲ τὴ δική του μελέτη. Μὲ τις ἐλεύθερες πνευματικὲς ἐργασίες ὁ μαθητὴς ὅ,τι θ' ἀποκτήσῃ εἶναι μόνιμο καὶ σταθερό. Γιὰ νὰ πετύχωμε δὲ τοῦτο πρέπει τὰ παιδιά νὰ αἰσθάνωνται ἐσωτερικὴ ὄρμη, ὄρεξη κι ἐνδιαφέρον γιὰ μάθηση καὶ νὰ ἐργάζωνται ἐλεύθερα κι αὐτενεργά. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ αὐτὴ, τὸ πρόσωπο, πὺ θὰ ἐνεργῇ μέσα στὴν τάξη δὲ θὰ εἶναι ὁ δάσκαλος, παρὰ ὁ μαθητὴς, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ θεωρῆται σὰν ἀναπτυσσομένη προσωπικότητα. Μ' ἄλλα λόγια, πρέπει τὸ κάθε παιδί μόνο του νὰ ἐπεξεργάζεται τὸ θέμα, πὺ ὠρῖσεν ὁ δάσκαλος ἢ ἡ τάξη καὶ νὰ μαθαίνῃ τις σχετικὲς γνώσεις ψάχνοντας καὶ βρίσκοντας στὰ διάφορα βιβλία ὅ,τι εἶναι σχετικὸ μὲ τὸ ὑπὸ συζήτησῃ θέμα. Στὴ ζωὴ, ὅταν λέμε ἐργασία, ἐννοοῦμε τὴν ὑποχρέωσῃ τοῦ ἀτόμου νὰ κάνῃ μιὰ ὠρισμένη δουλειά. Στὸ σχολεῖο ὅμως, σὰν ἐργασία ἐννοοῦμε τὴ δουλειά πὺ κάνει μὲ τὴ θέλησή του τὸ παιδί. Ἐννοοῦμε ὅτι πρέπει πρῶτα νὰ ἐρεθίσῃ ὁ δάσκαλος τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν ν' ἀγαπήσουν τὴ δουλειά κι ἔπειτα αὐτὰ νὰ θελήσουν νὰ δουλέψουν εἴτε σὲ διανοητικὲς, εἴτε σὲ χειροτεχνικὲς ἐργασίες. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, οἱ γνώσεις πὺ ἀποκτᾷ τὸ παιδί θὰ τοῦ μείνουν σταθερές, μόνιμες κι ἀνεξάλειπτες, γιατί ἐντυπώνονται βαθύτερα στὴ συνειδησή τους καὶ διατηροῦνται σταθερότερα στὴ μνήμη τους.

Ὅταν τὸ παιδί παίρῃ ἔτοιμες τις γνώσεις ἀπ' τὸ στόμα τοῦ δασκάλου βρίσκεται σὲ παθητικὴ κατάσταση, ἐργάζεται μηχανικὰ καὶ συνηθίζει στὴν πνευματικὴ ὀκνηρία. Ὅταν ὅμως ἐργάζεται μόνο του ἐλεύθερο σὲ διανοητικὴ ἢ χειροτεχνικὴ ἐργασία βρίσκεται σὲ διεγερσῃ, ἰὲ κίνησῃ καὶ σὲ λειτουργία ὀλόκληρος ὁ πνευματικὸς ὄργανισμός του. Ἐτσι, χωρὶς βία, ξυπνοῦν ὄλες οἱ αἰσθήσεις καὶ ἀσκοῦνται ὄλες οἱ δεξιότητες καὶ περισσότερο ἢ βούλησῃ, ἢ προσοχή, ἢ διανόσῃ κι ἢ ἱκανότητα πρὸς ἔρευνα. Ἐτσι τὸ παιδί συνηθίζει στὴν ἐπιμέλεια καὶ στὴν πνευματικὴ ἐργασία.

Γιὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ ὅμως τὸ ἀξίωμα αὐτὸ τῆς ἐλευθέ-

ρος πνευματικής εργασίας είναι ανάγκη να διαρρυθμισθῆ ὀλόκληρη ἡ ζωὴ τοῦ σχολείου μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ κυριαρχῆ μέσα σ' αὐτὴ ἡ ἐλευθέρη διανοητικὴ ἐργασία τῶν παιδιῶν, νὰ ἐφαρμοσθῆ ὁ ἐλεύθερος διδακτικὸς διάλογος, νὰ διαρρυθμισθῆ ἡ πορεία διδασκαλίας ὄλων τῶν μαθημάτων, κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ δουλεύουν τὰ παιδιά μὲ πραγματικὴ ἐλευθέρη διανοητικὴ ἐργασία καὶ νὰ ἐφαρμοσθῆ νέο σύστημα διδασκαλίας, τὸ σύστημα τῆς ἐνιαίας αὐθόρμητης διδασκαλίας.

Ὡς ἐλευθέρη ἐργασία μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ καὶ ἡ ἀνάληψη τῆς καθαριότητος τῆς τάξης, ἡ φύλαξη καὶ διανομὴ βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης, ἐκλογὴ ἐπιμελητοῦ γιὰ τὴ φροντίδα τῆς καθαριότητος τοῦ διδακτηρίου καὶ τῶν πινάκων, ὁ ἀερισμὸς τῶν αἰθουσῶν διδῆλίας, ἡ φύλαξη τῶν πραγμάτων τῶν συμμαθητῶν τους κατὰ τὰ διαλείμματα, ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἀγορὰ ὄλων τῶν χρειωδῶν τοῦ σχολείου, ἡ διοργάνωση ἐορτῶν χάριν τῶν ἑαυτῶν τους καὶ τῶν γονέων τους, ἡ ὀργάνωση ἐκδρομῶν, ἡ ἐκτέλεση πειραμάτων Φυσικῆς Πειραματικῆς κλπ.

4) Ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας: Τὸ νὰ σκέπτονται τὰ παιδιά καὶ ν' ἀπαντοῦν στὶς ἐρωτήσεις τοῦ δασκάλου, κατὰ τὸ παλαιὸ σχολεῖο, εἶναι αὐτενεργεῖα μὰ ὄχι πλήρης, γιατί δὲ δουλεύουν ὅλες οἱ πνευματικὲς λειτουργίες τοῦ παιδιοῦ, παρὰ μόνον ἡ νόηση. Μὲ τὸ παλαιὸ σύστημα, ὁ δάσκαλος εἶναι τὸ πρόσωπο, ποὺ αὐτενεργεῖ, αὐτὸς διαλέγει τὴ διδασκτέα ὕλη καὶ καθορίζει τὴν πορεία τῆς διδασκαλίας, αὐτὸς διδάσκει, αὐτὸς δρᾷ, αὐτὸς ἐργάζεται. Ὁ μαθητὴς ἀκούει, ἀπαντᾷ στὶς ἐρωτήσεις του, παίρνει ἔτοιμες τὶς γνώσεις καὶ βρίσκεται σὲ παθητικὴ κατάσταση. Ἐνῶ πρέπει ὁ μαθητὴς νὰ εἶναι τὸ πρωτεῖον πρόσωπο καὶ ὁ δάσκαλος τὸ δευτερεῖον. Ὁ μαθητὴς δὲν πρέπει νὰ παίρνῃ ἔτοιμες τὶς γνώσεις ἀπ' τὸ στόμα τοῦ δασκάλου, παρὰ νὰ τις μαθαίνει μόνος του, ψάχνοντας στὰ διάφορα βιβλία καὶ ταξινομώντας τὸ ὕλικὸ ποὺ βρίσκει καὶ ποὺ εἶναι σχετικὸ μὲ τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα. Αὐτὸς ἐργάζεται, αὐτὸς δρᾷ καὶ μόνος του ἐλέγχει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας του.

5) Ἀρχὴ τῆς ἀτομικότητος: Λέγοντας καλλιεργήσατε τὴν ἀτομικότητα ἐννοοῦμε ὅτι, πρέπει νὰ προσέχη ὁ δάσκαλος ἰδιαίτερα καὶ ξεχωριστὰ ἕνα-ἕνα παιδιὸν καὶ ὅλη τὴν τάξιν μαζί καὶ μὲ τὰ μέσα τῆς ἀγωγῆς νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐξέλιξίν του. Κάθε ἄνθρωπος ἔχει καὶ ξεχωριστὴ ἀτομικότητα καὶ ποτὲ δὲ μποροῦν νὰ εὑρεθοῦν δύο ἐντελῶς ὅμοιοι ἄνθρωποι. Σὲ κάθε ἄνθρωπο ἡ φύσις ἔχει δώσει καὶ ὀρισμένα δῶρα καὶ ἰδιαίτερες κλίσεις, γιὰ

ώρισμένες ασχολίες κι επαγγέλματα. Κι όταν στο σχολείο το κάθε παιδί δουλεύη σε κάθε δουλειά, πού τοῦ ἀρέσει καὶ πού εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ἀτομικότητά του, ἐργάζεται πάντα μ' ὄλες τὶς αἰσθήσεις του, μ' ὄλες τὶς δυνάμεις του καὶ μ' ὄλη τὴν ψυχὴ του. Καὶ τότε μέσα σὲ τέτοιου εἴδους ἐργασία γίνεται ἡ ἀνάπτυξη τῶν πνευματικῶν δεξιοτήτων, ἐντελῶς ἀβίαστα.

Τὸ κάθε παιδί ὅπως ἔχει ἀποδείξει κι ἡ ἀτομικὴ ψυχολογία, ἔχει ἰδιαίτερη σωματικὴ καὶ πνευματικὴ κατάσταση, ξεχωριστὸ μυαλὸ καὶ ξεχωριστὴ ψυχὴ. Κι ὅταν τὸ σχολειὸ διακηρύττει, πὼς πρέπει νὰ καλλιεργοῦμε τὴν ξεχωριστὴ ἀτομικότητα τοῦ κάθε παιδιοῦ δὲν κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ ζητήῃ ἀπ' τὸ δάσκαλο νὰ κἀνῃ τὴ δουλειά του, σύμφωνα μὲ τὴ φύση, τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν παιδικὴ ψυχὴ. Αὐτὸ θὰ τὸ πετύχωμε, ἂν δὲν ἔχωμε τὴν ἴδια μέθοδο διδασκαλίας, σ' ὄλες τὶς τάξεις, ἂν δὲν ἔχωμε τὸ ἴδιο σχέδιο πορείας διδασκαλίας γιὰ ὄλες τὶς ἡλικίες, ἂν δίνωμε εὐκαιρία στοῦ κάθε παιδι νὰ διαλέξῃ καὶ νὰ δουλέψῃ μὲ μιὰ δουλειά πού θέλει. "Ἄν φροντίζωμε τὸ γενικὸ θέμα πού θὰ δίνωμε στὰ παιδιὰ νὰ ἔχῃ μερικώτερα θέματα, ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ διαλέγῃ τὸ κάθε παιδί καὶ θὰ ἐργάζεται μὲ τὴν ἀποψή του." Ἄν ἡ στάση μας μέσα στὴν τάξη εἶναι διαφορετικὴ στοῦ κάθε παιδι. "Ἄν στὰ πνευματικῶς ἀνώμαλα δίνῃ μεγαλύτερη βοήθεια.

6) Ἀρχὴ τῆς ἐποπτείας: Τὸ παιδί μέχρι τοῦ 13οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του ἔχει στὴ συνείδησή του παραστάσεις πραγμάτων κι' ὄχι λέξεων κι' ἐννοιῶν. Ἀργότερα, σιγά—σιγά σχηματίζει ἀφηρημένες παραστάσεις, μὲ τὶς λέξεις. Πρέπει λοιπόν, σύμφωνα μ' αὐτά, οἱ μαθηταὶ νὰ μαθαίνουν τὰ πράγματα, ὄχι ἀπλῶς ἀκούοντας ἢ διαβάζοντας τὶς περιγραφές τους, ἀλλὰ βλέποντας μυριζόμενοι καὶ πιάνοντάς τα.

Πρέπει ἡ διδῆλια νὰ γίνεται ἐποπτικά, πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ ἔχουν καὶ νὰ παρατηροῦν τὸ φυσικὸ ἀντικείμενο ἢ τοῦλάχιστον τὸ τεχνητὸ ἀποτύπωμά του. (Εἰκόνας, σκίτσο, διάγραμμα κλπ.)

Οἱ ἐποπτείες εἶναι τὰ θεμέλια τῆς συνειδήσεως. Τὰ θεμέλια τοῦ ἀνθρώπινου ψυχικοῦ βίου. "Ὅλες οἱ πνευματικὲς καὶ ψυχικὲς λειτουργίες βασίζονται στὴν ὑπάρξη πλουσίων καὶ ἀκριβῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐποπτειῶν. Ὅχι μόνον ἐποπτικὲς παραστάσεις ἐνὸς ἀντικειμένου νὰ παίρῃ τὸ παιδί κατὰ τὴ διδασκαλία, ἀλλὰ νὰ τὸ πιάνῃ στὰ χέρια του νὰ τὸ μυρίζεται, νὰ τὸ χρησιμοποιῇ, νὰ μεριμνᾷ γιὰ τὴ φύλαξή του, νὰ γνωρίζῃ τὴ λάμψη, τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα, τὴ μορφή, τὸν ἤχο, τὴν ἀφή, τὴν ὄσμή,

τῆ γεύση, τῆ σκληρότητα, τῆ λειότητα, τὴν τραχύτητα καὶ θερμότητα τοῦ πράγματος. Νὰ κατασκευάζῃ τὸ παιδί τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο μὲ πηλό, χαρτόνι κλπ., νὰ τὸ ἰχνογραφή, νὰ φτιάχνῃ διάφορες σκηνές.

Τὸ παιδί, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, μαθαίνει καλύτερα ἐκεῖνα ποὺ βλέπει παρά ἐκεῖνα ποὺ ἀκούει. Ἐκεῖνα ποὺ βλέπει, ἀποτελοῦν τὴν ἄμεση ἐμπειρικὴ ἐποπτεία. Τὸ παιδικὸ πνεῦμα εἶναι τέτοιο ποὺ καὶ τὸ παραμικρὸ δὲν τοῦ διαφεύγει καὶ κάθε τι ποὺ βλέπει δὲν τὸ λησμονεῖ, γιατί χαράσσεται βαθειὰ στὴ συνείδησή του.

Ὁ Κομένιος λέει: «Λέξεις ἄνευ πραγμάτων εἶναι κέλυφος ἄνευ καρποῦ, θήκη ἄνευ ξίφους, ψυχὴ ἄνευ σώματος ἢ σώμα ἄνευ ψυχῆς».

Ἡ αὐτοδιοίκηση τῶν μαθητῶν: Ἡ αὐτοδιοίκηση, ἂν στηρίζεται στὴν εὐθύνη κι' ἂν θερμαίνεται μὲ τὴν εὐγενῆ ἀμιλλα, εἶναι αὐτενέργεια, αὐτοεπιτήρηση, αὐτοτελείωση, εἶναι δρόμος στὸ «γνώθι σ' αὐτόν.» Μ' αὐτὴ ἐξυψώνεται τὸ παιδί σ' ἐλεύθερο ἄνθρωπο, βαδίζει γρήγορα καὶ ἀσφαλισμένο στὸν προορισμὸ του, κατανοεῖ τὴ θέση του μέσα στὴν κοινωνία, ἀργότερα, τὴ δύναμη τῆς συνεργασίας καὶ ἔνωσης, ὀπλίζεται μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια τοῦ ἰσχυροῦ χαρακτήρος καὶ καταπιάνεται ἐνωρὶς στὸ ἔργο του, δηλ. στὴ διατήρηση καὶ στὴν αὐξηση τῶν ἀγαθῶν τῆς κοινωνίας. Μὲ τὴν αὐτοδιοίκηση γνωρίζει τὸ παιδί τὴ θέση του ἀπέναντι τοῦ Νόμου, γνωρίζει τὸν τρόπο νὰ ζητήσῃ τὸ δίκιο του καὶ μορφώνεται πολιτικά.

Μ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου εὐκολύνεται κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ διορθωθῇ. Μ' αὐτὴν ἐμποδοῦται κι' ἐπιβλέπεται ἡ πειθαρχία, διώχεται ὁ δεσποτισμὸς ἐπὶ τῶν μαθητῶν καὶ ἀτονοῦν κι' οἱ πρῶτες τάσεις στὴν καταστρατήγηση τοῦ Νόμου. Μ' αὐτὴν, τὸ σχολεῖο παίρνει ζωὴ καὶ δύναμη, γιατί τὰ ἀφηρημένα διδάγματα περὶ καθηκόντων καὶ ὑποχρεώσεων τοῦ ἀνθρώπου, περὶ Νόμων καὶ διατάξεων τῆς πολιτείας κλπ. γίνονται συγκεκριμένα. Προσοχὴ ὅμως ἀπὸ ὑπερβολές, ἀνόητους ἐνθουσιασμοὺς κι' ἀπομιμήσεις κάθε νεωτερισμοῦ. Ὅχι ἀνάθεση στὰ παιδιά δικαστικῶν καθηκόντων, ἀλλ' αὐτοδιοίκηση περιορισμένη. Ἡ αὐτοδιοίκηση αὐτὴ ἀρμόζει καὶ στὴ φύση τοῦ Ἑλληνα, γιατί μ' αὐτὴ, στὸ διάστημα τῶν αἰώνων, μεγαλοῦργησε.

Ἐλευθερία—ἐργασία—αὐτενέργεια: Μέσα στὴν ἔννοια τῶν τριῶν αὐτῶν λέξεων κλείνεται τὸ περιεχόμενον τοῦ σημερινοῦ σχολείου. Ὅχι πνιγηρὴ ἀτμόσφαιρα τῆς βίας, τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς σιδηρᾶς πειθαρχίας.

χίας, αλλά ζωογόνος άέρας της έλευθερίας, της χοράς, της έλευθέρας ένεργείας, της δράσεως και της ζωντανίας. Αυτά πρέπει να βασιλεύουν στο σημερινό σχολείο. Τα παιδιά μέσα στο σχολείο πρέπει να έχουν την έλευθερία τους, να μπορούν να μιλήσουν έλεύθερα με το δάσκαλο και με τους συμμαθητές τους, να εκφράζουν έλεύθερα τη γνώμη τους και τις άπορίες τους. 'Ο δάσκαλος να φέρεται σαν πατέρας σ' αυτά, να τ' αγαπάη ειλικρικά και χωρίς ιδιοτέλεια, μ' όλη τη ψυχή του, να τα θεωρή όλα ίσια, χωρίς να κάνη έξαιρέση σε κανένα, να μñν τα μαλώνη μ' άγριο τρόπο, να μñν τα βρίζη παρά να τα συμβουλεύη, να τα νουθετή, με γλυκύτητα κι ευγένεια. Να παίζη μαζί τους και να κάνη τις έπιθυμίες τους, αν δέν είναι παράλογες και δέ βλάπτουν το γόητρόν του.

Η άτμόσφαιρα του σημερινού σχολείου πρέπει να είναι παιδρσ, με χαλιναγωγημένη έλευθερία και τόσο χαρούμενη, ώστε τα παιδιά ν' αγαπούν το σχολείο μ' όλη τους τñν καρδιά και να το θεωρούν πραγματικό παράδεισο. Στο σημερινό σχολείο τα παιδιά δέν άκουñ μόνο τη διδασκαλία του δασκάλου, παρά έργάζονται μέσα σε χειροτεχνικές ή διανοητικές έργασίες, που βγαίνουν μέσα άπ' τñν όρεξη των ίδιων των παιδιών και όχι μηχανικές, που έπιβάλλονται άπ' το δάσκαλο όπως είναι ή άντιγραφή, ή λύση προβλημάτων, άναγκαστική έκτέλεση Άριθμητικής πράξης, άπομνημόνευση όρθογραφίας κλπ.

Τό σημερινό σχολείο γεννήθηκε άπό κοινωνική άνάγκη και είναι δημιούργημα των τελευταίων έτών. Τό σχολείο άποβλέπει στη ζωή και γι' αυτήν πρέπει να έργάζεται. Αυτήν πρέπει να λαβαίνει υπ' όψει του, σ' αυτήν πρέπει να άνήκη και για τñν έξυπνητέισή της πρέπει να λειτουργή. Η ζωή άπαιτεί σήμερα πολλά. Κι ό μαθητής πρέπει για τη ζωή να καταρτισθñ τελειότερος άπό άλλοτε. Τα παιδιά του σημερινού σχολείου βρίσκονται σε διαρκή κίνηση, σε διαρκή άνησυχία. Παρατηρούν, συζητούν, λύουν άπορίες, συνεργάζονται, έρευνούν, κρίνουν, συναισθάνονται, εύχαριστούνται. Μαθαίνουν έργαζόμενα και γίνονται δημιουργικά.

Για να μπορέση όμως σήμερα σ' ένα τέτοιο σχολείο να άνταποκριθñ ό δάσκαλος πρέπει, να είναι προικισμένος με βαθιά παιδαγωγική, θρησκευτική, ήθική και κοινωνική μόρφωση. Να είναι γεμάτος ζωή, γιατί μόνον σαν έχη ζωή θα δώση και τέτοια. Πρέπει να τον διακρίνη ζωηρή φαντασία, άνάπτυξη των δημιουργικών του δυνάμεων, άυτενέργεια και ίκανότητα να δίνη ψυχή στο διδακτικό ύλικό,

χαρά στα παιδιά και αγάπη σ' αυτά. Ουδέποτε πρέπει να είρωνεύεται τα παιδιά. Νά είναι έπεικής, αλλά χωρίς άδυναμίες, νά μὴν ἔχη νεύρα, νά είναι σταθερός καὶ μὲ πατρική γλυκύτητα, γιὰ ν' ἀγαπήσῃ τὸ παιδί, νά ζήσῃ τὴ ζωή του, νά τὸ ἐνόησῃ, νά τὸ ὑποφέρῃ. Φαιδρός, ἀλλὰ καὶ σοβαρός. Ἠθικός χαρακτήρας προικισμένος μὲ πολλές ἀρετές καὶ πρὸ πάντων μὲ δικαιοσύνη, μὲ μεγάλη ἀντίληψη, μὲ μνήμη πιστὴ, μεγάλη καὶ μ' ἐτοιμότητα, μὲ φαντασία πλούσια, μὲ συναίσθημα βαθύ καὶ μὲ τὴν ἰκανότητα νὰ καταστέλλῃ τὴς ἀσυνείδητες κινήσεις, μὲ πλήρη δραστηριότητα καὶ ἔφεση γιὰ δράση, μὲ ἐσωτερικὴ γαλήνη καὶ σχολαστικότητα, προικισμένος μὲ παιδαγωγικὴ ἰδιοφυΐα καὶ κλίση. Νά συναναστρέφεται μὲ τὰ παιδιά, νά παίξῃ μ' αὐτά, νά τὰ διδάσκῃ καὶ νά τὰ ὁδηγῇ στὸ καλὸ, μὲ ἀκατάβλητο νεανικὸ σφρῖγος, μὲ ἰκανότητα ν' ἀντιλαμβάνεται εὐκολὰ τὴν ἀτομικότητα κάθε μαθητοῦ του.

Σὰν τέτοιο πρέπει νὰ περιμένη στὴν πόρτα τοῦ σχολείου τὸ δάσκαλό του τὸ παιδί, γιὰ νὰ βρῖσκη στὸ πρόσωπό του τὸν πραγματικὸ συμπαίκτη καὶ καλὸ φίλο, τὸ μεγαλύτερο ἀδελφὸ του, ποῦ θὰ τοῦ ζεστάνη τὸν πόνο του, θὰ τὸ συντροφεύσῃ στὴν ὀρφάνια του, θὰ τὸ φωτίσῃ στὸ πνευματικὸ του σκοτάδι.

Οἱ ποινὲς νὰ ἐξαφανιστοῦν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπ' τὸ σχολεῖο. Τὴ θέση τους νὰ τὴν καταλάβῃ ἡ ἐπαγωγὸς διδασκαλία, τὰ ἐποπτικὰ μέσα, οἱ χειροτεχνικὲς ἐργασίες καὶ τὰ παίγνια.

Πολλὲς καὶ φιλότιμες προσπάθειες κατέβαλε τὸ προσωπικὸ τοῦ σχολείου μας ὅλο τὸ χρόνο γιὰ ν' ἀνταποκριθῇ στὴς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου αὐτοῦ σχολείου τῆς δράσεως καὶ ζωῆς καὶ στὴν προσαρμογὴ τῆς διδασκαλίας, στὴς νέες αὐτὲς ἐκπαιδευτικὲς ἀρχές. Τὸν τρόπο ἐργασίας στὴς 3 κατώτερες τάξεις διεξοδικὰ ἀναλύουν πρὸ μπροστά καὶ σύμφωνα μὲ τὴς ἐισηγήσεις τους στὸ Συνέδριό μας οἱ δασκάλοι τους. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ἂν καὶ ἐργαστήκαμε σὲ τακτὲς ὥρες καὶ σύμφωνα μὲ τὸ ἐπίσημο Ἐναλυτ. Πρόγραμμα, κάπου - κάπου ξεφεύγαμε ἀπ' αὐτό, προσθέτοντας καὶ ἀφαιρώντας μαθήματα καὶ ὥρες διδασκαλίας. Κι ὅταν τύχαινε νὰ μᾶς παρουσιασθοῦν ἔκτακτες εὐκαιρίες γιὰ νὰ διδάξωμε ἐπίκαιρο θέμα τὴς ἐκμεταλλεῦμαστέ, χωρὶς νὰ δεσμευόμαστε, οὔτε ἀπὸ τὸ πρόγραμμα, οὔτε ἀπὸ ὥρες διδασκαλίας. Εἶναι φανερό, πὼς ἓνα σχολεῖο ἂν θέλῃ νὰ ἐργαστῆ, ὅπως εἴπαμε παραπάνω καὶ μάλιστα νὰ ἐργασθῆ πειραματικά, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ μόνον τοὺς ξεροὺς τοίχους. Ἀπαραίτητο εἶναι νὰ ἔχῃ τὰ παρακάτω:

1) Διδακτήριο, πού νά πληροῖ ὄλους τοὺς ὄρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ καλαισθητικῆς. Εὐρύχωρο καὶ μὲ μεγάλη αὐλὴ, μὲ τὰ ἀπαραίτητα παραρτήματά του μακριὰ ἀπὸ κεντρικοὺς δρόμους, ἂν βρῖσκεται σὲ πόλη.

2) Μαθητικὴ βιβλιοθήκη. Ἐμεῖς δυσκολευθήκαμε γιατί ἡ βιβλιοθήκη μας εἶναι πενιχρὰ κι οὔτε χρήματα γιὰ ἀγορὰ βιβλίων διαθέτομε.

3) Πρέπει νὰ ἔχη ἄφθονα Ἐποπτικὰ Μέσα καὶ Ὅργανα Φυσικῆς, Χημείας καὶ λοιπῶν μαθημάτων. Κι ἐδῶ σκοντάψαμε γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Γεωγραφικοὺς Χάρτες καὶ μερικές εἰκόνες, τὰ πιὸ πολλὰ ἐποπτικὰ μέσα καὶ ὅργανα κατεστράφησαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς τελευταίας πολεμικῆς ταραχῆς.

3) Πρέπει νὰ ἔχη Σχολικὸ Μουσεῖο. Ἐδῶ χάρις στὶς φροντίδες τοῦ συναδέλφου κ. Τσαγκαράκη δημιουργήσαμε, ἔστω καὶ μικρὸ, Σχολικὸ Μουσεῖο, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὸ ἐρχόμενο σχολικὸ ἔτος θὰ εἶναι πλήρες.

4) Πρέπει νὰ ἔχη Μαθητικὸ Τυπογραφεῖο. Τέτοιο μᾶς παρεχώρησε εὐγενῶς ὁ συνάδελφος Πόμπιας κ. Ποτηραντᾶς. Θὰ τεθῆ σ' ἐφαρμογὴ μόνον ἀπὸ τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους, γιατί εἶχε πολλές ἐλλείψεις.

5) Πρέπει νὰ ἔχη Σχολικὸ Κινηματογράφο καὶ Ραδιόφωνο. Γι' αὐτὰ οὔτε λόγος δὲν ἔγινε, πρὸς τὸ παρόν, ἀπὸ ἔλλειψη χρημάτων.

6) Πρέπει νὰ ἔχη κατάλληλη αἴθουσα Χειροτεχνικῶν ἔργασιῶν. Κι αὐτὴ ἔλειπε. Μόλις δὲ πρὸ ὀλίγου, μὲ ἀποχωμάτωση τοῦ ἰσογείου τοῦ διδακτηρίου, ἐξευρέθηκε αἴθουσα ἰδιαιτέρα, γιὰ τὶς χειροτεχνικὲς ἐργασίες.

7) Πρέπει νὰ ἔχη Σχολικὸ Κήπο. Τὸν θεωρῶ ἀπὸ τὰ πλέον ἀπαραίτητα ἐφόδια ἑνὸς συγχρονισμένου σχολείου. Στὸ σχολεῖο μας, δυστυχῶς, δὲν ὑπάρχει χώρος κατάλληλος.

Ἄν ὅμως ὄλα αὐτὰ πού εἶπαμε παραπάνω ὑπῆρχαν κι ἂν ἔλειπαν ἐκεῖνα πού ὑπάρχουν καὶ πού δὲν χρειάζονται, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅπως ἡ τέλεση τῶν γυμναστικῶν ἐπιδείξεων καὶ οἱ γραπτὲς ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν, ἀσφαλῶς δὲ θὰ παρουσιάζοντο, ὅσα προβλήματα παρουσιάζονται σήμερα στὸ σχολεῖο μας καὶ ζητοῦν τὴ λύση τους.

1) Οἱ Γυμναστικὲς ἐπιδείξεις. Εἶναι ἐμπόδιο, κατὰ τὴ γνώμη μου, σ' ὄλη τὴ λειτουργία τοῦ σχολείου, γιατί χρειάζονται πολλές ὥρες διδακτικῆς ἐργασίας γιὰ τὴν ἐπίσημη τελετὴ τους, ὅσον καὶ ἂν προσπαθῆ ὁ Γυμναστής τῆς τάξεως νὰ συμμορφωθῆ στὶς ἐκά-

στοτε έγκυκλίους τοῦ Στοιῦ Ὑπουργείου, σύμφωνα με τίς όποιες άπαγορεύεται ή καταπόνηση τών μαθητῶν και εις βάρος τών άλλων μαθημάτων προπαρασκευή τους. Στα παιδιά φέρνουν άνία, υπερβολικό κόπο και μάλλον βλάβη προξενούν κι όχι ώφέλεια. Ἄν πρέπει τό σχολείο νά επιδεικνύη τήν πρόοδο και ικανότητα του στη Γυμναστική, γιατί νά μήν πράττη τό ἴδιο και στήν πνευματική ικανότητά του, στήν Ἀριθμητική, στη Γραμματική κλπ, όπως έκανε και τό παλαιό σχολείο;

2) Οἱ γραπτές έξετάσεις. Οἱ έξετάσεις τών όποιών σήμερα γίνεται άποκλειστική έφαρμογή στα σχολεία, για τήν προαγωγή τών μαθητῶν από τάξη σε τάξη, είναι μάλλον έμπόδιο στη λειτουργία τοῦ σχολείου. Φέρνουν κόπο και ξοδεύουν χρόνο άσκοπο. Οἱ έξετάσεις, όπως γίνονται, μόνον τή μνήμη τών μαθητῶν έλέγχουν και δε συντελοῦν καθόλου στήν ελεύθερη ένεργεια τών παιδιών, τή δημιουργική εργασία, παρά μόνο στη μηχανική επανάληψη γνώσεων και πρέπει ν' αντικατασταθοῦν με άλλο σύστημα ή νά λείψουν τελείως από τό σχολείο.

Ὁ δάσκαλος και χωρίς τίς γραπτές έξετάσεις γνωρίζει τόν ικανό για προαγωγή μαθητή του, καθώς και τό βαθμό τῆς προόδου του και μάλλον έμπόδιο στήν έξαγωγή τοῦ συμβατικοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ τοῦ φέρνουν πολλές φορές οἱ γραπτές έξετάσεις τών μαθητῶν του.

Κατά τήν έν γενει δε πορεία τῆς εργασίας μας από διδακτική πλευρά, αντιμετώπισαμε πολλά προβλήματα, από τά όποια, άλλα μὲν λύθηκαν κι άλλα παραμένουν άλυτα από μας.

1ον) Ἡ μη αὐτενεργός συμμετοχή όλων τών μαθητῶν στη διδασκαλία. Ὅση προσπάθεια και κόπους κι άν καταβάλαμε κατέστη αδύνατο νά κινήσωμε όλα άνεξαιρέτως τά παιδιά πρὸς αὐτενεργό δράση και ένεργό συμμετοχή στη διδασκαλία. Ὑπάρχουν παιδιά, στα όποια καμιά άπορία δε γεννήθηκε, καμιά έρώτηση ή άπορία δὲν πρόβηλαν στο δάσκαλο ή στους συμμαθητές τους. Τό άποδίδω στήν έλλειψη τών προαναφερθέντων μέσων τοῦ σχολείου. Τά μέσα αὐτά θα μπορούσαν νά ξυπνήσουν και τό πιό κοιμισμένο και νωθρό παιδί. Ἀκόμη τό άποδίδω στο ότι και στο σπίτι τους έποκοιμίζονται μάλλον ή υποβοηθοῦνται στο έξύπνημα (λόγω άγραμματοσύνης τών οίκείων τους, οίκονομικής στενοχωρίας κλπ).

Ἀπό τό έπόμενο σχολικό έτος, έχομε στο νοῦ μας ν' αφήνωμε πιό ευρύ χώρο στήν όμιλία τών μαθητῶν μας, με άφιέρωση μιᾶς ώρας τήν εβδομάδα για ελεύθερες ανακοινώσεις, γύρω σε πράγματα, τά όποια έδιάβασαν τά

παιδιά, γεγονότα τὰ ὅποια ἔζησαν ἢ εἶδαν ἢ γύρω στή λύση ἀποριῶν τους, γιὰ κάθε ζήτημα, τῶν ὁποίων τὴν ἐξήγηση ἀδυνατοῦν νὰ δώσουν τὰ ἴδια.

2ον) Ἡ ἀναγνωστικὴ ἀνικανότητα πολλῶν μαθητῶν. Πολλὰ παιδιά τοῦ σχολείου ἀδυνατοῦν νὰ κάμουν λογικὴ ἀνάγνωση. Τοῦτο ὀποδίδομε στὴν ἔλλειψη καταλλήλων Ἀναγνωστικῶν καὶ λοιπῶν βοηθητικῶν βιβλίων, ἀφοῦ μόνον αὐτὰ ξεφυλλίζουν τὰ περισσότερα Μὴν ξεχνοῦμε ὅμως πὼς τὰ Ἀναγνωστικὰ βιβλία εἶναι ἀτελεῖ καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἀκατάλληλα. Τὰ σημερινὰ Ἀναγνωστικὰ δὲν καθρεπτίζουν ἀνόθευτὴ τὴν ἀπλὴ καὶ γερὴ ζωὴ καὶ γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν εἶναι παιδικὰ, ζωντανά, λαϊκὰ. Δὲν ὑποβάλλουν καμιά συγκίνηση. Τὰ Ἀναγνωστικὰ πρέπει νὰ ἀντλοῦν τὸ περιεχόμενον τους ἀπὸ τὴ γνήσια ζωὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ν' ἀνταποκρίνονται στὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ παιδιοῦ.

Πρέπει νὰ εἶναι λαϊκὰ καὶ παιδικὰ καὶ στὴ μορφή καὶ στὸ περιεχόμενο. Περισσότερο δὲ ἀτελεῖ εἶναι τὰ βοηθητικὰ βιβλία, οἱ συντάκτες τῶν ὁποίων πολλάκις ἀγνοοῦν ὄχι μόνον παιδαγωγικὰ καὶ ψυχολογικὰ ἀπαιτήσεις, μὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἀκόμη ὕπάρχει μεγάλη βιβλιοκαπηλεία στὴν Ἑλλάδα. Τὰ πλεῖστα βοηθητικὰ διακρίνονται γιὰ τὴν προχειρότητα, ἀσάφεια καὶ ἔλλειψη δημιουργικῆς πνοῆς. Ἄν λοιπὸν τὰ παιδιά εἶχαν καλὰ Ἀναγνωστικὰ καὶ βοηθητικὰ βιβλία, ἂν εἶχαν πλουσία μαθητικὴ βιβλιοθήκη στὴ διάθεσὴ τους, ἀσφαλῶς θὰ διέβαζαν καλύτερα.

3ον) Ἡ διγλωσσία καὶ τὸ ἐν ἰσχύϊ Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα. Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ εἶναι σοβαρὰ ἐμπόδια στὴν ἐργασία τοῦ σχολείου. Καὶ γιὰ τὰ δυὸ πολλὰ ἔχουν εἰπωθῆ σὲ ἄλλα Συνέδριά μας καὶ περιττεύει ἡ ἐπανάληψή τους.

4ον) Ἡ δυσκολία μὲ τὴν ὅποια ἀποδίδουν πολλοὶ μαθηταὶ τὴν ἐννοια ἑνὸς ἀναγνώσματος. Πὼς ὅμως θὰ γίνῃ καλὴ ἀπόδοση ἀπὸ μαθητὴ, ὁ ὅποιος δὲ μπορεῖ νὰ διαβάσῃ, ὅπως πρέπει; Ἄν ἐπομένως λυθῇ τὸ προηγούμενον πρόβλημα, αὐτόματα λύεται καὶ τοῦτο.

5ον) Ἡ ἀδυναμία νὰ ἐξαντλήσωμε σὲ μιὰ ὥρα ἓνα μεγάλο κεφάλαιο τοῦ Ἀναγνωστικοῦ. Σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ νέου σχολείου τὸ κεφάλαιο, ὅσο μεγάλο κι' ἂν εἶναι, δὲν πρέπει νὰ κομματιάζεται. Τὴ λύση τοῦ προβλήματος τούτου ἔδωσα, διδάσκοντας, ὅ,τι προφθάνω τὴ μιὰ μέρα (π. χ. μόνον Ἀνάγνωση τοῦ ὅλου κεφαλαίου), καὶ συνέχιζα τὴν ἐπομένη ἢ καὶ μεθεπομένη μὲ τίς ὑπόλοιπες ἐργασίες σὲ ὀλόκληρο πάλι τὸ κεφάλαιο.

6ον) Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγρα-

φίας: Μόνον όσοι βρούν μέθοδο διδασκαλίας διαφορετική απ' την παλιά, που ήθελε πολλές όνομασίες και λεπτομέρειες, θά μπορούσαν νά κάμουν τό μάθημα τούτο εύχάριστο και ώφέλιμο. Σάν τέτοια μέθοδο ή Δ' τάξη του σχολείου μας έφήρμοσε την κατά Γεωγραφικά ταξίδια διδασκαλία με άρκετά καλά άποτελέσματα. Στις Ε' και Στ' τάξεις, έργαστήκαμε με την κατά τό σύστημα των αίτιωδών σχέσεων διδασκαλία. Προσπαθήσαμε νά καλλιεργήσωμε στά παιδιά τό διαφέρον τους στη Γεωγραφία και στά διάφορα Γεωγραφικά προβλήματα, άφου τά διδάξαμε νά διαβάζουν ένα καλό Γεωγραφικό Χάρτη, όπως διαβάζουν μία καλή φωτογραφία, όπως βρίσκουν όλα τά έξωτερικά γνωρίσματα ενός άγνωστου προσώπου. Κι' έδω αισθητή παρατηρείται ή έλλειψη καταλλήλων βοηθητικών βιβλίων με Γεωγραφικά αναγνώσματα, ιστορίες και περιγραφές. Είναι άπαραίτητα ταξιδιωτικά βιβλία με άπειρες εικόνες.

7ον) 'Αριθμητική και Γεωμετρία: 'Η 'Αριθμητική και ή Γεωμετρία είναι ή πραγματικότητα της ζωής. 'Η κοινωνική μας ζωή έχει σε κάθε βήμα της και αριθμητικές σχέσεις. 'Η άγορά είναι ένα άπέραντο αριθμητήριο. Τό κάθε σπίτι του παιδιού έχει στην καθημερινή ζωή του άφθονες αριθμητικές ενέργειες. "Αν τά προβλήματα που δίνομε είναι σχετικά με τις ενέργειες αυτές της καθημερινής ζωής δέ θά παρουσιάζονται δυσκολίες και προβλήματα στα μαθήματα αυτά! Σάν πρόβλημα άπομένει ή μη παρακολούθηση απ' όλους τους μαθητάς των έργασιών, που έκτελούνται στον πίνακα, άπό συμμαθητάς τους. 'Εγώ, δέν άρκομαι μόνο στο ένα πρόβλημα, αλλά δίνω συγχρόνως πρόβλημα σ' όλους τους μαθητάς και έπιμένω στη λύση τους απ' τόν καθένα ξεχωριστά.

8ον) 'Η μεταγραφή μαθητών απ' άλλο σχολείο στο διάστημα του σχολικού έτους, είναι κάποιο εμπόδιο στην έν γένει διδακτική εργασία της τάξης.

9ον) Τό κύμα της άνορθογραφίας και άσυνταξίας που κατακλύζει τά γραπτά των μαθητών μας. Είναι θέαμα πραγματικά άπογοητευτικό, για κάθε εκπαιδευτικό, νά βλέπη την άποτυχία του έργου του. Τά παιδιά τελειώνουν τό δημοτικό σχολείο, χωρίς νά μπορούν νά χειρίζονται τη μητρική τους γλώσσα, γραπτά και προφορικά, μέσα στα πλαίσια των κανόνων και νόμων της ιστορικής όρθογραφίας της. Ποδ όφείλεται ή άποτυχία μας αυτή; Μήπως στην έλλειψη ένιαίας Γραμματικής προσαρμομένης στη γλωσσική πραγματικότητα, στην

ὅποια ὅλοι νὰ ὑπακούουν καὶ ἐπιστήμονες καὶ λογοτέχνες καὶ καθηγητές καὶ δάσκαλοι καὶ μαθητές καὶ κάθε μορφωμένος Ἕλληνας; Μήπως στὴ λιγοστὴ ἐφαρμογῆ τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων, μὲ τὸ παραμῦθι, τὴν πατριδογνωσία, τὴν ἀνάγνωση καὶ γραφή, μὲ τὴν κυρίως Ἀνάγνωση, μὲ τὴν Ἐκθεση, μὲ τὴ Γραμματικὴ, μὲ τὴν ὀρθογραφία;

Μήπως στὴν ἔλλειψη μεθόδου διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς ποὺ ἔβγαινε ἄλλοτε ἀπὸ τὸ ὅτι, ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Γραμματικῆς εἶναι γνωστικός, νὰ μαθαίνουν δηλ. τὰ παιδιὰ τοὺς κανόνες καὶ τοὺς νόμους τῆς Γραμματικῆς καὶ ὄχι ὀρθογραφικὰ νὰ μποροῦν νὰ ἐκπληρῶνουν τὶς μᾶλλον ἐπείγουσες ὀρθογραφικὲς ἀσκήσεις; Μήπως στὴν ἔλλειψη καταλλήλων βοηθητικῶν βιβλίων γιὰ μαθητές καὶ δασκάλους; Μήπως στὴν κακὴ ἐκλογή τῆς διδακτέας ὕλης, ὥστε νὰ μὴν προχωροῦμε ἀπὸ τὴ θεραπεία τῶν χονδροειδεστάτων ὀρθογραφικῶν ἀναγκῶν, ποὺ ἀρμόζουν γιὰ κάθε τάξη, Μήπως δὲν κάνομε τὴν ἐφαρμογὴ τῶν διδαχθέντων μὲ πολλὴ ἀσκηση, μὲ ἐπιτυχεῖς Γραμματικὲς καὶ συντακτικὲς ἐφαρμογές, ποὺ εἶναι τὸ ἀποτελεσματικώτερο μέσο γιὰ τὴν ἐμπέδωση τῶν γραμματικῶν τύπων καὶ κανόνων;

Τὸ πρόβλημα τοῦτο θέλει ἀρκετὴ συζήτηση.

10ον) Ἰχνογραφία—χειροτεχνία: Πρόβλημα γιὰ τὴν κανονικὴ λειτουργία τοῦ σχολείου εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων τούτων, ὅταν τὸ σχολεῖο δὲν διαθέτει αἴθουσες γι' ἀπογευματινὴ ἐργασία. Εἶναι μαθήματα, ποὺ χρειάζονται ὀλόκληρη ὥρα καὶ πλέον γιὰ τὴ διδασκαλία τους καὶ δὲν πρέπει νὰ διαθέτουμε πρωῖνές ὥρες γιὰ τὰ μαθήματα αὐτά, εἰς βάρος τῶν ἄλλων μαθημάτων.

11ον) Γυμναστικὴ: Πρόβλημα εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου, τὸ χειμῶνα, σὲ σχολεῖο, ὅπως τὸ δικό μας, ποὺ δὲν διαθέτει ὑπόστεγα.

Τὰ μειονεκτήματα τῆς εισηγήσεώς μου, ἴσως, εἶναι πολλὰ. Οἱ δικές σας παρατηρήσεις, ἄς συμπληρώσουν τὰ κενὰ τῆς ἐργασίας μου.

Τελειώνοντας ἔχω νὰ πῶ πὼς ἡ ἀποστολὴ μας εἶναι μεγάλη καὶ τὸ ἔργο ποὺ ἀναλάβαμε βαρὺ. Ἡ προκοπὴ τῆς πατρίδας μας καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἔξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς. Τὸ ἔργο μας πρέπει νὰ μᾶς ἀνησυχῇ. Πρέπει νὰ παρατηροῦμε, νὰ ἐξετάζωμε, νὰ ἐρευνοῦμε, νὰ φιλοσοφοῦμε νὰ συγκρίνωμε, νὰ πειραματιζόμεσθε. Τὴν κάθε δυσκολία στὴ δουλειά μας νὰ τὴν καλοδεχόμεσθε, σὰ μιὰ μοναδικὴ εὐκαιρία γιὰ ν' ἀ-

ποδείξωμε την ικανότητά μας. Σ' όλα τὰ ἐπαγγέλματα χρειάζομαστε πολλοὺς ικανοὺς νὰ λύσουν τὰ προβλήματα, πού κάθε φορά παρουσιάζονται. Μὰ πῶς πολλοὺς τέτοιους ἀνθρώπους χρειάζομαστε στὴν ἐκπαίδευση, γιατί τὸ κάθε παιδί τοῦ σχολείου εἶναι καὶ μίᾶ ἀλυσιδα προβλημάτων. Τὰ σκληρὰ χρόνια τοῦ πολέμου, τῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἀνταρσίας, σταμάτησαν καὶ τὴ δική μας δράση, εἰς βάρος τῆς παιδείας μας.

Ἡ πατρίδα ἀνοικοδομεῖται. Στὸ δύσκολο καὶ τεράστιο τοῦτο ἔργο, ἄς βοηθήσωμε κι ἐμεῖς πρῶτοι. Γεμάτοι πίστη στὴ ζωτικότητα τῆς φυλῆς μας καὶ μὲ ψυχικὴ ἀντοχὴ ἄς τραβήξωμε, αἰσιόδοξα, τὸν ἄμορφο δρόμο τῆς ἀγωγῆς, γιὰ νὰ γίνωμε ἐμπνευστὲς καὶ σκαπανεῖς τῆς ἐθνικῆς μας ἀναδημιουργίας.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΣΤΙΣ ΑΝΩΤΕΡΕΣ ΤΑΞΕΙΣ

Τοῦ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΕΤΕΙΝΑΡΑΚΗ,
Διευτοῦ τοῦ βῆθιου Σχολείου Τριπτακίου.

Σὲ τρία μέρη μπορεῖ νὰ χωριστῇ τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου. 1) Στὸ διδακτικὸ καὶ παιδαγωγικὸ, 2) στὸ ὀργανωτικὸ καὶ 3) στὴν ἐξωσχολικὴ του δράση.

Ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ μέρη τὸ Πρῶτο, δηλαδὴ τὸ διδακτικὸ καὶ παιδαγωγικὸ, εἶναι τὸ σπουδαιότερο, γιὰ αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κύρια ἀποστολὴ τοῦ δασκάλου.

Ἄλλὰ καὶ τὸ δεῦτερο εἶναι ἐξ ἴσου σπουδαῖο, γιὰ ἡ χωρὶς ὀργάνωση τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐργασίας, χωρὶς τὴν ἐξασφάλιση τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων, τὸ πρῶτο μέρος δὲν μπορεῖ νὰ πετύχῃ. Τὸ δὲ τρίτο μέρος ἀποτελεῖ τὸ ἐπιτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς τοῦ δασκάλου, τὸ ὁποῖο καταδεικνύει τὴν ἀνωτερότητα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματός του. Μὲ τὴν ἐξωσχολικὴ του δράση ὁ δάσκαλος, ποῦ ἀποτελεῖ τὸν κύριον ἄξονα, γύρω στὸν ὁποῖο περιστρέφονται ὅλοι καὶ ὅλα, συμβάλλει στὸν ἐκπολιτισμὸ καὶ στὴν ἐξύψωση τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ.

Στὴ σημερινὴ εἰσήγησή μου θὰ σὰς μιλήσω γιὰ τὸ διδακτικὸ μέρος τῆς ἀποστολῆς τοῦ δασκάλου καὶ εἰδικὰ γιὰ τὰ προβλήματα, ποῦ παρουσιάζονται στὸν καθένα μας κατὰ τὴν διδασκαλία καὶ ἀκόμη εἰδικώτερα κατὰ τὴν διδασκαλία τῶν διαφόρων μαθημάτων στὶς ἀνώτερες τάξεις. Τὸ θέμα εἶναι σοβαρώτατο γιὰ ἀφορὰ τὴν ὀργάνωση καὶ ἐκτέλεση τῆς διδασκαλίας τοῦ κάθε μαθήματος γιὰ νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς καὶ νὰ ἐπιδράσῃ στὴν ψυχὴ τους, ὥστε οἱ γνώσεις ποῦ θ' ἀποκτήσουν ν' ἀποβῶν ζωντανές καὶ δημιουργικὲς δυνάμεις γι' αὐτοὺς.

Θὰ προσπαθῶ, μὲ ὄση συντομία μπορῶ, ν' ἀναπτύξω, πρὸς τὰ προβλήματα συνήντησα στὸ διδακτικὸ μου ἔργο στὰ 25 χρόνια τῆς διδασκαλικῆς μου ζωῆς καὶ ποῖα λύση προσπάθησα νὰ δώσω ἀναζητῶντας τὸν καλύτερον τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ μποροῦσα νὰ ἐπιδράσω στὶς ψυχὰς τῶν μαθητῶν μου, ὥστε νὰ τοὺς κινήσω γιὰ ἐργασία καὶ νὰ τοὺς προετοιμάσω ἀγωνιστὲς ἱκανοὺς νὰ τραβῇ

ξουν τὸ δρόμο τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ φοβοῦνται τίς δυσχέρειες, τὸ ἄγνωστο, τὸ πρόβλημα.

Τὰ διδακτικὰ προβλήματα τὰ χωρίζω σὲ δυὸ κατηγορίες. Στὰ γενικὰ διδακτικὰ προβλήματα, ποὺ ἀναφέρονται στὴ διδακτικὴ ὄλων τῶν μαθημάτων καὶ στὰ εἰδικὰ ποὺ ἀντικρύζομε σὲ κάθε μάθημα χωριστὰ καὶ ποὺ στενά σχετίζονται μὲ τίς εἰδικές τοπικές συνθήκες.

Στὰ γενικὰ διδακτικὰ προβλήματα περιλαμβάνω. 1) Τὸ πρόβλημα τῆς αὐτενεργείας καὶ ἐλεύθερης πνευματικῆς ἐργασίας. 2) Τὸ πρόβλημα τοῦ καταρτισμοῦ καὶ χρησιμοποίησεως τῆς Μαθητικῆς βιβλιοθήκης 3) Τὸ πρόβλημα τῶν ἐπαναλήψεων καὶ διαγωνισμῶν. 4) Τὸ πρόβλημα τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν καὶ τοῦ ἐλέγχου αὐτῶν. 5) Τὸ πρόβλημα τῶν σχολικῶν ἐορτῶν. 6) Τὸ πρόβλημα τῶν ἐκδρομῶν καὶ 7) τὸ πρόβλημα τοῦ Ἀναλυτικοῦ καὶ Ὁρολογίου Προγράμματος.

I. Τὸ πρόβλημα τῆς αὐτενεργείας καὶ ἐλεύθερης πνευματικῆς ἐργασίας.

Σχολεῖο στὸ ὁποῖο τὰ παιδιὰ εἶναι καθηλωμένα στὰ θρανία καὶ ἀκοῦν τὸ δάσκαλο μὲ δεμένα τὰ χέρια νὰ μιλήσῃ ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ, κάθε ἄλλο παρὰ τὸν προσορισμὸ του ἐκτελεῖ. Τὸ παιδί πρέπει αὐτενεργώντας νὰ ἀποχτήσῃ τίς γνώσεις, ποὺ τοῦ χρειάζονται, γιατί τότε μόνον γίνονται δυνάμεις ζωντανές καὶ χρήσιμες γιὰ τὴ ζωὴ. Γιὰ νὰ αὐτενεργήσῃ ὁμως, πρέπει νὰ κινήθῃ ἐλεύθερα, νὰ ἐργαστῇ ἐλεύθερα καὶ ἐλεύθερα νὰ ἐνεργήσῃ γιὰ νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα, ποὺ τοῦ παρουσιάζονται στὴ ζωὴ, καταβάλλοντας ὅλες του τίς πνευματικὲς καὶ σωματικὲς δυνάμεις. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κάθε ἀντικείμενο διδασκαλίας πρέπει νὰ τίθεται σὰν πρόβλημα καὶ νὰ καλοῦνται τὰ παιδιὰ νὰ τὸ λύσουν ἐκλέγοντας μόνον τοὺς τὰ μέσα τῆς ἐξέτασης καὶ λύσης, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴν πνευματικὴ τους κατάσταση.

Νά, πὼς ἐνεργῶ στὴν τάξη μου, γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς αὐτενεργείας τῶν μαθητῶν μου: α) Χωρίζω τὴν τάξη μου σὲ ὁμάδες. β) Ὅρίζω μιὰ ἐνότητα γενικὴ γ) Χωρίζω τὴν ἐνότητα σὲ μερικώτερα θέματα. δ) Προκαλῶ κάθε ὁμάδα νὰ ἐκλέξῃ ἓνα θέμα γιὰ ἐπεξεργασία, ἐξευρίσκοντας μόνον τῆς τὰ μέσα τῆς ἐπεξεργασίας: (Χάρτες, εἰκόνες, βοηθήματα, πειράματα κλπ). Σημαντικὸ ρόλο στὸ σμμεῖο αὐτὸ παίζει ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη. Ἐπεξηγῶ, πὼς θὰ ἐνεργήσουν καὶ ποῦ θὰ ἀναζητήσουν τὰ μέσα γιὰ τὴν ἐπεξεργασία. ε) Τὴν ὥρα τοῦ μαθήματος, προκαλῶ κάθε ὁμάδα νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν ἐργασία τῆς. Τὴν ἀνακοίνωση

ἐπακολουθεῖ ἐλεύθερη συζήτηση γιὰ νὰ διορθωθοῦν πολλές πλάνες, νὰ λυθοῦν διάφορες ἀπορίες καί νὰ ξεκαθαριστοῦν τυχόν ἀντίθετες γνώμες. Τὸ ἴδιο κάνω πολλές φορές ἀναθέτοντας τὴν ἔρευνα σὲ ἄτομα καὶ ὄχι ὁμάδες. Οἱ δυσκολίες στὸν τρόπο αὐτὸ τῆς ἐργασίας εἶναι: 1) Ποῦ θὰ ἐργαστοῦν τὰ παιδιά: στὸ σπίτι; στὸ σχολεῖο; καὶ πότε; Στὸ σπίτι εἶναι δύσκολο, γιὰτι οὔτε τὰ μέσα, οὔτε τὴν ἄνεση γιὰ ἐργασία ἔχουν τὰ παιδιά. Στὸ σχολεῖο; Ποιὰ ὥρα θὰ ἐργαστοῦν; Στὰ πολυτάξια, δὲν ἔχομε καμιὰ κενὴ ὥρα. Ἡ λύση ποὺ ἔδωσα στὸ πρόβλημα ἦταν τὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματα στὸ σχολεῖο, τροποποιώντας ἀναλόγως τὸ Ὁρολόγιον Πρόγραμμα, μὲ τὴ συνεργασία τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ. Πότε - πότε ἀναθέταμε ἐργασίες καὶ στὸ σπίτι. 2) Ἡ παντελής ἔλλειψη ἐντύπων, περιοδικῶν, ἢ ἀγγραμματοσύνη τῶν γονέων, ἢ συνεχῆς ἀποσχόληση τῶν μαθητῶν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους σὲ ἐργασίες, ὅλες τὶς ἐλεύθερες ὥρες τοῦ σχολεῖου. Καὶ τὴ δυσκολία αὐτὴ τὴν ἀντιμετιζομε μὲ ὑποχρεωτικὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματα καὶ τὴν προσπάθεια καταρτισμοῦ πλουσίας Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης.

II. Τὸ πρόβλημα τῆς Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης στὴ σχολικὴ ἐργασία.

Γιὰ τὴ λύση τοῦ προηγουμένου προβλήματος χρειάζεται πλουσιώτατη Μαθητικὴ Βιβλιοθήκη. Κάθε τάξη ἀπὸ τὶς ἀνώτερες πρέπει νάχη τὴ βιβλιοθήκη τῆς. Ὁ καταρτισμὸς τῆς βιβλιοθήκης παρουσιάζει πολλὰ προβλήματα. α) Τὶ εἶδους βιβλία θὰ περιλαμβάνη, ποιὰ θὰ εἶναι ἢ γλώσσα τους καὶ τὸ περιεχόμενό τους. β) Θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ ἔχομε πολλὰ βιβλία μὲ διάφορα θέματα ἢ μορφή ἐγκυκλοπαιδείας, κατὰ τάξεις. Μοῦ φαίνεται, πὼς τὸ δεύτερο, δηλαδή ἡ ἐγκυκλοπαιδεῖα σὲ ἀρκετὰ τεύχη θὰ ἦταν προτιμότερη ἀπὸ τὰ πολλὰ βιβλία γιὰτι τὸ παιδί εὐκολώτερα μπορεῖ νὰ ἀναζητήσῃ ὅ,τι ζητᾶ ἀπὸ τὸ ἓνα, παρὰ ἀπὸ τὰ πολλὰ βιβλία. γ) Πὼς θὰ ἀντιμετωπισθῇ τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ τὴν ἀπόκτηση ἀξιόλογης Βιβλιοθήκης. Μόνον μὲ εἰδικὴ εἰσφορά τῶν γονέων, κατόπιν συνεννοήσεως μαζύ τους σὲ εἰδικὴ συγκέντρωση καὶ ἀπὸ τὶς εἰσπράξεις τῶν σχολικῶν ἑορτῶν. Δὲν ἀποκλείω ἄλλους πόρους ποὺ μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ ὁ δάσκαλος.

Πὼς θὰ συνηθίσουν τὰ παιδιά νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ μαθητικὴ βιβλιοθήκη; Στὴν τάξη μου ἐνεργῶ ὡς ἑξῆς: Στὴν ἐπεξεργασία π. χ. τῆς ἐνότητας νερό, ἀπὸ τὴ Χημεία καὶ ὅταν πιά τὰ παιδιά προσφέρουν ὅ,τι ἔχουν, τοὺς λέω:

«Έλατε νά δοῦμε τί λέει κι ἓνα βιβλιαράκι, πού ἔχομε στή βιβλιοθήκη μας μέ τήν ἐπιγραφή, τὸ νερό». Πέρνω τὸ βιβλιαράκι τὸ διαβάζω καὶ ἔτσι σιγά - σιγά τὰ παιδιά κατανοοῦν, ὅτι πολλὲς ἀπορίες τους μποροῦν νά τις λύσουν μέ τὰ βιβλία τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης καὶ ἀρχίζουν νά ρωτοῦν, ὅταν ἔχουν νά ἐρευνήσουν γιὰ κάτι, ἂν στή βιβλιοθήκη ὑπάρχει σχετικὸ βιβλίο γιὰ τὴν πραγματεία τους.

III. Τὸ πρόβλημα ἐπαναλήψεων καὶ διαγωνισμῶν.

Τρίτο σπουδαῖο διδακτικὸ πρόβλημα εἶναι τὸ πρόβλημα τῶν ἐπαναλήψεων καὶ διαγωνισμῶν. α) Τί σκοπὸ ἔχουν οἱ ἐπαναλήψεις. β) Πρέπει νά γίνωνται καὶ γ) Πῶς γίνονται σήμερα καὶ πῶς πρέπει νά γίνονται.

Σκοπὸς τῶν ἐπαναλήψεων εἶναι ἡ ἐμπέδωση τῶν ἀποκτηθειῶν γνώσεων ὥστε νά γίνουν κτῆμα καὶ δυνάμεις γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξη καὶ προκοπὴ τοῦ παιδιοῦ. Βασικὴ ἐπομένως ἀπαίτηση τῆς διδακτικῆς εἶναι νά γίνωνται ἐπαναλήψεις. Ἄς ἐξετάσωμε ὅμως πῶς γίνονται καὶ ἂν ἐπιτυχάνουν τὸ σκοπὸ τους.

Συνηθισμένος τρόπος ἐπαναλήψεων εἶναι ὁ ἑξῆς: Πρὶν ἀρχίσει ἡ παράδοση τοῦ νέου μαθήματος ζητοῦμε ἀπὸ ἓνα ἢ περισσοτέρους μαθητὲς νά ἐπαναλάβουν τὸ προηγούμενο μάθημα μέ τὴν ἴδια σειρὰ καὶ τάξη πού τὸ διδάχτηκαν.

Ὁ τρόπος αὐτὸς δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ξερὸ ἀναμάρσιμα τῆς ὕλης καὶ γίνεται χωρὶς νά προκαλῆ κανένα ἐνδιαφέρον στὸ παιδί καὶ συνεπῶς χωρὶς νά ἀφίνη κανένα ἴχνος στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὸ μπορεῖ νά γίνη μόνο, ὅταν τὸ νέο μάθημα εἶναι συνέχεια τοῦ προηγούμενου καὶ ἔχει σκοπὸ νά ἐπαναφέρῃ συγγενεῖς παραστάσεις στή συνείδηση τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὴν ἀφομοίωση τοῦ νέου. Ἡ ἐπανάληψη γιὰ νά πετύχη τὸ σκοπὸ της πρέπει νά προκαλῆ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ καὶ γι αὐτὸ πρέπει νᾶναι δημιουργικὴ δουλειὰ καὶ νά περιέχη στοιχεῖα ἄγνωστα. Ἐνα ἴχνογράφημα, μιὰ ἔκθεση, μιὰ ἐπιστολή, ἓνα ποίημα, ἓνα γεωγραφικὸ ἀνάγνωσμα, ἡ ἐξήγηση μιᾶς εἰκόνας, ἡ δημιουργία μιᾶς σχολικῆς γιορτῆς, ἀποτελοῦν ἐπανάληψη, πού περιέχει τὰ στοιχεῖα τῆς βουλητικῆς ἐνέργειας.

Πότε πρέπει νά γίνωνται οἱ ἐπαναλήψεις; Σὲ ὀρισμένα μαθήματα, ὅπως ἡ Ἱστορία καὶ τὰ Θρησκευτικὰ μέ τὰ ὁποῖα θέλομε νά γεννήσωμε συναισθήματα, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἄμεση ἐπανάληψη ἀπὸ τοὺς μαθη-

τές παρά μόνο την έπομένη για να μη διαταραχθούν τὰ συναισθήματα, πού γεννήθηκαν στις ψυχές τών παιδιών από την καλή διήγηση του δασκάλου. Στά άλλα όμως μαθήματα, πού ή πρόσκτηση έγινε με τόν έλεύθερο διάλογο, πρέπει να γίνεται στο τέλος συγκεφαλαίωση από ένα μαθητή για να λαμβάνουν τὰ παιδιά την όλική έννοια του μαθήματος. Οί επαναλήψεις άκόμη πρέπει να γίνονται στο τέλος τών μεγάλων ένοτήτων και όχι μόνο στο τέλος του έτους, όπως συνηθίζουμε να κάνουμε, σαν άνασκόπηση της ύλης, αλλά με διαφορετική μορφή άπ' ότι προσφέρθηκε. Π. χ. Προκειμένου να γίνει επανάληψη της 'Ασίας, διδάσκω και την 'Αφρική και ύστερα συγκρίνοντας τās δυό 'Ηπειρους κάνωμε την επανάληψη. Π χ. ποιά 'Ηπειρος έχει ψηλότερα βουνά, μεγαλύτερους ποταμούς, τί ζώα κοινά ζούν και στις δυό 'Ηπείρους, τί φυτά, σέ ποιές χώρες μοιάζει τό κλίμα τών δυό 'Ηπείρων, ποιά έχει περισσότερα προϊόντα, έμπορική κίνηση, πολιτισμό κλπ)

Τό ζήτημα τών διαγωνισμών πρέπει να μās άπασχολήση ιδιαίτερα, γιατί οί διαγωνισμοί με τόν τρόπο πού γίνονται δέν εκπληρούν κανένα σκοπό. Θάπρεπε να καταργηθούν έντελώς και να αντικατασταθούν με τὰ Τέστ.

IV. Έργασίες του παιδιού στο σπίτι.

Πρέπει να δίνωμε στο παιδί έργασίες να τις κάνει στο σπίτι; Τι ποσόν και με ποιά μορφή;

Έμεις στο σχολείο μας δίνωμε έργασίες να τις κάνει τό παιδί στο σπίτι, γιατί πιστεύωμε, πως οί έργασίες αυτές άποτελούν τη φυσική συνέχεια της προφορικής διδασκαλίας και συντελούν στην ανάπτυξη της βούλησης, καλλιεργούν δε και πολλές ψυχικές άρετές, όπως είναι ή επιμέλεια, ή συνείδηση του καθήκοντος, ή αγάπη προς την έργασία και ή πίστη προς τόν έαυτό του. Οί έργασίες αυτές δίδονται είτε σαν έργασίες, πού έχουν σκοπό τη μνημονική επανάληψη και έμπέδωση, είτε την εφαρμογή τών διδαγμένων, είτε την ανάπτυξη της πρωτοβουλίας και αυτενέργειας του μαθητή Μπορούν να δίδονται είτε σαν όμαδικές είτε σαν άτομικές. Τό ποσόν τών έργασιών αυτών δέν πρέπει να είναι μεγάλο, γιατί πρέπει να άφίνωμε καιρό στο παιδί να παίξει και να βοηθήση τούς γονείς του. Συγχρόνως πρέπει να δίνονται και σαφείς οδηγίες, ως προς τὰ σημεία, πού πρέπει να προσέξουν και τόν τρόπο της έργασίας. Ό έλεγχος αυτών είναι έπιβεβλημένος. Όπως στις επαναλήψεις έτσι και οί κατ' οίκον έρ-

γασίες πρέπει να προκαλούν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ καὶ γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι ἐργασία δημιουργικὴ καὶ νὰ περιέχῃ νέα στοιχεῖα. Ἔτσι π. χ. προκειμένου νὰ δώσω, σὰν ἐφαρμογὴ ἢ σὰν ἐμπέδωση, νὰ βροῦν τὸν ὄγκο ἐνὸς παραλληλεπίπεδου νομίζω, πῶς θάταν σωστότερο νὰ ἔλεγα: ἡ ὑγιεινὴ λέει, πῶς ἕνα ὑπνοδωμάτιο εἶναι ὑγιεινόν, ὅταν γιὰ κάθε ἄτομο πού κοιμᾶται μέσα χρειάζονται δυὸ κυβικὰ μέτρα ἀέρας. Μετρήσετε καὶ σεῖς τὴν κάμαρα, πού κοιμᾶστε καὶ λογαριάσετε πόσα κυβικὰ μέτρα ἀέρας ἀναλογοῦν στὸ κάθε ἄτομο πού κοιμᾶται μέσα. Κι ἔτσι, θὰ δῆτε ἂν εἶναι ὑγιεινὸ ἢ πόσα ἄτομα πρέπει νὰ κοιμούνται μέσα. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ νομίζω, ὅτι θὰ προκαλέσῃ βουλευτικὴ ἐνέργεια, γιὰτὶ εἶναι ἐνδιαφέρον, γιὰτὶ περιέχει νέα στοιχεῖα ἐνδιαφέροντα στὸ παιδί.

ν. Σχολικὲς γιορτές.

Καὶ οἱ σχολικὲς γιορτὲς ἀποτελοῦν πρόβλημα διδακτικόν, ἀφοῦ καὶ ὁ σκοπὸς τους εἶναι διδακτικὸς καὶ παιδαγωγικὸς. Πῶς γίνονται; ὅλοι μας ξέρομε τὸ ξεθέωμα, πού παθαίνομε κι ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ ἐτοιμάσωμε μιὰ σχολικὴ γιορτὴ. Πρὶν ἀπὸ δυὸ μῆνες δίνουμε τὰ θέματα κι ἀρχίζομε τὴν ἀτέλειωτες καὶ καταθληπτικὰ κουραστικὲς πρόβες. Κι ὅταν φθάσῃ ἡ μέρα τῆς γιορτῆς τὰ παιδιὰ σὰν κουρνιασμένα Ρομπότ βγαίνουν κι ἀπαγγέλλουν τὸ ρόλο τους. Αὐτὴ κ. Συνάδελφοι δὲν εἶναι γιορτὴ μὲ διδακτικὸ καὶ παιδαγωγικὸ σκοπὸ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἐγωῖσμοῦ τοῦ δασκάλου κατὰ πρῶτο λόγο, τοῦ πατέρα τοῦ παιδιοῦ κατὰ δεύτερο καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ παιδιοῦ κατὰ τρίτο, καμιά ἄλλη ὠφέλεια δὲν προσφέρει. Ἡ σχολικὴ γιορτὴ, γιὰ ν' ἀποδώσῃ τὸν καρπὸ πού ἐπιδιώκομε πρέπει νάχῃ χαρακτῆρα παιδικὸ καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν προαγωγὴν καὶ διάπλασιν τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ μόνο.

Ἄπο ποῦ πρέπει νὰ λαμβάνεται τὸ ὕλικόν γιὰ τὴν σχολικὴν γιορτὴν; Μόνον ἀπὸ τὰ διδασκόμενα μαθήματα, τῶν ὁποίων μάλιστα νὰ ἀποτελῇ συνέχεια καὶ συμπλήρωμα. Ποιηματάκια ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸν τους, δραματοποιήσεις κεφαλαίων, εἰκόνες, tableaux vivants, ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὅπως π. χ. ἡ ὕψωση τῆς σημαίας τῆς Ἐπανάστασεως ἀπὸ τὸ Γερμανόν, ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου κλπ.

Στὴν σχολικὴν γιορτὴν πρέπει νὰ καλοῦνται οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν; α) Οἱ σχολικὲς γιορτὲς μποροῦν νὰ γίνουν καὶ μόνο μὲ τὴν τάξιν, β) μὲ πρόσκλησιν τῶν ἄλλων τάξεων καὶ γ) μὲ πρόσκλησιν τῶν γονέων. Οἱ τελευταῖες παρέχουν καὶ τὴ μοναδικὴν εὐκαιρίαν

νάρθη σ' έπαφή τὸ σχολεῖο μὲ τὴν οἰκογένεια.

VI. Έκδρομές.

α) Εἶναι ἀναγκαῖες οἱ ἐκδρομὲς ἢ εἶναι χρόνος χαμένος; Γίνονται γιὰ νὰ ξεκουραστῇ ὁ δάσκαλος; Οἱ ἐκδρομὲς ἀποτελοῦν διδακτικὴ ἀπαίτηση τοῦ σημερινοῦ σχολείου. Ἡ γνωριμία τοῦ παιδιοῦ μὲ τὴ στενὴ του Πατρίδα, θὰ τὸ κἀνὴ ἱκανὸ νὰ κατανοήσῃ τὴν εὐρύτερη Πατρίδα καὶ πῶς ὕστερα τὶς ξένες χώρες. Γιατί, πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ κατανοήσῃ τὸ παιδί τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν μεταξὺ τῶν γεωγραφικῶν παραγόντων ἑνὸς τόπου ἢ μεταξὺ τῶν χωρῶν τῶν διαφόρων Ἡπειρῶν, ἂν προηγουμένως δὲν ἔχει κατανοήσῃ τοῦτο στὸν τόπο ποῦ γεννήθηκε; Πῶς εἶναι δυνατὸ τὸ παιδί νὰ κατανοήσῃ τὴν σχέσιν, ποῦ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἐδάφους, τοῦ κλίματος καὶ τῶν καλλιιεργειῶν, ἂν τοῦτο δὲ συμβῇ προηγουμένως στὸν τόπο του; Πόσο γελοῖο πρᾶγμα εἶναι νὰ διδάσκωμε μέσα στὸ σχολεῖο γιὰ τὸ τέλμα π. χ. ἢ γιὰ τὸ ἔλος, ἐνῶ σὲ ἀπόσταση $\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας ὑπάρχει ἕνας τεράστιος βάλτος, ποῦ γίνεται ἀφορμὴ νὰ μαστιζεῖται ὁ τόπος ἀπὸ φοβεροὺς ἐλώδεις πυρετούς; Πόσο ἄσχημο εἶναι νὰ διδάσκωμε τὸ πρόβατο ἀπὸ μιὰ εἰκόνα, ἐνῶ σὲ ἀπόσταση 10 μέτρων βόσκει ἕνα πρόβατο, ἐνῶ τὸ ἀρνάκι του τρέχει καὶ πηδᾷ γύρω του καὶ χαίρεται ἀπολαμβάνοντας τὴν χαρὰ τῆς ἐξοχῆς. Ἐκεῖ στὴν ἐκδρομὴ, θὰ συλλέξῃ τὸ ὕλικὸ, ποῦ θ' ἀποτελέσῃ τὸ κίνητρο γιὰ Ἐκθεση, γιὰ Ἀριθμητικὴ, γιὰ Γεωγραφία, γιὰ Φυσικὴ Ἱστορίαν καὶ γιὰ ὅλα τὰ μαθήματα.

Κάποτε ρώτησα τὰ παιδιὰ πῶς εἶναι τὰ αὐτὰ τοῦ βατράχου καὶ ποιὲς μεταμορφώσεις παθαίνει ὁ βάτραχος ὥσπου νὰ γίνῃ τέλειον ζῶον. Οὐτε 10 δὲν ἤξεραν κι αὐτὰ ὄχι τέλεια. Κι ὅμως σὲ κάθε βῆμα, ὅταν βγῇ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸν, συναντᾷ λιμνάζοντα νερὰ καὶ βλέπει ὅλες τὶς μορφὰς τῆς ἐξελίξεως του.

β) Σὲ ποιά ὥρα πρέπει νὰ γίνωνται οἱ ἐκδρομὲς; Ὅποια-δήποτε ὥρα καὶ νὰ γίνουσι δὲ ζημιώνουσι, ἀλλὰ ὠφελούσι.

γ) Πῶς πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐκδρομῶν; Ἡ ἐκδρομὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ κι ἀπ' ὄλο τὸ σχολεῖο κι ἀπὸ μιὰ τάξιν μονάχα. Γιὰ ν' ἀποδώσῃ ὅμως, πρέπει νὰναὶ ὀργανωμένη καὶ μελετημένη. Ἀπὸ πρὶν ὁ δάσκαλος πρέπει νάχη τὸ σκοπὸ τῆς ἐκδρομῆς. Νάχη προπαρασκευασθῇ στὰ θέματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπασχολήσουσι τὰ παιδιὰ δηλαδὴ, τί θὰ διδάξῃ καὶ ποῦ θὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τῶν παιδιῶν. Ἄν εἶναι κοντινὴ μάλιστα, δὲ θὰ ἦταν ἄσχημο νὰ ἔχη ἐπισκεφθῇ ἀπὸ προτιήτερα τὸ μέρος, ὥστε νὰναὶ καλὰ κατατοπισμένος. Τὰ παιδιὰ μπορεῖ νὰ τὰ ἔχη σὲ ομάδες χωρισμένα, ὥστε κάθε

μια ομάδα να ασχοληθῆ στην ἐξερεύνηση καὶ ἐνὸς σκοποῦ. Μαθηταὶ καὶ ομάδες πρέπει νὰ εἶναι ἐφοδιασμένοι μὲ σημειωματάρια γιὰ τὴν καταγραφή τῶν παρατηρήσεών τους.

δ) Πρέπει νὰ γίνονται μακρινές ἐκδρομές; Ἡ εὐθύνη τοῦ δασκάλου εἶναι μεγάλη ἐναντι τῶν παιδιῶν, πού τοῦ ἐμπιστεύονται οἱ γονεῖς, ἀλλὰ καὶ ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὶς ἐκδρομὲς αὐτὲς εἶναι τόση, ὥστε ὁ δάσκαλος χωρὶς δισταγμὸ πρέπει νὰ τὴν ἀναλαμβάνῃ. Τὸ 1949 κάμαμε μιὰ ἐκδρομὴ στὸ Ἀρκάδι, μέσῳ Ἡρακλείου. Ἐπισκεφθῆκαμε τὸ λιμάνι, τὰ ἐργοστάσια Τζωρτζάκη, τὴν Ἡλεκτρικὴ, τὸ Μουσεῖο κλπ. Περάσαμε τὴ Βορεῖα πλευρὰ τῆς Κρήτης καὶ εἶδαμε τὴ διαφορὰ πού παρουσιάζει ἀπ' τὴ Νότια, εἶδαμε τὴ διαφορὰ τοῦ ἐδάφους, τὴ βλάστηση, τὸ χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων. Μείναμε στὸ Ἀρκάδι καὶ τὴν ἐπομένη γυρίσαμε, ἀφοῦ πρῶτα ἐπισκεφθῆκαμε τὸ Ρέθυμνο μέσῳ ἐπαρχίας Ἁγ. Βασιλείου.

Δὲ θὰ σὰς ἀπασχολήσω, μὲ τὶς ὠφέλειες αὐτῆς τῆς ἐκδρομῆς. Θὰ σὰς ἀναφέρω μόνο, πὼς ἐπιστρέφοντας στὸ χωριὸ τὰ παιδιά ἐξέφρασαν τὴν ἱκανοποίησή τους λέγοντάς μου: Ποτὲ σ' ὄλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς μας δὲ θὰ ξεχάσωμε, ὅσα εἶδαμε κι ἀκούσαμε στὴν ἐκδρομὴ αὐτῇ. Καὶ δὲν ἔλεγαν ψέματα!

Ὡραία μελέτη, σχετικὴ μὲ τὶς ἐκδρομές, ἔχει δημοσιεύσει ὁ κ. Ἀβρονιδάκης στὸ περιοδικὸ «Σχολεῖο καὶ Οἰκογένεια», πού ἐκδίδεται ἀπ' τὸν Ἐπιθεωρητὴ μας.

VII. Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἀναλυτικοῦ καὶ Ὡρολογίου Προγράμματος.

Δὲ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐδῶ, γιατί ἀρκετὰ συζητήθηκε στὴν αἴθουσα αὐτῇ, πρὶν ἀπὸ ἕνα χρόνο, στὸ εἰδικὸ συνέδριό μας, γιὰ τὴν «Τροποποίησι τοῦ Ἀναλυτικοῦ προγράμματος».

Καὶ τώρα ἐρχόμαστε στὰ εἰδικὰ διδακτικὰ προβλήματα, πού ἀντικρύζομε, σὲ κάθε μάθημα.

1. Θρησκευτικὰ

Τὸ Ἀναλυτικὸ πρόγραμμα ὀρίζει γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις τὴν Ε'. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ στὴν Στ', Λειτουργικὴ, Κατήχησι καὶ Ἑρμηνεῖα τοῦ Εὐαγγελίου.

Σκοπὸς τῶν μαθημάτων αὐτῶν εἶναι ἡ ἀνάπτυξι τῆς θρησκευτικότητας τῶν παιδιῶν καὶ ἡ δημιουργία ἠθικο-θρησκευτικῆς συνειδήσεως.

Γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἔχω νὰ παρατηρήσω, ὅτι παρουσιάζει τὰ ἴδια προβλήματα μὲ τὴ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσω παρακάτω. Μιὰ μόνο παρατήρησι μποροῦμε νὰ διατυπώσωμε σ' αὐτὸ τὸ μάθημα.

“Οτι οι Βίοι τῶν Ἀγίων δὲν πρέπει νὰ διδάσκωνται μὲ τὴ σειράν ποὺ τοὺς γράφει τὸ πρόγραμμα, ἀλλὰ εὐκαιριακά, ὅταν γιορτάζεται ὁ Ἅγιος. Ἔτσι, τὸ βίο τοῦ Ἀγ. Δημητρίου θὰ διδάξωμε στὶς 26 Ὀκτωβρίου καὶ ὄχι τὸ Μᾶη, ποὺ εἶναι ἡ σειράν του κ. ο. κ.

Καὶ τώρα, εἶναι δυνατόν μὲ αὐτενεργὸ δράση τὰ παιδιά νὰ ἀποχτήσουν τίς γνώσεις τῆς Λειτουργικῆς; Νομίζω ναί, ὅπως ἔχω δοκιμάσει στὴν πράξη. Προκειμένου νὰ διδάξω π. χ. τὴ θεία Λειτουργία στέλνω μιὰ ομάδα παρατηρητῶν, ὕστερ’ ἀπὸ προηγουμένη συνεννόηση μὲ τὸν Πατᾶ, στὸ Ἱερό τὴν ὥρα τῆς Θεῆς Λειτουργίας. Οἱ παρατηρητῆς αὐτοὶ σημειώνουν στὰ σημειωματάρια τους ὅτι βλέπουν καὶ ἀκοῦν. Τὴν ὥρα τοῦ μαθήματος γίνεται ἀνακοίνωση τῶν παρατηρήσεων, συζήτηση γιατί ἔγινε τὸ ἓνα καὶ γιατί τὸ ἄλλο καὶ στὸ τέλος ἀπὸ τὸ βιβλιαράκι τῆς σχολ. Βιβλιοθήκης «ἡ Ἐκκλησία μας» τοῦ συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων, διαβάζεται ὅτι σχετικὸ ἀφορᾷ τὴ Λειτουργία κ. ο. κ.

Στὴν Κατήχηση πῶς πρέπει νὰ διδάσκωνται τὰ μυστήρια; “Ο,τι εἶπα γιὰ τὴ Λειτουργικὴ, τὸ ἴδιο ἔχω νὰ πῶ καὶ γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν μυστηρίων.

Γίνεται μιὰ βάπτισμα, οἱ παρατηρητῆς σ’ ἐνέργεια. Θὰ πᾶνε ἐπὶ τόπου, θὰ παρατηρήσουν ὅλες τίς φάσεις τοῦ μυστηρίου καὶ θὰ ἀνακοινώσουν στὴν τάξη τίς παρατηρήσεις τους. Θὰ ἐπακολουθήσῃ συζήτηση γιὰ τὴν ἐξήγηση τῶν διαφορῶν πράξεων τοῦ βαπτίσματος καὶ θὰ διαβασθῇ, ὅτι σχετικὸ ὑπάρχει γιὰ νὰ ἐξονυχιστῇ καὶ κατανοηθῇ πλήρως τὸ μυστήριον.

Στὴν Ἠθικὴ, πῶς πρέπει νὰ ἀρχίζωμε τὴν ἠθικὴ διδασκαλία; Νὰ ἐρμηνεύωμε πρῶτα τὴν Ἐντολή, νὰ φέρωμε παραδείγματα γιὰ τὴν ἀπόδειξή της καὶ νὰ βγάξωμε συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα μάλιστα νὰ κρεμοῦμε καὶ στὸν τοῖχο, καλλιγραφημένα, ὅπως κάνουν στὰ Κατηχητικὰ σχολεῖα ἢ ν’ ἀρχίζωμε ἀπὸ τὸ παράδειγμα καὶ νὰ καταλήγωμε στὸ δίδαγμα;

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος αὐτοῦ εἶναι ἡ δημιουργία ἠθικῆς συνείδησης καὶ ἡ ἠθικὴ συνείδηση δὲ δημιουργεῖται μὲ ρητὰ καὶ διδάγματα. Στὴν ἠθικὴ διδασκαλία προέχει ἡ ἠθικὴ πράξη. Ἡ ἐπίσκεψη ἐνὸς ἄρρωστοῦ συμμαθητοῦ τους, ἡ βοήθεια ἐνὸς ἀδυνάτου στὰ μαθήματα, ἡ προμήθεια βιβλίων καὶ γραφικῆς ὕλης γιὰ τὰ ἄπορα παιδιά τῆς τάξης τους, μιλεῖ περισσότερο στὶς ψυχὰς τῶν παιδιῶν γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἀπὸ τὴν καλύτερη διδασκαλία, γιατί γεννᾷ συναισθήματα κατ’ εὐθειαν πρὸς τὰ πράγματα καὶ ὄχι πρὸς τὰ σύμβολα. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παράδειγμα, ποὺ μᾶς ἔφερε πάνω

σ' αυτό το θέμα ο κ. 'Επιθεωρητής σε κάποιο τμήμα, της Πριγκίπισσας εκείνης, που παρακολούθησε χηματική σκηνή στο θέατρο ανέλυθη σε δάκρυα, ενώ το δράμα του άμαξηλάτη της, που περίμενε παγωμένος, επί δυό ώρες, πάνω στο άμαξι, δεν έλεγε τίποτα στην ψυχή της.

Είναι άρκετή ή διδασκαλία των θρησκευτικών μαθημάτων για την ανάπτυξη της θρησκευτικότητας;

Σπουδαίο ρόλο παίζει: α) Το ζωντάνεμα του Θεού στη φύση με την έξαρση του θαύματος της δημιουργίας κατά τις έκδρομές. 'Εκεί το παιδί είναι ικανό να συλλάβη το άληθινό νόημα του Θεού και β) 'Η θρησκευτικότητα και ο σεβασμός του δασκάλου προς τα σύμβολα.

2. 'Ανάγνωση

Τά άναγνωστικά προβλήματα μάς είναι γνωστά από το βιβλιαράκι του κ. 'Επιθεωρητού «ή 'Ανάγνωση στις άνώτερες τάξεις». Στο βιβλιαράκι αυτό δίδεται άπάντηση σε 13 προβλήματα που άφορούν τη διδασκαλία της άνάγνωσης γι' αυτό θα περιοριστώ μόνο στα έξι προβλήματα.

1) Οί ώρες της άνάγνωσης είναι άρκετές, πολλές ή λίγες;

2) 'Τι είναι καλύτερο; Νά έχωμε ένα γενικό 'Αναγνωστικό για όλη την 'Ελλάδα ή τοπικά 'Αναγνωστικά;

3) Το ένα 'Αναγνωστικό έξυπηρετεί καλύτερα το σκοπό της άνάγνωσης ή τα πολλά;

4) 'Η 'Ανάγνωση πρέπει να είναι μεγαλόφωνος ή σιωπηρή ή και από τα δυό και σε ποιά άναλογία;

Στο πρώτο έρώτημα, μπορεί κανείς άδισταχτα να υποστηρίξη πώς 6 ώρες άνάγνωση είναι πολλές, γιατί έκτός της άνάγνωσης από το 'Αναγνωστικό βιβλίο παρουσιάζονται και χίλιες δυό εύκαιρίες για άφθονη άναγνωστική έργασία στα διάφορα άλλα μαθήματα, όπως στη Γεωγραφία, 'Ιστορία, Φυσ. 'Ιστορία, Θρησκευτικά κλπ.

Στο δεύτερο έρώτημα νομίζω, πώς το καλύτερο είναι το γενικό γιατί α) δεν υπάρχουν οί τοπικοί λογοτέχνες για τη συγγραφή λογοτεχνικού άναγνωστικού και β) γιατί το παιδί έκτός από τη λογοτεχνική παραγωγή του τόπου του πρέπει να γνωρίση και τη λογοτεχνική παραγωγή όλης της 'Ελλάδας.

Στο έρώτημα ένα ή πολλά άναγνωστικά, άναφέρω τα έξι:

Α'. Πλεονεκτήματα των πολλών άναγνωστικών: 1) Το ένα άναγνωστικό προκαλεί το ενδιαφέρον του παιδιού μόνο τις πρώτες μέρες του χρόνου και κατόπιν του γίνεται άδιά-

φορο, ενώ στα πολλά το ενδιαφέρον του παιδιού ανανεώνεται, γιατί μπορεί να εκλέξη από πλούσια συλλογή βιβλίων την κατάλληλη ευχάριστη ύλη.

2) Στο ένα 'Αναγνωστικό τα παιδιά έχουν υποχρεωτικά το ίδιο κεφάλαιο, το οποίο μπορεί να μην προκαλή σε όλα ενδιαφέρον, ενώ στα πολλά το παιδί εκλέγει το κεφάλαιο που θα έπεξεργασθή.

3) Στο ένα 'Αναγνωστικό ή εργασία γίνεται χωρίς διάθεση, γιατί εκτελείται ύστερ' από έξωτερικό εξαναγκασμό, ενώ στα πολλά γίνεται με διάθεση, γιατί πηγάζει από έσωτερικά κίνητρα. Πλησιάζει δηλ. την 'Ελεύθερη 'Εργασία.

4) 'Η ανάγνωση με πολλά 'Αναγνωστικά είναι φυσικώτερη από την ανάγνωση με το ένα 'Αναγνωστικό.

5) Το παιδί, που διαβάζει από πολλά 'Αναγνωστικά μπορεί να διαβάση, με τόν καιρό, οποιοδήποτε βιβλίο χωρίς δυσκολία.

Β'. Μειονεκτήματα. α) Σκοπός της αναγνώσεως, εκτός από το 'Αναγνωστικό, είναι να καταστήση το παιδί ικανό να κατανοή κείνο που διαβάζει, να έμβραθύνη, να βρίσκει και να απολαμβάνη τα καλλιλογικά στοιχεία του λογοτεχνικού κομματιού, να συλλαμβάνη τις έννοιες, με λίγα λόγια να μπαίνει στο πνεύμα και την ψυχή του συγγραφέα. Τοῦτο όμως μόνο με μεγάλη άσκηση και συχνή καθοδήγηση από το δάσκαλο μπορεί να πετύχη. "Όταν όμως χρησιμοποιούμε πολλά αναγνωστικά πώς μπορεί ο δάσκαλος να δώση άτομική βοήθεια στον ελεύθερα εργαζόμενο μαθητή; Σε τάξεις πολυπληθείς, όπως είναι οι δικές μας, πώς θα μπορέση να γίνη άσκηση συχνή και καθοδήγηση τακτική άφου για την ανακοίνωση από τόν κάθε μαθητή θα περνοῦν δλόκληροι μήνες; 'Αλλά και την αναγνωστική ικανότητα του συμμαθητοῦ τους πώς θα την ελέγξουν άφου δέν έχουν βιβλίο να παρακολουθοῦν την ώρα που διαβάζει; "Υστερα ή εμφάνιση της καθαρεύουσας στην Ε' και ΣΤ' τάξη, δέ φέρει αναστάτωση στην αναγνωστική δεξιότητα των παιδιών και έπομένως δέν έχουν ανάγκη μεγαλύτερης παρακολούθησης από το δάσκαλο; Κατά τη γνώμη μου, ή καλύτερη λύση θα ήταν αν εξέδιδοντο τεύχη έποχιακά ένα κάθε μήνα με ποικίλη ύλη σχετική με την έποχή, θρησκευτική, ιστορική, φυσιογνωστική, περιγραφική, σάν είδος Περιοδικού με τά όποια να αντικατασταθῆ τό αναγνωστικό. "Ετσι θα εξαφανίζονταν όλα τά μειονεκτήματα του αναγνωστικού και τό ενδιαφέρον του παιδιού θα διετηρεῖτο άμείωτο δλο τό χρόνο.

Ποιά λύση δώσαμε έμεῖς; Περιωρίσαμε την ανάγνωση από τό ένα αναγνωστικό στις μιές ώρες την έβδομάδα,

άντικαθιστώντας αυτό με βιβλία της σχολικής βιβλιοθήκης, περιοδικά κλπ.

Σιωπηλή ή μεγαλόφωνη ανάγνωση; Και σιωπηλή και μεγαλόφωνη γιατί και τὰ δυὸ εἶδη εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὸ παιδί.

3. Γ ρ α μ μ α τ ι κ ῆ

Ἡ ξηρότητα τοῦ μαθήματος καὶ ὁ δογματισμὸς του τὸ κάνει ἀνιαρὸ καὶ γεννᾷ καὶ σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους δυσάρεστα συναισθήματα. Γεννᾶται λοιπὸν τὸ πρόβλημα, πῶς θὰ ὑπερникήσωμε τὴν ξηρότητα αὐτὴ καὶ θὰ τὸ κάμωμε ἐνδιαφέρον καὶ εὐχάριστο.

Εἰς μὲν τὶς μεσαῖες τάξεις δίδοντάς του χαρακτηρὰ παιγνιδιοῦ καὶ συνδυάζοντας αὐτὸ με τὰ λοιπὰ μαθήματα καὶ κυρίως τῆς πραγματογνωσίας. Ἔτσι δίδαξα τὸ 1935—1936 στὴν Γ' τάξη τὴν ὕλη τῆς Γραμματικῆς, ὅπως γράφω σὲ ἄρθρο μου δημοσιευμένο στὴ «Διδασκαλικὴ Ζωὴ» ποὺ ἐβγαίνει τότε στὸ Ἡράκλειο. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο εἶδα καὶ δίδαξε καὶ ὁ κ. Ἀβρονιδάκης στὴν ἴδια τάξη τὴν κλίση τοῦ ρήματος π ε τ ὦ.

Στὶς ἀνώτερες πάλι τάξεις πρέπει νὰ ἀποφύγωμε τὴ σχολαστικὴ ἐπανάληψη τύπων καὶ σχηματισμῶν, νὰ ἀφορμώμεθα ἀπὸ τὴν ὀρθογραφία καὶ ἀπὸ συγκεκριμένα παραδείγματα, ὥστε νὰ κατανοητὰ ἢ σκοπιμότητα τῆς Γραμματικῆς γιὰ τὴν ὀρθὴ χρησιμοποίησιν τῶν τύπων, πράγμα ποὺ θὰ προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιῶν περισσότερο, παρὰ ἂν τοὺς ποῦμε, «σήμερα παιδιὰ, θὰ μάθωμε τὴν κλίση τῶν ρημάτων στὴν ὑποτακτικὴ».

4. Ὀ ρ θ ο γ ρ α φ ί α

Πῶς θὰ κάμωμε τὰ παιδιὰ ἱκανὰ νὰ γράφουν σωστὰ τὶς λέξεις;

Μεγάλο ἐμπόδιο κατὰ τὴ γνώμη μου, στὴν ὀρθὴ γραφὴ τῶν λέξεων, ἀποτελεῖ ἡ διγλωσσία, γιατί φέρνει ἀναστάτωση στὸ σχετικὸ πλοῦτο τῶν παιδιῶν.

Πρέπει νὰ διδάσκεται ξεχωριστὰ ἡ ὀρθογραφία; Οἱ ὀρθογραφικοὶ κανόνες ὠφελοῦν:

Ἐγὼ τὸ διδάσκω σὲ συνδυασμὸ με τὴ Γραμματικὴ, ἀλλὰ καὶ με τὴ γραφὴ τοῦ κειμένου. Ὁφέλεια δὲ βλέπω. Ἐφέτος τὸ δίδαξα ὡς ἐξῆς. Ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸ ὑπαγόρευα στὰ παιδιὰ κι ἔγραφαν σὲ εἰδικὰ τετράδια ὀρθογραφίας, σὲ ἡμίκλαστο φύλλο, 3—4 σειρές, ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸ τους. Ὑστερὰ ἀντήλλασαν τὰ τετράδια μεταξύ τους. Ὁ κάθε μαθητὴς τότε με ἀνοιχτὸ βιβλίον ὑπεγράμμισε τὰ λάθη τοῦ ἄλλου. Γινόταν πάλι ἀνταλλαγὴ καὶ καθένας ἔπαιρνε

τὸ τετράδιό του, ἔβρισκε τὶς ὑπογραμμισμένες λέξεις καὶ τὶς ἔγραφε σωστά στὸ περιθώριο. Μὲ ἀφόρμηση τὰ λάθη αὐτὰ γίνονταν ἢ Γραμματική. Παρατήρησα κάποιον περιορισμὸ στὶς ἀνορθογραφίες.

Οἱ γραμματικοὶ κανόνες δὲν ὠφελοῦν ὀλωσδιόλου. Ἐχῶ ὅπ' ὄψη μου μαθητὲς ποὺ γνωρίζουν ἄριστα τοὺς γραμματικούς κανόνες, ποὺ σοῦ ἀπαντοῦν ὅτι τὸ—α τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχὺ καὶ πὼς μακρὸν πρὸ βραχέος περισπᾶται καὶ ὅμως ὅταν γράφουν τὴ λέξη μ ἢ λ α π. χ. βάζουν ὀξεῖα.

5. Ἱστορία.

Σκοπὸς τῆς Ἱστορίας εἶναι νὰ προκαλέσωμε στὸ παιδί πατριωτικὰ συναισθήματα. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, γεννιῶνται τὰ προβλήματα:

α) Ποιὰ πορεία εἶναι καλύτερα ν' ἀκολουθήσωμε, τὴν ἀναδρομικὴ δηλ. νὰ ἀρχίζωμε ἀπὸ τὸ παρὸν καὶ νὰ φθάνωμε στὸ παρελθόν ἢ τὴν προοδευτικὴ ποὺ εἶναι ἀκριβῶς ἀντίθετη;

Ἡ προοδευτικὴ εἶναι καλύτερη, γιατί ναι μὲν ἡ νεώτερη Ἱστορία εἶναι πιὸ πρόσφατη καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τὰ ζῆ τὸ παιδί, ἀλλὰ εἶναι πιὸ σύνθετη, ὁ πολιτισμὸς τῆς πιὸ πολύπλοκος καὶ ἐπομένως δυσκολώτερος στὴν κατανόησή του. Ἐνῶ ἡ Ἀρχαία Ἱστορία εἶναι ἀπλούστερη καὶ εὐκολώτερα κατανοεῖται. Ἐχει ἀκόμα τὸν τύπο τοῦ μύθου, ποὺ τόσο ἀρέσει στὰ παιδιὰ καὶ ταυτόχρονα συμβιβάζεται μὲ τὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ.

β) Μὲ ποῖο τρόπο θὰ μπορέσωμε καλύτερα νὰ συγκινήσωμε τὸ παιδί καὶ νὰ τοῦ γεννήσωμε τὰ συναισθήματα ποὺ ἔχει σκοπὸ τὸ μάθημα; Ἡ γνώμη μου εἶναι, πὼς μόνο ἢ καλὴ διήγηση, ἢ διήγηση ποὺ τονίζει, ποὺ χαρακτηρίζει, ποὺ χρωματίζει τὰ πράγματα μπορεῖ νὰ συνειπάρῃ τὸ παιδί καὶ νὰ γεννήσῃ στὴν ψυχὴ του τὰ συναισθήματα ποὺ ποθοῦμε.

Μποροῦν τὰ παιδιὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ν' ἀποκτήσουν τὶς ἱστορικὲς γνώσεις μὲ αὐτενεργὸ ἔρευνα μέσα σὲ ἱστορικὰ βιβλία; Ἱστορικὲς γνώσεις μποροῦν τὰ παιδιὰ ν' ἀποκτήσουν αὐτενεργῶντας ἀπὸ διάφορα ἱστορικὰ βιβλία. Πιστεύω ὅμως, πὼς τοῦτο θὰ εἶναι εἰς βάρος τῶν συναισθηματικῶν ἀναγκῶν τοῦ παιδιοῦ. Βιβλία, χάρτες, εἰκόνες, ἱστορικὲς μονογραφίες, δημοτικὰ τραγούδια μποροῦν νὰ διαβαστοῦν τὴν ἐπομένη, ἀντὶ ἄλλης ἐπαναλήψεως.

δ) Πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τὰ παιδιὰ ἀμέσως ἐκεῖνο, ποὺ διηγῆθηκε ὁ δάσκαλος; Ὁχι. Ἡ ἐπανάληψη καὶ ἡ ἐμβάθυνση μπορεῖ νὰ γίνῃ τὴν ἐπομένη. Ἐκεῖνη τὴν ὥρα

τιού ὁ θυμικός κόσμος τοῦ παιδιοῦ ἔχει ξεσηκωθῆ δὲ χρειάζονται καὶ ξηρὲς συζητήσεις.

ε) Οἱ χρονολογίες πρέπει νὰ διδάσκονται καὶ πρέπει νὰ ἐπιμένωμε νὰ τις μαθαίνουν τὰ παιδιά; Μόνο οἱ χρονολογίες, ποῦ ἀποτελοῦν σταθμό, ὅπως τὸ 1453, τὸ 1821 κλπ., ποῦ ἀποτελοῦν σύμβολα. Μόνο αὐτὲς πρέπει νὰ διδάσκονται, οἱ ἄλλες ὄχι. Γιατὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, δὲν ἐντοπίζονται οὔτε σὲ τόπο, οὔτε σὲ χρόνο. Ἀντὶ χρονολογιῶν, ἐποπτικώτερα μποροῦμε νὰ ποῦμε στὰ παιδιά δυὸ γενιές, τρεῖς γενιές πρὶν ἀπὸ μᾶς ἢ στὰ χρόνια τῶν παπούδων μας κλπ.

στ.) Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα πρέπει νὰ συγκρίνονται μὲ τὰ σύγχρονα; Ναι· γιατί ἔτσι καὶ στὰ ἱστορικὰ γεγονότα δίδεται περισσότερο φῶς καὶ ζωντάνια καὶ τὸ παρελθὸν συνδέεται μὲ τὸ παρὸν.

ζ.) Μποροῦμε νὰ διδάξωμε Ἱστορία, κατὰ τὴ διάρκεια προπαρασκευῆς ἔθνικων ἐορτῶν; Ὀλόκληρη τὴν Ἱστορία τῆς νεώτερης Ἑλλάδας μποροῦμε νὰ τὴ διδάξωμε κατὰ τὴν προετοιμασία τῆς τάξεως, γιὰ τὴν Ἐθνικὴ Ἐορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου, ἐξηγώντας τις εἰκόνας, ποῦ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὸ στολισμὸ τῆς αἰθούσης.

η.) Πῶς μποροῦμε νὰ ζωντανέψωμε τὴν Ἱστορία; Μὲ τὴν ἐπίσκεψη ἱστορικῶν μνημείων. Τὸ 1949 πῆγαμε ἐκδρομὴ στὸ Ἀρκάδι. Ὁ Ἡγούμενος μᾶς ὠδήγησε κατὰ τὴν ἐπίσκεψη τῶν ἱστορικῶν μνημείων καὶ μᾶς ἐξήγησε τὴ σημασία τοῦ καθενός. Τόσο ζωντανὸ ἦταν τὸ ἱστορικὸ ζήσιμο καὶ τόση συγκίνηση προκάλεσαν τὰ ἱστορικὰ κειμήλια, λάβαρα, ἐπιστολὲς Κορωναίου καὶ Γαβριήλ, μαλιὰ γυναικῶν, ὥστε ἕνας γονεὺς ἀπ' αὐτοὺς ποῦ μᾶς συνόδεψαν, μᾶς πλησίασε καὶ μᾶς εἶπε: «Στὴ ζωὴ μου, δὲ συγκινήθηκα τόσο, ἄλλη φορὰ. Ποτὲ μου δὲ θὰ ξεχάσω τις ἐπιστολὲς τοῦ Γαβριήλ καὶ τοῦ Κορωναίου. Πάντοτε ὄταν πᾶτε ἐκδρομὴ θὰ σᾶς ἀκολουθῶ».

θ.) Πρέπει νὰ ἐξαίρωνται τὰ πρόσωπα, ποῦ ἔδρασαν ἀντιπατριωτικὰ ὅπως ὁ Ἐφιάλτης, Πήλιο-Γκούσης κλπ.; Ναι; γιὰ νὰ γνωρίζη τὸ παιδὶ τὴν ὠμὴ πραγματικότητα καὶ νὰ δημιουργηθοῦν συναισθήματα ἀποστροφῆς πρὸς τὰ πρόσωπα αὐτὰ καὶ τις πράξεις τους.

6 Ἀριθμητικὴ

1) Πῶς θὰ προκαλέσωμε τὸ ἐνδιαφέρο τῶν παιδιῶν στὴν Ἀριθμητικὴ; Ὅταν κρατοῦμε καὶ στὴν Ἀριθμητικὴ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν πρακτικὴ ζωὴ, μὲ τὴ μετατροπὴ μιᾶς γωνίας τῆς τάξεως σὲ μπακάλικο, ὅπως ἔχει στὴ δευτέρα τά-

ξη ό κ. Τριανταφυλλίδης και μέ τό νά κάνουν τά παιδιά προβλήματα άγραπωλησίας, μέ τιμές, τού άνταποκρίνον-ται στην πραγματικότητα.

2) Τι είδους προβλήματα θά δίνουμε στα παιδιά; Με άφηρημένους ή συγκεκριμένους άριθμούς ή έφηρησμένα.

Π. χ. $\frac{4}{5} + \frac{3}{5} =$; ή $\frac{4}{5}$ τού δεκαχίλιου και $\frac{3}{5}$ τού

δεκαχίλιου πόσα πέμπτα κάνουν;

"Η, δώσαμε $\frac{4}{5}$ τού δεκαχιλιάρικου και πήραμε τούτο

και $\frac{3}{5}$ τού δεκαχ. και πήραμε κείνο; Πόσα δώσαμε έν

δλω; Στο πρώτο παράδειγμα οί άριθμοί είναι άφηρημέ-νοι, στο δεύτερο αναφέρονται σε άντικείμενα και δηλώ-νουν την πράξη, στο τρίτο αναφέρονται σε άντικείμενα χωρίς όμως ν' αναφέρεται ή πράξη. Κατά τή γνώμη μου και τά τρία είδη πρέπει νά δίνονται, γιατί μέ τά άφηρη-μένα προάγει περισσότερο ή νόηση, ένω τά δεύτερα και τρίτα έχουν περισσότερη σχέση μέ τή ζωή.

3) Τά διάφορα προβλήματα νά λαμβάνονται από τά βιώματα τών παιδιών.

4) Πώς μπορούμε στό μάθημα της 'Αριθμητικής νά εφαρμόσουμε την αύτενέργεια;

α) Με τή διατύπωση προβλημάτων από τά παιδιά, β) μέ τή λύση τών προβλημάτων μέ διαφόρους τρόπους και γ) μέ τή συνεργασία τών παιδιών στη λύση τών προβλημάτων.

5) Πώς θά διδάξουμε έποπτικότερα τά κλάσματα;

"Αν διδάξουμε 1) τά κλάσματα τού πήχου 2) τά κλά-σματα της ημέρας 3) τά κλάσματα της ώρας 4) τά κλάσματα τού μέτρου 5) τά κλάσματα της όκας και 6) τά κλάσματα τών νομισμάτων. Μ' αυτό τόν τρόπο ή αίσθητοποίηση γίνεται ζωντανότερη και εύκολότερα τό παιδί μπορεί νά άντιληφθή τό μισό, τό τέταρτο, τό όγδοο τού πήχου και τή σχέση $\frac{1}{2} = \frac{2}{4} = \frac{4}{8}$ και $\frac{1}{2}$

4 ρούπια, $\frac{1}{4} = 2$ ρούπια και $\frac{2}{8} = 1$ ρούπι παρά

άν διδάσκονται ανακατεμένα.

6) Στους τόκους είναι προτιμώτερο νά μαθαίνουν τά παιδιά τους τύπους ή νά άρκούμαστε στη λύση τών προ-βλημάτων μέ τή σύνθετο μέθοδο; Και οί κανόνες πρέ-πει νά διδάσκονται γιατί προαγάγουν την άφηρημένη

σκέψη, αλλά άφου τά παιδιά νοιώσουν, πώς φτάνομε στον τύπο αυτό. Πάντως στα παιδιά πρέπει νά διδάξωμε, πώς και μέ τον τύπο νά λύσουν τό πρόβλημα, ό έλεγχος νά γίνεται μέ τή μέθοδο, γιατί καμιά φορά γίνεται σύγχυση στους διαφόρους τύπους και τό έξαγόμενο είναι λανθασμένο.

7) Πρέπει νά ζητομε γραφή τή σκέψη από τά παιδιά στα προβλήματα, που τους δίνομε νά λύσουν στο σπίτι; Έγώ ζητώ τουλάχιστο στο ένα πρόβλημα, γιατί θέλω ν' άσκήσω τά παιδιά νά εκφράζουν ολοκληρωτικά τή σκέψη τους και γραπτά.

8) Οί άριθμητικές συλλογές έξυπηρετούν τους μαθητές; Μάλλον τό δάσκαλο υποβοηθούν, γιατί έξοικονομείται χρόνος αλλά και όρθογραφικά σφάλματα άποφεύγονται άπ' τά παιδιά. Παράλληλα όμως, πρέπει νά λύσουν και προβλήματα καμωμένα από τά ίδια τά παιδιά.

Σπουδαίο ρόλο επίσης παίζει ή άσκηση των παιδιών στη λύση προβλημάτων από μνήμης.

7. Γ ε ω μ ε τ ρ ί α

Είναι οε θέση τά παιδιά νά κατανοήσουν τήν ύλη τής Γεωμετρίας; Τό μάθημα τής Γεωμετρίας περιέχει πολλές άφηρημένες έννοιες και είναι δύσκολο. Η σπουδαιότητα όμως του μαθήματος στην πρακτική ζωή και ό ρόλος που παίζει στην ανάπτυξη των άνωτέρων πνευματικών ιδιοτήτων του παιδιού, όπως είναι ή άφαιρετική ικανότητα και ή σκέψη, επιβάλλουν νά διδάσκεται και τό μάθημα τοτου.

2) Μέ ποιό τρόπο θα ύπερνικήσωμε τις δυσκολίες του μαθήματος; Μόνο, όταν στη διδασκαλία μας ξεκινούμε από συγκεκριμένα γεωμετρικά σώματα. Γεωμετρία, που γίνεται μέσα στη τάξη με σχήματα στον πίνακα δέν μπορεί νά πετύχη τό σκοπό της. Τό παιδί πρέπει νά οδηγηθί νά βλέπη στο γύρω του κόσμο, τά σχήματα και τις μορφές των σωμάτων, νά ύπολογίξη άποστάσεις, έκτάσεις, ύψη, βάθη και όγκους. Έτσι τις παράλληλες γραμμές θα τις δή στις δένδροστοιχίες και στα πεζοδρόμια. Τό τετράγωνο, τό όρθογώνιο, τό τρίγωνο, τό τραπέζιο, στους ύελοπίνακες, στις βραγιές του κήπου, στο περιβόλι, στο άμπέλι κλπ. Τά παραλληλεπίπεδα, τους κυλίνδρους, τους κώνους, τις σφαίρες, στο σπιρτοκούτι, στο μπαούλο, στο νεροπότηρο, στη γλάστρα στη μπάλα του κλπ. Γενικά, ή Γεωμετρία πρέπει νά στηρίζεται στην παρατήρηση συγκεκριμένων αντικειμένων και από τήν παρατήρηση πρέπει νά προχωρούμε στην κατασκευή των διαφόρων γεωμετρικών σωμάτων, με χαρτόνι, πηλό, ύζλο, σύρμα και τήν ίχνογράφηση των μορφών.

3) Τι θα πρωτοδιδάξωμε από τη Γεωμετρία; Θ' αρχίσωμε από τὰ στερεὰ καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν κύβο, ὅπως λέει τὸ πρόγραμμα ἢ ἀπὸ τὶς ἐπιφάνειες;

Ἐγὼ ἀρχίζω ἀπὸ τὶς ἐπιφάνειες, γιατί νομίζω πὼς εἶναι εὐκολώτερη ἢ διδασκαλία τῶν ἐπιφανειῶν ἀπὸ τὰ στερεὰ καὶ γιατί οἱ ἐπιφάνειες εἶναι πιὸ γνώριμες στὰ παιδιά.

4) Πὼς μπορούμε νὰ προκαλέσωμε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὸ μάθημα τῆς Γεωμετρίας; α) Μόνο, ὅταν ξεκινούμε ἀπὸ τὴν παρατήρηση πραγμάτων γνωστῶν καὶ ἐνδιαφερόντων τοὺς μαθητὰς. "Ὅταν π.χ., γιὰ νὰ διδάξω τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ὀρθογωνίου, ἀφορμηθῶ ἀπὸ τὶς βραγιές τοῦ σχολικοῦ κήπου, στὶς ὁποῖες θέλομε νὰ φυτέψωμε λουλούδια. Πόσα λουλούδια λ.χ. θὰ χωρέση ἡ βραγιά ὅταν φυτέψωμε ἓνα ποδάρι τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο; Καὶ β) ὅταν ἐφαρμόζεται ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας, ἢ ὁποῖα σὲ κανένα ἄλλο μάθημα δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῆ ὅσο στὴ Γεωμετρία, μὲ τὸν τρόπο πού ἀνέφερα στὴν ἀρχὴ τῆς πραγματείας μου.

"Ἔτσι στὸ παρὰπάνω πρόβλημα τὰ παιδιά θὰ μετρήσουν μὲ ποδάρια ἢ σπιθαμές ἂν δὲν κρατοῦν μέτρο, θὰ σκεφθοῦν πόσα ποδάρια εἶναι στὸ πλάτος καὶ πόσα στὸ μᾶκρος, θὰ ἐρευνήσουν καὶ στὸ τέλος, ἂν δυσκολεύονται, θὰ ρωτήσουν τὸ δάσκαλο, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὴ λύση.

5) Πὼς θὰ ἐξάγονται οἱ κανόνες τῆς Γεωμετρίας; Εἴπαμε, πὼς σκοπὸς τῆς Γεωμετρίας εἶναι ἡ ἀσκηση τῆς ἀφηρημένης σκέψης τοῦ παιδιοῦ, πρᾶγμα πού ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἐξαγωγή γεωμετρικῶν νόμων, κανόνων καὶ ὀρισμῶν. Οἱ νόμοι ὅμως αὐτοὶ θὰ ἐξάγονται μόνο μὲ τὴ σύγκριση. "Ἔτσι π.χ. γιὰ νὰ βγάλωμε τὸν ὀρισμὸ τοῦ παραλληλεπιπέδου συγκρίνομε αὐτὸ μὲ τὸν κύβο, βρίσκονται οἱ ὁμοιότητες καὶ οἱ διαφορές, ἀπομονοῦνται τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ καὶ συνδέονται σὲ ἓνα ὄρισμὸ.

8ον Γ ε ω γ ρ α φ ί α

1) Τι γεωγραφικὰ στοιχεῖα θὰ διδάξωμε στὸ παιδί ἀπὸ μιὰ ξένη χώρα; α) τὴν ἀνάγλυφη μορφή τῆς χώρας μὲ τὰ σύνορα, θάλασσες, βουνά, πεδιάδες, ποταμούς καὶ λίμνες. β) Τὶς κλιματολογικὲς καὶ μετεωρολογικὲς συνθηκὲς τῆς χώρας. γ) Τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν πολιτισμὸ τοὺς καὶ δ) τὴν οικονομικὴ καὶ πνευματικὴ σχέση τῆς χώρας αὐτῆς μὲ τὴ δική μας.

2) Τι ἐποπτικὰ μέσα μπορούμε νὰ διαθέσωμε στὰ σχολεῖά μας; α) τὸ χάρτη, β) ἀμμοδοχεῖο, γ) διάφορες κάρτες, δ) εἰκόνες κομμένες ἀπὸ ἑφημερίδες, περιοδικὰ, ρεκλάμες, διαφημίσεις κ.λ.π. ε) βωβὸ σχέδιο τῆς χώρας πᾶ-

νω στον πίνακα και στ) ανάγλυφο χάρτη καμωμένο από τα παιδιά προηγούμενων έτων.

3) Πώς θα μπορέσουν τα παιδιά, με τα πρόχειρα αυτά έποπτικά μέσα, να σχηματίσουν σαφή εικόνα της χώρας την όποία έξετάζουν και ή όποία ξεφεύγει τόσο από τα όρια της έμπειρίας και να καταστή ή διδασκαλία γόνιμη και άποδοτική;

Μόνο αν τó παιδι έχει γνωρίσει καλά τη στενή του πατρίδα και έχει σχηματίσει βασικές γεωγραφικές έννοιες με συγκεκριμένα ύπαρκτά παραδείγματα του τόπου του. Μόνο τότε μπορεί να μεταφερθή νοερά και να συλλάβη την έννοια της ξένης χώρας, γιατί τότε, συγκρίνοντας αυτά με τα γεωγραφικά στοιχεία του χάρτη, βγάζει συμπεράσματα και κατανοεί τις συνθήκες, πού έπικρατούν στην ξένη χώρα.

Όταν τó παιδι στίς κατώτερες τάξεις χρησιμοποιώντας την έμπειρία του συλλαμβάνη έποπτικές, τις όποιες κατόπιν μεταφέρει πάνω στην άμμο και από κεί στο χαρτί, θα κατανοήση τά σύμβολα του χάρτου και όταν άνικρύση τó χάρτη μιás ξένης χώρας θα είναι σε θέση να συλλάβη την πραγματική εικόνα της, όχι μόνο στη μορφή, αλλά και στην ψυχή.

4) Πώς θα προκαλέσωμε τó ενδιαφέρον του παιδιού στή σπουδή μιás χώρας; Όταν ξεκινούμε από ένα γεγονός, πού έκανε έντύπωση στα παιδιά.

Γιά να διδάξω τη γεωγραφία της Άραβίας πήρα άφορμή από μιá ρεκλάμα, πού παρίστανε ένα Άράπη φηρωμένο ένα σουβάλι και είχε την έπιγραφή «Καφές Μόκας». Τήν Περσία και όλες τις πετρελαιοφόρες περιοχές της Άσίας δίδοξα λαμβάνοντας άφορμή από τή διένεξη Άγγλίας και Περσίας έξ αίτίας των πετρελαίων του Άμπαντάν.

5) Πρέπει να ζητούμε από τα παιδιά την έκταση, τά ύψη των βουνών και τά μήκη των ποταμών με άριθμούς ή με συγκρίσεις με τά γνωστά; Η σύγκριση είναι έποπτικότερα και πιό σταθερή, ενώ οί άριθμοί είναι άφηρημένοι και έφήμεροι.

Μόνο χαρακτηριστικοί άριθμοί μπορούν να δίδονται όπως π. χ. τó ύψος του Έβερεστ.

6) Ποιός πρέπει να είναι ó ρόλος της μαθητικής Βιβλιοθήκης στο μάθημα της γεωγραφίας; Τó γεωγραφικό άνάγνωσμα είναι άπαραίτητο συμπλήρωμα στή διδασκαλία της γεωγραφίας. Η μαθητική βιβλιοθήκη έπομένως πρέπει να είναι έφοδιασμένη με βιβλία και άποκόμματα έφημερίδων και περιοδικών, τά όποια περιέχουν διηγήσεις ταξιδίων, περιγραφές ήθών και έθίμων, περιηγήσεις κλπ. (Ό «Θη

σαυρός τῶν παιδιῶν» δημοσιεύει ἀριστουργηματικές περιγραφές διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδας, ἢ «Ἀκρόπολη» τὸ γύρο τοῦ κόσμου, ἢ «Ἀλλαγὴ» τὸν παγκόσμιον Ἕγλαντα, ὁ Παράδεισος τοῦ Παιδιοῦ» κάθε φορά καὶ ἀπὸ ἓνα γεωγραφικὸ ἀνάγνωσμα, ὁ «Φῶρος τοῦ Παιδιοῦ» ἀπὸ τῆ ζωῆ στὴ Ζούγκλα κλπ.). Τίς περισσότερες ἀπ' αὐτὲς τίς συλλογὲς μποροῦν νὰ κάνουν τὰ ἴδια τὰ πιδιά, ὅταν διαφωτισθοῦν κατάλληλα.

7) Πότε πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ γεωγραφικὸ ἀνάγνωσμα; Ἐνα γεωγραφικὸ ἀνάγνωσμα, π.χ. ἡ περιγραφή ἑνὸς τοπίου θὰ διαβασθῆ τὴν ὥρα ποῦ διδάσκεται τὸ μέρος. Τότε πρέπει νὰ ἐπιδεικνύεται καὶ ἡ σχετικὴ εἰκόνα, ἂν ὑπάρχη.

8) Εἶναι ἀρκετὸς χρόνος γιὰ τὴ γεωγραφία δυὸ ὥρες τὴν ἐβδομάδα; Κατὰ τὴ γνώμη μου ὄχι. Μπορεῖ ὅμως τὸ πρᾶγμα νὰ διορθωθῆ, ἂν τὰ φυσιογνωστικὰ μαθήματα ὅλα μαζί καὶ ἡ Γεωγραφία ποῦ ὑπάγεται καὶ αὐτὴ στὸν κλάδον τῶν φυσιογνωστικῶν, συμπτυχθοῦν σὲ ἓνα μάθημα. Ἔτσι καὶ χρόνος ἐξοικονομεῖται καὶ ἡ συγκέντρωση ἐξυπηρετεῖται.

9. Φυσιογνωστικά.

1) Μήπως μποροῦν ὅλα τὰ Φυσιογνωστικὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα σήμερον διδάσκονται σὲ ἰδιαιτέρες ὥρες τὸ καθένα, νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ ἀποτελέσουν ἓνα μάθημα; Νομίζω, ὅτι συμφέρει ὅλα τὰ Φυσιογνωστικὰ μαθήματα ν' ἀποτελέσουν ἓνα, γιατί ἔτσι καὶ ὁ σκοπὸς τῶν μαθημάτων αὐτῶν, ποῦ εἶναι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γενικὸ παιδαγωγικόν, καὶ ἡ προσπάθεια νὰ καταστήσῃ ἱκανὸ τὸ παιδί νὰ ἐξηγήσῃ τὴ φύση, συλλαμβάνοντας σαφῆ τὴν εἰκόνα αὐτῆς, ἐπιτυγχάνεται πρᾶγμα ποῦ δὲ γίνεται μὲ τὸ χωρισμὸ τῶν Φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, γιατί διασπᾶται ἡ συνοχὴ καὶ ἡ ἐνότητα τῆς φύσεως καὶ β) γιατί ἐπιτυγχάνομε οἰκονομία χρόνου.

2) Πῶς μποροῦμε νὰ ὀδηγήσωμε τὰ παιδιά, ὥστε μὲ δική τους ἔρευνα ν' ἀποκτήσουν τίς γνώσεις τῆς φύσης; Εἶπαμε καὶ προηγουμένως, πῶς ὄσες γνώσεις ἀποκτᾶ τὸ παιδί αὐτενεργῶντας, μόνον αὐτὲς γίνονται δυνάμεις ζωντανὲς καὶ χρήσιμες. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ οἱ φυσιογνωστικὲς γνώσεις, ποῦ θ' ἀποκτήσῃ τὸ παιδί δὲν πρέπει νὰ προσφέρονται ἔτοιμες, ἀλλὰ νὰ τίς ἀποκτᾶ μὲ δική του ἔρευνα. Γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ὀδηγοῦμε νὰ παρατηρῆ καὶ νὰ ἐρευνᾷ. Στὴν παρατήρησιν θὰ τὸ ὀδηγήσωμε ἀναθέτοντάς του νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξέλιξιν ζώων καὶ φυτῶν, νὰ καταγράψῃ τίς παρατηρήσεις του σὲ ἰδιαιτέρον τετράδιον, τὰ δὲ περισσότερα τῶν παρατηρήσεών του νὰ ἀνακοινώσῃ

σε ώρισμένο χρόνο στην τάξη ή να παρατηρήση ένα φαινόμενο στην εξέλιξή του και να έργασθη όπως προηγουμένως. Για το σκοπό αυτό κάνω το εξής: Για να διδάξω π. χ. το βρασμό αναθέτω σ' ένα παιδί ή μια ομάδα να παρακολουθήση το φαινόμενο στην κατσαρόλα του σπιτιού τους και να καταγράψη το καθένα, με λεπτομέρεια, τις παρατηρήσεις του.

Την ώρα του μαθήματος θα επαναλάβουν το πείραμα στο σχολειό μαζί με την ανακοίνωση των παρατηρήσεων και θα συζητήσουν για να εξηγηθούν οι διάφορες λεπτομέρειες. Για την εξήγηση των άποριών τους θα χρησιμοποιήσουν σχετικά βιβλία από τη βιβλιοθήκη, αν υπάρχουν. Όταν θέλω να διδάξω από τη Φυτολογία π. χ. ότι το φως είναι απαραίτητο για τη ζωή των φυτών, αναθέτω να φυτέψουν φασόλια σε κονσερβοκούτια με άμμο και παραγγέλνω το ένα κουτί να σκεπαστή με χαρτοσακούλα, ώστε να μη λιιάζεται ή άμμος, το δεύτερο επίσης, αλλά στη χαρτοσακούλα ν' αφήση μια τρύπα και το τρίτο να μείνη ξεσκεπαστο και να καταγράφονται, κάθε μέρα, οι παρατηρήσεις πάνω σ' αυτά, που διαφέρουν πολύ στα τρία κουτιά. (Στο πρώτο το φυτό είναι λεπτό, καχεκτικό και ψηλό, στο δεύτερο επίσης, αλλά όταν έφθασε στην τρύπα της χαρτοσακούλας βγήκε έξω και στο τρίτο είναι μικρότερο, μα ζωηρό και βαθύ πράσινο). Γίνεται συζήτηση για τη διαφορά που παρουσιάζουν και ακολουθεί ή έρευνα και ή λύση των άποριών είτε από βιβλία είτε από το δάσκαλο.

3) Τα μαθήματα της Φυσ. Πειραματικής και Χημείας απαιτούν έργαστήρια και όργανα για να διδαχτούν. Στα σχολεία μας, που δέν διαθέτομε τέτοια πράγματα, πώς μπορούν να διδαχτούν και να κατανοηθούν; Και αν λείπουν τά όργανα, μπορούν να γίνουν πειράματα με τά πιό πρόχειρα πράγματα. Με σωληνάρια κίνινης, σωληνάρια δαμαλίδος (αυτά πρέπει να τά κρατάμε κατά το δαμαλισμό, γιατί είναι χρησιμώτατα σε πάρα πολλά πειράματα) με καλάμια, κομμάτια λαστιχένιου σωληνα, τσαγερά, κεριά, νεροπότηρα κλπ. Για την άπανθράκωση π. χ. με άποσταξη χρησιμοποιούμε ένα σωληνάριο κίνινου, βάζομε μέσα κομμάτια από σπύρτα χωρίς κεφάλια και το βουλώνομε με φελλό, που είναι τρυπημένος και έχομε περάσει ένα σωληνάριο δαμαλίδος άνοιχτό και από τά δύο μέρη. Ζεσταίνομε με κεριό το σωληνάριο και βλέπομε τά ξύλα να γίνονται κάρβουνα, στά τοιχώματα να κάθεται μια κίτρινη ούσια, που μυρίζει πίσσα και πώς ό καπνός που βγαίνει από το σωληνάριο της δαμαλίδος ανάβει, αν του πλησιάσομε ένα σπύρτο. Οι μοχλοί μπορεί να άντικατασταθούν

μέ ξύλα, οί τροχαλίες καί τά πολύσπαστα από κουβαρίστρες, σιφώνια καί σίφωνες μπορεί νά γίνουν μέ καλάμια, τόν άμβυκα μπορεί ν' αντικαταστήσωμε μέ τσαγερό κλπ.

4) Πρέπει νά έχωμε βοηθητικά γιά τά φυσιγνωστικά; Έκτός από τó έγχειρίδιό τους, πρέπει νά υπάρχουν καί πολλά φυσιγνωστικά άναγνώσματα στη μαθητική Βιβλιοθήκη, τά όποια πρέπει νά συνηθίσωμε νά χρησιμοποιούν οί μαθητές, κατά τίς έρευνές τους, γιά τήν έξήγηση τών άποριών τους.

5) "Όταν έξετάζεται ένα ζώο ξένης χώρας καί χρησιμοποιούμε γιά έποπτικό μέσο εικόνα, πότε θά γίνη ή επίδειξή της; Στην άρχή πάντοτε. 'Απ' αύτή θά γίνη λεπτομερής παρατήρηση τοῦ ζώου καί κατόπιν θά έξηγηθοῦν μέ τίς αϊτιώδεις σχέσεις τά διάφορα γνωρίσματά τους.

6) Οί φυσιλογικές συλλογές ώφελούν; Καί άν ώφελούν μπορούμε έμείς ν' άποκτήσωμε τέτοιες; Δέν ύπάρχει καμιά άμφιβολία, πώς οί συλλογές ώφελούν, γιατί άποτελοῦν πρόχειρο έποπτικό μέσο καί δείχνουν τήν έξέλιξη τοῦ κάθε πράγματος. Τέτοιες συλλογές μπορούν νά άποκτήσουν δλα τά σχολεία μέ λίγη καλή θέληση.

Κάθε σχολειό μπορεί ν' άποκτήση τεχνολογικούς πίνακες γιά τά κυριώτερα προϊόντα τοῦ τόπου μας.

"Έτσι γιά τó μπαμπάκι λ.χ. μπορούμε νάχωμε ένα τετράγωνο χαρτονάκι. Πάνω—πάνω μέ κεφαλαία γράμματα θά γράψωμε ΜΠΑΜΠΑΚΙ. Σ' ένα σωληνάριο δεμένο μέ κλωστή πάνω στοῦ χαρτόνι θάχωμε μπαμπακόσπορο, δίπλα ένα φυτό μπαμπακιᾶς, δίπλα άνθος καί καρπό, άπό κάτω άκατέργαστο μπαμπάκι, νήμα καί ύφασμα. Στόν ίδιο πίνακα μπορούμε νά έχωμε καρφισώσει, άν υπάρχουν, εϊκόνες μηχανημάτων κατεργασίας μπαμπακιού. Τό ίδιο μπορεί νά γίνη γιά τόν καπνό, γιά τó λινάρι καί γιά όλα τά φυτά.

"Επίσης μπορούμε νά κάνωμε πίνακες διαφόρων ριζών, φύλλων, βλαστών κλπ. τó ίδιο μπορεί νά γίνη καί στη Χημεία.

10. Χειροτεχνία

1) 'Η χειροτεχνία στις άνώτερες τάξεις πρέπει νά διδάσκεται σάν ξεχωριστό μάθημα ή πρέπει νά ένυφαίνεται μέ τάλλα μαθήματα;

'Η χειροτεχνία γιά τήν Ε' καί ΣΤ' τάξη εϊναι μάθημα ξεχωριστό, μέ ξεχωριστό σκοπό, τήν καλαισθητική άγωγή. Γιά τοῦτο πρέπει νά διδάσκεται καί ξεχωριστά. Μπορεί όμως νά χρησιμοποιηθῇ καί άπό τάλλα μαθήματα, όπως π.χ. στη Γεωγραφία γιά τήν κατασκευή έκτύπων

χαρτῶν ἀπὸ γύψο, ἀπὸ τὴ Γεωμετρία γιὰ τὴν κατασκευὴ γεωμετρικῶν σωμάτων, ἀπὸ τὴ Φυσικὴ γιὰ τὴν κατασκευὴ διαφόρων ὀργάνων κλπ.

2) Εἶναι σωστὸ νὰ ὑποχρεώσωμε τὰ παιδιά νὰ κατασκευάζουν ὅλα τὸ ἴδιο ἀντικείμενο; Π.χ. νὰ πλέκουν ἕνα καλαθάκι; "Ὁχι. Πρέπει νὰ ἀφήνωμε τὰ παιδιά νὰ ἐκλέγουν τὸ ἀντικείμενο καὶ τὸ ὕλικὸ τῆς ὄρεξῆς τους. Τὴν ἴδια ὥρα, ἄλλα παιδιά μπορεῖ νὰ ἐργάζωνται μὲ χαρτί, ἄλλα μὲ πηλό, ἄλλα μὲ σύρμα κ.ο.κ.

3) Ποῦ θὰ ἀναζητήσωμε τὸ ὕλικὸ τῆς χειροτεχνίας; "Αφθονο ὕλικὸ καὶ χωρὶς ἐξοδα εἶναι ὁ πηλός, τὸν ὁποῖο μποροῦμε νὰ κατασκευάσωμε μόνοι μας. Κοσκινίζομε τὸ χῶμα, τὸ περνοῦμε ἀπὸ λινάτσα καὶ ἀφίνομε τὸ νερὸ νὰ ἐξατμισθῇ. Ὁ πηλὸς ποῦ γίνεται ἔτσι εἶναι πιὸ εὐπλαστος καὶ ἀπὸ τὴ ζύμη.

4) Ποιά εἶναι ἡ πιὸ κατάλληλη ὥρα γιὰ τὴ χειροτεχνία; Ἐμεῖς ἐφέτος εἶχαμε ὀρίσει ἕνα χειροτεχνικὸ ἀπογευμα ἀντὶ τῶν δύο ὡρῶν ποῦχει τὸ πρόγραμμα. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὰ παιδιά χορταστικὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ χειροτεχνία, χωρὶς ἡ δουλειά τους νὰ διακόπτεται ἀπὸ ἄλλα μαθήματα.

Αὐτὰ κ. συνάδελφοι εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ διδακτικὰ προβλήματα, ποῦ συνάντησα στὴ διδακτικὴ μου δουλειά καὶ αὐτὴ τὴ λύση προσάθησα νὰ δώσω στὸ καθένα ἀπ' αὐτά.

Χωρὶς νὰ νομίζω, πὼς ἡ πραγματεία μου αὐτὴ θὰ σᾶς κάμη σοφώτερος, εἶμαι ἱκανοποιημένος, ἂν γίνῃ ἀφορμὴ νὰ σᾶς γεννηθοῦν ἀνησυχίες ἀνάλογες, γιὰ τὴ μελέτη τῶν διδακτικῶν μας προβλημάτων, μὲ τίς σημερινές ἑλληνικές συνθήκες, γιὰτὶ ἡ ἀνησυχία ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο βῆμα καὶ δίνει τὴν πρώτη ὄθηση, γιὰ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης γενικὰ καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἐπιστήμης τοῦ παιδιοῦ.

Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ & ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Του κ. ΡΙΤΣΑΤΑΚΗ ΗΛΙΑ
Αγνού Ιξίου Προτύπου Γρηγοριάς

Τὰ 2)3 τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, τῶν Σχολείων ποῦ εἶναι ἐγκατεσπαρμένα στὴν Ἑλληνικὴ ὑπαιθρο, στὰ ὄρεινά καὶ ἀπόκοσμα χωριά ἢ στοὺς κάμπους, λειτουργοῦν μ' ἓνα Δάσκαλο. Ἄν λογαριάσωμε δὲ καὶ τ' ἄλλα ποῦ λειτουργοῦν μὲ δυὸ—σάν ὑπάρχει ὁ δεῦτερος—τὸ ποσοστὸ αὐτὸ ἀνεβαίνει καὶ ξεπερνᾷ τὰ 4)5 τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων.

Τὸ φαινόμενο αὐτό, ποῦ ὀφείλεται στὴ κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας σὲ μικροσυνοικισμοὺς, ἀπὸ λόγους γεωγραφικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς, χαρακτηρίζει τὸ σχολικὸ τύπο, ποῦ δεσπόζει στὴ Δημοτικὴ Ἑκπαίδευσή μας. Τὸν τύπο τοῦ ὀλιγοταξίου σχολείου, τὸν τύπο τοῦ Μονοταξίου, μὲ ἓνα δάσκαλο γιὰ ὄλα τὰ παιδιά, γιὰ ὄλα τὰ μαθήματα, γιὰ ὄλα τὰ χρόνια τοῦ μαθητῆ, γιὰ ὄλο τὸ χωριό.

Καὶ ποιὸς θὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ σχολείου αὐτοῦ;

Νὰ σταθῆ φάρος ἀκοίμητος γιὰ τὸν τόπο του· νὰ φωτίση καὶ νὰ θερμάνῃ· νὰ ἀφυπνίσῃ δυνάμεις καὶ νὰ καλλιεργήσῃ δεξιότητες· νὰ θρονιάσῃ στὶς ψυχές καὶ στὶς καρδιές ὄλων τὶς μεγάλες ἀξίες τῆς ζωῆς: Τὸν ἀνθρωπισμὸ, τὸν πολύμορφο πολιτισμὸ, ποῦ συνθέτει τὴν ἄρμονία στὴ Ἐρησκευτικὴ—Κοινωνικὴ—Οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωῆ.

Καὶ ποιὸς θὰ εἶναι ὁ ἐργάτης τῆς μεγάλης, τῆς πελώριας, τῆς ἀσύγκριτης αὐτῆς προσπάθειας; Ὁ Δάσκαλος!.. Ναί!... Ὁ Δάσκαλος τοῦ χωριοῦ!

Ἀπὸ τοὺς παραπάνω σκοποὺς, ποῦ ζητᾷ νὰ πετύχῃ τὸ Μονοτάξιο, καταφαίνεται ἡ μεγάλῃ σημασία του γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ὑπαιθρο χώρα καὶ ὁ σοβαρὸς ρόλος ποῦ διαδραματίζει στὶς ἀπόκοσμες αὐτὲς γωνιὰς τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς.

Ἄν τὸ Σχολεῖο αὐτὸ μὲ τὸ Δάσκαλό του ζῆ καὶ κινεῖται στὴν περιοχὴ τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς του μὲ δεξιότητα, πίστη καὶ ἐνθουσιασμὸ, τότε δικαιούται τὴν Ἐθνικὴ εὐγνώμοσύνῃ· ἂν βρίσκεται ὁμως ἔξω ἀπὸ τὸ νόημα αὐτό,

ή προσφορά είναι άσημαντος και οι ευθύνες, όπου κι αν βρίσκονται, στην πολιτεία, στην κοινωνία, στο δάσκαλο ή σ' όλους μαζί, είναι πολύ βαρείες.

"Ας δοϋμε όμως από πιο κοντά πώς παρουσιάζονται τὰ Μονοτάξια σχολεία μας. Ποιά είναι τὰ τρωτά τους σημεία, οι άσθενείς τους πλευρές, αλλά και τὰ πλεονεκτήματά τους.

1. Άσθενείς πλευρές του Μονοταξίου

"Αν και ή διδακτική άποψη δέν είναι ή κυριώτερη ή ή μοναδική σκοπιά από την όποία βλέπομε τὸ Μονοτάξιο, ώστόσο, έπειδή συνηθίζεται νά προτάσσωνται τὰ διδακτικά ζητήματα, για νά μὴν πῶ ότι και περιορίζονται σ' αυτά μόνο, θ' αρχίσω κι έγώ άπ' αυτά.

α') Σοβαρό διδακτικό πρόβλημα, πού δέν έχει άμεση σχέση με την οργανικότητα του Μονοταξίου, ώστόσο έχει γίνη σχεδόν μόνιμο καθεστώς και όφείλεται στην άρρωστημένη οίκονομία μας, είναι ο μ ε γ ά λ ο ς ά ρ ι θ μ ό ς μαθητών για τὰ περισσότερα σημερινά Μονοτάξιά μας. Σχολείο Μονοτάξιο με 100 ή 150 μαθητές κατορθώνει μόνο νά φθείρη άνεπανόρθωτα την ύγεια του εύσυνειδήτου Δασκάλου, χωρίς νάχη ανάλογα άποτελέσματα. Οι τύποι τῶν σχολείων αυτών είναι νόθοι· δέν είναι Μονοτάξια σχολεία, άποτελοϋν παρωδίες σχολείων.

Ό υπερβολικός αριθμός μαθητών χαρακτηρίζει τὸ Μονοτάξιο σάν σχολείο πού ραπίζεται ή παιδαγωγική, ή παιδική ψυχολογία και ή στοιχειώδης κοινωνική και άτομική υγιεινή.

Τούτο τὸ μειονέκτημα βέβαια, παρακολουθεϊ σήμερα και τους άλλους τύπους σχολείων, αλλά για τὸ Μονοτάξιο έχει μιὰ έντελῶς ξεχωριστή σημασία, για τίς πολὺ περισσότερες δυσάρεστες συνέπειές του.

β') Τὸ άναλυτικό πρόγραμμα, πού ισχύει σήμερα, θεωρεϊται γενικά πολὺ γερασμένο και καταδυναστεύει με την άρτηριοσκληρωτική του άκαμψία, με δυσβάστακτο και κάποτε σχεδόν άχρηστο φορτίο, πού κουβαλά στους ώμους του και προορίζει για τους άσθενείς ώμους τῶν παιδιῶν 6—12 χρονῶν, και με τίς άψυχολόγητες, πολλές φορές, άπαιτήσεις του, καταδυναστεύει λέγω, τὴ σύγχρονη μικρὴ νεολαία, πού ζῆ σήμερα και άναπνέει σ' ένα κόσμο τόσο διαφορετικό, πού νομίζει κανείς πῶς δέν άπέχει 40 χρόνια μόνο από τὸ σωτήριο έντος 1913!

Τὸ θέμα, βέβαια, του προγράμματος είναι αρκετά πλατύ· γι αυτό πολλά έχουν γραφή και πολλά έχουν προ-

ταθῆ. Ἄς ἐλπίσουμε πὼς θὰ συγχρονισθῆ πολὺ σύντομα ὥστε νὰ μᾶς δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ χαροῦμε, ἔμεῖς καὶ οἱ μαθητὲς μας, συγχρονισμένο καὶ στηριγμένο στοὺς πόθους, στὶς ἀπαιτήσεις καὶ στὶς ἐλπίδες τοῦ σημερινοῦ, τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ χρωματισμένου ἔντονα μὲ τὸ χρῶμα τοῦ στενοῦ ἐδασφικοῦ πολιτισμοῦ.

γ') Καὶ τὸ ὠρολόγιο πρόγραμμα, πού ἰσχύει σήμερα, δὲν ἱκανοποιεῖ ἀπὸ παιδαγωγικὴ καὶ ψυχολογικὴ ἀποψη. Θεωρεῖται κι αὐτὸ πρόβλημα γιὰ τὸ Μονοτάξιο καὶ θὰ χρειασθοῦν ἀρκετὲς προσπάθειες, μελέτες, παρατηρήσεις καὶ πειραματισμοὶ γιὰ νὰ διαμορφωθῆ ὁ τύπος τοῦ πιὸ ψυχοποιημένου καὶ σύμφωνου μὲ τὴν κάθε ἡλικία μαθητοῦ, Ὁρολογίου Προγράμματος, πού θὰ εἶναι, ἴσως, ὠρολόγιο πρόγραμμα, χωρὶς ὥρες!

δ') Ἄλλο μειονέκτημα, πού ἀφορᾷ ἀμεσώτερα τὴ διδασκαλία, εἶναι ἡ συνδιδασκαλία τῶν μαθητῶν Γ' Δ' καὶ Ε' ΣΤ'.

Τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα μειονεκτήματα τοῦ Μονοτάξιου. Προέρχεται, βέβαια, ἀπὸ τὴν ἀδυσώπητη ἀνάγκη ν' ἀνταποκριθῆ, τὸ σχολεῖο αὐτὸ, στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μειώνει τίς εὐθύνες τοῦ σχολείου διὰ τὴν ἀντιπαιδαγωγικὴ καὶ ἀντιψυχολογικὴ μεταχείριση τῶν παιδιῶν.

Ἐφ' ὅσον ἡ ὕλη κάθε μαθήματος, στὶς 4 ἀνώτερες τάξεις, ἔχει ἐπ'ἀλλήλο διάταξη, πὼς εἶναι δυνατόν ὁ μαθητὴς τῆς Β', σὰν προαχθῆ, νὰ διδάσκεται τὰ μαθήματα τῆς Δ'; Πὼς μπορεῖ ὁ μαθητὴς τῆς Δ', πού διδάσκεται τὴν ὕλη τῆς Γ', νὰ διδαχθῆ τὸν ἐπόμενον χρόνον τὰ μαθήματα τῆς Σ'; Ποιὸς μᾶς ἐγγυᾶται, ὅτι ὁ μαθητὴς αὐτός, πού θὰ εἶναι φιλότιμος καὶ εὐαίσθητος, δὲ θὰ πάθῃ σχολικὸ σύμπλεγμα; Ἐδῶ μπαίνει τὸ ἐρώτημα: Πόση ὠφέλεια θὰ μᾶς δώσῃ ἡ Ἐνιαία Διδασκαλία ἂν ἐφαρμοσθῆ στὶς 4 κατώτερες τάξεις;

ε') Ἄλλο ἐμπόδιο, στὴν ὁμαλὴ λειτουργία τοῦ Μονοτάξιου, εἶναι οἱ Διδασκῆριακὲς ἐλλείψεις, πού ἀναφέρονται ἢ στὴν παντελῆ ἔλλειψη Διδασκῆριου ἢ στὴν κακὴ κατάσταση καὶ ἀνεπάρκεια τοῦ ὑπάρχοντος, δεδομένου ὅτι τὸ Νέο Μονοτάξιο χρειάζεται περισσότερο στεγαστικὸ ἔργον μὲ περισσότερα διαμερίσματα (Βιβλιοθήκη—Μελετητήριον—Χειροτεχνικὴ αἴθουσα κλπ.) ἀπὸ ὅσα συνήθως διαθέτουν σήμερα τὰ Μονοτάξια μας.

Ἐπειτα, ἡ ἔλλειψη ἐποπτικῶν μέσων διδ[α]λίας, πού ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν οἰκονομικὴ μας κατάσταση, δυσχεραίνει ἀρκετὰ τὴ διδασκαλία πού σὲ πολλὰ θέματα περιορίζεται σ' ἓναν ἄγονο καὶ ἀπεχθῆ βερπαλισμό.

Σταματούμε στα «κατηγορώ» αυτά γιατί μπορεί να νομισθῆ πὼς τὸ Μονοτάξιό μας εἶναι γεμάτο ἐλαττώματα, χωρὶς νάχη σὲ ἀντιστάθμισμα κανένα προτέρημα.

2. Πλεονεκτήματα Μονοταξίου.

Ἄς δοῦμε, λοιπόν, ἐφωδιασμένοι μετὰ τὴν στοργὴν ποὺ διαθέτουμε γιὰ τὸ Μονοτάξιο, τίς καλές, τίς φωτεινές πλευρές του, τὰ πλεονεκτήματά του.

Καὶ α') ἡ Φυσικὴ τοποθέτηση τοῦ Σχολείου, τοῦ διδασκῆτος μέσα στὸ ὑπαιθρο, μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς φύσης, παρουσιάζει σπουδαῖα πλεονεκτήματα ἔναντι τοῦ Πολυταξίου, τοῦ σχολείου τῆς πόλης μετὰ τὴν ἀφύσικη τοποθέτησή του μέσα στὸ καλλιγραμμὸ βέβαια, ἀλλὰ τεχνητὸ καὶ ἀφύσικο περιβάλλον του.

Εἶναι περιττὸ νὰ τονισθοῦν ἐδῶ τὰ καλὰ ποὺ παρέχει ἡ ἀνατροφή, ἡ ἄμεση καὶ συνεχὴς ἐπικοινωνία μετὰ τὴν ἴδια τὴ φύση, τὴ ζωντανὴ αὐτὴ ἔκφραση, τὸ μεγάλο δάσκαλο κάθε γνώσης, κάθε σοφίας, κάθε ὁμορφίᾳς καὶ ἀρμονίας, ἀλλὰ καὶ τὴν πηγὴν κάθε πλοῦτου καὶ εὐδαιμονίας. Γι' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἡ τάση γιὰ ὑπαιθριοποίηση τῶν ἀστικῶν σχολείων, ποὺ θὰ ἐξασφαλίσῃ, βέβαια, στοὺς μαθητὲς πολὺτιμη ὑγεία, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγικά, διδακτικά, οἰκονομικά καὶ γενικὰ μορφωτικὰ πλεονεκτήματα.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον τὸ κέρδος ποὺ θάχη ὁ μαθητὴς σὰ θεατὴς ἢ ἀπλὸς παρατηρητὴς τῆς ζωῆς τοῦ ὑπαιθρου, γιατί τότε, θὰ μπορούσε νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα, στὴν πόλη, ὁ κινηματογράφος. Δὲ συμβαίνει αὐτό. Ἐδῶ ὁ μαθητὴς ζῆ ἔντονα τὸ φυσικὸ περιβάλλον του, ἀναπνέει τὴν ἀτμόσφαιρά του, δοκιμάζει συναισθήματα ἀπὸ τὴν καθόλου ἀγροτικὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ δρᾷ ὁ ἴδιος καὶ ἀναπτύσσει φυσικὰ καὶ ἀβίαστα, ἀληθινὰ, χωρὶς ὑποκρισίες, τίς πνευματικὲς καὶ ψυχικὲς του δυνάμεις, τὴ σωματικὴ του ὑγεία καὶ ρώμη, τὸ χαρακτῆρα του, ποὺ εἶναι γεμᾶτος ἠθικότητα, ἀλήθεια, ἀπλότητα καὶ ἀνθρωπιά.

β') Ἄς δοῦμε τώρα τὸ δάσκαλο μέσα στὸ σχολεῖο.

Αὐτὸς μοναχὸς ἀντικρύζει ὅλα τὰ παιδιά, μετὰ ἐπίγνωση τοῦ χρέους πρὸς αὐτά. Αὐτὸς, χωρὶς δεῦτερο δάσκαλο, θὰ εἶναι ὁ πρωταγωνιστὴς σ' ὅλες τίς πράξεις τοῦ ἔργου, ποὺ λέγεται Ἀγωγή—Μόρφωση τῶν παιδιῶν τοῦ χωριοῦ.

Αὐτὸς λοιπόν, ἔχει τὴν ἀποκλεικτικότητα στὸ μεγάλο αὐτό, τὸ σπουδαῖο καθῆκον. Πρὶν γνωρίσῃ τὸ μαθητὴν τοῦ τῆς Α', γνωρίζει τοὺς γονεῖς καὶ μπορεῖ μετὰ τὸ ἔμπειρο καὶ ψυχολογικὸ του μάτι ν' ἀντιληφθῆ σὲ ποιοὺ περίπου περιβάλλον μεγαλώνει ὁ μέλλον μαθητὴς του. Ἀργότερα θὰ τὸν παρακολουθήσῃ ἀπὸ τὴν Α' ὡς τὴν τελευταία τά-

ξη. Θα γνωρίση τις άτομικές του ιδιορρυθμίες, τὸν προσωπικό του παλμό. Καί σὰ μαέστρος δεξιὸς θὰ δίδῃ τὴ βοήθεια πού χρειάζεται, τὸ θάρρος πού λείπει, ἀλλὰ καί τις ὁδηγίες, πού κρίνει ἀπαραίτητες, στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ, στὸ μοναδικό, θὰ ἐλέγαμε, πολλὲς φορές, παράγοντα αὐτὸ τῆς διαμόρφωσης τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ.

γ) Ο ἰ μ α θ η τ ἔ ς, βέβαια, πού ἔχει σὲ μιὰ αἴθουσα ὁ Μονοταξίτης Δάσκαλος ἀνήκουν σὲ 6 διαφορετικὲς ἡλικίες. Αὐτὸ προσδίδει στὴ συγκέντρωση αὐτῆ ἕνα οἰκογενειακὸ χαρακτήρα. Εἶναι μιὰ φυσικὴ συγκρότηση ὁμάδας, ὅπως ἀκριβῶς παρουσιάζεται μέσα στὴ ζωὴ, μὲ τοὺς μικρότερους πού δέχονται—εἶναι φυσικὸ νὰ δέχωνται—τὴ βοήθεια τῶν μεγαλύτερων καί τοὺς μεγαλύτερους, δυνατότεροι βέβαια στὸ σῶμα καί στὸ μυαλό, πού ἔχουν χρέος, ἀλλὰ καί θέλουν νὰ βοηθοῦν τοὺς μικρούς.

Τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι σπουδαῖο παιδαγωγικό, ἀλλὰ καί διδακτικὸ πλεονέκτημα τοῦ Μονοταξίου. Ἀκόμη δὲ περισσότερο γιὰ τὸ 2|τάξιο, σὰ θὰ χωρίζῃ τὰ παιδιά μὲ ἡλικίες 6—9 χρονῶν καί 9—12.

δ') Τέταρτο σημεῖο, πού θεωρεῖται μειονέκτημα ἀπὸ πολλοὺς—καί εἶναι ὡς ἕνα βαθμὸ—εἶναι τὸ ἡ μ ι ὠ ρ ι ο τ ο ῦ Μ ο ν ο τ α ξ ί ο υ.

Εἶναι ἀλήθεια, πῶς, ἐφ' ὅσον ἡ διδ|λία θὰ διατηρῇ τὸ γνωστὸ καί καθιερωμένο χαρακτήρα τῆς, γιὰ τίς μεγάλες τάξεις, τὸ ἡμίωρο εἶναι ἀνεπαρκὲς πολλὲς φορές. Γιὰ τίς μικρότερες, ὅμως, τάξεις, μὲ τὴν ἀδυναμίαν πού παρουσιάζουν οἱ μὴ ἀνεπτυγμένους ἀκόμη νοητικὲς λειτουργίες καί ψυχικὲς ἰκανότητες, καί πού ἡ κόπωση ἐπέρχεται πολὺ σύντομα, ἐπιβάλλεται μᾶλλον τὸ ἡμίωρο, παρά ἀποκρούεται. Ὅταν δὲ θὰ διαρρυθμισθῇ ἡ διδ|λία κατὰ τρόπο, πού τὴν ὥρα τοῦ ἡμιωρίου θὰ γίνεται συγκέντρωση, κατάταξη καί σύνθεση τῶν ἐπὶ μέρους ἐργασιῶν τῶν παιδιῶν, πάνω σ' ἕνα θέμα, τότε θὰ μπορῇ νὰ εἶναι ἀρκετὸ καί τὸ ἡμίωρο, ἀρκεῖ βέβαια νὰ τηρεῖται αὐστηρὰ ἡ ἀπαίτηση ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν μαθητῶν, πού δὲν πρέπει νὰ ξεπερνᾷ τοὺς 15, γιὰ κάθε συνδιδασκόμενη τάξη.

ε') Πέμπτο σημεῖο πλεονεκτικὸ γιὰ τὸ Μονοτάξιο εἶναι ἡ σὲ μεγάλο βαθμὸ κ α τ ἄ ρ γ η σ η τ ο ῦ Β ε ρ π α λ ι σ μ ο ῦ. Οἱ τάξεις ἐργάζονται μὲ τὸ δάσκαλο ἐλάχιστες ὥρες καί μόνοι τους, σιωπηρὰ, πολλὲς ὥρες—διπλάσιες ἢ καί τριπλάσιες ἀπὸ τίς ἄλλες. Ἡ μορφή αὐτῆ τῆς ἐργασίας, ἢ σιωπηρὰ δηλ. ἐργασία ὁδηγεῖ τὸ μαθητὴ στὴν αὐτοσυγκέντρωση, στὴ βύθιση στὸν ἑαυτό του, στὴν ἐνδοσκόπηση καί ἐσωστρέφεια καί κατὰ συνέπεια στὴν ἀποφυγὴ

της ἐπιπόλαιης φλυαρίας και ἐξωστρέφειας, πού εἶναι χαρακτηριστικό, νοσηρότατο βέβαια, της ταραγμένης ἐποχής μας.

Σταματοῦμε στά πλεονεκτήματα αὐτά μέ τις σκέψεις πού ἐπιβάλλει ὁ Νόμος πού ἀνακάλυψε ὁ Ἡράκλειτος. Εἶναι δέ αὐτός της παλιντροπίας ἢ ἐναντιοδρομίας, πού σήμερα τόν παραδέχονται και ἄλλοι, ὅπως εἶναι ὁ Jung. Ὁ Νόμος αὐτός λέγει, ὅτι κάθε πρᾶγμα εἶναι ἀδιάσπαστα ἐνωμένο μέ τήν ἀντίθεσή του. Ὅταν ἀύξηθῆ ὑπερβολικά τὸ ἓνα μέλος θά ἔχουμε ἀναστροφή πρὸς τὸ ἀντίθετο μέλος. Π. χ. ὑπερβολική ἀγάπη—μῖσος, ὑπερβολική ἐνδοστρέφεια—ἐξωστρέφεια κ. ο. κ.

Τά πλεονεκτήματα λοιπόν, πού ἀναφέραμε, ἐφ' ὅσον δέ θά τὰ χαρακτηρισίξη ἢ ὑπερβολή, γίνονται ὠφέλιμα και ἀποβαίνουν συντελεστές της ἁρμονίας. Ὅταν ὅμως βρίσκομε σ' αὐτά στοιχεῖα ὑπερβολῆς, παύουν νά εἶναι πλεονεκτήματα, ὅπως τὸ ἴδιο συμβαίνει και γιά τὰ ἐλαττώματα. Τὸ ἴδεώδες θά εἶναι, ὅταν οἱ δυὸ ἀντιθέσεις εἶναι συγκερασμένες. Τότε ὑπάρχει ἰσορροπία και ἁρμονία.

Σχετικά ὁ λαός, μέ τὸ δξύ αἰσθητήριο και τή βαθειά παρατηρητικότητά του, ἔχει μπεῖ στό νόημα αὐτοῦ τοῦ Νόμου και ἔχει φτιάξει και σχετικά ἀποφθέγματα.

Ἄφου ρίξαμε μιὰ σύντομη ματιὰ στό Μονοτάξιό μας μέ τις φωτεινές ἀλλά και σκοτεινές πλευρές του, προχωροῦμε στίς ἀπαιτήσεις πού προβάλλουν γιά μιὰ καλύτερη λειτουργία ἀπό ὀργανωτική, διδακτική και Παιδαγωγική ἀποψη.

Α'. Καί πρῶτα—πρῶτα ἢ θέση και ἡ περιοχή τοῦ διδ)ρίου. Ἡ ἴδια ἢ συγκρότηση τοῦ διδ)ρίου, μέ τόν προσανατολισμό του, μέ τούς βοηθητικούς χώρους του, μέ τὸ σχολικό κῆπο του, τή ζωοτεχνία του, τὸ χειροτεχνικό ἐργαστήριό του, τις αἴθουσες βιβλιοθήκης, τὸ Μουσεῖο του μέ τὰ νέα θρανία (καθίσματα—τραπεζάκια), μέ τὰ ἄφθονα ἐποπτικά μέσα πού θά ἀναφέρονται σέ ὅλα τὰ πεδία τοῦ ἐπιστητοῦ, εἶναι θέματα τὸ καθένα χωριστά και ὅλα μαζί, πού ἢ εὐνοϊκή λύση τους, θ' ἀποτελέση τὸ βάθρο πάνω στό ὅποιο ὁ ἐμπνευσμένος Δάσκαλος θά οἰκοδομήσῃ τόν πολιτισμό και τήν ἀνθρωπιά της νέας Ἑλληνικῆς γενιᾶς.

Ἄν ὅμως αὐτές εἶναι ἀπαιτήσεις και προϋποθέσεις γιά μιὰ τέλεια λειτουργία τοῦ Σχολείου, σὰ θεραπεύονται βέβαια και οἱ ἄλλες Διδακτικές και Παιδαγωγικές ἀ-

νάγκες, όταν σταθούμε στην Έλληνική πραγματικότητα, θ' αντικρύσουμε θέαμα πολλές φορές αποκαρδιωτικό.

Τὸ Διδακτηριακὸ πρόβλημα στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχει βρῆ ἀκόμη τὴν ποθητὴ λύση του καὶ ἔτσι τὰ παλαιὰ, ἔτοιμόρροπα, ἀκατάλληλα καὶ ἀνθυγιεινὰ Διδακτήρια εἶναι πάρα πολλά. Δὲν ἔχομε ὑπ' ὄψη μας καμμιά σχετικὴ στατιστικὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς θλιβερὲς διαπιστώσεις ποὺ κάνουν Δάσκαλοι καὶ Ἐπιθεωρητὲς καταφαίνεται ἡ ὀξύτερα τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, ποὺ γιὰ τὶς πόλεις κατάντησε ἀληθινὴ πληγὴ, μὲ ὅλα τὰ δυσάρεστα, ποὺ σωριάζεται γιὰ τὴ σωματικὴ, πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ὑγεία τοῦ Ἑλληνοπόουλου.

Μπροστὰ στὴν κατάσταση αὐτὴ, στὴ σκληρὴ καὶ ἀδυσώπητη πραγματικότητά σὰν βρεθῆ, ὁ Μονοταξίτης Δάσκαλος, θ' ἀναπτύξῃ ὅλη του τὴν ἰκανότητα, τὴ δραστηριότητα καὶ ζωτικότητα καὶ θὰ δείξῃ τὸ μεγάλο του πατριωτισμό.

Ὅλες οἱ ἐπιτακτικὲς ἀνάγκες, ποὺ ζητοῦν τὴ θεραπεία τους, κάνουν προσκλητήριο, ἐκεῖνη τὴ στιγμή, στὶς ἀρετὲς τοῦ Ἑλληνα Δασκάλου.

Κι ὁ Δάσκαλος δὲ φυγομαχεῖ. Ἄντλεῖ θάρρος ἀπὸ τὴν πίστη του στὴν ὑψηλὴ ἀποστολὴ του, ἀπὸ τὴν ἀγάπη του στὰ ἄθωα πλάσματα, ποὺ μὲ τόση ἐμπιστοσύνη τὸν προσβλέπουν. Ἄντλεῖ θάρρος κι αὐτοπεποίθηση ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Παράδοση, ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνα Δασκάλου.

Ξέρει τοὺς τρόπους, τὴν ψυχολογικὴ μέθοδο κυρίως, μὲ τὴν ὁποία θὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς χωριανοὺς καὶ θὰ τοὺς κάμῃ νὰ λάβουν συνείδηση τῆς δυναμικότητάς τους, ἢ ὁποία βρίσκεται στὰ χέρια τους. Εἶναι σχεδὸν μιὰ ἀγνοημένη δύναμη, προπαντὸς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ποὺ μάθαμε νὰ ἐκτιμοῦμε μᾶλλον τὴ δύναμη τοῦ χρήματος τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι ἄφθονο γιὰ νὰ μπορῆ νὰ σπαταλᾶται ἀσυλλόγιστα, ὅταν μάλιστα πρόκειται νὰ διατεθῆ γιὰ δημόσια ἔργα.

Τὰ χέρια λοιπόν, τὰ ἅγια χέρια, τὴν ἀληθινὴ αὐτὴ πηγὴ τῆς χαρᾶς καὶ εὐτυχίας θὰ ἀξιοποιήσωμε. Μ' αὐτὰ θὰ γίνουν τὰ περισσότερα πράγματα. Δὲν τὰ ἀπαριθμῶ, εἶναι γνωστά.

Ὁ καθένας μόνος του, μὲ ἀτομικὴ προσπάθεια πολλὰ κατορθώνει, ἀξιοθαύμαστα πολλὰς φορὲς. Ὅλοι μαζί, λοιπόν, γιὰ νὰ μὴ μποροῦμε; Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐμποδίζει στὸ νὰ δώσωμε τὰ χέρια, νὰ ἐνώσωμε τὶς δυνάμεις ὅλοι μας καὶ νὰ ὑψώσωμε ἐκεῖ στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ τὸν πνευματικὸ Ναὸ του;

Είναι αλήθεια, πώς ἑμᾶς τοὺς Ἕλληνες μᾶς χαρακτηρίζει ἕνας αὐξημένος ἀτομισμός, ἀλλὰ ὁ φωτισμένος καὶ φρονηματίας δάσκαλος, μπορεῖ νὰ καλλιεργήσῃ καὶ τὴν ἀντίθετη τάση, καὶ νὰ μεταβάλῃ τοὺς πρὸ ὀλίγου κλεισμένους στὸ κέλυφος τοῦ ἑαυτοῦ τους, σὲ σπουδαίους κοινωνικοὺς ἐργάτες.

Τὰ παραδείγματα εἶναι ἄφθονα τῆς μεταστροφῆς αὐτῆς, πού τὴν πέτυχε ὁ δάσκαλος χωρὶς μ' ἄλλο μέσο παρὰ μόνο μὲ τὴν προσωπικότητά του.

Οἱ ἄλλες ἀνάγκες τοῦ σχολείου σὲ διδακτικὰ ὄργανα, ἐπιπλα καὶ σκευὴ θὰ ἱκανοποιηθοῦν μὲ τὸ ρυθμό, πού ἐπιτρέπει ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τῶν χωριανῶν. Ὁ δάσκαλος θὰ καταρτίσῃ τὸ πρόγραμμα τῆς προσπάθειας κι ὅταν ὁ χωρικὸς θὰ μῆ στὸ νόημα καὶ στὴ σημασία τοῦ σκοποῦ, ὅταν τὸν πλουτισμὸ τοῦ σχολείου του τὸν κάνει ἀτομικὴ του ὑπόθεση, τότε τὰ πράγματα εἶναι πιά εὐκόλα.

Τότε ἡ προσφορὰ τοῦ πιὸ φτωχοῦ εἶναι συγκινητικὴ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ξενιτεμένου Ἕλληνα—Χωρικοῦ εἶναι σημαντικὴ. Ὅταν ὁ δάσκαλος δημιουργῇ εὐκαιρίες γιὰ νὰ παρακινήσῃ τὸ χωριανὸ νὰ δώσῃ μὲ ὅλη του τὴν καρδιά, εἴτε στὸ χορὸ, στὴν ἑορτὴ, στὴ λαχειοφόρο ἀγορά, πού θὰ ὀργανώσῃ τὸ σχολεῖο, εἴτε καὶ στὸν ἔρανο σὲ μεγάλες γιορτὲς ἢ ἐποχὲς πού συγκομίζει τὰ προϊόντα του, τότε δημιουργεῖ συνήθεια πού μὲ τὰ χρόνια γίνεται παράδοση. Εἶναι, ἀκριβῶς, αὐτὸ πού θέλει νὰ πετύχῃ γενικὰ ἡ Ἀγωγή, πού γιὰ τὸ χωριὸ δὲ θὰ ζητᾶ νὰ ἐπιδράσῃ μόνο στοὺς μικροὺς, ἀλλὰ καὶ στοὺς μεγάλους.

Ὅταν ὅλες τὶς ἐνέργειες τοῦ δασκάλου τὶς διέπει τὸ πνεῦμα αὐτό, τότε καὶ οἱ μαθητὲς οἱ ἴδιοι θὰ συντελέσουν στὸν πλουτισμὸ τοῦ σχολείου καὶ τὸν ἐφοδιασμὸ του μὲ ὄργανα καὶ ἐποπτικὰ μέσα φτιαγμένα μὲ πρόχειρα μέσα. Ὅπου ἡ χειροτεχνία ἔχει πάρει τὴ σωστὴ τῆς θέσῃ, ἐκεῖ μὲ τὸν πηλὸ καὶ μὲ τὸ χρῶμα, τὸ χρωματιστὸ χαρτί καὶ τὸ χαρτόνι, τὸ σύρμα καὶ τὸ κόντρα πλακέ, τὸ γύψο καὶ τὰ ἄλλα ὕλικά μποροῦν νὰ ζωντανέψουν πολλὰ θέματα ἀπὸ τὴν ὕλη τῶν μαθημάτων. Καὶ ὅλες οἱ κατασκευὲς αὐτές, μὲ τὴν ἐργασία τοῦ χεριοῦ, πού ὀργανικὰ δεμένη μὲ τὴν ἄλλη ἐργασία, τὴν πνευματικὴ, θὰ ἀποτελῇ ἕνα ὀργανικὸ σύνολο. Θὰ προσδίδουν στὸ σχολεῖο μᾶς εἰκόνα σχολείου δρᾶσεως, σχολείου αὐτενεργείας, σύγχρονου σχολείου.

Β'.) Ἡ Διδακτικὴ καὶ Παιδαγωγικὴ ἐργασία μέσα στὸ Σχολεῖο. 1) Εἶναι γνωστὸ πὺς τὸ Νέο Σχολεῖο ξεκινᾶ ἀπὸ τὴ βασικὴ Ἀρχή, πὺς τὸ παιδί, μὲ τὴν ἰδική του, τὴν ξεχωριστὴ, τὴν ἰδιότυπη ψυχοφυσικὴ ὄντοτητα, θὰ πρέπη νὰ εἶναι ἡ ἀφετηρία καὶ τὸ

τέρμα κάθε Παιδαγωγικής και Διδακτικής ενέργειας του Δασκάλου. "Ετσι τὸ κέντρο τοῦ βάρους ἀπὸ τὸ δάσκαλο πέφτει στὸ μαθητῆ. Αὐτὸ δὲ θεωρεῖται τόσο σπουδαῖο καὶ ἐπαναστατικὸ, πὺ συγκρίνεται μὲ τὴν Κοπερνίκειο ἐπανάσταση στὴν Ἀστρονομία.

Κάθε παιδαγωγικὸ καὶ διδακτικὸ μέσο, ὅπως εἶναι ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ὀδηγητικὴ, πρέπει νὰ προσαρμόζεται στὴν ἰδιότυπη ψυχοπνευματικὴ σύσταση, στὴν ἐντελῶς ξεχωριστὴ ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ καὶ σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε νὰ θεωρεῖται ἀπαραίτητο, ἡ ἀγωγή κάθε παιδιοῦ νὰ εἶναι κομμένη τρόπον τινὰ στὰ μέτρα του. "Sur mesure,, ὅπως λένε οἱ Γάλλοι.

Τὸ κάθε παιδί, πὺ ἀντικρύζομε στὴν τάξη μας, φέρει μέσα του δυνάμεις. Εἶναι πηγὴ ἀνεξάντλητη ἐνεργητικότητας καὶ δυναμισμού σωματικοῦ καὶ πνευματικοῦ, ὁ ὁποῖος, μὲ τίς ἔμφυτες τάσεις καὶ τὰ διαφέροντα, τείνει ν' ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ ἐξελιχθῆ. Ἐμεῖς μὲ τὴν Ἀγωγή θὰ ἀξιοποιήσωμε αὐτὴ τὴν ἐνεργητικότητα χωρὶς νὰ μπορούμε νὰ αὐξήσωμε τὴν ἐνεργητικότητα ἢ τὸ δυναμικὸ εἶναι τοῦ παιδιοῦ οὔτε κατὰ ἓνα ἀπειροελάχιστο μόριο.

Γι αὐτὸ ἡ καθόλου ἀγωγή καὶ μόρφωση θὰ στηρίζεται στοὺς κανόνες πὺ διέπουν τὴν παιδικὴ φύση. Θ' ἀκολουθῆ τὰ διδάγματα τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας φωτισμένα μὲ τὸ ζεῖδωρο φῶς τῆς συμπλεγματικῆς ψυχολογίας. Εἶναι δὲ ἀναμφισβήτητο, πῶς ἡ ἀνθρώπινη ὄντιότητα, ὁ ἄνθρωπος —δύναμη, ἡ προσωπικότητα γενικὰ δὲν οἰκοδομεῖται μὲ γνώσεις ἢ μόνο μὲ γνώσεις.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι ζήτημα γνώσεως, ὅπως ἐπίστευε ὁ Σωκράτης. Ἡ ἀνδρεία δὲν εἶναι ὑπόθεση τῆς νόησης, ὅπως ἔλεγε ὁ Πλάτων. Οἱ γνώσεις ἀποτελοῦν τὴ σκαλωσιά πὺ μᾶς βοηθᾷ νὰ οἰκοδομήσωμε τὸ τρανὸ οἰκοδόμημα: Τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἱκανότητες τοῦ παιδιοῦ πὺ γεννᾶται εἶναι συμπεκνωμένες στὰ 48 χρωμοσώματα πὺ τοῦ χάρισαν οἱ γονεῖς του, σὰν φορεῖς κι αὐτοὶ μιᾶς ἀτελεύτητης σειρᾶς κληρονομικῶν παραγόντων, πὺ ἀγκαλιάζει ὅλες τίς περασμένες ἀνθρώπινες γενιές καὶ μεταδίδει στοὺς ἀπογόνους «τὸ θεῖον πῦρ» τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας. Οἱ ἱκανότητες αὐτὲς θέλουν νὰ βροῦν τὴ σωστὴ τους ἀνάπτυξη, τὴν ὠφέλιμη διέξοδό τους, ὅταν ἡ κάθε μιὰ θὰ ἀφυπνισθῆ. Εἶναι ἀληθινὸ τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲ μπορεῖ ν' ἀναπτύξῃ ἄνθρωπο. "Ας μὴ νομίζομε ὅτι ἐμεῖς θὰ ἀναπτύξωμε ἱκανότητες πὺ δὲν ὑπάρχουν «ἐν σπέρματι» στὸ παιδί.

Αὐτὸ μπορεῖ καμμιά φορὰ νὰ εἶναι μιὰ εὐχάριστη αὐ-

ταπάτη, ανήκει όμως στην περιοχή της ούτοπίας. Στο παιδί έμεις θά δώσωμε θάρρος, γιά νά βαδίση μέ λιγώτερη δυσκολία τόν δρόμο του, τόν ίδιό του δρόμο, πρὸς τόν ίδιό του τόν ξεχωριστό προορισμό. Γι αυτό μάλιστα ἡ Πρακτικὴ Ψυχολογία καθορίζει τὴν Ἄγωγὴ «ὡς σύστημα μέσων ἐνθαρρύνσεως».

2. Ἡ ὄλη διδακτικὴ ἐργασία μέσα στο σχολεῖο θά εἶναι στηριγμένη στο θεμελιώδες ἀξίωμα τῆς αὐτενέργειας, πού στηρίζεται κι αὐτό στη δυναμική, τὴ δραστήρια κι ἐνεργητικὴ φύση τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ μάθηση, δηλ. ἡ ἐμπειρία, μέ τὴν ὁποία προσπαθεῖ ὁ ἄνθρωπος νά ἱκανοποιήσῃ τίς ἀνάγκες του, σωματικὲς καὶ ψυχικὲς, δὲν ἐπιτυγχάνεται μέ τὴν ἀκοή μόνο καὶ τὴν ὄραση, ἀλλὰ ἐπιβάλλεται ἐργασία καὶ πράξη, κίνηση καὶ δράση. Ἡ δράση αὐτή, «τὸ μανθάνειν διὰ τοῦ πράττειν» τῶν Ἀμερικανῶν, εἶναι τὸ σύνθημα τῆς Νέας Παιδαγωγικῆς καὶ τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ Νέου Σχολείου.

Καὶ ἡ πράξη αὐτή, ἡ ἐργασία καὶ ἡ δράση γενικά, δὲν ἀφορᾷ μόνο τὴν ὄρατὴ κίνηση, ἀλλὰ καὶ τὴν πνευματικὴ ἐνέργεια. Γι αὐτό καὶ ὁ Claparède ξεχωρίζει τίς δύο σημασίεις τῆς δράσης, τῆς κινητικῆς καὶ τῆς λειτουργικῆς.

Στὸ σχολεῖο θά πετύχωμε τὴν αὐτενέργεια σὰν ἀντίδραση, πού ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ ἀνάγκη τοῦ παιδιοῦ, πού προκαλεῖται ἀπὸ ἓνα ἐσωτερικὸ κίνητρο αὐτοῦ, ἀπὸ ἓνα διαφέρον. «Εἶναι δὲ τὸ διαφέρον, ὅπως τὸ παραδέχεται ὁ Dewey, κάτι τὸ δυναμικὸ, πού κλείνει μέσα του τὴν κινητήριον δύναμη τοῦ ἐγὼ μέ τὰ χαρακτηριστικὰ του: τὴν ἐνεργητικότητα, ἀντικειμενικότητα, ὑποκειμενικότητα καὶ συναισθηματικότητα.

Αὐτὲς εἶναι οἱ πλευρὲς τοῦ διαφέροντος, ἀλλὰ τὸ κεντρικὸ νόημα τοῦ ὅρου εἶναι ὅτι τὸ ἄτομο αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του δεσμευμένο, κυριευμένο ἀπὸ μιὰ ἐνέργεια πού τῆς ἀναγνωρίζει κάποια ἀξία. Ἡ ἐτυμολογία τῆς Γαλλικῆς λέξης «intérêt» ἀπὸ τὸ λατινικὸ inter—esse (μεταξὺ—εἶναι) μᾶς φανερώνει, πὼς τὸ ἐνδιαφέρον ἐκμηδενίζει τὴν ἀπόσταση, πού χωρίζει τὸ «ἐγὼ» ἀπὸ τ' ἀντικείμενα, ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα τῆς δράσης του. Εἶναι δηλ. τὸ ὄργανο, πού ἐνεργεῖ τὴν ὀργανικὴ τους ἔνωση.

Στὴ Βιολογικὴ αὐτὴ ἀντίληψη τοῦ διαφέροντος στηρίζεται ἡ Νέα Διδακτικὴ, πού προσπαθεῖ ἡ κάθε ἐνέργειά της νά εἶναι μέσο γιά τὴν ἱκανοποίηση ἑνὸς παιδικοῦ διαφέροντος, μιᾶς ἀνάγκης τῆς παιδικῆς ζωῆς.

3. Ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ κατάσταση τῶν παιδιοῦν τοῦ Δ. Σχολείου. Στὸ σχο-

λεϊτο μας ἀντικρύζομε συνεχῶς τις 6 τάξεις του μὲ τις 6 διαφορετικὲς ἡλικίες, πού τις χωρίζομε σὲ δυὸ ομάδες: στὰ παιδιά τῶν 6—10 χρόνων καὶ στὰ μεγαλύτερα.

α') Γενικά οἱ μαθητὲς τῶν μικροτέρων τάξεων χαρακτηρίζονται ἀπὸ μιὰ ἔντοση συναισθηματοκινητικὴ κατάσταση, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει σχολικὴ ἐργασία προσαρμοσμένη στὴν κατάστασιν αὐτή.

Ἡ ἀντίληψη τῶν παιδιῶν τῆς ἡλικίας αὐτῆς εἶναι ἀρκετὰ ἀόριστη καὶ συγκεχυμένη. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος παρουσιάζεται σάν ἓνα σύνολο ἐξαιρετικὰ θαμπὸ καὶ ποικιλόχρωμο μὲ διάφορες φόρμες χωρὶς ὄρια συγκεκριμένα. Ἡ ἀντίληψη αὐτῆ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου προϋποθέτει ἓνα ὀλόκληρο βιολογικὸ καὶ ψυχολογικὸ σύστημα ἀρκετὰ πολύπλοκο, μιὰ μακρὰ καὶ συνεχῆ ἐξέλιξη, πού φθάνει καὶ περνᾷ καμμιά φορά τὸ 10ο χρόνο τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Ἀπ' αὐτῆ τῆ συγκεχυμένη κατάστασιν, τὸ παιδί θὰ βαδίσῃ, γιὰ νὰ κατακτήσῃ μιὰ ἀντίληψη ξεχωριστῆ τοῦ συνόλου, συγκεντρώνοντας τὴν προσοχὴ του διαδοχικὰ στίς πιὸ λεπτὲς καὶ ἀσήμαντες λεπτομέρειες.

Ἡ ἡλικία αὐτῆ τῶν 6—10 χρόνων εἶναι ἔντονα συναισθηματικὴ καὶ ἐγωκεντρικὴ—κατὰ τὸν Piaget—μὲ διαφέροντα καθαρῶς ὑποκειμενικά. Ἡ κινητικότητα καὶ ἡ ἀψιθυμικὴ κατάστασιν κυριαρχοῦν. Εἶναι ἡλικία μιμητικῆ πού εὐκόλα ὑποβάλλεται καὶ ἔχει τὴν τάσιν νὰ πιστεῦῃ καὶ νὰ ὑπακούῃ. Γι' αὐτὸ μᾶς παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ σχηματίσῃ καλὲς συνήθειες μὲ τὸ παράδειγμα τὸ δικό μας, τῶν γονιῶν τους καὶ τῶν συμμαθητῶν τους. Ἡ ἀσκηση τῆς πειθαρχίας εἶναι εὐκολώτερη τώρα παρὰ σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἡλικία.

«Εἶναι περίοδος ἐξωσκοπικὴ καὶ ἐξώστροφη, πού ἀρχίζει ν' ἀναπτύσσεται ἡ συνείδησιν τῶν αἰτιολογικῶν σχέσεων. Ἡ συνθετικὴ ἰκανότης εἶναι ἀσθενής, ἀλλὰ παρατηρεῖται μιὰ περισσότερο ἐνοποιημένη ἀποψη τῆς πραγματικότητος. Τὸ παιδί δὲν ἐρμηνεύει ἀκόμη, δὲ ζητᾷ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐσωτερικὴ ἀξία τῶν γεγονότων».

β') Μετὰ τὰ 10 χρόνια. Τὸ παιδί μπαίνει σὲ νέα βαθμίδα ψυχικῆς ἐξέλιξης. Ὁ συναισθηματικὸς ἐγωκεντρισμὸς ὑποχωρεῖ σιγὰ—σιγὰ καὶ δίνει θέση στίς ἀναπτυσσόμενες νοητικὲς ἰκανότητες τοῦ παιδιοῦ. Ἡ θεώρησιν τοῦ περιβάλλοντος ἔχει χαρακτῆρα ἀντικειμενικό. Τώρα ἐνδιαφέρεται γιὰ τις ἐσωτερικὲς σχέσεις τῶν πραγμάτων καὶ τις αἰτίες τῶν φαινομένων.

Μετὰ τὸ 10ο χρόνο ἐμφανίζεται ἡ λογικὴ σκέψιν καὶ ἡ

κριτική διάθεση. Ἀρχίζουν δὲ τὰ διαφέροντα, πού ἦσαν κοινὰ κατὰ τὴν προηγούμενη ἡλικία, νὰ διαφοροποιούνται καὶ νὰ ἐκδηλώνονται οἱ ἰδιαίτερες, ξεχωριστὲς κλίσεις γιὰ ὠρισμένους εἶδους ἀντικείμενα καὶ γνώσεις. Ἡ περιέργεια του, τώρα, πὺ ἀντικειμενική, προσπαθεῖ νὰ εἰσδύσῃ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τοὺς ἰδιαίτερους χαρακτήρες τῶν πραγμάτων, ὅπως τὸ ὕλικό τῆς κατασκευῆς τους, τὴ θέση τους στὸ χῶρο καὶ τὴ γενική τους χρησιμότητα καὶ ὄχι τὴν στενὴ ἀτομικὴ χρησιμότητα.

Καταλαβαίνει τώρα, πὺς ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο μέλος μιᾶς κοινωνίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξαρτᾶται καὶ στὴν ὁποία ὑποτάσσει τὸν ἐγωκεντρισμό του. Ἀπὸ τὴ ζωντανὴ πραγματικότητα δημιουργεῖ ἓνα κόσμο διανοητικό, στὸν ὁποῖο ἡ κρίση καὶ ἡ λογική, ἡ ἰκανότητα τῆς γενίκευσης καὶ τῆς ἀφαίρεσης ἐξελίσσονται παράλληλα μὲ τὴ συναισθηματικὴ του κατάσταση.

Ἔτσι, σὲ λίγες γραμμές, παρουσιάζεται ἡ ψυχικὴ ἐξέλιξη τῶν παιδιῶν πὺ φοιτοῦν στὸ σχολεῖο.

Πρὶν νὰ μιλήσωμε γιὰ τὴν καθαυτὴ σχολικὴ πράξη θὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τὰ τρία στάδια τῆς πνευματικῆς λειτουργίας καὶ γιὰ τὶς μορφές μαθήσεως.

α') Τὸ πνεῦμα, ὅπως καὶ τὸ σῶμα, παίρνει πρῶτα ὕλικό, τὴν οὐσία καὶ ὕστερα μορφοποιεῖ αὐτὴ τὴν οὐσία καὶ δημιουργεῖ.

Ἔτσι, τὰ τρία στάδια τῆς πνευματικῆς λειτουργίας εἶναι:

1) Ἡ ἄμεση ἀπόκτηση τῶν γνώσεων.

2) Ἡ ἐπεξεργασία, ἡ ἀνάλυση καὶ συστηματοποίηση τῶν γνώσεων.

3) Ἡ σύνθεση τῶν γνώσεων.

Ἡ Διδασκαλία μας πρέπει νὰ βαδίζει πάνω στὰ στάδια αὐτὰ τῆς νοητικῆς πορείας. Μιά ἀγωγή, πὺ δὲν παρέχει τὰ κατάλληλα ὕλικά, πὺ δὲ βοθηεῖ στὴν ἐπεξεργασία τους, πὺ δὲ συντελεῖ στὴ σύνθεσή τους ἐκτρέπει τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὴν κανονικὴ του ἀνάπτυξη.

β') Ἡ μάθησις στηριγμένη στὴν ἐμφυτὴ ὁρμὴ γιὰ γνώση, στὸ «φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεσθαι» τοῦ Ἀριστοτέλη, συντελεῖται ἐντελῶς φυσικὰ μέσα στὴ ζωὴ, στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ, πὺ ὅλοι γίνονται Δάσκαλοι γιὰ ὅλους. Ἡ ζωὴ, ἀλήθεια, εἶναι ὁ πὺς μεγάλος Δάσκαλος καὶ τὸ φυσικώτερο σχολεῖο, ἂν καὶ τοῦ λείπῃ τὸ σύστημα, γι αὐτὸ ὁ Κριεσκ λέγει: Ἡ ζωὴ μορφώνει, ὅλοι μορφώνουν ὅλους. Ἀπὸ δῶ ξεκινᾶ καὶ ἡ ἀπαίτηση: Τὰ Σχολεῖα νὰ γίνουν Σχολεῖα ζωῆς. «Μὲ τὴ ζωὴ, μέσο

στη ζωή και για τη ζωή» διακηρύττει ο μεγάλος Decroly.

Για αυτό η ανθρωπότητα μπόρεσε χωρίς Σχολεία—τά όποια είναι μιὰ μόνο περίπτωση άγωγής και διδασκαλίας—στο πέρασμα τών αιώνων, να μεταδίδη στους άπογόνους της τὰ μορφωτικά της αγαθά, τόν πολιτισμό της, έντελώς φυσικά. "Ας παρακολουθήσωμε τὸ φυσικό αὐτὸ τρόπο μάθησης, τὴ φυσικὴ οἰκαιοποίηση τοῦ πνευματικοῦ περιεχομένου τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὸ κάθε μέλος της: Εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὸ μικρὸ παιδί παίζει ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ὁμοίους του, μετέχει στις ἐργασίες τών ἄλλων, ἀλλὰ καὶ στις ἐορτές. Ἐκ τὴν ἀρχὴ δὲ παρακολουθεῖ αὐτὲς τίς συμμετοχές, τίς ὑποβοηθεῖ καὶ τίς προάγει, κάποτε δὲ καὶ κυριαρχεῖ σ' αὐτὲς, ὁ λόγος. Τὸ παιγνίδι, λοιπόν, ἢ ἐορτὴ, ἢ ἐργασία καὶ ἢ διδασκαλία εἶναι οἱ 4 φυσικοὶ τρόποι μάθησης μέσα στὴ ζωὴ. Δὲν ἔχομε παρά νὰ τοὺς χρησιμοποιήσουμε καὶ μέσα στὸ Σχολεῖο.

Ἡ ἐργασία στὶς δυσκολώτερες τάξεις.

Ἡ πρώτη μέρα τῆς Σχολικῆς Χρονιᾶς.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ χρόνου θὰ γίνῃ ἡ ὑποδοχὴ τών νέων μαθητῶν μὲ γιορτὴ. Ἡ γιορτὴ, ὅπως εἶπαμε πρῖν, εἶναι ψυχικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι μορφὴ ζωῆς. Γι' αὐτὰ μὲ γιορτὴ θάνοιγῃ τὸ σχολεῖο καὶ μὲ γιορτὴ θὰ κλείνῃ τὸ καλοκαίρι.

Εἶναι σημεῖο παρακμῆς τὸ φαινόμενο τῆς ἀποχῆς, τῆς μὴ συμμετοχῆς στὶς γιορτές (θρησκευτικὲς—κοινωνικὲς—ἐποχιακὲς).

Ἡ μετάβαση στὸ Σχολεῖο καὶ ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ἀγκαλιᾶς τῆς μάνας εἶναι βαρυσήμαντο γεγονός γιὰ τὸ ἐξάχρονο παιδί. Κάποιος καινούργιος κόσμος ξανοίγεται μπροστὰ του, κόσμος ἄγνωστος καὶ πολλὰς φορὲς τρομερὸς στὴ φαντασίᾳ τοῦ τρομοκρατημένου παιδιοῦ, πού εἶχε τὴν καλὴ (!) τύχη ν' ἀπειλῆται συχνά μὲ τίς μέλλουσες κυρώσεις τοῦ μπαμποῦλα δασκάλου.

Ἡ πρόσχαρη ὄψη τοῦ σχολεῖου, πού τὴν προετοιμάσαν τ' ἄλλα παιδιὰ, τὸ ζεστὸ του κλίμα μὲ τὴν τρυφερὴ ὑποδοχὴ ἀπ' ὄλους—καὶ τὸ δάσκαλο καὶ τοὺς ἄλλους μαθητές—ἀκόμη καὶ μὲ τὸ τραγούδι καὶ τὴ διανομὴ γλυκισμάτων θὰ εἶναι οἱ πρῶτες εὐχάριστες, ζωηρὲς καὶ ἐνθαρρυντικὲς ἐντυπώσεις, πού θὰ ζήσῃ τὸ παιδί τὴν πρώτη μέρα τῆς σχολικῆς του ζωῆς.

Οἱ μέρες πού θ' ἀκολουθήσουν θὰ δίδουν τὴν ἐντύπωση στὸ παιδί, πὼς τὸ νέο περιβάλλον—τὸ σχολεῖο—τοὺς

παρέχει τόση στοργή, φροντίζει νά παρακολουθη τὰ διαφέροντά τους, τὰ ὁποῖα σχεδόν περιορίζονται στοῖς παιγνίδια, καί εἶναι πρόθυμο νά σκορπίζη στίς τρυφερές ψυχοῦλες τῶν ἀθῶν αὐτῶν παιδιῶν. Τό γέλιο καί τή χαρά. Ἡ ἀλληλογνωριμία θά γίνῃ τίς πρῶτες ἡμέρες καί ἡ ἐλευθερία θά εἶναι πλήρης, γιά νά μπορέσῃ τό παιδί νά ξεθαρρέψῃ, νά μιλήσῃ, νά φωνάξῃ, νά γελάσῃ.

Εἶναι περιττό νά τονίσω, ὅτι τό ὄλο ψυχικό κλίμα θά εἶναι δημιουργημα τοῦ δασκάλου, ὁ ὁποῖος θά πρέπει νά ἔχῃ διαζευχθῇ τό βλοσυρό ὕφος, τήν ἀκαμπτῆ ἐπισημότητα καί τήν ἀξιωματική του παράσταση (κι αὐτό θά γίνῃ μέ ψυχολογικούς τρόπους) ἄν ποτε εἶχε τὰ χαρίσματα (!!) αὐτά θλιβερά κατάλοιπα τῆς παλαιᾶς ἀγωγῆς.

Ἐδῶ, στό Μονοτάξιο, βέβαια, οἱ μικροί τῆς Α' δέν εἶναι ὑποχρεωμένοι ν' ἀνακαλύψουν τοὺς τρόπους καί τό ρυθμό τῆς σχολικῆς ζωῆς. Τόν βλέπουν μπροστά τους ζωντανό στίς κινήσεις καί στή δράση τῶν ἄλλων παιδιῶν τῆς Β' καί τῶν μεγαλύτερων. Κι ἐδῶ ἡ μίμηση θά ρυθμίσῃ πολλά ζητήματα. Κατά κάποιον τρόπο ἡ Α' εἶναι δεμένη μέ τή Β' καί σέ πολλά ζητήματα ἡ Β' τάξη θά σταθῇ δάσκαλος γιά τήν Α' καί μάλιστα καλύτερος ἀπό μᾶς. Τίς πρῶτες βδομάδες, τίς ὄρες πού θά μένῃ κάθε μέρα στό σχολεῖο ἡ Α', θά ἀσχολεῖται μέ παιγνίδια στήν αὐλή μέ συμμετοχή τοῦ δασκάλου στήν ἀρχή καί χωρίς αὐτή κατόπιν. Καί μέσα στήν αἴθουσα, τίς πρῶτες μέρες, μποροῦν νά γίνωνται παιγνίδια κλειστοῦ χώρου, ἐφ' ὅσον οἱ μεγάλες τάξεις περνοῦν ἀκόμη τό στάδιο τῆς προσαρμογῆς στήν ἐργασία τῆς νέας σχολικῆς χρονιάς.

Οἱ τρόποι πού παίζουν τὰ παιγνίδια τους, οἱ ἐντυπώσεις τους ἀπό τό δρόμο—τό σχολεῖο, ἡ ζωῆ τοῦ σπιτιοῦ τους, τῶν γονέων τους, τὰ ζῶα τοῦ σπιτιοῦ τους, πού τόσο πολὺ τὰ συγκινοῦν, θά εἶναι τὰ καθημερινὰ θέματα, πού θά συζητοῦν ἐλεύθερα καί αὐθόρμητα βέβαια, ἀλλά μέ σειρά καί τάξη, ὅπως βλέπουν νά κάνουν τὰ παιδιά τῆς Β'. Οἱ ἐργασίες πολλές φορές θά εἶναι κοινές στίς δύο τάξεις καί πολὺ θά βοηθήσουν στήν προσαρμογή τῆς Α'. Μιά ἀπόπειρα χωρισμοῦ πλήρους τῆς Α' ἀπό τίς ἄλλες τάξεις, στό Πειραματικό τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπέδειξε ὅτι ὁ χωρισμός αὐτός δέ στέκει ψυχολογικά, κοινωνικά καί ἠθικά.

Στό διάστημα αὐτό τῶν πρῶτων ἐβδομάδων, ὁ δάσκαλος θά πρέπει νά προβῇ σέ διάφορες μετρήσεις σωματικές (μῆκος—βάρος σώματος, περίμετρος καί διάμετρος κρανίου—θώρακος) τῶν αἰσθητηρίων τήν οξύτητα καί τῆς νοημοσύνης μέ ἀπλά καί εὐχρηστα tests γιά νά καθορίσῃ μέ ἐπισημονικά δεδομένα τή σωματική καί διανοητική κατάσταση

των παιδιών αυτών και ν' αρχίση τις έγγραφές στο δελτίο άτομικότητας του παιδιού, το οποίο θα συμπληρωθή κυρίως από την παρατήρηση της γενικής διαγωγής του και των αντιδράσεων του στην εργασία, στη συντροφιά και στο παιχνίδι όλα τα χρόνια της φοίτησής του στο Δημοτικό Σχολείο.

Στο Μονοτάξιο ο δάσκαλος λίγα θα μπορή να κάμη στο σπουδαίο αυτό θέμα των μετρήσεων, γιατί και όργανα δέ διαθέτει και χρόνο αρκετό για συστηματική εργασία δέν έχει.

Ώστόσο, ή γενική άσκηση και ανάπτυξη των αισθήσεων με παιχνιδίους τρόπους δέν πρέπει να παραλείπεται.

Είναι πολύ πιθανόν ή διάθεση για την Α' Ανάγνωση να έμφανισθή γρήγορα σ' αυτό βέβαια θα συντελέση ο δάσκαλος (έπιστολές προς τα παιδιά της Α' κλπ.)

Η μέθοδος της Α' Ανάγνωσης πρέπει να άπασχολήση το δάσκαλο. Η αναλυτικοσυνθετική έχει άποδειχθή αντιψυχολογική μέθοδος. Γι αυτό δέν πρέπει να διστάση να βάλη στο σχολείο του την όλική μέθοδο, ή οποία θα τον κουράση λίγο περισσότερο τον πρώτο χρόνο, αλλά θα του χαρίση ψυχική άνακούφιση, όταν θα ίδη πόσο άνετα, φυσικά και άβίαστα μαθαίνουν να διαβάζουν τα παιδιά του. Η εργασία θα παίρνη πάντοτε παιχνιδίδη μορφή για να μñν κουράζη και ή χρήση της άμμοδόχου, οί χειροτεχνικές εργασίες με πηλό—χαρτοκολλητική—ίχνογράφηση κλπ. θα είναι μια καλή διέξοδος στην κινητικότητα των μικρών παιδιών της Α' και Β', κοντά στη γενική άσκηση των δεξιότητων τους. Το Ώρολόγιον Πρόγραμμα, με τις χωριστές ώρες και τα χωριστά μαθήματα, δέν έχει θέση στις κατώτερες τάξεις του Μονοταξίου.

Η Ένιαία Διδ)λία θα παρουσιάση στα παιδιά άκομμάτιαστα τον κόσμο που τα περιβάλλει. Μέσα από τις αυθόρμητες διηγήσεις—έντυπώσεις—συναισθήματα των παιδιών θα βγοϋν, άβίαστα και φυσικά, όλα τα μαθήματα που όρίζει το πρόγραμμα.

Η Β' μπορεί να χρησιμοποιή το άναγνωστικό για συστηματική άσκηση και παράλληλα και πολύ συχνά να συνθέτη κείμενο από την ένότητα που διδάσκει ή το εύκαιρικό ένδιαφέρον που αναπτύχθηκε.

Πολλές φορές, κατά τις ώρες της σιωπηρής εργασίας των μικρών αυτών τάξεων, ένας μαθητής, ή μαθήτρια, άναλαμβάνει να τους διηγηθή ή να διαβάση ένα παραμύθι, μια ιστορία ή ένα ποίημα ή να τους πñ αίνιγματα και γλωσσόδέτες μέσα στη β' ή γ' αίθουσα του Μονοταξίου μας. Με τον ίδιο τρόπο μια μικρή ομάδα θα ζητήση τα φώτα του φίλου της—μεγαλυτέρου πάντοτε μαθητή—σε ζητήματα που

δυσκολεύεται ή ομάδα—σέ μετρήσεις—λογαριασμούς, στην άπαγγελία ενός ποιήματος κλπ.

Γενικά οί έργασίες τών παιδιών αυτών θά είναι ομαδικές ύποχρεωτικές και ελεύθερες άτομικές, πού θά προσαρμόζονται στις ίδιορρυθμίες του κάθε παιδιού. Συμμετέχουν στις γιορτές τών μεγαλύτερων παιδιών και συχνά, διάφορα παιχνίδια με τραγουδάκια και γυμναστική με δραματοποίηση, παίρνουν για τούς μικρούς της Α' και Β' έορταστικό χαρακτήρα.

Έκδρομές χωριστές θά είναι δύσκολο, για τó Μονοτάξιο, να κάνουν οί τάξεις αυτές. Όμως, σέ κοινές εκδρομές, θά προσέξη ó δάσκαλος και τά διαφέροντα τών παιδιών αυτών και τά αντικείμενα πού τούς ξυπνούν περισσότερα συναισθήματα, κινήσεις και δραστηριότητα.

Η άσκηση στην τάξη, στην ήσυχία και στην ήρεμη σιωπηρή εργασία θά είναι μιá από τις φροντίδες του δασκάλου. Σ' αυτό βέβαια θά βοηθήση και ή γενική ήσυχία και τάξη πού θά τηρούν και οί άλλοι, οί μεγαλύτεροι μαθητά. Εί- ναι τούτο σπουδαίο θέμα για τó Μονοτάξιο.

"Αν ó δάσκαλος καταφέρη, ή πειθαρχία να προέρχεται από τή θέληση αυτών τών παιδιών, θάχη κέρδος μεγάλο. "Αν όμως τήν ζητά στην έπιβολή, τότε ή αντίδραση τών μαθητών θά του φέρη αντίθετα άποτελέσματα. Ός προς τις άμοιβές και τις ποινές, θά έχουμε ύπ' όψει μας, ότι στην ηλικία αυτή, ή άμοιβή πού έχει τó νόημα της ενθάρρυνσης και του έπαινου δεν είναι δυνατόν να βλάψη. Η ποινή όμως, ή οποιαδήποτε ποινή, είναι δυνατόν να έχη πάντοτε δυσάρεστες συνέπειες.

Στην ηλικία αυτή τών 6—7 χρονών κάνει τήν εμφάνιση της ή γενετήσια λειτουργία, πού είναι πιό έντονη στα κορίτσια. Τότε βλέπομε τó ενδιαφέρο τών παιδιών για τά γεννητικά τους όργανα, τά γυμνά κλπ. Αυτή τήν περίοδο της πρώτης ή μικρής ήβης παρατηρούμε, λόγω του ενδιαφέροντος αυτού, να άλληλοκατηγορούνται οί μικροί στα μικροσακώματά τους για ζητήματα πού άφορούν τó σεξουαλικό ένστιχτο.

Έμείς, βέβαια, στις περιπτώσεις αυτές, έχοντες ύπ' όψη τή βιολογική και ψυχολογική σημασία της πρώιμης αυτής εμφάνισης της πρώτης ήβης, (ή όποία διακόπτεται πολύ σύντομα, για να εμφανισθή πολύ άργότερα στα 12—14 χρόνια) δέ θά ταραχόυμε ούτε θά καταδικάσωμε κανένα παιδί σαν διεστραμμένο ή άνήθικο.

Έρχόμεθα τώρα στη σχολική εργασία τών άλλων τάξεων, μεσαίων και άνωτέρων. Θά σταθούμε για λίγο στην εργασία κάθε τμήματος, και

θά διαπιστώσουμε τις ατέλειες που παρουσιάζει τὸ σημερινὸ διδακτικὸ καθεστῶς.

Ὁ μαθητὴς πού θά προαχθῆ ἀπὸ τὴ Β' τάξη γιὰ τὴν Γ' εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀφήσῃ μονομιᾶς τὴν παιδικότητά του, νὰ σοβαρευθῆ, νὰ πάρῃ ὕψος Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ νὰ ἀντιγράψῃ τὸ «Ὁρολόγιον Πρόγραμμα» στὴν ἀρχὴ τῆς σχολικῆς χρονιάς. Ἐκεῖ μέσα φαντάζονται τὰ μεγάλα ὀνόματα: Γεωγραφία—Φυσικὴ Ἱστορία—Ἑλληνικὴ Ἱστορία—Θρησκευτικὰ κλπ., μπροστὰ στὰ ὁποῖα ὁ μαθητὴς ἀισθάνεται βέβαια κάποια ὑπερηφάνεια, γιατί ἱκανοποιεῖται ἢ τάση πού ἔχει γιὰ περαιτέρω ἀνάπτυξη—πρόοδο καὶ γενικὴ ἀνοδο πρὸς τις πνευματικὲς κορυφές, πού κατέχουν οἱ μεγάλοι, ἀλλὰ πού θά τοῦ ποτίσουν ἀσφαλῶς ἀρκετὲς πικρίες καὶ ἀπογοητεύσεις.

Οἱ γνώσεις, πού μᾶς παρέχει ὁ κόσμος πού μᾶς περιβάλλει—ἔμβιος καὶ ἄβιος—τις συγκέντρωσε ὁ ἄνθρωπος κατὰ λογικὸ σύστημα σὲ ὁμάδες συγγενῶν γνώσεων—τις διάφορες ἐπιστῆμες—καὶ προσπαθεῖ νὰ τις μεταδώσῃ στὶς νέες γενεές. Ἡ κομματιαστὴ ὁμως προσφορὰ καὶ ἀφομοίωση εἶναι ἀρκετὰ δύσκολη, ἐπίπονη καὶ ἀντιψυχολογική, γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν 9 καὶ 10 χρονῶν.

Τὰ παιδιὰ αὐτά, ὅπως εἴπαμε πρὶν, ἀντιλαμβάνονται τὸν κόσμο συνολικὰ χωρὶς διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις καὶ ἔτσι τοὺς εἶναι εὐκόλο νὰ τὸν οἰκειοποιηθοῦν.

Ἡ ἀπαίτηση αὐτή, γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ, προϋποθέτει τὴν εὐνοϊκὴ λύση τοῦ προβλήματος τοῦ προγράμματος καὶ τῆς γενικῆς ἱκανότητος τοῦ δασκάλου γιὰ ἐφαρμογὴ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας στὸ μεσαῖο τμήμα. Τὸ δεύτερο αὐτὸ πρόβλημα εἶναι τὸ σπουδαιότερο καὶ ἡ λύση του δὲ φαίνεται νὰ βρίσκεται κοντὰ τοῦλάχιστο γιὰ τὰ Μονοτάξια μᾶς.

Εἶναι δυνατόν ὁμως νὰ γίνουν ἀπόπειρες γιὰ συγκέντρωση μαθημάτων γύρω ἀπὸ ἓνα κυρίαρχο, ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι, μάθημα, ὅπως εἶναι τὰ φυσιογνωστικά, ἡ γεωγραφία καὶ γύρω καὶ μέσα σ' αὐτὰ νὰ συνυφαίνονται μαθήματα ὅπως εἶναι ἡ ἀνάγνωση, οἱ ἐκθέσεις καὶ γενικῶς τὰ γλωσσικά, ἰχνογραφικὲς καὶ χειροτεχνικὲς ἐργασίες καὶ ἀριθμητικὲς ἀκόμη.

Ἡ ἰσοπεδωτικὴ ματιὰ τοῦ δασκάλου, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν Γ' καὶ εἰς τὸ ἀνώτερο τμήμα γιὰ τὴν Ε', ἄς κἀν, μὲ τὴν ἐπιβαλλομένη προσοχή, τὴ διάκριση στὶς δυὸ αὐτὲς διαφορετικὲς ἡλικίες. Εἰδικὰ γιὰ τὴν Γ' χρειάζεται πολὺς σεβασμὸς στὸ μικρότερο βαθμὸ νοητικότητάς τους πού πλησιάζει κάποτε περισσότερο στὴ νοητικὴ κατάσταση τῆς Β' παρὰ σ' ἐκείνη τῆς Δ'. Τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι καθαρῶς ζήτημα προσαρμογῆς τοῦ Δασκάλου στὸ διανοητικὸ

ἐπίπεδο τοῦ μαθητῆ. Ὁ δεξιὸς δάσκαλος, ὁ ψυχολόγος δάσκαλος ἔχει συνεχῶς στὴ σκέψη του τὴ νοητικὴ ἱκανότητα τῆς κάθε τάξης γενικά καὶ εἰδικώτερα τοῦ κάθε μαθητῆ, ἐφ' ὅσον μπόρεσε νὰ τὸν γνωρίσῃ βαθειά, καὶ προσαρμόζει τὴν διδασκαλία, τὶς ἐνέργειές του, τὶς ἀπαιτήσεις του πρὸς τὴν κατάσταση αὐτῆ. Ἡ προσαρμογὴ αὐτὴ εἶναι θέμα σπουδαιότατο καὶ ἄξιο ἰδιαιτέρας προσοχῆς, πρὸ παντὸς γιὰ τὸ δάσκαλο τοῦ Μονοταξίου.

Στὸ ἀνώτερο τμήμα ἔχουμε παιδιὰ διαφορετικῆς ψυχολογικῆς ὕψης. Ἐδῶ εἶναι ἐκδηλῆ ἡ τάση γιὰ ἐσωτερικὴ διερεύνηση τῶν πραγμάτων, τῶν σχέσεων καὶ τῶν αἰτίων ποὺ διέπουν τὰ φαινόμενα. Ἐδῶ ὁ χωρισμὸς τῶν γνώσεων, ποὺ πρέπει νὰ οἰκειοποιηθῇ ὁ μαθητῆς, σὲ ξεχωριστὰ μαθήματα εἶναι ὀλιγώτερον ἐπιβλαβές.

Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει, ὅτι, ἂν μᾶς εἶναι δυνατὸν νὰ συγκεντρώσωμε μερικὰ μαθήματα, γύρω ἀπὸ ἓνα κεντρικὸ μάθημα, δὲ θὰ τὸ κάμωμε. Τοῦτο, ὅταν συνηγοροῦν καὶ οἱ ἄλλοι παράγοντες, ποὺ εἰπώθησαν στὴν ἀρχὴ δηλ. διδακτήριο μὲ ὄλους τοὺς χώρους καὶ τὰ μέσα ποὺ μᾶς χρειάζονται, πλούσια μαθητικὴ βιβλιοθήκη κλπ., ἐπιβάλλεται καὶ θὰ συντελέσῃ σὲ μιὰ γόνιμη, αὐτενεργό, εὐχάριστη καὶ φυσικὴ πρόσκτηση τῶν γνώσεων.

Ἡ διδακτικὴ ἐργασία στὶς ἀνώτερες τάξεις θὰ παρουσιάζῃ μιὰ κεντρικὴ τάση, ποὺ θὰ στηρίζεται στὴν ψυχολογικὴ ἀρχὴ τῆς ὀριμότητος, ποὺ παρουσιάζει ἡ ἡλικία αὐτῆ, τῆς ὁποίας τὸ ψυχολογικὸ κλίμα θερμαίνεται ἀπὸ τὴ συνειδητὴ βούληση νὰ μάθῃ, νὰ γνωρίσῃ τὸ γύρω κόσμο. Ἡ τάση αὐτῆ, ποὺ ἐπιτρέπει νὰ ξεχωρίζωμε τὶς λεπτομέρειες ἀπὸ τὸ σύνολο, θὰ βοηθήσῃ στὴ διδασκαλία τῶν χωριστῶν μαθημάτων. Τώρα εἶναι περισσότερο ὀριμος ὁ μαθητῆς νὰ γνωρίσῃ τοὺς τρόπους καὶ τὴν τέχνη τῆς αὐτοαποκτήσεως τῶν γνώσεων.

Ὅταν τοῦ ἐμπνεύσωμε τὸ θερμὸ διαφέρον γιὰ τὴ γνώση, ποὺ θὰ τὴν ἀντικρύξῃ σὰ μέσο μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἱκανοποιήσῃ τὶς ἀνάγκες του καὶ ὄχι σὰν αὐτοσκοπὸ· ὅταν τοῦ ἐμπνεύσωμε τὴν ἀγάπην γιὰ τὸ κάθε μάθημα, γιὰ τὴ σπουδὴ καὶ γενικά γιὰ τὸ βιβλίον καὶ τοῦ δείξωμε τὸν τρόπο τῆς αὐτοεξετάσεως τοῦ κάθε θέματος, ἀπὸ τὰ φυσιογνωστικά, τὴ γεωγραφία καὶ τὴν ἱστορία πολλὰς φορές, θὰ ἔχωμε κατορθώσει δυὸ πράγματα: Πρῶτα χάρισαμε στὸ μαθητὴ τὴ μεγάλην χαρὰ καὶ τὴν ἐσώτερη ἱκανοποίηση, ποὺ νοιώθει ὁ ἐρευνητῆς, ποὺ πλουτίζει θετικὰ καὶ μόνιμα τὶς γνώσεις του κι ἀκόμη γιὰ τὰ συναισθήματα αὐτὰ τοῦ παρέχουν πνευματικὴ δύναμη καὶ γίνονται τὰ ἐλατήρια γιὰ νέα ἐξόρμησιν στὴν κατάκτηση τῆς γνώσης.

Δεύτερο σημαντικό κέρδος, πού αφορά τὸ δάσκαλο τοῦ Μονοταξίου, εἶναι, ὅτι ὁ μαθητὴς μὲ τὸν τρόπο αὐτό, τοῦ ἐξοικονομεῖ πολὺτιμο χρόνο. Χρόνο πού ἂν θεωρεῖται ἀπ' ὄλους χρήμα γιὰ τὸ Μονοταξίτη δάσκαλο εἶναι ζωὴ καὶ χρήμα—πού δὲν ξεπερνᾶ ὅμως τὸ παχυλὸ 15θήμερό του (!).

Ὁ λόγος μᾶς φέρνει στὸ μεγάλο π ρ ὀ β λ η μ α τ ῶ ν σ ι ω π η ρ ῶ ν ἔ ρ γ α σ ι ῶ ν σ τ ὸ Μ ο ν ο τ ᾶ ξ ι ο . Ἡ σπουδαιότητα τοῦ προβλήματος αὐτοῦ εἶναι τὸσον σημαντική, ὥστε νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιτυχὴ ἢ ὄχι λύση του, ἢ ἀπρόσκοπτη, ἢ σωστὴ λειτουργία τοῦ Μονοταξίου. Πολὺ σωστά θεωρεῖται τὸ ἕτερο σκέλος τῆς καθόλου ἐργασίας στὸ Μονοτάξιο, πού εἶναι ἰσότημο πρὸς τὸ πρῶτο δηλ. τὴν κυρίως διδασκαλία.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Μονοταξίου ἀπασχολεῖται σὲ κυρία διδῶν, κατὰ μέσον ὄρο, τὸ $\frac{1}{8}$ τοῦ χρόνου πού παραμένει στὸ σχολεῖο. Τὰ δὲ ἄλλα $\frac{7}{8}$ θὰ τὰ διαθέσει γιὰ σιωπηρὴ πρόσκτηση ἢ ἐμπέδωση ἢ ἐφαρμογὴ τῶν γνώσεων. Τὸ ποσὸν τοῦ χρόνου, πού διατίθεται, μᾶς δίδει τὸ μέτρον τῆς ἀξίας του. Εἶναι ἀναμφισβήτητο, ὅτι, ὅπου ὁ δάσκαλος ὀργανώνει τίς σιωπηρὲς ἐργασίες κατὰ τρόπο ἀνταποκρινόμενο στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ σχολείου, ἐκεῖ ἡ ἐπιτυχία εἶναι ἐξασφαλισμένη. Ἀντιθέτως, ἡ παραμέληση ἀπὸ τὸ δάσκαλο, τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος, ἢ μὴ ἀξιοποίηση τοῦ χρόνου αὐτοῦ, τοῦ πολυτιμοῦ χρόνου πού δὲν ἀπασχολεῖται ὁ μαθητὴς μὲ τὴν κυρίως διδασκαλία, γίνεται αἰτία γενικῆς καθυστέρησης τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ βλάβης ψυχικῆς, μὲ ἐλαττώματα στὸ χαρακτήρα κλπ.

Ἀπαραίτητοι ὄροι ἐπιτυχίας τῆς σιωπηρᾶς ἐργασίας εἶναι ἡ προπαρασκευὴ καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτῶν. Ἡ προπαρασκευὴ τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν πρέπει νὰ καλύπτῃ ἄρκετὸ ἀπὸ τὸ χρόνο, πού διαθέτει ὁ δάσκαλος γιὰ τὴ γενικὴ προπαρασκευὴ του. Θὰ καθορίσῃ τίς ἐργασίες γιὰ κάθε μάθημα ὄλων τῶν τάξεων καὶ κάθε ἡμῶριο, ἔχοντας ὑπ' ὄψει, ὅτι μηχανικὲς ἀντιγραφές καὶ γενικὰ ἢ ἐργασία, πού δὲ φέρει τὸ χαρακτήρα τῆς δημιουργικότητας, ἀποβαίνει πνευματοκτόνος ἀσχολία, ρουτίνα, ἐμπαιγμὸς καὶ ἀσέβεια πρὸς τὴν πνευματικὴ ὄντοτητα τοῦ παιδιοῦ.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι στὸ θέμα αὐτὸ ὁ δάσκαλος εἶναι σχεδὸν ἀβοήθητος. Θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν, πού θὰ βοηθοῦσε σημαντικὰ τὸ δάσκαλο τοῦ Μονοταξίου. Ὡστόσο, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει, θὰ δοκιμάσῃ νὰ τὸ καταρτίσῃ ὁ ἴδιος. Ὅταν στὸ σπουδαῖο αὐτὸ θέμα ἐργασθῇ μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ πίστη, σὲ λίγα χρόνια θὰ ἔχῃ τὸ βιβλίον τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν ὄλων τῶν μαθημάτων καὶ ὄλων τῶν τάξεων, πού θὰ τοῦ πα-

ρέχει σημαντική βοήθεια στο μέλλον, για να μην πω, ότι θα έχη έτοιμες τις εργασίες κατά τὰ $\frac{9}{10}$.

Ἀπαραίτητος ὄρος, ὅπως ἐτονίσαμε καὶ παραπάνω, γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῶν Σ. Ε., εἶναι ὁ ἔλεγχος αὐτῶν. Ἐνας ἔλεγχος πραγματικός, πλήρης καὶ λεπτομερής, γιὰ νὰ μπορῆ καὶ τὸ μαθητὴ νὰ ὠφελῆσθαι καὶ τὸ δάσκαλο νὰ διαφωτίσθαι, σὲ πολλὰ ζητήματα. πού θὰ ἀφοροῦν τὴν ἐργασία καὶ τὸ μαθητὴ.

Ἡ ἔλλειψη χρόνου εἶναι ἓνα σοβαρὸ ἐμπόδιο γιὰ τὸν ἔλεγχο αὐτό. Ἡ σπουδαιότητα ὅμως, τοῦ ἐλέγχου εἶναι τόσο κεφαλαίωδης, πού πρέπει ἀπορρητικῶς νὰ βρῆ τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο. Ὁ ἔλεγχος ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς μαθητὲς ἢ ἀπὸ ὀλίγους—βοηθοὺς ἄς τοὺς ποῦμε—μὲ τρόπο ὀρθὸ καὶ πολιτισμένο, θὰ ἀνακουφίσθαι ἀρκετὰ τὸ δάσκαλο.

Γενικά, ἡ Σ. Ε., ἢ ὁποία συνδέεται μ' ἓνα σωρὸ ἄλλα ζητήματα, ὅπως εἶναι ἡ ἀνεπτυγμένη ἢ ὄχι ἰκανότητα τῶν μαθητῶν νὰ κατακτοῦν τις γνώσεις μόνοι τους, νὰ ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ βιβλία γνώσεις, νὰ συγκεντρώνουν ὕλικό, νὰ κάνουν συλλογὲς φυσιογνωστικὲς κ. ἄ., νὰ κατασκευάζουν ἰχνογραφικὰ καὶ χειροτεχνικὰ ἔργα, νὰ πειθαρχοῦν, νὰ σέβωνται τὴν ἡσυχία καὶ τὴν τάξη, νὰ σιωποῦν κ. λ. π. θὰ ἀπασχολῆσθαι σοβαρῶς τὸ δάσκαλο τοῦ Μονοτάξιου, ἀπὸ τὴν ἰκανότητα, τὴν πνευματικὴ εὐστροφία, τὸ tact καὶ τὴ γενικὴ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση τοῦ ὁποίου θὰ ἐξαρτηθῆ ἢ ἐπιτυχία της.

Γιὰ τὸ Μονοτάξιο μεγάλη σημασία ἔχουν καὶ οἱ ἀκροάσεις. Πολλὰ θέματα εἶναι δυνατόν νὰ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴ τῶν μεγάλων στὴ διδῆλία τῶν μικρῶν καὶ ἀντιθέτως. Νομίζω, ὅτι τὴν ἐπιλογή θὰ τὴν κάμῃ τὸ ἴδιο τὸ παιδί, τὸ κάθε παιδί χωρὶς παραγγελίες καὶ διαταγές. Ὁταν τὸ θέμα τοῦ μιλεῖ μέσ' στὴν ψυχὴ, θὰ διακόψῃ τὴν ἀλλοτρίαν ἐργασία καὶ θὰ ἀφοσιωθῆ στὴν ἀκρόασιν.

Μερικοὶ δίδουν τόση σημασία σ' αὐτό, τὸ θεωροῦν τόσο σημαντικό πλεονέκτημα γιὰ τὸ Μονοτάξιο—νὰ διδάσκειται ὅλη ἢ ὕλη ὅλων τῶν μαθημάτων, στὴν ἴδια αἴθουσα, κάθε δυὸ χρόνια—πού, κατὰ τὴ γνώμη τους, ἀντισταθμίζει πολλὰ μειονεκτήματα τοῦ Μονοτάξιου ἀπὸ διδακτικὴ ἀποψη. Ἄν λάβωμε ὑπ' ὄψιν μας τὴ λειτουργία τοῦ ἀσυνειδήτου, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ἐπεξεργάζεται ἐντυπώσεις, παραστάσεις καὶ εἰκόνες, πού ἡ συνείδηση δὲ μπόρεσε ν' ἀφομοίωσθαι ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἀρχή, θὰ συμφωνήσωμε στὸ ὅτι οἱ ἀκροάσεις αὐτὲς ἔχουν μεγάλη ἀξία.

Σημαντικὴ βοήθεια, στὴ σχολικὴ ἐργασία γενικά, προσφέρουν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μαθητὲς, ὅταν ἀναλαμβάνουν νὰ ἀποδηγήσουν πρὸ μικροῦς στὴν κατάκτηση μιᾶς γνώσης ἢ δε-

ξιοτήτας, πού είναι ο φυσικώτερος τρόπος άγωγής και μαθήσεως. Η παιδαγωγική δέ αξία του πράγματος αυτού καταφαίνεται από τὰ σχετικά λόγια του μεγάλου Ροουσσώ: «Ο παιδαγωγός ενός παιδιού πρέπει νά είναι νέος και μάλιστα τόσο νέος όσο μπορεί νά είναι ένας ηγαστικός άνθρωπος. Θάθελα νάταν κι αυτός παιδί άν ήταν δυνατό. Νά μπορούσε νά γίνη ο σύντροφος του μαθητού του και νά προσελκύση τήν έμπιστοσύνη του, μοιράζοντας τις διασκεδάσεις του. Δέν υπάρχουν αρκετά κοινά πράγματα ανάμεσα στην παιδική και τήν ώριμη ηλικία για νά σχηματισθή μιá άφοσίωση πολύ σταθερή στην άπόσταση αυτή. Και ο θεϊος Πετσαλότσι διακηρύσσει: «Είναι άναμφισβήτητο γεγονός, ότι με πολύ περισσότερη ευχαρίστηση αφήνουν τὰ μικρά παιδιά νά τους δείχεται εκείνο πού άκόμα δέν ξέρουν, από άλλα παιδιά, όλίγο μεγαλύτερά τους, παρά από έναν οίονδηποτε ενήλικο, κι άν άκόμα αυτός έχει στά στήθη του λειπή πατρική καρδιά, έκτάκτως ισχυρό άλτρουϊστικό συναίσθημα».

Άκόμα, με τις κατασκευές και άλλες γραπτές εργασίες διευκολύνουν τή διδακτική εργασία του δασκάλου στις μικρότερες τάξεις κυρίως. Στην ά' άνάγνωση, με τήν όλική μέθοδο, οί μεγάλοι μαθηταί θά προσφέρουν σημαντική βοήθεια. Θά γράψουν τις πινακίδες των παιδιών και πολλές φορές θά ζωγραφίσουν ή θά τις τυπώσουν, στις άρχές τουλάχιστο, στο σχολικό τυπογραφείο—σαν ύπάρχει. Κι έτσι πέφτει και τό σπουδαιότερο επίχειρημα των επικριτών τής μεθόδου από τήν άποψη τής πρακτικής εφαρμογής αυτής.

Άκόμη, άν εφαρμοσθή ο θεσμός των «φίλων των τάξεων»—άναδόχους τους όνομάζει τό σχολείο του συστήματος Petersen—κατά τό όποιο οί μικρότεροι μαθηταί, άτομικά ή όμαδικά, διαλέγουν—συνδέονται μ' ένα μεγαλύτερο παιδί, πού κι αυτό δέχεται νά τους βοηθεί και νά τους όδηγή. Θά προσλάβη ή σχολική μας εργασία μορφή κοινωνική. Στην κοινωνία «όλοι—και όλα—διδάσκουν όλους» έντελώς φυσικά, χωρίς νά έχουν πολλές φορές συνείδηση, ότι γίνονται δάσκαλοι για τους άλλους. Η γενική βοήθεια, πού θά δέχονται οί μικρότεροι άφορά και τὰ ζητήματα τής σιωπής και τής πειθαρχίας.

Η σιωπή, πού προέρχεται από τήν άυτοσυγκέντρωση και έσωστρέφεια, ύμνήθηκε κατά καιρούς από πολλούς σοφούς και άσοφους. Είναι γνωστά τὰ άποφθέγματα των αρχαίων προγόνων μας. Σήμερα από παντού έξαίρεται ή μεγάλη παιδαγωγική σπουδαιότητα τής σιωπής. Σχολεία σιωπής ζητούν πολλοί. «Τά σχολεία πού λειτουργούν με τό σύστημα τής Ίένας (Petersen) άσκοούν τὰ παιδιά νά σκέφτων

ται κρατώντας σιωπή και να κάνουν κάτι επίσης σιωπώντας. Είναι σχολεία σιωπής και ήσυχίας».

Είναι γνωστός ο τρόπος που απάντησε στην ερώτηση των φοιτητών του ό Κινέζος Λ α ο τ σ έ. «Ποιό είναι τό μεγαλύτερο άγαθό στόν άνθρωπο» τόν ρώτησαν εκείνοι. Και ό σοφός Καθηγητής δέν είπε τίποτε. Τόν ρωτοϋν για δεύτερη φορά και τρίτη, χωρίς ν' άκουσθί καμμιά λέξη. Τότε τόν ρωτοϋν και πάλι: «Γιατί δέ μάς άπαντάς;» Κι εκείνος τούς είπε: «Μά σάς άπάντησα άπό τήν πρώτη φορά, και ήταν περιττό να έπαναλάβετε τήν ερώτηση». Και τούς είχε άπαντήσει έμπρακτα.

Ή άπάντηση για σιωπή και ήσυχία, άνεξάρτητα άπό τά καλά που προσφέρει, είναι και άνάγκη έπιτακτική, για τό Μονοτάξιο, και πρέπει να θεραπεύεται με τή δημιουργία έθισμού στα παιδιά.

Πολύ θα βοηθήση σ' αυτό και ό θε σ μ ό ς τ η ς α ύ τ ο δ ι ο ί κ η σ η ς τόν όποιο θα καλλιεργήση σιγά-σιγά ό δάσκαλος και θα τόν προσαρμόση στίς κοινωνικές, οικονομικές και πνευματικές συνθήκες τοϋ δικοϋ του σχολείου.

Πρέπει να έκμεταλλευθοϋμε τήν ανάπτυξη τής κοινωνικότητας, που έμφανίζεται στα παιδιά άπό τόν 9ο χρόνο, Τότε τά παιγνίδια τους είναι κυρίως όμαδικά, εκλέγουν άρχηγό που σωματικά υπερέχει, υποτάσσονται σέ Νόμους δικούς τους. Συχνά υποτάσσονται σέ Νόμους χωρίς πρακτική σημασία. Είναι ή ηλικία που τό παιδί θέλει να άνήκει κάπου, σέ μία όμάδα, σ' ένα σύλλογο κλπ. Συμφωνοϋν εύκολα για κοινή συμπεριφορά π.χ. να πάνε όλοι άδιάβαστοι στό μάθημα. Παρουσιάζουν μία έξαιρετική άλληλεγγύη π.χ. με τόν άτακτήσαντα μαθητή τοϋ σχολείου. Δέν όμολογοϋν τό συμμαθητή τους. Ό δάσκαλος πρέπει να έκμεταλλευθί τήν άναφαινομένη κοινωνικότητα και τήν τάση να μπαίνουν μόνα τους κάτω άπό άρχές και Νόμους και να βοηθήση στη συγκρότηση όμάδων έργασίας ή όμάδων κοινωνικής δράσης, για να έξασφαλίση τήν ήρεμη έργασία, τήν ήσυχία και πειθαρχία και πρό παντός τήν ανάπτυξη κοινωνικών άρετών και έξεον στο παιδί, και ν' άποφύγη τήν νευρικότητα, τήν άναρχία και τό χάος.

Ή τεχνική τής έφαρμογής τών μέτρων αύτών, τής αυτοδιοίκησης, άνήκει στο δάσκαλο με τήν ψυχολογική μόρφωση, αλλά και τήν πρακτική ικανότητα. Ή τεχνική, όχι μόνον στην έφαρμογή παιδονομικών μέτρων, αλλά και γενικά ή πράξη, ή διδακτική και παιδαγωγική πράξη, ένδιαφέρει άμεσα τό δάσκαλο. Έχει τόση σπουδαιότητα που θα μπορούσε κανείς να τή βάλη ψηλότερα άπό τή θεωρία.

Παρουσιάζουν όμως όλοι οι άνθρωποι τήν ίδια ικανό-

τητα για την πράξη; Είναι δηλαδή πρακτικοί; Αυτό είναι πρόβλημα ψυχολογικό.

Ἡ Ἀτομικὴ Ψυχολογία, βέβαια, δὲν παραδέχεται τὴν ὑπερῆ ξεχωριστῶν ψυχολογικῶν τύπων, ὅπως εἶναι ἐκεῖνοι τοῦ Spranger (θεωρητικὸς—οἰκονομικὸς—αἰσθητικὸς—κοινωνικὸς—πολιτικὸς—θρησκευτικὸς), τοῦ Jung (ἐνδοστρεφῆς—ἐξωστρεφῆς) τοῦ Kretschmer (σχιζόθυμος—κυκλοθυμὸς) κλπ. στὴν πραγματικότητα εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνη κανεὶς ομάδας ἀνθρώπων, στοὺς ὁποίους εἶναι τονισμένη περισσότερο μιὰ ψυχικὴ λειτουργία, ποὺ ἔχει σχέση, πολλὰς φορές, καὶ μὲ τὴ σωματικὴ κατασκευὴ. Π. χ. ἡ ἐξωστρέφεια ἢ κυκλοθυμικὴ γιὰ τοὺς πυκνοσώμους ποὺ τοὺς ἀπορροφᾷ ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος ἢ ἡ ἐσωστρέφεια ἢ σχιζοθυμικὴ γιὰ τοὺς λεπτοσώμους· εἶναι οἱ τύποι οἱ κλεισμένοι στὸν ἑαυτό τους. Γι' αὐτό, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι σὲ διαφορετικὸ βαθμὸ ἀναπτύσσεται ἡ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἰκανότητα σὲ κάθε ἄτομο.

Ἄν λάβωμε, ὅμως, ὑπ' ὄψη, ὅτι «ἡ θεωρία καὶ πρᾶξι, ἡ γνώση καὶ ἡ ἐνέργεια εἶναι στενά συνδεδεμένα γιατί καὶ τὰ δυὸ εἶναι ὀργανικὰ μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὁλότητας, τῆς ζωῆς» καταφαίνεται ἡ μεγάλη σημασία τῆς πρακτικῆς ἀλλὰ καὶ θεωρητικῆς μαζὶ μόρφωσης τοῦ δασκάλου, ποὺ πετυχαίνεται θαυμάσια στὰ φετεινὰ πρακτικοθεωρητικὰ συνέδρια, ποὺ ὠργάνωσε ὁ ἀκούραστος καὶ διαλεκτικὸς Ἐπιθεωρητῆς μας.

Σὰς παρουσίασα, ἀγαπητοὶ μου καὶ ὑπομονητικοὶ Συνάδελφοι, μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ Μονοτάξιο. Ζητήματα ὀργάνωσης ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς τοῦ Μονοταξίου, ζητήματα Διδακτικῆς καὶ Παιδαγωγικῆς φύσης. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ξεχώρισα, ἄλλα τὰ παρουσίασα συνυφασμένα, ὅπως μᾶς παρουσιάζονται στὴν πράξη θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ πῆ, ὅτι ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους θέματα, ποὺ ἀφοροῦν τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ ἀποτελοῦν ἓνα ὀργανικὸ σύνολο σφικτοδεμένο (δάσκαλος—μαθητὲς—οἰκογένεια—μέθοδοι—διδακτήριον κλπ), ποὺ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ κάτι καὶ νὰ τὸ κοιτάξῃ μακριὰ ἀπὸ τὸ περιβάλλον του, τὸ κλίμα του.

Οἱ ποὶ πολλοὶ ἀπὸ σᾶς, ἀγαπητοὶ συνάδελφοι θὰ τὸ ζῆτε ἢ θὰ τὸ ζήσατε τὸ Μονοτάξιο μὲ τίς χρᾶρες του καὶ τίς πικρίες του καὶ ὁ καθένας σας θὰ ἔχη συλλάβει, μὲ τὸ δικό του τρόπο, τὰ προβλήματά του, καὶ θὰ ἔχη σκεφθῆ τίς ἐπιβαλλόμενες μεταρρυθμίσεις στὸν ὅλο ὀργανισμό τοῦ Μονοταξίου. Ἡ συμβολὴ σας στὴ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων, μὲ τὴ συζήτηση ποὺ θὰ ἐπακολουθήσῃ, θὰ εἶναι πολὺτιμη.

Δέ μπορώ όμως, πριν τελειώσω, παρά να σταθώ για λίγο στο πρόβλημα των προβλημάτων—κατά τον κ. Μπάλλα—στο ΔΑΣΚΑΛΟ. Τόν ήρωα δάσκαλο. Τόν άφανη αυτό πρωτεργάτη του Έλληνικού μεγαλείου. Τόν περιφρονημένο, πολλές φορές, τόν καταδιωγμένο δάσκαλο, τόν φτωχό, αλλά περήφανο δάσκαλο. Τό δάσκαλο που δεν έχει ώρες εργασίας και ώρες για ανάπαυση, αλλά όλες οι ώρες του άγκαλιάζουν τήν υπόθετη του Λαϊκού Σχολείου και τής Άγωγής. Τό δάσκαλο που είναι άφιερωμένος.

Ο δάσκαλος είναι φυσικό πρόσωπο, αλλά ένσαρκώνει μιá Ίδέα. Είναι Ίδέα ή έννοια «Δάσκαλος». Άνήκει στη χορεία των πνευματικών ανθρώπων, που προσφέρουν τό φώς τους, τήν καρδιά τους, τό είναι τους για τό Έθνος. Δέ χρησιμοποιούν τήν Άριθμητική στο Δοϋναι και Λαβείν τους. Η προσφορά τους είναι άσύγκριτη, τό λαβείν άσήμαντο. Μά δεν τό προσέχει ό δάσκαλος, γιατί πιστεύει μέσα του βαθειά, ότι επιτελεί έργο θεϊο και όχι βιοπορισμό· ότι δεν είναι μεροκαματιάρης αλλά Άπόστολος μιās ύψηλης Ίδέας, τής Ίδέας τής Άγωγής. Ο δάσκαλος σαν ολοκληρωμένη ήθική προσωπικότητα θα γίνη ό ήγέτης, ό πνευματικός ταγός του τόπου του, που θα πετύχη όλα όσα άπαιτεί τό Νέο Σχολείο και ή νέα παιδαγωγική με τήν προσωπικότητα του.

Βασικό χαρακτηριστικό του ήγέτη είναι ή ψυχική έπαφή με τους άλλους, ή συμπάθεια, ή αγάπη και τό πραγματικό διαφέρον γι αυτούς. Όλοι οι δεσποτικοί, σατραπικοί ήγέτες και γενικά προϊστάμενοι είναι βεβαρυμένοι με τό complex κατωτερότητας. Αύτός ό άφορισμός είναι άξιοπρόσεχτος και ένδιαφέρει άμεσα τό δάσκαλο, ό όποιος πρέπει νά είναι άπαλλαγμένος από συμπλέγματα ψυχικά που θα σταθοϋν έμπόδια στο έργο του. Και όχι μόνο αυτός θα πρέπει νά είναι ψυχικά υγιής αλλά και τά παιδιά, που παρουσίαζαν ψυχικές άνωμαλίες, θα πρέπει νά θεραπεύση, για νά μήν πώ, πώς θα κοιτάξη πρώτα τους γονείς, άφου τά παιδιά καθρεφτίζουν τις άνωμαλίες του περιβάλλοντός τους.

Είναι σήμερα έξακριβωμένο από έρευνες ψυχολόγων, τής Άμερικής κυρίως, πώς ό άνθρωπος αναπτύσσει τό 1/10 τής δυναμικότητάς του, με τή σημερινή του Άγωγή, γιατί τά άλλα 9/10 μένουν άφανή ή άπωθημένα, γιατί δεν τά ανακαλύψαμε καθόλου ή τά αναγκάσαμε νά πάρουν θέση ψυχοφθόρου μάχης στο άσυνείδητο. Στο άσυνείδητο, τήν τεράστια αυτή άποθήκη ψυχικής ενεργείας, που άν χρησιμοποιηθή για κοινωνικούς σκοπούς

και γενικά για μιὰ ἀρμονική βιαβίωση τῶν ἀνθρώπων, τότε θὰ ἔχουν κατορθώσει οἱ ἄνθρωποι «νὰ εἶναι ἄνθρωποι».

Ἡ ἐξακρίβωση αὐτῆ τῶν ψυχολόγων γεννᾷ μελαγχολικές σκέψεις, γιὰ τ' ἀποτελέσματα γενικά τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία συντελεῖται ἀπὸ τὸ περιβάλλον του, ἔμψυχο καὶ ἄψυχο καὶ ἀπὸ τὰ Σχολεῖα. Τὰ Σχολεῖα, βέβαια, ἔχουν τὴ μικρότερη εὐθύνη γιὰ τὴν ψυχικὴ ὑγεία τῶν μαθητῶν, ὥστόσο ἔχουν τὸ χρέος νὰ σταθοῦν ψυχοθεραπευτήρια γιὰ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκη μαθητές καὶ γονεῖς, ἀφοῦ τὸ προσωπικό τους θὰ ἀπαλλαγῇ, μὲ ψυχολογικὴ διαφώτιση, ἀπὸ τὶς τυχόν ὑπάρχουσες ἀνωμαλίες στὸ χαρακτήρα.

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι σπουδαιότατο καὶ θὰ λυθῇ μὲ τὴ βίωση καὶ τὸ ἄπλωμα τῶν διδασμάτων τῆς Συμπλεγματικῆς ψυχολογίας σ' ὅλους τοὺς δασκάλους τῶν σχολείων μας. Γιὰ τὸ παρὸν δὲν πρέπει νὰ παραμελῆται μιὰ ἀτομικὴ προσπάθεια ἀπὸ τὸν καθένα γιὰ ψυχοθεραπεία καὶ αὐτοαγωγή, στηριγμένη στὴ γνώση καὶ στὸ συναίσθημα, ποῦ θὰ μᾶς χαρίσῃ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Καὶ ὑπάρχει στὴ γλῶσσα μας ἀξιόλογη βιβλιογραφία, χάρις στὶς ἐργασίες τοῦ Σεβαστοῦ πρεσβύτη, ψυχολόγου, Δημήτρη Μωραῖτη, τοῦ Σεβαστοῦ καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς στὸ Παν/μιο Ἀθηνῶν κ. Καλλιὰφα, τοῦ ψυχολόγου καὶ ψυχοθεραπευτοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μας κ. Ξηροτύρη κ. ἄ., ποῦ πρέπει νὰ κατέχη τὴν πρώτη θέση σὲ κάθε βιβλιοθήκη.

Τελειώνω μὲ μιὰ παρατήρηση: Σ' ὅλες τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης, μετὰ τὸν πόλεμο κοιτάχτηκε ἡ ἐκπαίδευση μὲ ξεχωριστὴ στοργή. Παντοῦ πρόοδος καὶ μεταρρυθμίσεις. Στὴν Ἀγγλία, ἡ γνωστὴ μεταρρύθμιση, ἀπὸ τὸ 1944. Στὴ Γαλλία πρόπερσιν, στὴ Αὐστρία μὲ τὰ Ἐπαγγελματικὰ Σχολεῖα, στὸ Βέλγιο καὶ Ἐλβετία μὲ προγράμματα νέα κλπ. Παντοῦ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ προσαρμοσθῇ ἡ Ἀγωγή στὶς ἀτομικὲς ἰδιορρυθμίες καὶ ἰκανότητες τοῦ παιδιοῦ. Ἀπασχολεῖ αὐτὲς τὶς χώρες τὸ πρόβλημα τοῦ μαθητικοῦ προσανατολισμοῦ (δηλ. ποιά ὀμάδα μαθημάτων θὰ ἀκολουθήσῃ κάθε παιδί) καὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ ἀργότερα.

Ἀκόμη ἀντιμετωπίζουν τὸ μεταπολεμικὸ πρόβλημα, ποῦ ἀφορᾷ τὴν τεράστια ζήτηση μὀρφωσης ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ δίνουν λύσεις σύμφωνες μὲ τὰ δημοκρατικὰ δικαιώματα, ποῦ ἔχει κάθε πολίτης γιὰ μὀρφωση, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸ συμφέρο τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ τῶν

Κυβερνήσεών τους, οί όποιες συνδέουν τήν άμυνα τῶν χω-
ρῶν τους με τήν άξιοποίηση τοῦ ανθρώπινου ὕλικου.

Ἡ ἀναδιοργάνωση καί τῆς δικῆς
μας Παιδείας θά άξιοποιήσῃ τόν ἄν-
θρωπο, πού εἶναι τὸ μεγαλύτερο κεφάλαιο τῆς χώ-
ρας, ὄχι μόνο ἀπό ἠθική, ἀλλά καί ἀπό οἰκονομική άπο-
ψη. Τά 25 οἰο τοῦ πληθυσμοῦ, ἄν ὄχι τά 30 οἰο, ὅπως συμ-
βαίνει σ' ἄλλες χώρες, πρέπει νά φοιτοῦν στά σχολεῖα.
Στό Δημοτικό, με 8χρονη φοίτηση, καί στ' ἄλ-
λα ἐπαγγελματικά, πού θά ἱκανοποιῦν τή δίψα γιά ἐ-
παγγελματική κατάρτιση, καί πού μάς λεί-
πει σήμερα σέ μεγάλο βαθμό, καί στά λίγα ἀνώτερα scho-
λεῖα, πού θά φοιτοῦν μόνο οί ἱκανοί πνευματικά.

Ἔτσι θά προκόψωμε καί θά ἀναπτύξωμε τίς σωμα-
τικές, πνευματικές καί ἠθικές ἱκανότητες καί ἀρετές—καί
ὄχι με τὸ 11χρονο παιδί ἔξω στή βιοπάλη—τίς ἀρετές,
πού στολίζουν τήν Ἑλληνική φυλή, καί θά καταλά-
βουμε τή θέση πού μάς ἀνήκει στή με-
γάλη οἰκογένεια τῶν πολιτισμένων
Λαῶν τῆς Εὐρώπης.

Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Τοῦ κ. ΔΑΦΕΡΜΟΥ ΚΩΝΣΤ.,
Δ)τοῦ 1)ξίου Προτύπου Πυργοῦς.

Θά σᾶς ἀπασχολήσω καί γώ γιά λίγο μέ τό θέμα τῆς καλύτερης λειτουργίας τοῦ 1)ξίου. Πάνε τώρα 5 χρόνια πού μετατέθηκα στό 1)ξιο Πυργοῦς Μαλεβυζίου.

Μέ τήν πρώτη ἐπίσκεψή μου στό σχολεῖο αὐτό, ρωμαντικός κι ἀπό τήν ὁμορφιά ὅπως εἶμαι θαμπωμένος, διεπίστωσα τή θαυμασία θέση του. Ἐνα καινούργιο καί κομψό ἦταν τό κτίριό του. Ὑστερα ὅμως κοίταξα μέ θλίψη τό φαλακρό, ἀλλοῦ κόκκινο κι ἄλλο ὄχροκιτρο περιβάλλον του. Σπανές ἦταν κι οἱ γύρω πλαγιές. Καί τότε ὠνειρεύτηκα. Ὁνειρεύτηκα μιᾶ πρασινάδα τό σχολεῖο νά ζώνη.

Μέ τή βοήθεια τῶν μικρῶν, περί τὰ 150 δεντράκια, λυγίζουν τώρα τίς κορφές τους στ' ἀνοιξιάτικο ἀεράκι. Λίγα λουλούδια μᾶς ἀρωματίζουν, ἕνα πηγάδι πού μᾶς βασάνισε—17 μ. κατεβήκαμε—μᾶς ξεδιψάζει. Συρματόπλεγμα ἔκλεισε τόν ἀπερίφρακτο χῶρο σέ μήκος 75 μέτρα. Κόψαμε καί ἱσοπεδώσαμε ἀπό τόν ἀνώμαλο περίβολο ἕνα μικρό γήπεδο.

Μά καί τό ἐσωτερικό τοῦ σχολείου ἦταν κι εἶναι, δυστυχῶς, ἀκόμα φτωχό καί γυμνό. Δυό χάρτες μόνο μεγάλους κρεμάσαμε καί πλῆθος ἄλλους μικρούς. Μιά ἀμμοδόχο πρόχειρη προσθέσαμε καί μιᾶ μαθητική Βιβλιοθήκη.

Μιά δραχμῆ δέ μᾶς ἔδωσε ἡ Πολιτεία. Στάλα καί στάλα τό λάδι τό μαζεύαμε. Μόνο ἕνας γενναϊόδωρος χωριανός ὁ κ. Σπινθουράκης μᾶς ἔδωσε κατά καιροῦς 4 ἑκατομμύρια. Ἐνεργοῦμε γιά ἕνα γειτονικό γήπεδο μήπως μᾶς τό δωρήσουν· κι ἀπό τὰ ἐφεδρικά κτήματα ἀποσπάσαμε 3 στρέμματα ἀγρό κατάλληλο γιά σουλτανί, ὑπέρ τοῦ σχολείου.

Μιά Κυριακή κάλεσα τὰ παιδιά, τοὺς ἔγραψα στόν πίνακα χιλίων λογίων πραγματάκια, πού χρειάζονταν γιά τό Μουσεῖο μας, κι αὐτά σκορπίστηκαν· ἦρθαν τ'ἀπόγευμα μ'ἕνα σωρό μικροπραγματάκια, ἀσήμαντα ἐντελῶς κι ἀνάξια, ἀλλά ἀναγκαῖα γιά τή διδασκαλία. Ἐνα καθηρεπτάκι,

ένα κεράκι, λίγος άσβέστης, ένα κομμάτι μάρμαρο, μηδαινά σ' άξία χρηματική, παίρνουν άνεκτίμητη άξία όταν στην κατάλληλη στιγμή της διδασκαλίας τά έχει νά τά μεταχειρισθή κανείς.

Αυτά είναι τάλιγα έργα μας. Τά όνειρά μας όμως είναι πολλά. Όνειρευόμαστε τό Σχολείο μας με την ιδιαίτερή του αίθουσα για χειροτεχνικές κλπ. εργασίες, με μία πλούσια βιβλιοθήκη, με τυπογραφείο, με γυμναστήριο, με λουτρό, όργανα φυσικής και χημείας, ραδιόφωνο, κινηματογράφο κλπ.

Όιδιαίτερα, σά δάσκαλος Μονοταξίου άγροτικού σχολείου, καρδοκώ την εύκαιρία νά φοιτήσω σέ Γεωργική Σχολή, για νά άντιαποκριθώ στις άπαιτήσεις που πηγάζουν από ένα τέτοιο άγροτικό σχολείο. "Όλοι οί συνάδελφοι άγωνιζόμαστε για τό παιδί. Μά έμεις τών χωριών, άγωνιζόμαστε για τό χωριatóπουλο, τό ξεμοναχιασμένο σάν και μäs στην άγκαλιά της φύσης, αλλά μακριά από τ' άγαθά του πολιτισμού. Κι ό άγώνας μας είναι τραχύτερος, αλλά και ιερότερος ίσως. Μιά σπίθα άς ανάψουμε στην ψυχή του με άγάπη κι ό καλός Θεός ίσως δέ θά την άφήση νά σβυστή.

Έρχομαι τώρα στο διδακτικό και παιδαγωγικό μέρος.

Στην Α' τάξη έφήρμοσα φέτος, την Ένιαία διδύλια σέ συνδυασμό με την Μέθοδο Decroly για την Α' Άνάγνωση. Οί θεωρητικές βάσεις της όλικής μεθόδου είναι γνωστές. Αυτή βασίζεται στή θεμελιώδη ψυχολογική άρχή που εκφράζεται με τόν όρο «όλική αντίληψη». Τό παιδί άντιλαμβάνεται και βλέπει τόν γύρω του κόσμο και τά στοιχεία που τόν άποτελοούν, ως σύνολο. Γι αυτό άρχίζει κι από σύνολα και καταλήγει στα μέρη: λέξεις—φράσεις, άντικείμενα—μέρη τους, (τραπέζι, φόρεμα, έργαλειό κλπ.), ιστορίες ή παραμύθια—τμήματά τους, εικόνες—στοιχεία τους. Τά κείμενα βγαίνουν από τη ζωή του παιδιού για νά τό ενδιαφέρουν. Οί προασκήσεις παραλείπονται. Κεντούμε τό ενδιαφέρον για άνάγνωση. Τό παιγνίδι είναι ή κυριαρχούσα μορφή.

Θά σας ιστορήσω τώρα, σύντομα πώς έφήρμοσα τη μέθοδο σά δάσκαλος του μονοταξίου.

Τις πρώτες ήμέρες προσπάθησα—άκολουθώντας τη σοφή συμβουλή του κ. Έπιθεωρητού μας—νά έρθω σέ ψυχική έπαφή με τά παιδιά. Όποδεχτήκαμε τά μικρά με μία γιορτούλα. Οί μεγάλοι τά καλωσόρισαν, τούς ύποσχέθηκαν άγάπη και βοήθεια. "Έπειτα τ' άφηνα νά παρακολουθούν τούς μεγάλους. Τούς διάβαζα παραμύθια, ποιήματα. "Άρχισα τότε από τά όνόματά τους τά μικρά.

Συνέχισα με τὰ παιγνίδια τους, εύκαιριακά γεγονότα κ. λ.π. Για καθένα γράψαμε μιὰ λέξη. Τὴν κρεμούσαμε. Ὁμοια φύλαγαν σὲ κουτιά. Τὶς ἀνακατεύαμε γυρεύοντας ὅποια ἐπιθυμούσαμε. Τὰ Χριστούγεννα κοντὰ ἀσχοληθήκαμε με τὶς γιορτές. Κλείσαμε με μιὰ μικρὴ γιορτὴ, σχετικὴ. Μετὰ τὰ Χριστούγεννα ἔλαβα τὴν ἐντολὴ νὰ ἐφαρμόσω τὴν Ἑνιαία. Κατέφυγα τότε στὴν Πατριδογνωσία. Τὴν ὥρα τῆς Πατριδογνωσίας ποὺ εἶναι κοινὴ γιὰ τὴν Α΄ Β΄ μιλούσαμε γιὰ τὸ ἐκάστοτε θέμα ἐπὶ τόπου, πατριδογνωστικά. Στὸ μάθημα τῆς Ἀναγνώσεως ἔπειτα, μετὰ σχετικὲς ἀνακοινώσεις τῶν παιδιῶν σύντομες, γράφαμε τὸ κείμενο. Στὶς σιωπηρὲς τους ἐνασχολήσεις τὰ παιδιά τὸ ἀντέγραφαν, ἐπλαθάν, ἔχιζαν, ἰχνογραφοῦσαν ἀπ' αὐτό. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θέματα τῆς Πατριδογνωσίας, χρησιμοποίησα κι εύκαιριακά. Ὅπως εἶπα πρὶν, τὰ Χριστούγεννα, τὶς ἀπόκριες, τὸ Πάσχα, μιὰ ἐκδρομὴ τῶν παιδιῶν στὴν Κνωσό, γιορτές ὀνομαστικὲς, ἓνα σπίτι ποὺ χτίζουν δίπλα στὸ Σχολεῖο κ. ἄ.

Ὅλα ὁμως τὰ πατριδογνωστικά θέματα δὲν ἐκίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιῶν. Τότε ἐπρόσεχαν, ὅταν τὸ κείμενο ἀναφερόταν στὴ προσωπικὴ τους ἢ ὁμαδικὴ τους ζωὴ. Στὰ παιγνίδια τους, στὶς γιορτές τους, στὶς χειροτεχνικὲς ἢ οἰκοδομικὲς ἐργασίες τους, στὰ φαγητά, γλυκίσματα κλπ. Ἐως τὸ Μάρτιο ἢ Ἀνάγνωση ἦταν ἐντελῶς κατὰ συμπέρασμό. Τότε ἔκανα ἀνάλυση γραμμάτων. Στὸ τέλος τοῦ Ἀπρίλη, μπῆκα στὶς συλλαβές. Παράλληλα ὁμως τὰ παιδιά ἔχουν κι ἄλλα κείμενα. Εἰκονογραφημένα βιβλία γιὰ τὴν Α΄. Στὸν πίνακα τοὺς γράφω τακτικὰ παραμυθάκια, ποιηματάκια, αἰνίγματα, διαταγές. Αὐτὰ γράφουν τὶς ἐντυπώσεις τους, ποὺ τὶς διαβάζουμε καὶ περηφανεύονται γιὰ τὰ γραφτά τους.

Ἀπὸ τὴ μικρὴ μου ὡς τώρα πείρα, ἀπὸ τὴν Ἑνιαία στὴν Α΄ τάξη, ἔχω νὰ πῶ τοῦτα: Ἡ Ἑνιαία με τὴν ὀλικὴ, κεντρίζει τὸ ἐνδιαφέρον. Κουράζει λιγώτερο καὶ τὸ δάσκαλο καὶ τὸ παιδί, γιατί εἶναι φυσικὴ, Ὁ δάσκαλος αἰσθάνεται καὶ τὰ παιδιά σὰ δημιουργός. Πλάθει κάτι δικό του. Ἡ Ε. Δ. μαθαίνει τὰ παιδιά νὰ βλέπουν, νὰ παρατηροῦν. Τοὺς ἀνοίγει τὴν ὄρεξη νὰ διαβάσουν, νὰ ξεφυλλίζουν βιβλία· κι ὅτι ἀναγνώσουν τὸ δέχονται σὰν ἀποκάλυψη μιᾶς ἐννοίας ποὺ τοὺς γεμίζει χαρὰ κι ὄχι σὰν κατόρθωμα συνδέσεως συλλαβῶν σὲ μιὰ ἄχρωμη λέξη ὅπως στὴν ἀναλυτικὸσυνθετικὴ μέθοδο. Ἡ ἀριθμητικὴ, οἱ λεκτικὲς, τὰ θρησκευτικὰ, γίνονται εύχάριστα. Πολὺ με βοήθησαν οἱ μαθητὲς τῆς Ε΄. Στ'. Στὶς πινακίδες, σὰν ὁδηγοὶ στὶς

έπισκέψεις, τὸ νὰ μάθουν μιὰ προσευχή, ἕνα χορό, σὰ διορθωτὲς τῶν μικρῶν κλπ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐνιαία πού ἔλαβα ἐντολή νὰ ἐφαρμόσω στὴν Α΄, καὶ γιὰ τὴν ὁποίαν ὄλοι συμφωνοῦν ὅτι μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστῆ καὶ στὴν Β΄ καὶ Γ΄ μὲ διάφορες μορφές, εἴτε χωριστὲς κατὰ τάξη, εἴτε μὲ συνῶλια Α΄. Β΄. ἢ Α΄. Β΄. Γ΄. Οἱ ἀρχές τοῦ νέου Σχολείου τῆς δράσης, βρίσκουν καταλλήλοτατο ἔδαφος στὸ μονοτάξιο. Οἱ νέες ἀρχές μᾶς ζητοῦν νὰ γιγαντώσωμε τὴν πνευματικὴ δύναμη τοῦ παιδιοῦ κι ὄχι νὰ τὸ παραφορτώνωμε μὲ γνώσεις, νὰ τὸ μετατρέψωμε ἀπὸ παθητικὸ δέκτη, σὲ ἐρευνητὴ, σὲ καλὸ συνεργάτη, ν' ἀναπτύξωμε τὴν ἀτομικότητά του. Αὐτὸ φρόντισα, κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ τὸ ἐπιτύχω ἔτσι.

1. Ἔθετα ἢ ἔβγαζαν οἱ μαθηταὶ τὸ νέο πρόβλημα.
2. Ἐρευνοῦσαμε μαζὺ τὰ μέσα, τίς πηγές (Βιβλιοθήκη, κῆπος) πού θὰ ὑποβοηθοῦσαν στὴ λύση του.

3. Οἱ μαθητὲς ἀναλάμβαναν εἴτε σάν ὁλόκληρη τάξη ἢ κατὰ ομάδες ἢ καὶ ἄτομα νὰ ἐργασθοῦν.

4. Στὶς σιωπηρὲς ὥρες ἀρχίζε ἡ ἔρευνα, ἡ μελέτη.

5. Τὴν ὥρα τοῦ μαθήματος ἀνεκοίνωναν, συζητοῦσαν τὸ νέο.

6. Μετὰ τὸ μάθημα ἀκολουθοῦσε, πάλι, στὸ σιωπηλὸ χρόνο, ἡ ἐφαρμογή.

Συγκεκριμένα: Στὴ Φ. Ἱστορία, 1) προσδιορισμὸς τοῦ νέου φυτοῦ ἢ ζώου, 2) ποιά βιβλία, ἄνθρωποι, κῆποι, τὸ ἴδιο τὸ ζῶο ἢ φυτὸ θὰ μᾶς βοηθήσουν γιὰ νὰ τὸ σπουδάσωμε. 3) Κατανομὴ ἐργασίας. 4) Ἐρευνα, παρατήρηση κ. λ. π. κατὰ τὸν πρὸ τοῦ μαθήματος χρόνον. 5) Ἀνακοινώσεις. 6) Ἐφαρμογή.

Ἀπ' αὐτὰ βγαίνει ὅτι στὸ Μονοτάξιο Σχολεῖο ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ διδάξη τὸν τρόπο ἐπεξεργασίας τῶν μαθημάτων κι αὐτὸ στὶς ἀρχές τοῦ χρόνου. Κι' ἀκόμη ὅτι, χωρὶς βιβλιοθήκη, κῆπο, μουσεῖο, ἰδιαιτέρη αἴθουσα, εἰκόνες, χάρτες κ.λ.π. εἶναι ἀδύνατη ἡ διδῶλια.

Τὰ Πρότυπα Σχολεῖα, ὅπως εἶναι τὰ δικά μας, πού στεροῦνται αὐτῶν τῶν μέσων σχεδὸν ἐντελῶς μὲ ὅλη τὴν καλὴ θέληση τοῦ κ. Προϊσταμένου, καθὼς καὶ τῶν πειραματιστῶν, θ' ἀποδίδουν μέτρια. Γι' αὐτὸ θὰ περιμένωμε, μιὰ γενναία προικοδότηση τῶν Προτύπων ἀπὸ τὴν Πολιτεία, χωρὶς νὰ παραλείπωμε καὶ δικές μας ἐνέργειες γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό.

Σιωπηρὲς ἐργασίες

Σύμφωνα μὲ μιὰ στατιστικὴ τοῦ κ. Παπαϊωάννου, ὁ

δάσκαλος εργάζεται με την Α' Β' 7 ώρες την εβδομάδα, μόνες τους 23 ώρες. Στην Γ' 9, 5 μαζί, 20 1/2 μόνη, στην Δ' 12, με 21 μόνη, Ε' ΣΤ' 13 1/2 με 19 1/2 μόνες. Ο σιωπηρός χρόνος επομένως στα Μονοτάξια καλύπτει το πλείστον μέρος των ωρών διδ|λίας. Γι αυτό φρόντισα ξεχωριστά να έκμεταλλευτώ το χρόνο αυτόν τον πλείστον, που δέ μελετήθηκε, όσο έπρεπε, από τους συγγραφείς μας. Οί λίγοι που άσχολήθηκαν με τις Σ. Ε. (κ. Κασσιμάτης, Παπαϊωάννου), θεωρούν ως τὸ μυστικό τῆς ἐπιτυχίας τοῦ 1)ξίου, κι ἔτσι φαίνεται νά εἶναι, τὴν καλὴ χρησιμοποίησή τους.

Οί Σ. Ε. εἶναι μέθοδος διδ|λίας, μιὰ καινούργια μορφή της που ἔχουν σκοπό ὄχι ν' άπασχολήσουν τοὺς μαθητὲς γιὰ νά άσχοληθῆ ὁ δάσκαλος ἡσυχος με τὴν τάξη που ἔχει μάθημα, ἀλλὰ νά κινήσουν τοὺς μαθητὲς σὲ δημιουργικὲς ἐργασίες. Νά προπαρασκευασθοῦν, νά ἐφαρμόσουν, νά ἐρευνήσουν ἐντελῶς ἡσυχά κι ἀθόρυβα καὶ νά γίνουν ἔτσι αὐτοτελεῖς προσωπικότητες καὶ καλοὶ συνεργάτες.

Κάθε τόσο, ἰδίως στὶς ἀρχὲς τοῦ χρόνου, κάναμε ἄσκηση σιωπῆς. Οί Σ. Ε. εἶναι ἐλεύθερες ἢ δεσμευμένες, ὑποχρεωτικές. Ἄκόμα εἶναι ὁμαδικὲς ἢ ἀτομικὲς, Ἐπίσης γραπτὲς ἢ ὄχι ἢ μικτὲς.

Στὶς μικρὲς τάξεις προτιμοῦσα Σ.Ε. που ἔχουν κίνηση, πλάσιμο, χτίσιμο. Μιλοῦσαμε π.χ. κάποτε γιὰ τὸ νεκροταφεῖο. Τοὺς εἶπα νά χτίσουν, φτιάξετε καὶ σεῖς ἓνα μικρὸ στήν αὐλή. Ἐργάστηκαν με ζῆλο ἀφάνταστο κι ὠφελήθηκαν πολυεῖδῶς.

Πάντοτε σχεδὸν ἤλεγχα τὶς ἐργασίες αὐτὲς, γιατί εἶναι καλύτερα νά μὴ δίδωμε, ὅταν δὲν τὶς ἐλέγχωμε.

Τὸν ἔλεγχο ἔκανα σὲ ὄσες ἦταν ἀπλὸς στὴ διάρκειά της κυρίως διδ|λίας τῶν ἄλλων, ὑπέδειξα δὲ στὰ παιδιά τὸν αὐτοέλεγχο καὶ τὴν αὐτοδιόρθωση. Στὶς ἄλλες τάξεις που ὁ ἔλεγχος ἦταν δυσκολώτερος ἢ διόρθωση γινόταν πρὶν ἀπὸ τὰ διαλείμματα ἢ καὶ στὸ τέλος τῶν μαθημάτων. Χρησιμοποιοῦσα κάποτε καὶ μεγάλους γιὰ τὶς ἐργασίες τῶν μικρῶν, ὡς βοηθοὺς· τοὺς διώρθωναν προβλήματα, τοὺς διάβαζαν μιὰ προσευχή, τοὺς μάθαιναν ἓνα χορὸ, ἓνα παιχνίδι κ. λ. π. Πάντως, ἐπειδὴ δυσκολεύτηκα γενικὰ στὴν ἐξοικονόμηση τοῦ χρόνου γιὰ ἔλεγχο, τὸ θέτω ὡς πρόβλημα γιὰ λύση.

Καὶ ἡμερολόγιο σιωπηρῶν ἐργασιῶν βάλθηκα νά τηρῶ. Ἦταν ὅμως πολὺ κουραστικό ἂν καὶ ὠφελιμώτατο. Ὑπάρχουν βοηθητικά μ' ἔτοιμες Σ. Ε., ὅπως προβλήματα, χειροτεχνικοὶ πίνακες. Ἄλλὰ εἶναι ἐλάχιστα. Οί συνάδελφοι συγγραφεῖς, που θά καταπιάνονταν με μᾶς δώ-

σουν, για κάθε μάθημα και κάθε θέμα, έτοιμες, συγκεντρωμένες Σ. Ε. υπό τύπον προβλημάτων, θά ανακούφιζαν το έργο τών δασκάλων τών Μονοταξίων. Σ. Ε. θεωρώ και την άκρόαση από τις άλλες τάξεις μιᾶς ἀπαγγελίας, ἑνός μύθου, ἐκτέλεσης ἑνός προβλήματος κλπ., ἐφ' ὅσον τοῦτο τραβᾷ τὸν ἐργαζόμενο σιωπηρά.

Στὸ σπίτι δίδω λίγες Σ. Ε. καὶ τότε μόνο δημιουργικές, ἐλεύθερες, π. χ. μιὰ ἐκθεση, ἓνα βιβλίο νὰ τὸ διαβάσουν ἐλεύθερα, δικά τους προβλήματα κλπ.

Ἄπ' ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα καὶ γιὰ τις Σ. Ε. ἀνακύπτει πάλι ἡ ἀπαίτηση ὅτι πρέπει νὰ ἔχουμε βιβλιοθήκη, κήπο, Μουσεῖο, ὄργανα, εἰκόνες κλπ. κατάλληλα θρανία ἢ τραπεζάκια, πίνακες (οἱ τοῖχοι νὰ εἶναι πίνακες).

Παραδείγματα ὑποχρεωτικῶν ἢ δεσμευμένων Σ. Ε.

Στὰ γλωσσικά μαθήματα. Ἀναθέτω σὲ ἄτομα ἢ μικρὲς ομάδες κατὰ θρανία νὰ διαβάσουν 2—3 φορές τὸ κεφάλαιον, νὰ τὸ ἐννοήσουν, νὰ γράψουν περιλήψεις, νὰ βροῦν τὴν κεντρικὴ ἔννοια, νὰ ἐκθέσουν ἐλεύθερα καὶ γραπτὰ τὸ περιεχόμενο, νὰ καταγράψουν δύσκολες λέξεις κι ἄλλες ἀπορίες.

Στὴ Γεωγραφία. Μιὰ ομάδα ἐξετάζει τὴ φυσική, ἄλλη τὴν οἰκονομική, τρίτη τὴν πολιτικὴ κατάσταση τῆς χώρας.

Στὴν Ἀριθμητικὴ ὑποδεικνύω τὴ λύση προβλημάτων καὶ ζητῶ νὰ δημιουργήσουν δικά τους. Αὐτὲς ὡς προπαρασκευεὺς ὑποχρεωτικὲς. Ὡς ἐφαρμογὴ δὲ μετὰ τὸ μάθημα βάζω στὰ γλωσσικά λ.χ. νὰ εὔρουν παρόμοια κεφάλαια νὰ διαβάσουν, στὴ Γεωγραφία νὰ κάμουν ταξίδι νοερό, χαρτογραφία κλπ.

Τὸ νέο σχολεῖο εἰσάγει στὸ Μονοτάξιο καὶ Γ' μορφῆ Σ. Ε. Τίς ἐντελῶς ἐλεύθερες, ἀνεπηρέαστες, τίς ὑποκειμένες στὴν ἀπόλυτη ἐκλογὴ τοῦ μαθητοῦ. Αὐτὲς τίς φτιάνουν στὰ κενὰ τῆς ἐργασίας, τίς καταγράφουν ὅσες καταγράφονται καὶ τίς ἀνακοινώνουν πρὶν ἀρχίσῃ τὸ μάθημα, ἀλλὰ καὶ ἰσῶρισμένην ὥρᾳ ἀνακοινώσῃ τὸν ὄνομα. Αὐτὲς οἱ ἐργασίες εἶναι οἱ σπουδαιότερες γιατί ἀνταποκρίνονται ἀπόλυτα στὰ διαφέροντα τοῦ μαθητοῦ, στὴν ἀτομικότητά του. Εἶναι δὲ ποικιλότερες: ἰχνογραφία, ἐκθεση, χειροτεχνία, κήπος, μελέτη βιβλίων, παρατήρηση χάρτου, εἰκόνος, ἢ ἀκόμη εἶναι καὶ ἓνα...ὄνειροπόλημα. Κάθε βράδυ ἐτοιμάζω τίς Σ. Ε. τῆς ἐπομένης.

Γιὰ τίς μικρὲς τάξεις εἶναι βέβαια εὐκολο ὅταν μάλιστα ἐφαρμόζεται ἡ Ε. Δ. ἀλλὰ στίς μεγάλες χρειάζεται προπαρασκευή. Τὰ τεχνικά μαθήματα μπαίνουν στίς Σ. Ε.

"Όμως χρειάζεται και ιδιαίτερη ώρα, πού εγώ δέν κατώρθωσα νά τήν έξοικονομήσω.

Ώρολόγιο Πρόγραμμα

Μέ τό Α. Π. δέ θά άπασχοληθῶ πλατείά. Γενικά μόνο θά έκανα τήν παρατήρηση ὅτι πρέπει νά εἶναι, ὅσον άφορᾶ τό Μον)ξιο, προσαρμοσμένο πρὸς τὸν άγροτικό χαρακτήρα τοῦ μονοταξίου, ὄχι γιά νά βγάξωμε έπαγγελματίες, άλλ' άπλῶς νά προσανατολίσωμε τά παιδιά πρὸς τή ζωή πού θ' άκολουθήσουν. Ἡ προσθήκη μιᾶς άκόμη τάξης, ένας καλός σχολικός κήπος μ' έργαλεία, βιβλία γεωργικά θά μᾶς βοηθοῦσαν σημαντικά.

Ἐπό χρόνια έφαρμόζω ένα έντυπο ὠρολόγιο πρόγραμμα τοῦ κ. Βαλέργα μέ κάποιες τροποποιήσεις. Ἐχω ὕπ' ὄψη μου έπίσης, τό ὠρολ. π. τοῦ κ. Παπασταμάτη καί τοῦ κ. Παπαϊωάννου. Τό τελευταίο φαίνεται πιὸ συγχρονισμένο καί λεπτομερειακό. Θά τό άκολουθήσω τὸν έρχόμενο χρόνο. Τά προγράμματα αὐτά έχουν τό μεγάλο πλεονέκτημα γιατί άναγράφουν ὄχι μόνο τήν κυρία διδασκαλία, άλλά καί τό εἶδος τῆς σιωπηρᾶς έργασίας γιά κάθε τάξη καί ώρα.

Μέ τήν καμπάνα καλῶ κάθε μέρα ὄλες τίς τάξεις αὐτόχρονα. Ἀρχίζω μάθημα από τίς μικρές, γιά τό θεωρῶ σωστότερο, εὐγενικώτερο. Τίς άπολύω γρηγορώτερα. Κάνω 2 διαλείμματα τό πρωί, 10' τό καθένα, καί 1 τό άπόγευμα. Εἶναι έτσι πιὸ ξεκουραστική ἡ έργασία, γιά τό παιδί καί τό δάσκαλο. Ἰκανοποιοῦν τήν ὀρμή πρὸς κίνηση καί τίς φυσικές τους άνάγκες. Τά δυσκολώτερα μαθήματα κάνω τίς πρωϊνές ὥρες. Τήν Τετάρτη τό άπόγευμα έχομε άφιέρωση γιά έπισκέψεις. Ὅργώσαμε τό χωριό, τῆ γύρω περιφέρεια πρὸς ὄλες τίς διευθύνσεις. Ὅτι άξιοσημείωτο, τό εἶδαμε. Τό Σαββατόβραδο, μετά τό Εὐαγγέλιο ψάλλομε λίγο ἢ πᾶμε στὸν έσπερινό.

Ἐν καί δέν άναγράφει ὠρισμένο χρόνο τό ὠρολ. προγ., έν τούτοις έλέγχω τίς σιωπηρές έργασίες ἢ πρὶν άπό τά διαλείμματα ἢ μετά τά μαθήματα ἢ καί κλεφτά, κατὰ τῆ διάρκειά τους.

Τό Ὁρ. Πρ. δέν τό θεωρῶ σάν ένα σιδερένιο, άκαμπτο καλούπι. Φορῆς τό συνθλίβομε κι άλλοτε άπλουστεύομε ὠρισμένες ὥρες του, κατὰ τίς άνάγκες. Θυμοῦμαι πρὸ ἡμερῶν, πού ξεχάστηκα κι εγώ κι οἱ μαθητῆς τῶν άνωτέρων τάξεων, μέ τήν άνάγνωση ενός βιβλίου τῆς Βιβλιοθήκης, πού εἶχε τήν περιπέτεια δυὸ παιδιῶν. Ξεχαστήκαμε καί τό πρόγραμμα παραβιάστηκε. Ἄλλη φορά πάλι τήν πάθαμε σπέρνοντας κουκιά στὸν κήπο.

Ὁ δάσκαλος τοῦ Μονοταξίου.

Τὸ μονοταξίτη δάσκαλο τὸν φαντάζομαι σὰν μιὰ πολυσύνθετη προσωπικότητα. Νευρικά ἰσορροπημένο, σοφό, γεμάτο καλωσύνη, καλλιτέχνη. "Ἄν θέλετε, τὸν φαντάζομαι σὰν ἕνα καλὸ μαέστρο, πὺ κάτω ἀπὸ τὴ μαγικὴ μπακέτα τοῦ πειθαρχοῦν καὶ ἀποδίδουν ἄρμονικὰ καὶ ταυτόχρονα, χωρὶς φάλτσα, οἱ ποικίλες τάξεις κι ἐργασίες.

Μὰ καὶ δημαγωγὸ καὶ ρήτορα τὸν ἤθελα γιὰ νὰ ἐνθουσιάζει καὶ κατακτᾷ τοὺς χωρικοὺς. Κι ὅμως ἀπλό κι ὄλο καταδεκτικότητά. Φάρο τοῦ χωριοῦ, ὅπως τὸν λέει ἕνα παλιὸ ἀναγνωστικό. "Ἐμπειρο στὴ δασκαλικὴ τέχνη κι ὄχι χθεσινὸ μεράκιον. Οἰκονομικὰ ἀνεξάρτητο κι ὄχι ἀνυπόμονον ἐπάτιτ ἑνὸς μετρίου 15]μέρου. Παιδαγωγικὰ καὶ γεωργικὰ μετεκπαιδευμένο. Δάσκαλο πὺ κάνει συγκεντρώσεις γονέων, πρωτοπόρο καλλιεργητῆ, ἀπόστολο τῆς καθαριότητος, καλὸ Χριστιανό. Δάσκαλο πὺ ἔχει μιὰ πλούσια ἀτομικὴ βιβλιοθήκη. Συνδρομητῆ ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ, ἑνὸς τουλάχιστο παιδαγωγικοῦ, ἑνὸς λογοτεχνικοῦ, ἑνὸς συνδικαλιστικοῦ, ἑνὸς γεωργικοῦ, ἑνὸς λαογραφικοῦ, μιὰς ἐφημερίδας ἴσως.

Κι ἂν δὲ μπορῆ νὰ τὰ πληρώσῃ ὄλα αὐτὰ, ἄς τοῦ τὰ στέλνουν δωρεάν. "Ἄς τοῦ τὰ πέμψουν δωρεάν αὐτοῦ τοῦ ἥρωα, τοῦ μαχητῆ τῶν 12 ἡμερησίων ἡμιωρίων, τοῦ ἀσκητοῦ, πὺ ἔταξε σκοπὸ τῆς ζωῆς του, στὰ ἀπανταχοῦ χωριά τῆς Ἑλλάδας, νὰ σκορπᾷ τὸ φῶς τῆς γνώσης, νὰ καίγεται γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ κρατῆ ἄγρυπνη, πανέτοιμη, ὄλόρηθ καὶ ἀνοπλη ἂνὰ τοὺς αἰῶνες τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ τῆς ὑπαίθρου.

"Ἡρώες συνάδελφοι μονοταξίτες: σὰς χαιρετῶ ἰδιαιτέρα καὶ σὰς καλῶ, ἀδράχοντας τὰ ὄπλα τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης νὰ ὀρμήσωμε, στὸν ἀγῶνα τῆς μόρφωσης τοῦ χωριατόπουλου μας, πὺ πεισματικά.

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Εισήγηση του κ. ΤΣΑΓΚΑΡΑΚΗ ΕΜΜ.,
Δημάρχου του θ'ξείου Προτύπου Ήρακλείου

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, έκτός από τις μυριάδες τών νεκρών, τών αναπήρων και τών άλλων υλικών καταστροφών που έπεσώρευσε, κληροδότησε στους λαούς ανέλιπωτη ήθικη άκαταστασία, διαστρέβλωση ψυχική και άνέκοψε τήν πραγματοποίηση εύγενών και ώραιων ίδανικών.

Γι' αυτό είναι έπιτακτική ή ανάγκη, νά στραφή τó ενδιαφέρον και ή προσοχή τής άνθρωπότητας πρós τήν άγωγή.

Έάν αυτό δέ γίνη, θά τεθή και πάλι σέ μεγάλο κίνδυνο ή ύπόστασή μας.

Η άγωγή είναι εκείνη, που καταρτίζει πραγματικούς άνθρώπους, διαπλάσσοντας τις ψυχές τους. Από τήν άγωγή έξαρτάται, άν οι άνθρωποι προσφέρουν καλό ή κακό στο έθνος και γενικά στο άνθρώπινο γένος.

Όσον κι άν ή ψυχή είναι διεστραμμένη, όταν διαπλασθή έγκαιρα και συστηματικά με κατάλληλη άγωγή, είναι δυνατό νά γίνη τέτοια, ώστε νά προσφέρη πολλές και μεγάλες ώφέλειες στο κοινωνικό σύνολο. Από τήν άγωγή έξαρτάται ή διαμόρφωση και ή εξέλιξη τοϋ κόσμου. Ποιός μπορεί νά διαμφισβητήσει, ότι οι σημερινές συμφορές μας δέν είναι άποτέλεσμα πλημμελούς άγωγής;

Και ναι μόν ή άγωγή προσφέρεται και από άλλους παράγοντες, αλλά χωρίς σύστημα, όρθότητα και προσοχή, κι έτσι τά άποτελέσματα άποβαίνουν άρνητικά.

Γι' αυτό ο μόνος παράγοντας που είναι δυνατό νά προσφέρη όρθή άγωγή είναι τó σχολείο και μάλιστα τó Δημοτικό με τó δάσκαλό του, που με τήν εύσυνειδησία και τó ζήλο του, δέν άρκεΐται μόνο στη μετάδοση γνώσεων, αλλά παράλληλα προσπαθει και περισσότερο μάλιστα: για τήν κατάλληλη διαπαιδαγώγηση τών μαθητών του.

Αν ρίξωμε μιá ματιά στην έκπαιδ. κίνηση τών διαφόρων χωρών θά ίδουμε ότι καταβάλλεται σοβαρή προ-

σπάθεια για την όσο το δυνατόν άρτιότερη λειτουργία του Δημοτ. Σχολείου.

Δυστυχώς στην Πατρίδα μας δε βλέπουμε να γίνεται σοβαρή προσπάθεια ανυψώσεως του Λαϊκού σχολείου. Άπεναντίας μάλιστα οι άρμόδιοι, στηριζόμενοι προφανώς σε έσφαλμένες αντιλήψεις, μελετούν τον ύποβιβασμό του Δημοτ. Σχολείου. Τοῦ Δημοτ. Σχολείου που παραμένει τὸ σπουδαιότερο μορφωτικὸ μέσο τῶν 90 ο)ο τοῦ Λαοῦ μας καὶ πού, παλαιόντας ἀπὸ ἀνέκαθεν ἐναντίον πολλῶν ἀντιξοοτήτων, μάχεται πάντοτε στίς ἐπάλξεις τῆς πατρίδας καὶ τοῦ Ἔθνους ὀλοκλήρου.

Ὅμιλοῦν συχνὰ γιὰ ἀνοικοδόμησι καὶ ἀνασυγκρότησι καὶ δε γωνρίζουν ὅτι αὐτὰ πρέπει ν' ἀρχίσουν ἀπὸ τὸ Λαϊκὸ σχολεῖο, γιὰ τὸ εἶναι τὸ θεμέλιο ὀλοκλήρου τοῦ ἐθνικοῦ οἰκοδομήματος. Καὶ ὅπως ὅλοι γνωρίζωμε, τὰ γερά θεμέλια ἐξασφαλίζουν τὴν στερεότητα τῶν οἰκοδομημάτων.

Ἐμεῖς οἱ δάσκαλοι, εἴμαστε οἱ ἐργάτες τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου. Σὲ μᾶς ἔχουν ἐμπιστευθῆ ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκογένεια καὶ ἡ ἔνδοξη Πατρίδα μας τὴ διαπαιδαγώγησι τῶν παιδιῶν τῆς. Μὴν ἀπελπίζομαστε γιὰ τὴν ἀδιαφορία πρὸς τὸ ἔργο μας. Ἄς ἐργαζόμεσθε πάντοτε με ἀδιάπτωτο ἐνδιαφέρον καὶ αὐταπάρησι.

Τὸ σχολεῖο μας πρέπει νὰ μεταβληθῆ σὲ ἀληθινὴ Ὀαση, μέσα στὴν ἔρημο τοῦ σημερινοῦ κόσμου, πού ἐκεῖ θὰ βροῦν τὰ παιδιὰ τὸ δρόμο ἐκεῖνο πού ὀδηγεῖ πρὸς τὸ καλὸ καὶ τὸ ὄρατο.

Στὴν ἐκτέλεσι τοῦ καθήκοντός μας θὰ συναντήσωμε πλεῖστα ὄσα προβλήματα, τόσο διδακτικῆς ὄσο καὶ ὀργανωτικῆς φύσεως. Ἐδῶ θὰ προσπαθῆσω ν' ἀναπτύξω με κάθε δυνατὴ συντομία, ποιά προβλήματα ὀργανωτικῆς φύσεως εἶναι δυνατὸ νὰ συναντήσι ἕνας δάσκαλος, πού φιλοδοξεῖ νὰ καταστήσι τὸ σχολεῖο του Πρὸτυπο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, εἴτε ἱτάξιο εἶναι, εἴτε πολυτάξιο, εἴτε σὲ χωρὶ βρῖσκεται, εἴτε σὲ πόλη, καὶ νὰ προτείνω, πὼς θὰ μπορέσωμε, κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ λύσωμε τὰ προβλήματα αὐτά.

*
* *

Δὲν ἀρκεῖ μόνο ἡ ἀρτία ἐπιστημονικὴ κατάρτισι καὶ γενικὰ ἡ προσωπικότητα τοῦ δασκάλου γιὰ τὴν ἐπιτυχία στὸ σχολεῖο. Χρειάζεται ἐπίσης ἡ ἀπόλυτη ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ μαθητοῦ πρὸς αὐτό, σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὄστε νὰ λυπάται εἰλικρινὰ, ὄταν τὸ σχολεῖο δε θὰ λειτουργήσι σήμερο ἢ αὔριο καὶ ὄχι ὅπως συμβαίνει πολλές φορὲς νὰ σκιρτᾷ ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ τὸ παιδί θεωρεῖ τὸ σχολεῖο σὰν ἕνα μέσο πού τοῦ

στερεῖ τὴν ἐλευθερία καὶ στὸ ὁποῖο τίποτα σχεδὸν δὲν τὸ εὐχαριστεῖ. Ἡ πεποίθησις αὐτὴ πρέπει νὰ ἐκριζωθῆ ἀπὸ τὶς ψυχὰς τῶν μαθητῶν. Τὸ σχολεῖο, πρέπει νὰ τοῦ γίνῃ τὸ προσφιλέστερο περιβάλλον. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἀγαπήσῃ μ' ὅλην του τὴν καρδιά. Τότε μόνον ἡ ἐπιτυχία του θὰ ἐξασφαλισθῆ.

Γιὰ νὰ κατορθώσωμε αὐτὸ πρέπει, ἐκτὸς τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας μας, πού θὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τὶς νέες ἀρχές, νὰ ἀντιμετωπίσωμε μὲ ἐπιτυχία τὰ διάφορα ὀργανωτικὰ προβλήματα, ἡ ἐπίλυσις τῶν ὁποίων ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα καὶ σημασία, ὅπως εἶπα καὶ πῶς πάνω.

Περιβάλλον εὐχάριστο θὰ δημιουργηθῆ, ὅταν τὸ οἶκμα πού χρησιμοποιεῖται σὰ διδακτῆριον εἶναι κατάλληλο. Τοῦτο δὲν πρέπει μόνον νὰ πληροῖ τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς, ἀλλὰ νὰ εἶναι καὶ ὠραῖο, κτισμένο στὸ καλλίτερο μέρος τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλης, μὲ μεγάλη αὐλὴ καὶ μὲ πολλὰς αἴθουσες.

Πῶς θὰ ἔχωμε τὴν ἀπαιτησὴ νὰ δημιουργηθῆ ἀγάπη τοῦ μαθητοῦ γιὰ τὸ σχολεῖο, ἂν τὸ διδακτῆριον εἶναι ἡμιεπιπλωμένο, μὲ στέγη κατεστραμμένη ἀπὸ τὴν ὁποία μπαίνουν τὰ νερὰ τῆς βροχῆς, μὲ παράθυρα μικρὰ δίχως τζάμια καὶ γενικὰ μὲ κακὴν ἐμφάνισις; Τί εἶδους σεβασμὸς θὰ γεννηθῆ στὸ παιδί γιὰ μιὰ τέτοια τρώγλη;

Τὸ διδακτῆριον πρέπει νὰ εἶναι, ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ πῶ, ἂν ὄχι πραγματικὸ μέγαρον, τοῦλάχιστον ὠραῖο. Θὰ εἶναι τὸ στολίδι κάθε χωριοῦ καὶ κάθε πόλης. Ὑπάρχουν χωριὰ μὲ διδῆρια πού προξενοῦν τὸ θαυμασμὸν κάθε ἐπισκέπτου. Τὸ ἀξιοσημεῖωτον δὲ εἶναι ὅτι τὰ διδῆρια αὐτὰ ἀνοικοδομήθησαν ὄχι μὲ δαπάνες τοῦ Κράτους, ἀλλὰ τῶν Σχολικῶν Ἐφορευῶν, Ἐνοριῶν ἢ μὲ ἐράνους μεταξὺ τῶν κατοίκων. Οἱ ἐνέργειαι ἀνήκουν σὲ ἐκλεκτοὺς Συναδέλφους, οἱ ὁποῖοι, παρὰ τὶς τεράστιαις δυσκολίαις πού συνήντησαν, κατῶρθωσαν νὰ παρουσιάσουν διδῆρια πού τιμοῦν τοὺς τόπους πού βρίσκονται.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι καὶ τὸ μικρότερον χωριὸν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ συγχρονισμένον διδῆριον ἀρκεῖ οἱ ἀρμόδιοι νὰ ἐνεργήσουν κατάλληλα. Τῆ στιγμῆ αὐτῆ μοῦ ἔρχεται στή μνήμη, τὸ πῶς κι ἐγὼ στὰ πρῶτα χρόνια τῆς διδῆλικῆς μου ζωῆς, ὑπηρετῶντας σ' ἓνα χωργιουδάκι, κατάφερα νὰ κτίσω διδῆριον χωρὶς τὸ Σχολικὸν Ταμεῖον νὰ ἔχη χρήματα. Ὑπῆρχε μιὰ πλατεῖα στὴν ἄκρην τοῦ χωριοῦ ἐκείνου, ἡ ὁποία ὕστερα ἀπὸ ἐνέργειαι τῆς Ἐφορείας παραχωρήθηκε στὸ Σχολικὸν Ταμεῖον. Μοιράστηκε σὲ οἰκόπεδα καὶ πωλήθηκε στοὺς χωρικοὺς. Μὲ τὰ εἰσπραχθέντα χρήματα, μὲ προσωπικὴ ἐργασία καὶ μὲ ἐράνους μεταξὺ τῶν κατοίκων

μέσα σέ δυό χρόνια κτίσθηκε τὸ διδῆριο. Ἐχουν περάσει ἀπὸ τότε πολλὰ χρόνια. Δὲ λησμόνησα τοὺς χωρικοὺς ἐκείνους. Μὰ οὐτε καὶ ἐκεῖνοι μὲ ξέχασαν. Αἰτία φαίνεται εἶναι τὸ κτίσιμο τοῦ διδῆριου. Μὲ δυό λόγια. Οἱ πόροι καὶ τὰ μέσα βρίσκονται γιὰ τὸ κτίσιμο διδῆριου, χρειάζεται ὁμως θέληση, ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή. Ὅποιοι Συναδελφοὶ ἔχουν αὐτὰ τὰ προσόντα καταφέρνουν νὰ ὑπερπηθήσουν καὶ τὰ πιὸ δύσκολα ἐμπόδια.

Ὅμως, μὲ τὸ ν' ἀνεγερθῆ μόνο τὸ διδῆριο, γιὰ ἓνα δάσκαλο εὐσυνείδητο, δὲ φθάνει. Οἱ αἰθουσες τῆς διδῆλίας δὲν ἄρκοῦν γιὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ σχολεῖο τέλεια. Τὸ σημερινὸ σχολεῖο, δὲν εἶναι σχολεῖο γνώσεων. Πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς ὄλες τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης Παιδαγωγικῆς. Χρειάζεται ἐπομένως γιὰ νὰ λειτουργήσῃ τέλεια, καὶ ἄλλες ἐγκαταστάσεις καὶ βοηθητικοὶ χῶροι.

Ἡ αὐλὴ του πρέπει νὰ εἶναι ὁμαλὴ καὶ μεγάλη. Καλὴ αὐλὴ εἶναι ἀπαραίτητον ἐξάρτημα ἐνὸς σχολείου. Στὰ διαλείμματα τὰ παιδιὰ θὰ ἔχουν ὄλη τὴν εὐχέρεια νὰ παίζουν. Δὲ θὰ εἶναι στιβαγμένα σ' ἓνα στενὸ χῶρο καὶ μὲ κίνδυνον ν' ἀλληλοτραυματισθοῦν. Δὲν πρέπει νὰ γίνῃ ἡ αὐλὴ κώλυμα γιὰ τὸ παιγνίδι. Τὸ παιγνίδι εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ. Ποιὰ εἶναι ἡ ἀξία του, τὴ γνωρίζετε ὅλοι σας. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ αὐλὴ θὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ σὰ γυμναστήριον. Ἐνα καλὸ γυμναστήριον εἶναι ἀπαραίτητον στὸ σύγχρονον σχολεῖο, γιατί ἡ γυμναστικὴ σ' αὐτὸ κατέχει, καὶ πολὺ σωστά, πρωτεύουσα θέση. Παράλληλα μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ γενικὰ τῶν ψυχικῶν δεξιότητων τὸ σημερινὸ σχολεῖο, ἐνδιαφέρεται καὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος. Μόνο τότε θὰ γίνῃ τὸ παιδί τέλεια προσωπικότητα, πού ὅταν βγῆ στὴν Κοινωνία, θὰ μπορῆ νὰ χρησιμοποιῆ, γιὰ τὴν ἀνάπτυξίν της, ὄλες του τὶς δυνάμεις σωματικὰς καὶ ψυχικὰς.

Ἀλλὰ, σπουδαῖο ἐπίσης πρόβλημα, γιὰ ἓνα καθὼς πρέπει σχολεῖο δὲν εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῆς καθαριότητος τοῦ διδασκῆριου καὶ τῶν μαθητῶν; Εἶναι κατὰ τὴ γνώμην μου τοῦτο πρωταρχικῆς σπουδαιότητος καὶ σημασίας. Ὁ πιὸ εὐγλωττος δείκτης τῆς στάθμης τοῦ πολιτισμοῦ ἐνὸς λαοῦ εἶναι ἡ καθαριότητα. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε ὅτι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἀποδίδομε τῇ δέουσα προσοχῇ στὴν καθαριότητα. Ὁ λαός μας δὲ γνωρίζει ποιὰ ἀξία ἔχει. Σὲ μερικοὺς τόπους τῆ θεωροῦν σὰν πολυτέλεια. Ἀφοῦ ὅλοι μας πιστεύομε ὅτι δὲν πρέπει τὸ σχολεῖο νὰ μεταδίδει μόνο γνώσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ παιδαγωγῆ, ἐπιβάλλεται νὰ προσέξωμε περισσότερο καὶ τὸ πρόβλημα τῆς

καθαριότητας.

Ἡ λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ θὰ ἐπιτευχθῆ ἂν μὲ σχολαστικότητα παρακολουθοῦμε τὴν καθαριότητα τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διδασκῆτος καθημερινά. Τὰ παιδιά πρέπει νὰ μάθουν πῶς εἶναι ἐπιβεβλημένη ὄχι μόνο γιὰ λόγους ἀρχοντίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ λόγους ὑγείας. Μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες καλὲς συνήθειες ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ διδασθῆ καὶ νὰ καθαρίζεται. Σ' αὐτὸ θὰ συντελέσῃ πολὺ καὶ ἡ ἴδρυση λουτρῶν στὸ σχολεῖο. Ἐκ πρώτης ὄψεως αὐτὸ φαίνεται δύσκολο, ἂν ὄχι ἀκατόρθωτο. Στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲ συμβαίνει τέτοιο πρᾶγμα. Αὐτὸ τὸ διεπίστωσα μόνος μου. Στὶς μαθητικὲς κατασκηνώσεις μ' ἕνα μηδαμινὸ ἔξοδο ἐγκαταστήσαμε ντους. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ σὲ μιὰ γωνιά μιᾶς βοηθητικῆς αἴθουσας τοῦ σχολείου. Ἄν δὲν ὑπάρχῃ, ἄς χωρίσουν τὰ ἴδια τὰ παιδιά, ἕνα μικρὸ χῶρο μὲ τοῦβλα. Στέγη δὲ χρειάζεται. Μὰ ἴσως μὲ ρωτήσετε. Καὶ τὸν χειμῶνα; Ἡ ἀπάντησή μου εἶναι. Μακάρι νὰ πλύνωνται ὅπως πρέπει μόνον τὸ καλοκαίρι. Ἄλλὰ καὶ τὸ χειμῶνα νομίζω πῶς δὲν εἶναι δύσκολο, σὲ μεγάλα ἴδια σχολεῖα, νὰ ἰδρυθοῦν λουτρά μὲ ζεστὸ νερὸ.

Ἡ καθαριότητα τοῦ διδασκῆτος, τῆς αὐτῆς κλπ., ἂν δὲν ὑπάρχῃ ὑπέρτερια, μπορεῖ ν' ἀναληφθῆ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιά μὲ τὴν ἴδρυση ὁμάδων καθαριότητας.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς, ἂν ἕνα παιδί ζήσῃ σ' ἕνα περιβάλλον, ποῦ βασιλεύει πάντα ἡ καθαριότητα ἐξ ὀλοκληρα χρόνια, ὅσον ἐναντίον ἂν ἐπενεργοῦν οἱ ἄλλοι παρῶντες, κάτι θὰ τοῦ μείνῃ.

Ἀκόμα ἡ ἴδρυση χειροτεχνικοῦ ἐργαστηρίου πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ μέλημα ἑνὸς Προτύπου Σχολείου. Οἱ χειροτεχνικὲς ἐργασίαι ἔχουν ἐξαιρετικὴ θέση σήμερα στὸ σχολεῖο. Ἡ παιδαγωγικὴ τους ἀξία εἶναι μεγάλη καὶ ἀγνω-ρίστη ἀπ' ὄλους. Οἱ χειροτεχνικὲς ἐργασίαι, λέγουν, ἐπειδὴ ἀρέσουν πολὺ στὰ παιδιά, ὑποβοηθοῦν τὴ φυσικὴ τους ὀρμὴ γιὰ κίνηση, τὰ συνηθίζουν στὴν ἀκρίβεια, στὴν ἀντοχή, στὴ μεθοδικότητα καὶ τὸ σπουδαιότερο, ἀναπτύσσουσαν καλλίτερα τὶς πνευματικὲς δυνάμεις τους.

Μὲ τὶς χειροτεχνικὲς ἐργασίαι δυναμώνει τὸ σῶμα, ἀναπτύσσεται ἡ ὑγεία καὶ ἡ εὐστροφία, ἀσκεῖται ἡ βούληση, ἡ κρίση, ἡ νόηση, ἡ παρατηρητικότητα καὶ ἐμποδίζουν νὰ γίνῃ τὸ παιδί ὄνειροπόλο καὶ χιμαϊρικὸ.

Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ κοινωνικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουν τὴ διδασκαλία τῶν χειροτεχνικῶν μαθημάτων. Μεταξὺ ἐργατῶν πνεύματος καὶ χειρονακτῶν ἔχει δημιουργηθῆ κάποια παρεξήγηση καὶ χάσμα ὑπάρχει ἀνάμεσα στὰ διάφορα ἐπαγγέλματα.

“Όταν ό μαθητής έννοήση ότι όπως εΐναι δύσκολο νά άποκτήση κανείς γνώσεις στά άλλα μαθήματα, τό ίδιο μπορεί νά συμβή και γιά τή χειροτεχνία, τότε θά γεννηθῆ μέσα του ό σεβασμός πρὸς τήν εργασία του χεριου.

“Όπως άναγνωρίστηκε άπό παλιά ή παιδαγωγική σημασία του μαθήματος, τό ίδιο άναγνωρίστηκε και ή κοινωνική του σημασία.

“Άξιο προσοχής εΐναι οί λόγοι ενός Γάλλου ύπουργου Παιδείας που εΐπε: «Γιά νά άναγνωρισθῆ τό ευγενικό τῆς εργασίας του χεριου, όχι μονάχα άπ’ όσους καταγίνονται σ’ αυτήν, αλλά και άπό όλόκληρη τήν κοινωνία, βρήκαμε σαν ασφαλέςτερο και πρακτικότερο μέσο τήν εισαγωγή των χειροτεχνικων εργασιων στο σχολείο. “Άμα πιστέψωμε ότι τό ροκάκι και ή λίμα θά πάρουν τήν τιμητική τους θέση δίπλα στο διαβήτη, στο γεωγραφικό χάρτη και στο βιβλίο και γίνονται άντικείμενα σοφῆς και συστηματικῆς διδλίας, τότε θά εξαφανισθοῦν πάρα πολλές προλήψεις, θά λείψη όλότελα τό πνεῦμα των τάξεων, επάνω δε στο θρανίο του Δημοτικου Σχολείου θά προπαρασκευασθῆ ή κοινωνική εΐρήνη». “Επειτα άπ’ αυτά που άνέφερα, νομίζω ότι δικαιολογήθηκε άρκετά ή αξία των χειροτεχνικων μαθημάτων.

Τό χειροτεχνικό εργαστήριο θά εΐναι μιá άπό τις επιδιώξεις του Προτύπου Σχολείου. Μιά αίθουσα θά χρησιμοποιηθῆ γι’ αυτό τον σκοπό. Νά γιατί προηγούμενος έζήτησα πολλές αίθουσες στο κάθε διδακτήριο. Και ναι μὲν εΐναι δυνατό νά χρησιμοποιήσωμε για εργαστήριο και τήν ίδια αίθουσα διδασκαλίας, αλλά για ώρισμένους κλάδους χειροτεχνίας. Γιατί βέβαια πηλοπλαστική και ξυλοκοπτική δε μπορούμε νά κάνωμε άνετα στην τάξη, αν μάλιστα τό σχολείο μας εΐναι και Μονοτάξιο. Δέ μπορεί νά πριονίζουν μερικοί όταν οί άλλοι θά κάνουν άριθμητική, άνάγνωση ή άλλα μαθήματα.

Τώρα τελευταία τό σχολείο μας κατώρθωσε νά ιδρύση χειροτεχνικό εργαστήριο σε ξεχωριστή αίθουσα. Αυτό μās επέτρεψε νά χρησιμοποιήσωμε και νέο υλικό για τή χειροτεχνία μας, τον πηλό. Δέ μπορώ νά σας περιγράψω τον ένθουσιασμό των παιδιων. Έρχόμαστε δύο άπογεύματα τήν εβδομάδα για πηλοπλαστική. Τόσο δε μεγάλο ήτο τό ενδιαφέρον τους, έτσι που έμεναν εργαζόμενα, χωρίς νά ζητώ έγώ, 2 έως 3 ώρες. Σε ποιο άλλο μάθημα συμβαίνει αυτό;

Συνιστώ σ’ όλους σας νά εισαγάγετε τον πηλό στη χειροτεχνία. Θά μείνετε πολύ ίκανοποιημένοι. Τά εργα πηλοπλαστικῆς των μαθητων μας, τά όποια εΐδατε, νομί-

ζω ότι θά πείσουν και τόν πιό διστακτικό νά μεταχειρισθῆ και τόν πηλό. Σέ φτωχά μάλιστα χωριά, πού τά παιδιά δέ μποροῦν μέ εὐχέρεια νά αγοράσουν κλωστές, κόντρα πλακέ, χόρτο, πλαστιλίνη κλπ., ἄς χρησιμοποιηθῆ σέ μεγαλύτερη κλίμακα ό πηλός. Δωρεάν εἶναι.

Ἄλλά και ἡ ἴδρυση και ό πλουτισμός Σχολικῆς και Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης πρέπει νά ἀπασχολήσῃ σοβαρά ἕνα πραγματικό σχολεῖο. Δέν εἶναι δυνατό ἀπό ἕνα σχολεῖο, πού φιλοδοξεῖ νά καταστῆ ἄξιο τῆς ἀποστολῆς του νά λείπῃ ἡ βιβλιοθήκη. Σ' αὐτή ό δάσκαλος θά βρῆσκῃ ὄχι μόνο τά παιδαγωγικά ἐκεῖνα βιβλία, πού θά τόν βοηθήσουν εἰς τό κυρίως ἔργον του, ἀλλά και τά ἐγκυκλοπαιδικά κλπ. μέ τά όποῖα θά πλουτίζῃ τίς γνώσεις του. Γιατί ό δάσκαλος πρέπει νά εἶναι πολυμερῶς μορφωμένος. Ὁ χωρικός δέν ἐρωτᾷ τόν δικηγόρο τοῦ χωριοῦ τί θά κάμῃ για τό ἄρρωστο παιδί του ἢ τό ζῶο του, πῶς θά ψεκάσῃ τά δένδρα του κλπ., οὔτε στό γιατρό θά ἀποτανθῆ για νά τοῦ γράψῃ μιᾶ ἀπόδειξη ἢ νά τοῦ ζητήσῃ μιᾶ πληροφορία. Στό δάσκαλο θά πάῃ, γιατί ἔτσι τόν φαντάζεται ό χωρικός. "Ότι τά γνωρίζει ὅλα. Ἄλλοίμονον ἂν διαπιστώσῃ τό ἀντίθετο.

Ἡ σχολική βιβλιοθήκη ἀπό τῆ μιᾶ μεριά και ἡ ἀτομική ἀπό τὴν ἄλλη θά εἶναι ἐκεῖνες πού θά μορφώσουν τό δάσκαλο. Μέ τά βιβλία ἀλί τῆς Μαθητ. βιβλιοθήκης οἱ μαθητές ὄχι μόνο θά πλουτίζουν τίς γνώσεις τους και θά ἀναπτύξουν τό λεκτικό τους, ἀλλά και θά ἀγαπήσουν τό βιβλίο, πράγμα πού ἔχει μεγάλη σημασία για τὴν καθόλου ἐξέλιξή τους. Μέ τά ὠραῖα και κατάλληλα βιβλία τῆς ἡ βιβλιοθήκη θά προσελκῆ τά παιδιά. Θά μορφώνωνται μέ τό περιεχόμενό τους και θά ἀγαπήσουν τὴν ἐργασία. Εὐκαιρία για νά ἀλητεύουν δέ θά τοῦς δίδεται. Ἡ Μαθητική βιβλιοθήκη θά εἶναι ἐκείνη πού θά μᾶς ὑποβοηθήσῃ σ' ὅλα τά μαθήματα και θά μᾶς διευκολύνῃ νά ἐφαρμόζωμε κατὰ τῆ διδ)λλία μας νέους τρόπους ἐργασίας.

Ἡ ὀργάνωσή τῆς πρέπει νά μᾶς ἀπασχολήσῃ πολύ. Σ' αὐτή τό κάθε παιδί θά πρέπει νά βρῆσκῃ βιβλία τῆς ἀρεσκείας του. Γι' αὐτό θά φροντίσωμε νά τὴν πλουτίσωμε μέ βιβλία, φιλοτεχνικά, θρησκευτικά, ἱστορικά, γεωγραφικά κλπ.

"Αν μπορέσωμε, μαζί μέ τά ὠραῖα βιβλία, νά χρησιμοποιήσωμε και ξεχωριστῆ αἴθουσα σάν ἀναγνωστήριο και ἀντί θρανίων νά τοποθετήσωμε πάγκους και τραπέζια, νομίζω ὅτι ἡ φιλαναγνωσία τῶν μαθητῶν θά ἀναπτυχθῆ ἀκόμη περισσότερο.

Στό ἀναγνωστήριο θά εὐρίσκεται και ἡ βιβλιοθήκη.

Ἡ διαφύλαξη, ἡ διανομὴ καὶ ἡ καταγραφή τῶν βιβλίων τῆς θᾶ ἔχει ἀνατεθῆ στὰ παιδιά τῶν μεγαλύτερων τάξεων.

Θὰ ἀπασχολήσῃ σοβαρὰ ἐπίσης ἓνα πρότυπο σχολεῖο καὶ ὁ πλουτισμός του μὲ τὰ ἀνάλογα θρανία ἢ τραπεζάκια καὶ μὲ τὰ ἄλλα ἔπιπλα ποὺ χρειάζονται. Τὰ παιδιά ἔτσι θὰ κάθονται ἄνετα, θὰ ἐργάζονται μὲ εὐχέρεια καὶ δὲ θὰ εἶναι σὰ σαρδέλλες μέσα στὸ κουτί, ὅπως συμβαίνει συνήθως. Ὁ στολισμός τοῦ σχολείου, μὲ ὥραϊα ἔπιπλα, ἔχει μεγάλη σημασία ὄχι μόνο γιὰ τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς γονεῖς καὶ γιὰ κάθε ἐπισκέπτη. Ὅταν ὁ γονεὺς μπαίνει στὸ γραφεῖο τοῦ σχολείου πρέπει νὰ αἰσθάνεται τὸ ἴδιο ποὺ αἰσθάνεται ὅταν εἰσέρχεται σὲ γραφεῖον ἀνωτάτου κρατικοῦ λειτουργοῦ. Μὲ τὴν ἐπιβλητικὴν τοῦ ἐπιπλωσῆ καὶ γενικὰ τὸ στολισμό του, νομίζω ὅτι θὰ ἐπιτευχθῆ τοῦτο. Ποιὰ ἀξία ἔχει ἡ γέννησις σεβασμοῦ πρὸς τὸ σχολεῖο, ἐκ μέρους τῶν γονέων καὶ κάθε ἐπισκέπτου, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπτύξω.

Ἀνάφερα πῶς πάνω ὅτι τὸ σχολικὸ περιβάλλον πρέπει νὰ προσελκύῃ τὸ μαθητῆ. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ δημιουργηθῆ ἐκεῖ μιὰ τέτοια ἀτμόσφαιρα, στὴν ὁποία θὰ βρισκῆ εὐχάριστη περιεσσότερη ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος. Μὲ τὸ ὥραϊο διδ(ριο, τὴν ἀυλή, τὸ χειροτεχνικὸ ἐργαστήριον, τὸ λουτρό, τὴ βιβλιοθήκη ἐπιτυγχάνεται τοῦτο. Ὅχι ὅμως ἐξ ὀλοκλήρου. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη καὶ ἄλλοι παράγοντες. Σπουδαῖος, κατὰ τὴ γνώμη μου, παράγοντας εἶναι ἡ αὐτοδιοίκηση, τῆς ὁποίας ἡ ἐφαρμογὴ στὸ σχολεῖο, εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης παιδαγωγικῆς.

Ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν μὲ τὴν αὐτοδιοίκηση θὰ πάρῃ ἄλλῃ μορφή. Θὰ γίνῃ πῶς ζωντανὴ καὶ δὲ θὰ μοιάζῃ μὲ ἀναγκαστικὴ δουλειά. Μέσα στὴν εὐχάριστη αὐτὴ ζωὴ θὰ ἀναπτυχθοῦν ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἀρετὲς γιὰ τίς ὁποῖες ἐνδιαφέρεται ἡ ἀγωγή.

Μὲ τὴν καλὰ ὀργανωμένη Μαθητικὴ Κοινότητα θὰ προετοιμαστῆ ὁ μικρὸς μαθητῆς γιὰ τὴ μελλοντικὴ ζωὴ του, γιατί θὰ γεννηθοῦν καὶ θ' ἀναπτυχθοῦν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ψυχικὰ ἐφόδια ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα στὸν κάθε ἄνθρωπο γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ριχθῆ μὲ αἰσιοδοξία στὴ ζωὴ. Μὲ τὴν αὐτοδιοίκηση θὰ ἀναπτυχθῆ ἡ ὑπακοὴ στοὺς νόμους, ἡ ἀλληλοβοήθεια, ὁ ἀλληλοσεβασμός, ἡ κοινωνικότητα καὶ θὰ ἐννοήσῃ ὁ μαθητῆς τί θὰ πῆ δικαίωμα καὶ τί καθῆκον. Ὁ ἐγωῖσμός θὰ καταπολεμηθῆ καὶ θὰ ἀναπτυχθῆ τὸ ὀμαδικὸ πνεῦμα, τὸ θάρρος καὶ ἡ αὐτοπεποίθησις.

Στὴ διοίκηση τῆς Μαθητ. Κοινότητος θὰ πάρουν βέβαια ἐνεργὸ μέρος τὰ παιδιά, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκτασι ποὺ

θέλει νά δώση ὁ δάσκαλος. "Αστοχος καί ἀκατάλληλος χειρισμός τοῦ ζητήματος αὐτοῦ θά φέρη τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα.

Ἡ μεγάλη ἢ μικρὴ ἔκταση ποῦ θά δοθῇ θά ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸ ποιὸν τῆς τάξης, ποῦ ὀφείλει νά γνωρίζη ἄριστα ὁ δάσκαλος. Στὴν ἀρχὴ πάντως θά ἀρκεσθοῦμε σὲ μικρὲς παραχωρήσεις, μὲ τὴν πάροδο ὅμως τοῦ χρόνου κι ἂν διαπιστώνωμε ὅτι πᾶμε καλά, οἱ παραχωρήσεις θά αὐξάνωνται.

Ἐπειδὴ τὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου δὲν ἔχουν τὴν ψυχικὴ ἐκείνη ὀριμότητα ποῦ χρειάζεται, δικαιολογεῖται νομίζω νά κατευθύνη, τὴν ἀρχὴ, ὁ δάσκαλος τὶς ἐργασίες τῶν μαθητῶν του. Βέβαια δὲ θά φαίνεται ὅτι ἐπιβάλλεται, μὲ τρόπο ὅμως κατάλληλο αὐτὸς θά δίνη τὸν τόνο στὴν ὀργάνωσι τῆς κοινότητος.

Κάποια μικρὴ προσπάθεια στὸν τομέα αὐτὸ κατέβαλα κι ἐγὼ ἐφέτος στὴν τάξη μου. Ἄφοῦ πρῶτα γνώρισα τὰ παιδιὰ, ἐπροχώρησα. Νὰ πῶς ἄρχισα. Κάποιο ἀπόγευμα μὲ συζήτηση κατάλληλη, τὰ παιδιὰ ἀποφάσισαν νά πάρουν ὑπεύθυνα τὸ ζήτημα τῆς καθαριότητος τῆς τάξης τους καὶ ἐξέλεξαν μὲ μυστικὴ ψηφοφορία τοὺς συμμαθητὲς τους ποῦ, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τους, ἦταν σὲ θέση ν' ἀνταποκριθοῦν, μὲ ἐπιτυχία, στὰ νέα καθήκοντά τους. Δὲ θά λησμονήσω τὴ χάρά καὶ τὴν ἱκανοποίησή τους. Τὴν ἄλλη μέρα κιόλας ἢ αἰθούσα ἦτο κατακάθαρη, γλαστράκια μὲ λουλούδια τοποθετήθηκαν στὰ παράθυρα καὶ ἄνθη στὴν ἔδρα. Ζήτησαν τὴν ἄδεια ν' ἀναρτήσουν εἰκόνες καὶ χάρτες στοὺς τοίχους, γιὰ νά ὁμορφήνῃ ἡ τάξη, πρᾶγμα ποῦ ἔγινε. Ἐπρόσεχαν νά μὴν πετοῦν χαρτάκια καὶ ἤλεγχαν τοὺς ἐπιμελητὲς, στὴν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων τους. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νά ψηφισθοῦν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ νόμοι, οἱ ὁποῖοι καθώριζαν τὶς ὑποχρεώσεις τῶν ἐπιμελητῶν καὶ τὶς κυρώσεις ἐναντίον τους, γιὰ τυχὸν ἀνεπάρκεια.

Τοὺς ἐπεφόρτισαν μάλιστα βραδύτερα καὶ μὲ τὸν ἔλεγχο τῆς αἰτίας ἀπουσιῶν μαθητῶν καὶ τὴν ὀργάνωσι μικροῦ χαρτοπωλείου τῆς τάξης. Γιὰ χαρτοπώλη ὤρισαν ἓνα τῆς ἐμπιστοσύνης τους καὶ τοῦ ζήτησαν νά καταγράφη κάθε ἔξοδο καὶ ἔσοδο. Τόσο γιὰ τοὺς ἐπιμελητὲς ὅσο καὶ γιὰ τὸ χαρτοπώλη γινόταν κριτικὴ τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ μήνα. Τὰ κέρδη ἀπὸ τὸ χαρτοπωλεῖο διέθεταν γιὰ τὴν ἀγορὰ γραφικῆς ὕλης σὲ πτωχοὺς συμμαθητὲς τους. Ὁμολογῶ ὅτι ἔμεινα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὰ πρῶτα αὐτὰ βήματα τῶν μαθητῶν μου στὴν περιοχὴ τοῦ νέου τοῦτου τρόπου διοικήσεως μιᾶς τάξης ἢ ἐνὸς σχολείου, στὴν περιοχὴ δηλονότι «τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν μαθητῶν». Βέβαια ἡ ἔκταση τῆς αὐτοδιοικήσεως ἦτο περιορισμένη.

“Έτσι έπρεπε νά πράξω κατά τή γνώμη μου. Τόν έπόμενο χρόνο αν πρέπη, και άσφαλώς πρέπει, θά προχωρήσωμε περισσότερο.

‘Οργανωτικό πρόβλημα ένός καθώς πρέπει σχολείου άποτελεί, χωρίς άμφιβολία, και ή συνεργασία με τήν οικογένεια. ‘Αρμονική συνεργασία τών δύο αυτών σπουδαίων παραγόντων θά άποδώση άριστα άποτελέσματα. Χωρίς αυτή πολυ λίγα μπορούμε νά έπιτύχωμε. “Οταν ή οικογένεια πηγαίνει αντίθετα, σ’ ό,τι έμεις επί μήνες και χρόνια προσπαθούμε νά οικοδομήσωμε, μπορεί νά μās τό γκρεμίση σ’ ένα λεπτό. Τουτό έχει άναγνωρισθῆ και παντού καταβάλλεται προσπάθεια συνεργασίας τών δύο αυτών παραγόντων. Σε άλλα μέρη έχουν ιδρύσει σχολές γονέων όπου πεπειραμένοι ειδικοί διδάσκουν μαθήματα άνατροφής τών παιδιών. Αυτό τό σκοπό έχει και τό έδω έκδόμομε περιοδικό «Σ χ ο λ ε ι ο κ α ι Ο ί κ ο γ έ ν ε ι α».

‘Αλλά και με τίς συγκεντρώσεις τών γονέων, τούλάχιστο μιá φορά τό μήνα, μās δίδεται ή ευκαιρία νά συζητήσωμε θέματα άνατροφής. Στη συζήτηση καλόν είναι νά παίρνουν ένεργό μέρος και οί γονεΐς. Γι’ αυτό νομίζω ότι καλλίτερα θά είναι, αν οί γονεΐς τών μαθητών κάθε τάξης συνέρχονται χωριστά.

‘Επειδή δυστυχώς πολλοί άπ’ αυτούς δέ γνωρίζουν τό μέγεθος τής ώφελείας τών συγκεντρώσεων αυτών δέν προσέρχονται συχνά σ’ αυτές και δείχνουν άχαρακτήριστη άδιαφορία και περιφρόνηση. Αυτό όμως δέν πρέπει νά άπελπίση τό δάσκαλο. Είναι ανάγκη νά καταβάλλη κάθε δάσκαλος παντοειδεΐς προσπάθειες και νά μεταχειρισθῆ ποικίλα μέσα, για νά άναπτύξη και καλλιέργηση στους γονεΐς τήν άγάπη προς τά σχολικά γενικά ζητήματα. Νομίζω ότι με τίς σχολικές γιορτές, τίς θεατρικές παραστάσεις, που δίδονται άπό τά παιδιά, οί όποιες έχουν και μεγάλη διδακτική και παιδαγωγική άξία, με τίς γυμναστικές έπιδείξεις, με τίς χειροτεχνικές εκθέσεις, θά τους πλησιάσωμε στο σχολείο.

“Οταν συνηθίσουν νά έρχονται, ως είναι βέβαιος ό δάσκαλος, ό,τι έχει λύσει ένα σπουδαίο οργανωτικό πρόβλημα. Τότε όχι μόνο συζήτηση περι άνατροφής θά γίνεται, αλλά και θά δίδουν πληροφορίες για τή συμπλήρωση του δελτίου άτομικότητας που άποτελεί έπίσης οργανωτικό πρόβλημα ένός πραγματικού σχολείου. Ποιάν άξία έχει τό δελτίο άτομικότητας θά μās είπη ό συνάδελφος κ. ‘Αβρονιδάκης ό όποιος έχει όρισθῆ νά εισηγηθῆ τό θέμα αυτό.

‘Από ένα σχολείο, που φιλοδοξεΐ νά καταστή άξι

της αποστολής του, δὲ πρέπει ἐπίσης νὰ λείπη τὸ τυπογραφεῖο μὲ τὸ ὁποῖο, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, θὰ τυπώνεται καὶ τὸ μαθητικὸ περιοδικό. Τὸ μαθητ. τυπογραφεῖο εἶναι ἐκεῖνο ποῦ θὰ ικανοποιήσῃ πολλές ἀνάγκες τῶν παιδιῶν. Μ' αὐτὸ θὰ ἀποκτήσουν, ἐντελῶς αὐθόρμητα, γνώσεις ζωντανές, θὰ τοὺς γεννηθῇ ἡ χαρὰ πρὸς ἐργασία καὶ ἡ ικανοποίηση γιατί ὠφελοῦν, μὲ τὴν ἐργασία τους, τοὺς ἄλλους. Εἶναι μίᾳ ἐξαιρετικῶς εὐχάριστη ἀπασχόληση γιὰ τὸ παιδί. Τὸ παιδί ἐπιθυμεῖ νὰ ἐργάζεται στὸ τυπογραφεῖο γιατί πλέει μέσα στὴ χαρὰ τῆς προσδοκίας. "Ὅσες γνώσεις ἀποκτᾷ μ' αὐτὸ τὸ μέσο γίνονται κτῆμα του καὶ τὸ μορφώνουν πραγματικά. Τὸ μαθητ. περιοδικό, ποῦ θὰ συντάσσεται καὶ θὰ τυπώνεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιά καὶ στὸ ὁποῖο θὰ ἀντικατοπτρίζεται ἡ ζωὴ τοῦ σχολείου, θὰ εἶναι μέσο πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν σχολείων. Στὰ Μονοτάξια θὰ ἀποτελέσῃ ἄριστο μέσο σιωπηρᾶς ἐργασίας.

Γιὰ τὸ κυρίως τώρα διδακτικὸ μας ἔργο σπουδαῖο ὀργανωτικὸ πρόβλημα ἀποτελεῖ ἡ προμήθεια ἐποπτικῶν μέσων καὶ ὀργάνων διδ(λ)ίας.

Ποιά ἀξία ἔχουν τὰ ἐποπτικά μέσα καὶ ὀργανα διδ(λ)ίας γνωρίζομε πολὺ καλά ὅλοι μας. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποῦ θὰ διαμφησβητήσῃ τὴ σπουδαιότητά τους. Ἡ διδασκαλία πετυχαίνει τόσο περισσότερο ὅσο πῶ πολ- λά καὶ καταλληλότερα μέσα χρησιμοποιοῦμε. Μεταχειριζόμενοι ἐποπτικά μέσα ἐπιτυγχάνομε τὴν αἰσθητοποίηση, τὴν αὐτενεργὸν πρόσκτηση καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ὕλης.

Ὡς εἶναι γνωστὸ ἐποπτικά μέσα ἔχουν δύο εἴδων, φυσικὰ καὶ τεχνητά. Φυσικὰ εἶναι ἐκεῖνα ποῦ ἀνήκουν στὴν ἄμεση πραγματικότητα δηλ. τὰ διάφορα ζῶα, τὰ φυτὰ γενικά, τὰ ὄρυκτά, τὰ πάσης φύσεως ὀργανικά καὶ ἀνόργανα ὄντα, τὰ ἀντικείμενα ποῦ χρησιμοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος κλπ.

Τὰ φυσικὰ ἐποπτικά μέσα, ἐπειδὴ ἀντιπροσωπεύουν τὴν πραγματικότητα, ὅταν χρησιμοποιοῦνται κατάλληλα καὶ συχνά, ὑποβοηθοῦν ἄριστα τὸ ἔργο τῆς διδ(λ)ίας.

Μπορεῖ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὅτι μίᾳ ποῦ πρόκειται περὶ ἀντικειμένων, ποῦ γνωρίζει τὸ παιδί, εἶναι περιττὸ νὰ προσκομίζονται κατὰ τὴ διδ(λ)ία. Αὐτὸ ὅμως εἶναι σφάλμα. Ἐχει παρατηρηθῇ ὅτι πράγματα τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος δὲ γνωρίζει τὸ παιδί ἢ δὲν ἔχει σαφῆ τὴν ἀντίληψη αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ἀποδίδομε μεγάλη σημασία στὰ φυσικὰ ἐποπτικά μέσα, γι' αὐτὸ καὶ τὸ σχολεῖο μας προσπαθεῖ νὰ περισυλλέξῃ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα καὶ ὅσα εἶναι

δυνατὸν καὶ κολακεύεται νὰ πιστεῦθῃ ὅτι κάτι ἔχει ἐπιτύχει. Γιὰ τὴ συλλογὴ τους, ὀλίγη μόνον φροντίδα κατεβλήθη, ἔξοδο ὅμως κανένα. Ὅπως εἶδατε στὸ σχολικὸ μας Μουσεῖο ὑπάρχουν κομμάτια ἀπὸ διάφορα μέταλλα, ὀξείδια μετᾶλλων, κελύφη διαφόρων θαλασσιῶν ζώων, εἶδη ἀνθράκων καὶ πετρωμάτων, σπόροι φυτῶν τροπικῶν χωρῶν καὶ μὴ, διάφορα ὑγρά, ταριχευμένα ἔρπετά, βάρραχοι σ' ὅλα τὰ στάδια τῆς μεταμορφώσεώς τους, ἔντομα, εἶδη φύλλων καὶ ἀνθέων, φωλιές καὶ αὐγά πουλιῶν, εἶδη γυαλιῶν, τροχαλίες, γεωμετρικὰ σχήματα κλπ. Ὅλα αὐτὰ κουβαλήθηκαν ἀπὸ παιδιὰ, ποὺ ἐργάζονται μὲ πραγματικὴ εὐχαρίστηση γιὰ τὸν πλουτισμὸ τοῦ Μουσείου. Λείπουν πολλὰ ἀκόμη. Τὸ ἐπόμενον ὅμως σχολ. ἔτος θὰ προσπαθῆσωμε νὰ περισυλλέξωμε πολὺ περισσότερα εἶδη.

Στὰ φυσικὰ ἐποπτικὰ μέσα συγκαταλέγεται καὶ ὁ σχολ. κήπος. Εἶναι εὐτυχὴ τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἰδρύσει. Μὲ τὸ σχολικὸ κήπο οἱ μαθητὲς θὰ ἀγαπήσουν τὸ ὠραῖο, τὴν τάξη, τὴν καθαριότητα, θὰ ἀναπτυχθοῦν ὠρισμένα ψυχικὰ χαρίσματα, ὅπως ἡ ἐπιμέλεια, ἡ προσοχή, τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης κλπ. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀπαραίτητους παράγοντες τῆς καλῆς λειτουργίας τοῦ σχολικοῦ κήπου. Ἐκεῖ θὰ τονωθῇ ἡ αὐτοπεποίθησις, θ' ἀσκηθῇ ἡ παρατηρητικότης, θ' ἀναπτυχθῇ τὸ συνεταιριστικὸ πνεῦμα καὶ θὰ συνηθίσουν οἱ μαθητὲς στὴν ἀλληλοβοήθεια.

Ἐκεῖ θὰ γεννηθῇ ἡ εὐγενὴς ἄμιλλα. Στὸ Σχολικὸ κήπο θὰ διδαχθοῦν τὰ ἀγροτόπαιδα, ὄχι μόνον ὀρθοὺς τρόπους καλλιιεργείας, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως θ' ἀγαπήσουν τὴ γῆ καὶ δὲ θὰ γίνεταί αἰτία ἢ γῆ, ὅπως συμβαίνει δυστυχῶς, ἐκπατρισμοῦ καὶ ἀστυφιλίας. Στούς μαθητὲς πάλι τῶν σχολειῶν τῶν πόλεων, διὰ τοῦ σχολικοῦ κήπου, θ' ἀναπτυχθῇ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ἀγρότες καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐργασίας τους. Ὁ σχολ. κήπος θ' ἀποτελέσῃ γιὰ τὸ δάσκαλο καὶ τὰ παιδιὰ τὸ προσφιλέστερο μέρος στὸ ὁποῖο ὄχι μόνον θὰ ψυχαγωγούνται, ἀλλὰ καὶ σὲ περιβάλλον ὑγιεινὸ καὶ ὠραῖο θὰ καταφεύγουν ἐγκαταλείποντες, ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς τὸ ἐπιτρέπει, τὴν αἴθουσα τῆς διδῆλιας.

Ὅσοι ἀπὸ σᾶς κ. Συνάδελφοι ἔχετε σχολ. κήπο θὰ ἔχετε διαπιστώσει μὲ πόση χαρὰ καὶ εὐχαρίστησις, τὰ παιδιὰ ἀπασχολοῦνται ἐκεῖ. Ἡ αὐθόρμητη αὐτὴ ἐργασία συντελεῖ στὴν ἀνάπτυξιν ὄχι μόνον τῶν σωματικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευματικῶν δυνάμεῶν τους.

Ὁ Σχολικὸς κήπος θὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐκτὸς τῶν ἄλλων, θὰ πλουτίσῃ τὸ Σχολικὸ Ταμεῖο μὲ τὴν πώλησιν

στοὺς ἀγρότες διαφόρων δενδρυλλίων. Ἐφ' ὅσον τὸ μέρος ἐπιτρέπει ὁ σχολ. κήπος θὰ εἶνε συνέχεια τοῦ γηπέδου τοῦ διδ|ρίου. Σ' ἀντίθετη περίπτωση σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπ' αὐτό.

Ὅ,τι δὲν εἶναι δυνατό νὰ μεταφερθῆ στὸ σχολεῖο ἢ νὰ ὑπάρχη στὸν κήπο, μποροῦν οἱ μαθητὲς μας νὰ ἰδοῦν μὲ τὶς διάφορες διδακτικὰ ἐκδρομὰς καὶ περιπάτους. Γι' αὐτὸ στὰ φυσικὰ ἐποπτικὰ μέσα συγκαταλέγονται καὶ οἱ ἐκδρομὰς. Μ' αὐτὰς σχηματίζονται κατ' αἴσθησιν ἐποπτεῖες καὶ γεννῶνται πραγματικὰ βιώματα. Συνηθίζουν ἐπίσης οἱ μαθητὲς νὰ παρατηροῦν τὰ διάφορα ἀντικείμενα, φαινόμενα κλπ. ὄχι ἐπιτόλαια, ἀλλὰ σωστά καὶ αἰσθητοποιεῖται ἡ ὕλη τῶν διαφόρων μαθημάτων. Εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητες καὶ οἱ ἐκδρομὰς γι' αὐτὸ καὶ κάθε σχολεῖο εἶναι ἀνάγκη νὰ πραγματοποιηῇ πολλὰς ἀπ' αὐτὰς.

Καὶ ἐρχόμεθα τώρα στὰ τεχνητὰ ἐποπτικὰ μέσα. Εἶναι αὐτὰ πού δὲ βρίσκονται στὴ φυσικὴ τους κατάσταση, ἀλλὰ ὁμοιώματα δηλ. προπλάσματα, εἰκόνες, ἰχνογραφήματα κλπ. Καὶ ναί μὲν γιὰ τὴ διδ|λία καταλλήλότερα εἶναι τὰ φυσικὰ, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατό σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις νὰ χρησιμοποιοῦνται, ἔχομε τὰ τεχνητὰ τὰ ὅποια ὑποβοηθοῦν στὸ ν' ἀποκτήσουν οἱ μαθητὲς κατ' αἴσθησιν ἐποπτεῖες.

Ἀπὸ τὰ τεχνητὰ καλλίτερα εἶναι βέβαια τὰ προπλάσματα, πού εἶναι δυνατό νὰ κατασκευασθοῦν ἀπὸ γῦψο, πηλὸ, πλαστιλίνη, χαρτόνι, γιατί παρουσιάζουν ὅπως εἶναι τὸ ἀντικείμενο. Τέτοια ὑπάρχουν στὴν ἀγορά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ καταλλήλως καθοδηγούμενα εἶναι δυνατό νὰ κατασκευάσουν. Ἡ κατασκευὴ τους μάλιστα ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ἔχει μεγάλη μορφωτικὴ καὶ διδακτικὴ ἀξία, γιατί συντελεῖ στὸ σχηματισμὸ ἀκριβῶν ἐποπτειῶν τῶν ἀντικειμένων, γιὰ τὰ ὅποια γίνεται διδ|λία.

Τεχνητὸ ἐποπτικὸ μέσο εἶναι καὶ οἱ εἰκόνες. Εἶναι ἀναγκαῖα ἢ χρησιμοποίησίν τους, ἂν καὶ δὲν παρουσιάζουν τὰ πλεονεκτήματα τῶν φυσικῶν μέσων καὶ τῶν προπλάσμάτων, ἐπειδὴ ὅ,τι δὲ μπορούμε νὰ προσφέρωμε μὲ ἐκεῖνα τὸ ἔχομε μὲ τὶς εἰκόνες.

Ἡ καλλίτερη διδ|λία δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὠφελήσῃ τόσο ὅσο μιὰ καλὴ εἰκόνα, γιατί ὑποβοηθῆ στὸ σχηματισμὸ ἐννοιῶν, συμπληρῶνει τὶς ἐποπτεῖες, διευκολύνει τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἀντικειμένων, τῶν φαινομένων κλπ. τὰ ὅποια λόγῳ τῆς φύσεως καὶ τοῦ μεγέθους τους δὲν εἶναι δυνατό νὰ χρησιμοποιηθοῦν αὐτούσια κατὰ τὴ διδασκαλίαν. Καλὰς εἰκόνες, οἱ ὅποιες μάλιστα

λιστα είναι και φθηνές, υπάρχουν πολλές και έτσι η απόκτησή τους δεν είναι και τόσο δύσκολη.

Με τη βοήθεια των μαθητών μας επίσης μπορούμε να συλλέγουμε από εφημερίδες και περιοδικά εικόνες, τις οποίες θα ταξινομούμε σε άλμπουμ, για να είναι ή χρησιμοποιήσής τους εύκολώτερα.

"Άλλο τεχνητό έποπτικό μέσο είναι και οι γεωγραφικοί και ιστορικοί χάρτες. Η χρήση τους επιβάλλεται σχεδόν σ' όλα τα μαθήματα, περισσότερο όμως στη γεωγραφία και ιστορία γιατί ο μαθητής δεν είναι δυνατό να σχηματίσει έποπτικές των ξένων χωρών της φυσικής κατασκευής τους, το βίβιο των κατοίκων κλπ. χωρίς αυτούς. Ο καλός γεωγραφικός χάρτης θα υποβοηθήσει το μαθητή, αυτενεργώντας, να εξαγάγει όλα τα γεωγραφικά στοιχεία χωρίς καν να έχει διαβάσει γι αυτά. Πλεονεκτούν οι έκτυποι χάρτες γιατί παρουσιάζουν τα εικονιζόμενα σε τρεις διαστάσεις. Αναγνωρίζοντας την αξίαν, τόσο των χαρτών, όσο και των εικόνων, το σχολείο μας παρά την όχι άνηρη οικονομική του κατάσταση, κατώρθωσε ν' αγοράσει πολλούς.

Τεχνητό έποπτικό μέσο είναι και ο κινηματογράφος. Η μορφωτική του αξία είναι τόσο μεγάλη, ώστε δίκαια υπερηφανεύονται τα σχολεία εκείνα που τον έχουν αποκτήσει. Με το σχολ. κινηματογράφο προβάλλονται ταινίες που χορηγεί το ύπουργείο αντί ελαχίστου ενοικίου. Είναι εύκολο να έννοήσωμε τη μεγάλη αξία του κινηματογράφου, αρκεί να σκεφθούμε ότι εκείνα που παρουσιάζει είναι δυνατό να συνέβησαν ή να εύρίσκονται σε τόπους μακρυνούς ή σε έποχές περασμένες.

Αυτά, κατά τη γνώμη μου, είναι τα οργανωτικά προβλήματα, τα όποια θα έχη ν' αντιμετωπίσει ένας δάσκαλος που έχει τη φιλοδοξία να καταστήσει το σχολείο του αξιο της άποστολής του.

Είναι πολλά και η λύση τους πράγματι είναι δύσκολη. Μερικά απ' αυτά μπορεί να επιλυθούν χωρίς έξοδα, με μόνη την ύπομονή και έπιμονή του δασκάλου. Για τα περισσότερα όμως χρειαζόμεθα χρήματα. Έπειδή πιστεύω ότι όλοι μας ένδιαφερόμεθα για την έπιτυχία του έργου μας, νομίζω ότι θα μπορέσωμε να βρούμε και χρήματα όταν ενεργήσωμε κατάλληλα, είτε από το Δήμο ή την Κοινότητα ή την Ένορία. Με θεατρικές παραστάσεις επίσης από τους μαθητές μας ή έξωσχολικούς έρασιτεχνικούς θιάσους, με λαχειφόρους άγορές, με έπιβολή ειδικής τοπικής φορολογίας κλπ. μου φαίνεται ότι θα κατορθώσωμε να βρούμε χρήματα.

Βέβαια θά προσκόψωμε σέ πολλά ἐμπόδια, θά μᾶς ἀποθαρρύνουν ἀποτυχίες καί θά μᾶς κουράσουν φροντίδες. Τίποτα ὅμως δέν κατορθώνεται χωρίς νά χρειασθῆ ὀπίσθη, γιά τήν ὑπερνίκηση τῶν ἐμποδίων.

Ἐπειτα, πρέπει νά ἔχωμε ὑπ' ὄψη μας, ὅτι μέσα σέ λίγο χρόνο δέ θά ἐπιλυθοῦν τά προβλήματα μᾶς. Αὐτό εἶναι πολὺ δύσκολο ἂν ὄχι ἀκατόρθωτο. Θά προχωροῦμε ἀργά, ἀλλά σταθερά.

Ἄνταν ὑπάρχη ἡ διάθεση ἡ ἐπιτυχία εἶναι ἐξασφαλισμένη, κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην Εργασία του Εργαστηρίου ημερησίως ελέγχεται η κατάσταση των εργαζομένων... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης...

Και από τα παραπάνω συμπεράσματα... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης...

Η εργασία έχει σημασία και για τον άνθρωπο... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης...

Προβλεπόμενες δραστηριότητες είναι το σύνθετο του συστήματος... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης...

Αυτό το κείμενο βασίζεται στο Πρωτόκολλο της Σύμβασης... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης... Η εργασία είναι η βάση της ανάπτυξης...

Είρεια θά προσκόψουμε σε πολλά εμπόδια, θά μας αποθαρρύνουν άποτυχίες και θά μας κωλύσουν φροντίδες. Τίποτα όμως δέν καταρθώνεται χωρίς νά χρειάσθη κόπος, γιό τήν υπέρνικη των εμπόδιων.

Έπειτα, πρέπει νά έχωμε άκ' όψη μας, ότι μέσω σέ λίγο χρόνο δέ θά επέλθουν τό προβλήματα μας. Αυτά είναι πολύ δύσκολα άν άχι άκατόρθωτα. Θά προχωρούμε άργά, άλλό σταθερά.

Όταν όπόρη ή διάθεση ή επιτυχία είναι εξασφαλισμένη, κατά τό μεγαλύτερο μέρος.

ΤΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου εἶχα ὑποσχεθῆ νὰ δώσω κάποια γενικά συμπεράσματα ἀπ' τὴν ὄλῃ μας ἐργασία. Ἔνα εἶναι τὸ γενικὸ συμπέρασμα ἀπ' τὴ φωτεινὴ μας ἐργασία. Ὅτι ἡ ὄλῃ ἐργασία τοῦ σχολείου, διδακτικὴ, παιδαγωγικὴ καὶ ὀργανωτικὴ, στὰ πλεονά πολλά σχολεῖα, προσαρμόσθηκε στὸ καινούργιο πνεῦμα, πὸν ἀπαιτεῖ τὸ σύγχρονο σχολεῖο, εἴτε ἐργάστηκαν πειραματικὰ εἴτε ὄχι.

Ἄν μερικοὶ κοντόφθαλμοι δὲ βλέπουν τὰ καλὰ ἐνὸς συγχρονισμένου σχολείου, αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία γιὰ μᾶς. Γνωρίζομε καλὰ τὸ μῦθο τῆς ἀλεπούς καὶ κατὶ νιώθομε ἀπὸ τὴν ψυχολογία τῆς μάζας. Καὶ δὲν ἐπιδιώκομε ποτὲ τὴ θέση τοῦ πρωταγωνιστῆ, ἀλλὰ τοῦ ἀθόρυβου ἐργάτη τοῦ λαϊκοῦ σχολείου. Δὲ θέλαμε νὰ πιστέψομε, πὸς βρισκόμαστε στὴν ἐποχὴ, πὸν ἡ ἐργασία βάλλεται πολὺπλευρα κ' ἡ τεμελιὰ ἢ ἡ καθιερωμένη πορεία βραβεύεται. Φαίνεται ὅμως, πὸς κατὶ τέτοιο εἶναι σωστό. Κι' εἶναι ἀλέθριο, γιὰ τὴν παιδεία μας, τὸ πνεῦμα αὐτό. Καὶ πρέπει νὰ συνεχισθῆ ὁ τίμιος ἀγώνας, νὰ σπάσῃ ἡ κρούστα τῆς καμουφλαρισμένης ἀμορφωσιᾶς, τῆς φτιασιδωμένης ἐπίδειξης, πὸν κατάντησε βραχνὰς σὲ κάθε προοδευτικὴ κίνηση.

Ἡ ἐργασία βρίσκεται πλεονά κοντὰ, ἀπὸ τὸ κάθε τι, στὸ νόημα τῆς ζωῆς. Ἡ ἐργασία εἶναι ἡ ρίζα τῆς ζωῆς. Καρπὸς τῆς ἐργασίας εἶναι ἡ πρόοδος. Ἡ ἐργασία, ὅπως τὴ θέλουν οἱ ἐχθροὶ τῆς, εἶναι ἀγγραφεία στὴν πραγματικότητα,

Προοδευτικὴ ἐργατικότητα εἶναι τὸ σύνθημα τοῦ συγχρόνου σχολείου. Αὐτὴν ἐπιδιώκει νὰ ἐμφυσήσῃ στὶς ψυχὰς τῶν παιδιῶν, μὲ κάθε μέσο. Κι' ὅσοι δὲ δουλεύουν γιὰ πρόσκαιρες τιμὲς καὶ δόξες, ἄς κλείσουν στὴν ψυχὴ τους, τὸ νόημα αὐτὸ κ' ἄς τὸ μεταδώσουν μὲ τὸν πόνο τῆς καρδιάς τους. Κάποτε θὰ πάψουν νὰ πουλιόνται τὰ φτιασιδία καὶ θὰ φανῆ ἡ γυμνὴ πραγματικότητα. Ὁμορφιά ὑπέροχη, γιὰ ὅσους ἐργάστηκαν εὐσυνείδητα, ἀσχῆμα ἀποκρουστικὴ, γιὰ ὅσους δούλεψαν ἐπιφανειακὰ ἢ θέλησαν νὰ τορπιλλίσουν τὴν εὐσυνείδητη ἐργασία.

Αὐτὸ τὸ πνεῦμα δώσαμε στὰ Πρότυπά μας καὶ σ' ὄλα τὰ σχολεῖα μας. Κι' ὀνειρευόμαστε νὰ μεταβάλομε, μὲ τὸ χρόνο, ὄλα τὰ σχολεῖα μας σὲ Πρότυπα, μὲ τὸ ὑπάρχον προσωπικὸ. Κύριο μέλημά μας, γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τῶν σχολείων μας, ὁ προσω-

πικός πόνος, ὁ πόνος τοῦ ἀηδονιοῦ, τοῦ Oskar Wilde, κί' ὁ πόνος τῆς διδασκαλικῆς ψυχῆς. Ὅσοι οἰχθουν τὴν εὐθύνη σὲ τρίτους, δὲν εἶναι φίλοι τῆς ἀληθινῆς ἐργασίας, τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου. Εἶναι οἱ πῶ ἐπικίνδunami ἐχθροί του.

Ἐλπίζω ν' ἀξιωθῶ, σύντομα, νὰ φέρω στὴ δημοσιότητα, τὶς γνώμες μου, γιὰ τὸ περιεχόμενον ἐνὸς Ἑλληνικοῦ Λαϊκοῦ σχολείου, ἀπὸ κάθε ἄποψη. Τώρα θέλω νὰ κλείσω τὴν ἐργασία τῶν συνεργατῶν μου, μὲ κάποιες μου παρατηρήσεις συνοπτικῆς, γιὰ τὰ Ὁρολόγια Προγράμματα τῶν σχολείων καὶ τὴν ὀργάνωσίν τους.

Α' ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. Ἑβδομαδιαῖο Ὁρολόγιο Προγράμμα

Σημειώομε μερικῆς ἀπ' τὶς ἀρχές, πὸν θέσαμε σὰ βάση στὸν καταρτισμὸ τῶν Ὁρολογίων Προγραμμάτων:

α') Ὁ ψυχολογικὸς παράγοντας: (χρόνος γιὰ κάθε μάθημα ἢ τάξη, αὐξομείωση ὥρων μαθήματος, τάξεων, προσθήκη νέων μαθημάτων κλπ.

β') Κόπωση καὶ υπερκόπωση (σωματικὴ καὶ πνευματικὴ).

γ') Προσαρμογὴ τοῦ Ὁρολογίου Προγράμματος στὸ τοπικὸ περιβάλλον.

δ') Ἑβδομαδιαῖο Ὁρολόγιο Προγράμμα καὶ ὄχι μηνιαῖο.

ε') Ὁρολόγιο ἐνιαίας (Α' Β' Γ' τάξης).

στ') Διάρκεια καθημερινῆς σχολικῆς ἐργασίας:

Τάξη	Α'	ὥρες	20
»	Β'	»	22
»	Γ'	»	24
»	Δ'	»	26
»	Ε'	»	28
»	ΣΤ'	»	30

ζ') Γιὰ τὶς κατ' οἶκον ἐργασίες νὰ θέσωμε αὐτὲς τὶς δυὸ βάσεις. Νὰ ὀρίζονται ἀπὸ ἄποψη 1) ποιοῦ καὶ 2) χρόνου. Ποιότητα νᾶνα δημιουργικῆς. Ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ χρόνου νὰ διατίθεται 1½ τῆς ὥρας στὶς Α' Β' Γ' τάξεις καὶ μία ὥρα στὶς Δ' Ε' ΣΤ' τάξεις

η') Διάρκεια διδασκαλικῆς ὥρας. Αὐτὴ ἐξαρτᾶται 1) ἀπὸ τὴ φύσιν κάθε μαθήματος. Ἔτσι ἡ χρονικὴ διάρκεια κάθε μαθήματος δὲν εἶναι ἡ ἴδια καὶ παρουσιάζει ελαστικότητα ἀνάλογα πρὸς τὸ μάθημα. 2) Ἀπὸ τὴν τάξη στὴν ὁποία φοιτοῦν οἱ μαθητές. Σὲ μαθητῆς Α' Β' Γ' τάξης τὸ 1½ τοῦ χρόνου κοινὴ ἐργασία καὶ τὰ 2½ ἀτομικῆ, Α' Ε' ΣΤ' τάξης ἀντίστροφα, 2½ κοινὴ ἐργασία καὶ 1½ ἀτομικῆ.

Ἔτσι ἡ διάρκεια τῆς διδασκαλικῆς ὥρας πρέπει νάῃαι :

Γιὰ τὴν	Α΄	Τάξη	ὥρες	20΄
»	»	Β΄	»	25΄
»	»	Γ΄	»	30΄
»	»	Δ΄	»	35΄
»	»	Ε΄	»	40΄
»	»	ΣΤ΄	»	45΄

3) Ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν μαθητῶν. Σὲ μαθητὲς ἡλικίας 6—9 ἐτῶν ἡ διάρκεια τοῦ μαθήματος πρέπει νάῃαι 20΄—30΄ καὶ σὲ 9—12 ἐτῶν 35΄—45΄. 4) Ἀπὸ τὴν σέ οὐ τῶν ὥρῶν διδασκαλίας. Οἱ πρῶτες ὥρες τῆς καθημερινῆς ἐργασίας νὰ διαρκοῦν γιὰ τὴς κατώτερες τάξεις 25΄ καὶ γιὰ τὴς ἀνώτερες 45΄. Οἱ τελευταῖες ὥρες 20΄ γιὰ τὴς κατώτερες τάξεις καὶ 40΄ γιὰ τὴς ἀνώτερες. Τὰ διαλείμματα ἀπὸ ἀποψη διαρκείας πρέπει νὰ ὀρίζονται ὀντίστοροφα. Τὸ α΄ 5΄—6΄, τὸ β΄ 10΄—12΄ καὶ τὸ γ΄ 15΄—20΄.

θ) Τὸ πρόβλημα τῆς μεταμεσημβρινῆς διδασκαλίας. Γιὰ τὴν ἐπίλυσή του πρέπει νάχουμε ὑπὸψη μας τὰ ἑξῆς:

1) Εἶναι ζήτημα εἰδικοῦ, τοπικοῦ προγοῦματος καὶ ὄχι γενικοῦ ἀναλυτικοῦ (τοπικὲς, φυσικὲς, κοινωνικὲς συνθῆκες, ὑγιεινὲς, ἐποχὲς ἔτους, κλίμα, εἶδος σχολείου κλπ. ρυθμίζουν τοῦτο) 2) θεωρεῖται καὶ εἶναι ἀπὸ κάθε ἀποψη, ἡ προμεσημβρινὴ ἐργασία πῶ ἀποδοτικὴ. 3) Στὰ 1)τάξια καὶ 2)τάξια νὰ γίνεται ἀπασχόληση κατὰ τὰ τρία ἀπογεύματα τῆς ἐβδομάδας, πάνω σὲ ἑλαφρὰ μαθήματα. 4) Ἡ ἔναρξή τῆς μ. μ. ἐργασίας πρέπει νὰ γίνεται ὕστερα ἀπὸ τὴν 3ην ἀπογευματινὴν. 5) Συχνὰ διαλείμματα. Τρία π. μ. καὶ ἕνα μ. μ. 6) Ἐναρξὴ πρωϊνῆς δ)λίας ἀπὸ 7ης—8.30΄ ἀνάλογα μὲ τὴς ἐποχὲς καὶ τὸν τόπον. Τὸ τέλος τῆς δ)λίας μ. μ. ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν ἔναρξὴ τῆς ἀπογευματινῆς ἐργασίας 7) Τοῦλάχιστον 3ωρον διάστημα πρέπει νὰ μεσολαμβάνῆ ἀνάμεσα στὸ τέλος τῆς προμεσημβρινῆς ἐργασίας καὶ στὴν ἔναρξὴ τῆς μεταμεσημβρινῆς. 8) Ὑπνος τῶν παιδιῶν (σὲ ἡλικίαν 6—9 ἐτῶν 11 ὥρες, σὲ ἡλικίαν 10—12 ἐτῶν, 10 ὥρες. Κατάκλιση 9η βραδυνή, ἔσπνυμα 6η—7η πρωϊνὴ. 9) Ἔτσι, ὅπως γράφομε καὶ στὴν ἀρχὴ, κύριοι ρυθμιστὲς τῆς ἀπογευματινῆς ἐργασίας εἶναι ὁ ὑγιεινὸς παράγοντας καὶ οἱ εἰδικὲς τοπικὲς συνθῆκες.

2. Ὁρολόγιον πρόγραμμα καθημερινῆς ἐργασίας.

Κι ἐδῶ θέτομε μερικὲς ἀρχὲς γιὰ τὸ ὑπὸ ἐξέταση θέμα:

α) Ἡ σειρὰ τῶν μαθημάτων στὴν καθημερινὴ ἐργασία ρυθμίζεται μὲ βάση τὴν κόπωση ποὺ προκαλεῖ κάθε μάθημα. β) Ἡ κατανομή τῶν μαθημάτων στὴς ἡμέρες τῆς ἐβδομάδος. (Δευ-

τέρα και Σάββατον δὲν εἶναι ἀποδοτικῆς). γ) Ἡ κόπωση ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν μαθημάτων.

δ) Ἡ ἀνιαρὰ ἐργασία καὶ χωρὶς ἐνδιαφέρον εἶναι καὶ ἡ πρὸ κοπιαστικῆς.

ε) Ἡ Γυμναστικὴ νὰ μὴν τοποθετεῖται μεταξὺ δυὸ θεωρητικῶν μαθημάτων ἢ στὴν πρώτην ὥραν. Ὑστερα ἀπὸ τὴν Γυμναστικὴν ν' ἀκολουθῆ ἀνάπαυσις ἢ ἐλαφρὸν μάθημα (Ἰχνογραφία, ὠδικὴ κλπ.)

στ) Τὰ μαθήματα πρὸς ἐπιφέρουν πολὺν λίγη κόπωση εἶναι: Ἰχνογραφία, Ὄδική, Γεωγραφία, Φ. Ἱστορία κ. λ. π. Ἡ Γυμναστικὴ καὶ ἡ ἀριθμητικὴ φέρουν τὴν πρὸ μεγάλη κόπωση.

ζ) Τὸ ἴδιον μάθημα νὰ τοποθετεῖται σὲ συνεχεῖς ἡμέρας π. χ. Θρησκευτικά: Δευτέρα—Τρίτη

η) Ἀπαράδεκτα τὰ προγράμματα ἑβδομάδων μὲ θρησκευτικό, ἱστορικὸ κλπ. κέντρο.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω βγαίνει τὸ συμπέρασμα:

8—9 π. μ. Δὲν εἶναι πολὺ ἀποδοτικὴ ὥρα δ)λλίας.

9—11 π. μ. Οἱ πρὸ ἀποδοτικῆς ὥρες ἐργασίας.

11—1 π. μ. Δὲν εἶναι ἀποδοτικῆς ὥρες.

3. Τὸ θέμα τοῦ Μονοταξίου Σχολείου

Κι ἐδῶ σημειώνομε μερικὰ βασικὰ σημεῖα γιὰ τὸ 1)τάξιο Σχολεῖο.

α) Τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τοῦ Μονοταξίου θὰ περιλαμβάνῃ τὸ ἴδιον ὅλικὸ συντεταγμένον. Α' Β' τάξεις, Ἐνιαία Διδασκαλία. Γ' Α' Ε' καὶ Στ' ἐργασία μὲ χωριστὰ μαθήματα καὶ μὲ ἐνιαίαν εὐκαιριακὴ δ)λλία. Σὲ 8)ετῆς δημοτικὸ Σχολεῖο μπορεῖ νὰ ἐργασθοῦν καὶ οἱ Γ' καὶ Α' τάξεις συγκεντρωτικά.

β) Τὰ ὠρολόγια προγράμματα τοῦ Μ)ξίου θὰ ἔχουν τὰ $\frac{2}{3}$ τῆς ἐργασίας τους σιωπηρῆς ἐνασχολήσεις καὶ τὸ $\frac{1}{3}$ κυρίως δ)λλία. Μπορεῖ νὰ γίνῃ μετατροπὴ πρὸς τῶν μαθημάτων καὶ μορφῶν δ)λλίας σὲ σιωπηρῆς ἀσχόλιες.

Οἱ σχολικῆς αἴθουσες παίρνουν μορφὴ ἐργαστηρίων. γ) Ἡ συγκέντρωσις μαθημάτων μὲ ἡμερησίους κύκλους καὶ ὄχι ἑβδομαδιαίους, μπορεῖ νὰ δοκιμασθῆ στὸ Μον)ξιο σχολεῖο. δ) Ὅλες οἱ τάξεις τοῦ 1)ταξίου πρέπει νὰ προσέρχωνται τὴν ἴδια πρωῒνη ὥρα. Οἱ μαθητῆς τῶν Α' Β' τάξεων θὰ φεύγουν ἐνωρίτερα. ε) Καὶ στὸ 1)ξιο σχολεῖο τὰ ἴδια διαλείμματα μὲ τὸ Πολ)ξιο. στ) Ἄν ἐπικρατήσῃ τὸ σύστημα τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας μὲ συνδυασμὸ χωριστῶν μαθημάτων, πρέπει τῆς πρώτης ὥρας ἐργασίας νὰ γίνεταί ἐνιαία καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ξεχωριστὰ μαθήματα.

ζ) Ἡ Ἀριθμητικὴ νὰ διδάσκηται χωριστὰ σὲ κάθε τάξη, σ' ὅλους τοὺς τύπους τῶν σχολείων.

4. Σχέδιον εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος για έξατάξιο δημ. σχολείο.

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΡΟΤΥΠΟΥ 6/ΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ			ΩΡΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΑΞΕΙΣ					
			Α'	Β'	Γ'	Δ'	Ε'	ΣΤ'
1	Θρησκευτικά	Φρονη- ματι- στικά	2/2	2/2	1 1/2	2	2	2
2	Ίστορία - Παραμύθι		1	1	1	2	—	—
3	Άγωγή του Πολίτου		—	—	—	—	2	3
4	Γλωσσικά		4 1/2	6	5	6	6	5
5	Ώδική	Καλλι- τεχνικά	3/2	3/2	3/2	3/2	3/2	3/2
6	Ήχογραφία		3/2	3/2	3/2	2/2	2/2	2/2
7	Χειροτεχνία		3/2	3/2	3/2	3/2	3/2	3/2
8	Φυσική Ίστορία	Φυσιο- γνωστικά	—	—	2	2	2	2
9	Φυσ. Πειρ και Χημ.		—	—	—	—	1	2
10	Όργαν. - Βιολ. - Γεωπ.		—	—	—	—	1	1
11	Άριθμητική και Γεωμετρία		2 1/2	2 1/2	3	3	3	3
12	Πατριδογνωσία και Γεωγραφία		2	2 1/2	2	2	2	2
13	Γυμναστική		4/2	4/2	4/2	4/2	4/2	4/2
14	Άνθρωπολογία		—	—	—	—	1	2
15	Ύγιεινή		—	—	—	—	—	—
16	Έκθεσις ιδεών		1 1/2	1 1/2	2	2	2	2
17	Περίπατοι—Παρατηρήσεις		1	1	1	1	—	—
Σύνολον ωρών			20	22	24	26	28	30

5. Σχέδιον εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος στο Μονοτάξιο σχολείο.

Στο 1)τάξιο σχολείο παίζουν 6 ώρες εργασίας σε κάθε τάξη, δηλ. τρία 2ωρα άπογεύματα. Έτσι οι ώρες του 1)ταξίου μπορούν να όρισθούν έτσι:

Τάξη	Α'	ώρες	26	Τάξη	Δ'	ώρες	32
»	Β'	»	28	»	Ε'	»	34
»	Γ'	»	30	»	ΣΤ'	»	36

Μιά όμως πον στο 1)τάξιο σχολείο συνδιδάσκονται όρισμένες τάξεις, οι ώρες διδασκαλίας είναι στην πραγματικότητα οι παρακάτω:

Τάξεις	Α' και Β'	ώρες	26
»	Γ' και Δ'	»	30
»	Ε' και ΣΤ'	»	34

Μπορεί να χρησιμοποιηθή και τρίτο άπόγευμα στο Μονοτάξιο σχολείο, αν έλεύθερο άπόγευμα.

6. Σχέδια ωρολογίων Προγραμμάτων καθημερινής εργασίας.

Τα σχέδια αυτά αναφέρονται μόνο σε προμεσημβρινή εργασία. Έτσι κάθε τάξη θα εργάζεται όπως παρακάτω:

Τάξη Α' 3 ώρες κάθε ημέρα, εκτός από την Τετάρτη και Πέμπτη, πον θα εργάζεται 4 ώρες.

Τάξη Β' 4 ώρες κάθε ημέρα εκτός από την Τετάρτη και τό Σάββατο πον θα εργάζεται 3 ώρες.

Τάξη Γ' 4 ώρες κάθε ημέρα τής εβδομάδας.

Τάξη Δ' 4 ώρες κάθε ημέρα, εκτός από την Τετάρτη και την Πέμπτη, πον θα εργάζεται 5 ώρες.

Τάξη Ε' 5 ώρες κάθε ημέρα, εκτός από την Τετάρτη και τό Σάββατο, πον θα εργάζεται 4 ώρες.

Τάξη ΣΤ' 5 ώρες, όλες τις ημέρες τής εβδομάδος.

7. Παρατηρήσεις για τα Όρολόγια Προγράμματα.

α) Στο 1)τάξιο σχολείο προστίθενται σε κάθε 2 άπογεύματα εργασίας και ένα έλεύθερο άπόγευμα.

β) Στα Πολυτάξια σχολεία και στις Δ' Ε' ΣΤ' τάξεις μπορεί να προστεθή ένα άπόγευμα για έκδρομες και περιπάτους.

γ) Από τό Μάρτη μπορούν τα Πολυτάξια σχολεία να εργάζονται έτσι στα τρία άπογεύματα: Ένα άπόγευμα περιπάτου και τ' άλλα δυό, άπογεύματα Σχολικής Κοινότητας, χειροτεχνίας, έορτασμού, συλλογής έποπτικού ύλικού, συλλογών για καταρτι-

σμο Σχολικοῦ Μουσείου, φυσιογνωστικοῦ, ιστορικοῦ, λαογραφικοῦ, πατριδογνωστικοῦ ὕλικου κλπ.

δ) Ἀπογεύματα γιὰ ἀπασχόληση ἢ ἐργασία θὰ εἶναι τῆς Δευτέρας, Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς.

ε) Ἀνάλογη τροποποίηση ὥρων ἐργασίας, θὰ γίνῃ γιὰ τοὺς ἄλλους τύπους σχολείων. (2)τάξια, 3)τάξια κλπ.)

Β'. ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΕΣΩΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

α'. Ἐσωσχολικὴ Ὁργάνωση.

1) Στις 3 κατώτερες τάξεις νὰ εἰσαχθῇ ἡ μορφή τῆς ἐνιαίας δ'ἡλίας. Στὰ ὀλιγοτάξια σχολεῖα μόνον στις 2 πρώτες τάξεις.

2) Τὸ νέον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα νὰ ἔξῃ ἐλαστικότητα.

3) Ἀντικατάσταση παθητικῶν μεθόδων διδ'ἡλίας καὶ τόνωση τῶν ἀρχῶν αὐτενεργείας καὶ ἐποπτείας.

4) Χρησιμοποίηση ἀτομικῶν καὶ ὁμαδικῶν μορφῶν ἐργασίας.

5) Ἰδρυση Σχολικῆς Κοινότητος (ἐορτές, σχολικὸς κήπος, βιβλιοθήκη, σύλλογοι, ἐκδρομές, συλλογές, μαθητικὸ περιοδικό, ἀλληλογραφία κλπ.

6) Σχολικοὶ ἰατροί, ψυχολόγοι.

7) Φάκελλος ἀτομικότητας μαθητῶν.

8) Παιδαγωγικὴ μεταχείριση μαθητῶν.

9) Ἐνίσχυση τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς.

10) Ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμός.

11) Ἐφαρμογὴ νέου τρόπου ἐξετάσεων.

12) Μαθητικὰ συσσίτια καὶ κατασκηνώσεις.

13) Κατάλληλα διδακτικὰ βιβλία.

14) Τόνωση ὑπαιθρίου διδασκαλίας.

15) Πλουτισμὸς σχολείων μὲ ἐποπτικὰ μέσα.

16) Εἰκόνας—χάρτες—ἀποτυπώματα, φωτοπλάσματα κλπ.

17) Δημιουργία Σχολικοῦ Μουσείου.

18) Μαθητικοὶ Συνεταιρισμοί.

19) Σχολικὸς Κινηματογράφος.

20) Πειραματισμὸς μὲ νέες μεθόδους διδασκαλίας στὴν Ἀνάγνωση, Ἀριθμητικὴ κλπ.

21) Δημιουργία Προσκολικῶν ὁμάδων, Ἐρυθ. Σταυροῦ κλπ.

β'. Ἐξωσχολικὴ Ὁργάνωση

1) Λαϊκὰ ἀναγνωστήρια μὲ κέντρον τὸ σχολεῖον.

2) Καταπολέμηση ἀναλφαβητισμοῦ.

3) Ἐνίσχυση Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν.

4) Ἐνίσχυση ἀναδασώσεως.

5) Καθιέρωση θεσμοῦ συγκεντρώσεων γονέων.

6) Δημιουργία ἔσπερινῶν, Κυριακῶν σχολείων κλπ.

Ἀγωνιστικὴ καὶ ἀγωνιώδης φαίνεται ἡ ἐργασία τοῦ Σχολείου, ὅπως τὴν παρουσιάσαμε. Τέτοια εἶναι στὴν πραγματικότητα, γιατί τέτοια εἶναι καὶ ἡ ζωὴ. Καὶ ὁ δάσκαλος, ἂν θέλῃ γὰρ γίνῃ ἀληθινὸς μορφωτὴς τοῦ λαοῦ του, μόνον μὲ τέτοια ζωὴ θὰ ἀποδώσῃ.

ΗΛΙΑΣ ΕΠΡΟΤΥΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	'Ηλία Ξηροτύρη σελ.	3
'Η Ένιαία διδ)λία στ)ν Α' τάξη <i>Αιζ. Παπαδάκη</i>	»	7
'Η Ένιαία διδ)λία στ) Β' τάξη <i>'Ελευθ. Λιναροδάκη</i>	»	19
'Η Ένιαία διδ)λία στ)ν Γ' τάξη <i>Νικ. 'Αβροτιδάκη</i>	»	39
'Η Ένιαία διδ)λία στ)ν Α' Β' τάξη <i>'Αθ. Βετουλάκη</i>	»	81
Διδακτικά προβλήματα στ)ς ανώτερες τάξεις <i>'Εμμαν. Περάκη</i>	»	91
Διδακτικά προβλήματα στ)ς ανώτερες τάξεις <i>Νικ. Πειραιδάκη</i>	»	108
'Η καλύτερη οργάνωση και λειτουργία τοῦ 1)ξίου Σχολείου <i>'Ηλία Ριτσιτάκη</i>	»	130
'Η καλύτερη οργάνωση και λειτουργία τοῦ 1)ξίου Σχολείου <i>Κωνστ. Δαφέρομου</i>	»	156
'Οργανωτικά Προβλήματα ἑνός Προτύπου Σχολείου <i>'Εμμαν. Τσαγκαράκη</i>	»	164
Γενικά συμπεράσματα	'Ηλία Ξηροτύρη	» 179

Καθημερινά (5)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή Ηλία Ξυροπόρι σελ. 3

Η Ένεια (διόλγα) στην Α, τέρμ. Αικ. Παπαδάκη » 7

Η Ένεια (διόλγα) στη Β, τέρμ. Έλση. Αικαδάκη » 19

Η Ένεια (διόλγα) στην Γ, τέρμ. Νικ. Αβραμιάκη » 39

Η Ένεια (διόλγα) στην Α, Β, τέρμ. Αθ. Βασιλάκη » 81

Διδακτικά προβλήματα στις άνωτερες τάξεις
Εφημ. Πιστάκη » 91

Διδακτικά προβλήματα στις άνωτερες τάξεις
Νικ. Παπαδάκη » 108

Η καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του
Ιξίου Σχολείου, Ηλία Ρισαδάκη » 130

Η καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του
Ιξίου Σχολείου Κωνστ. Παράση » 156

Οργανωτικά Προβλήματα ενός Πρωτοδου
Σχολείου, Εφημ. Τσαχαράκη » 164

Τεχνικά συμπράγματα Ηλία Ξυροπόρι » 179

024000028050

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

800/94

